

**T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI**

**FETÂVÂ-YI ABDURRAHİM'DEKİ NİKAH İLE İLGİLİ FETVALARIN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

PERİHAN ÖZDEMİR

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ RECEP ÖZDİREK**

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FETÂVÂ-YI ABDURRAHİM'DEKİ NİKAH İLE İLGİLİ FETVALARIN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Perihan ÖZDEMİR

Danışman
Jüri Üyesi
Jüri Üyesi

Dr. Öğretim Üyesi RECEP ÖZDİREK
Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR
Dr. Öğretim Üyesi Ömer Faruk HABERGETİREN

KASTAMONU 201

TEZ ONAYI

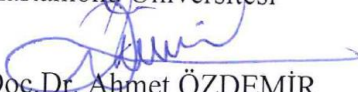
Perihan ÖZDEMİR tarafından hazırlanan " **Fetevâ-yı Abdurrahim'deki Nikah ile İlgili Fetvaların Değerlendirilmesi** " adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve **oy birliği / oy çokluğu** ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler **Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS / ~~DOKTORA TEZİ~~** olarak kabul edilmiştir.

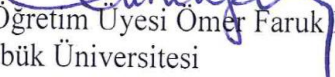
Danışman
(Jüri üyesi)
Unvanı Adı SOYADI
Üniversite Adı

Jüri Üyesi
(Jüri başkanı)
Unvanı Adı SOYADI
Üniversite Adı

Jüri Üyesi
Unvanı Adı SOYADI
Üniversite Adı

Dr. Öğretim Üyesi Recep ÖZDİREK
Kastamonu Üniversitesi

Doç.Dr. Ahmet ÖZDEMİR
Kastamonu Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Ömer Faruk HABERGETİREN
Karabük Üniversitesi

14 / 06 / 2019

Enstitü Müdürü

Unvanı Adı SOYADI

Prof.Dr. Cevdet YAKUPOĞLU

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

 İmza
Perihan ÖZDEMİR

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

FETÂVÂ-YI ABDURRAHİM'DEKİ NİKAH İLE İLGİLİ FETVALARIN

DEĞERLENDİRİLMESİ

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

Danışman: Dr. Recep ÖZDİREK

ÖZET

Tezimizde XVIII. yy. Osmanlı Şeyhülislamlarından Menteşzade Abdurrahim Efendinin “Fetâvâ-yı Abdurrahim” isimli fetva kitabının bir bölümünü içeren Aile hukuku kapsamında evlilikle ilgili fetvalarının latinize edilerek değerlendirilmesi yapılmıştır. Fetvalardan hareketle dönemin sosyo kültürel yapısı aile hukuku bağlamında tahlil edilmiştir.

Araştırmamız bir giriş ve iki bölümden müteşekkil olup giriş kısmında amaç, yöntem, konunun sınırları ile Abdurrahim Efendi'ninin hayatı ve fetva kavramı üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde Evlilik /Nikah akdinin genel hususları, ikinci bölümde evlilik akdinin neticeleri incelenmiştir. Fetvalar latinize edilmiş, doktrin ve uygulama bazında değerlendirilmiştir.

Dönemin hukuki uygulamalarında Hanefi mezhebinin dışına çıkılmayıp, mezhebe bağlı kalmaya özen gösterildiği görülmüş olup, sonuç kısmında da evliliğe ilişkin dikkat çeken konular ele alınmış dönemin sosyal dokusu tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Fetva, Fetâvâ-yı Abdurrahim, Şeyhü'l-islâm Abdurrahim Efendi, Nikah, Aile, Osmanlı.

ABSTRACT**EVALUATION OF IN FETÂVÂ'S RELATED WITH NIKÂH IN FETÂVÂ-YI
ABDURRAHİM****M.sc. Thesis****Kastamonu University****Institute for Social Science****Department of Basic Islamic Sciences****Supervisor: Dr. Recep ÖZDİREK**

In our thesis XVIII. Century Sheikh al-Islam Menteşzade Abdurrahim Efendi's "Fetâvâ-yı Abdurrahim" in part of the fatwa book containing the family law related to the marriage of fetuses were latinized and evaluated. The socio-cultural structure of the period from the movement of the fetters was evaluated in the context of family law.

Our research consists of an introduction and two parts, the introductory method, the boundaries of the subject and the concept of life and fatwa of Abdurrahim Effendi are emphasized. In the first part, the general aspects of the marriage / marriage contract are examined. In the second part, the conclusions of the marriage contract are examined. The fetters are latinized and evaluated on the basis of doctrine and practice.

In the legal applications of the period, it was observed that the Hanafî sect did not go out of the sect and that it was careful to adhere to the sect, and in the conclusion part, the subjects that draw attention to the marriage were tried to be analyzed.

Key words: Fatwa, Fetâvâ-yı Abdurrahim, Şeyhü'l-islâm Abdurrahim Efendi
Wedding, Family, Ottoman.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	x
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1
1. Amaç	2
2. Yöntem ve çalışmanın sınırlarının tesbiti.....	2
3. Abdürrahim Efendi'nin Hayatı ve Eserleri.....	3
4. Fetva Kavramı	6
4.1. Fetvanın Lügat Anlamı	6
4.2. Fetvanın Terim Anlamı.....	7
4.3. Fetvanın Hukuki Niteliği	7
4.4. Fetva Ehliyeti ve Müftülüğün Şartları:.....	9
4.5. Fetva Kitaplarının Özellikleri	10
BİRİNCİ BÖLÜM	13
FETÂVÂ-YI ABDURRAHİM'DE NİKAH/EVLENME AKDİ	13
1. Nikah /Evlilik Akdinin Tanımı	13
1.1 Evlenme Akdinin Unsurları.....	14
1.1.1. Taraflar.....	14
1.1.2. İrade Beyânı.....	14
1.1.2.1. Doktrinde	14
1.1.2.2. Uygulamada	15
1.2. Evlilikte Velâyet.....	16
1.2.1. Velâyet-i Hâssa:.....	16
1.2.2. Doktrinde	16
1.2.3. Uygulamada	18
1.2.3.1. Velâyet-i Âmme:.....	19
1.2.3.2. Doktrinde	19
1.2.3.3. Uygulamada	19
1.2.3.4. Velide Bulunması Gereken Nitelikler:.....	23

1.2.3.5.Velilerin Evlendirmesi ve İtirazları.....	24
1.2.3.6.Küfûv Olmayan Nikaha Velilerin İtirazları	26
1.2.4.Bulûğ Muhayyerliği.....	32
1.2.4.1.Doktrinde	32
1.2.4.2.Uygulamada	34
1.2.5. Evlilikte Vekâlet	37
1.2.5.1.Doktrinde	37
1.2.5.2.Uygulamada	38
1.2.6.Evlilikte Vesâyet.....	42
1.2.6.1.Doktrinde	42
1.2.6.2.Uygulamada	42
1.2.6.7.Nikahta Fuzûlî.....	44
1.2.6.7.1.Doktrinde:.....	44
1.2.6.7.2.Uygulamada.....	44
1.2.8.Evlenme Ehliyeti.....	46
1.2.8.1.Doktrinde	46
1.2.8.2. Küçüklerin Evlenmesi.....	47
1.2.8.3.Uygulamada	48
1.2.8.4.Delilerin Evlenmesi.....	48
1.2.8.4.1.Doktrinde.....	48
1.2.8.4.2.Uygulamada.....	49
1.2.8.5.Sarhoşların Evlenmesi.....	49
1.2.8.5.1.Doktrinde.....	49
1.2.8.5.2.Uygulamada.....	50
1.2.8.6.İkrâh ile Evlenme	50
1.2.8.6.1.Doktrinde.....	50
1.2.8.6.2.Uygulamada.....	51
1.2.8.7. Maraz-ı Mevtte Evlenlenme.....	51
1.2.8.7.1.Doktrinde.....	51
1.2.8.7.2.Uygulamada.....	52
1.2.9.Evlilikte Denklik.....	52
1.2.9.1.Doktrinde	52
1.2.9.2.Uygulamada	54

1.2.10. Evlenme Engelleri.....	55
1.2.10.1.Sürekli Evlenme Engelleri:	55
1.2.10.1.1.Kan Hısımlığı	55
1.2.10.1.2.Doktrinde	55
1.2.10.1.3.Uygulamada.....	56
1.2.10.1.2.Sihri Hısımlık (Evlilik Hısımlığı).....	57
1.2.10.1.2.1.Doktrinde	57
1.2.10.1.2.2.Uygulamada	58
1.2.10.3.Süt Hısımlığı (Hürmet-i Rada')	60
1.2.10.3.1.Doktrinde	60
1.2.10.3.2.Emzirme miktarı ve Emzirmenin Tesbiti	61
1.2.10.3.3.Uygulamada.....	61
1.2.10.3.4.İki farklı eşin arasında hürmet-i radâ'	67
1.2.10.3.5.Hürmet-i Radâ' Konusunda Farklı Meseleler	68
1.2.10.3.6..Süt Hısımlığı Konusunu Değerlendirme:.....	75
1.2.10.4.Evlilik Dışında Hürmet-i Müsâherenin Mutlak Haramlık Doğurması	76
1.2.10.4.1.Zina yoluyla.....	76
1.2.10.4.1.1.Doktrinde	76
1.2.10.4.1.2.Uygulamada.....	77
1.2.10.4.2.Mesh ve Takbîl Yoluyla	79
1.2.10.4.2.1.Doktrinde	79
1.2.10.4.2.2.Uygulamada.....	81
1.2.10.2.Geçici Evlenme Manileri	83
1.2.10.2.1. Din Farkı.....	83
1.2.10.2.1.1.Doktrinde	83
1.2.10.2.1.2.Uygulamada	84
1.2.10.2.2.İki Hısımla Birden Evlenme	86
1.2.10.2.2.1.Doktrinde	86
1.2.10.2.2.2.Uygulamada	86
1.2.10.2.3.Başkasının Eşi veya İddet Bekleyen Kadınla Evlenme.....	87
1.2.10.2.3.1.Doktrinde	87
1.2.10.2.3.2.Uygulama.....	88

1.2.10.2.4.İddette Bağlı Evlenme Engeli:.....	90
1.2.10.2.4.1.Doktrinde	90
1.2.10.2.4.2.Uygulamada	91
1.2.10.2.5.Üç Kere Boşama ve Hülle	91
1.2.10.2.5.1.Doktrinde	91
1.2.10.2.5.2.Uygulamada	92
1.2.10.2.5.3 Hüllesiz Nikahın Câiz Olduğu ve Olmadığı Yerler	96
1.2.10.2.5.4.Hülle Konusunu Değerlendirme	101
1.2.10.2.6.Yabancı Birine Zihar Evlenme Engeli midir?	102
1.2.10.2.6.1.Doktrinde	102
1.2.10.2.6.2.Uygulamada	103
2. BÖLÜM	104
EVLENME AKDİNİN NETİCELERİ VE TARAFLARIN BİRBİRİ ÜZERİNDEKİ HAKLARI.....	104
1.Mehir.....	104
1.1.Doktrinde.....	104
1.2.Mehrin Konusu ve Miktarı	105
1.3.Mehrin Çeşitleri.....	105
2.1.1.Mehr-i Müsemâmâ:.....	105
1.3.1.Mehr-i Muaccel (Peşin Mehir)	106
1.3.2 Mehr-i Müeccel (Veresiye Mehir).....	106
1.3.3.Mehr-i Misil.....	107
1.3.4.Kadının Mehrin Tamamını Alabileceği Durumlar	107
1.3.5.Kadının Mehrin Yarısını Alabileceği Durumlar	108
1.3.6.Kadının Hiç Mehir Alamayacağı Durumlar	109
1.3.7.Mut'a.....	110
1.3.8.Mehr-i Muaccelle İlgili Uygulama	110
1.3.9.Muaccelin İstihkâkı (Mehir malının üçüncü bir kişiye ait olması) ile İlgili Uygulama.....	114
6. İzdivacın Tekrarı Durumunda Mehr ve Uygulama.....	115
7.Vekilin Mehri Artırması Konusunda Uygulama	116
8.Ğaib Koca ve Kadının Tekrar Evlenmesi Konusunda Mehr	117

9. Kadının Mehr-i Muacceli Almadan Önce Zifaftan İmtina' Etmesi Konusunda Uygulama.....	118
10.Cinsel Organında Cimaya Mani Durum Olan Kişinin Mehri Konusunda Uygulama.....	120
11.Eşlerden Birinin Ölümünden Sonra Mehir Konusunda Uygulama	121
12.Üç Kere Boşamadan Sonra Hüllesiz Evlilikte Mehr Konusunda Uygulama	124
13.Küffarın Nikahı Konusunda Mehr ve Uygulama	125
14. Mehr- i Müeccelin Tesbit Edildiği Tarih ve Ödeneceği Tarihdeki Değerini Dikkate Alma ve Konuyla İlgili Uygulama	127
15.Mehre Şahitlik.....	130
16.Mehirle İlgili Karı Koca ve Mirasçılar Arasındaki ihtilaflar ve Uygulama..	131
17.Mehir İle İlgili İhtilaflarda Söz ve Beyyine Tercihi Konusunda Uygulama	134
18.Mehir Konusunun Değerlendirilmesi	137
2. Erkek ve Kadının Birbiri Üzerindeki Hakları	138
2.1.Doktrinde.....	138
2.2.Uygulamada.....	138
2.2.Kocanın Eşini Dışarıya Çıkmaktan Men Etme Konusunda Uygulama	140
2.3. Kadın ve Erkeğin Birbiri Üzerindeki Haklarıyla İlgili Değerlendirme.....	141
SONUÇ	142
ÖZGEÇMİŞ	150

ÖNSÖZ

Hamd hakimler hâkimi Allah’a, salat ve selam onun yüce Resülüne, âline, ashabına ve ebediyyete kadar onlara ittiba edenlere olsun.

Fetva literatürü fıkıh müktesebatımız içinde önemli bir yer teşkil eder. Özellikle şeyhü’l-islam fetvaları hukuktaki yargı kararlarına benzer işlev görmesi sebebiyle hukuk tarihi açısından özel bir önem taşımaktadır. Şeyhülislamlık makamının önemli görevlerinden birisi de halkın günlük dini meselelerle ilgili sorularına çözümler bulmaktır. Bu fetvaların bir kısmı bir araya getirilerek kitap haline gelmişken çok büyük bir kısmı maalesef tasnif edilmemiş şekildedir. Kitap haline gelmiş fetvaların tahlil ve değerlendirmesini yapmak hukuk tarihi kadar, siyasi, sosyal, kültürel ve dini hayata da ışık tutmaktadır. Bu da tabii olarak araştırmacıların ilgisini çekmektedir.

Fetvaların toplandığı eserlerin sayısının çokluğu ve hacimlerinin fazlalığı hukuki hayatın canlılığını, hukukçuların meseleleri yakinen takip ettiğini ve yönlendirdiğini gösterir. Aynı zamanda Mezhep birikimi içinde kalmaya özen gösteren ulema ve kâdîlerin meseleleri nasıl çözmeye çalıştıkları hakkında da ciddi fikirler vermektedir.

Hukuk tarihinde taklit dönemi olarak ifade edilen zaman diliminde ortaya çıkan fetvaların incelenmesi, taklidin sınırlarını tespit etmede de önem arz etmektedir. Alimlerin mezhep sınırlarını aşmamaya özen göstermeleri, meseleleri çözerken mezhep içindeki alt ekoller arasında tercihlerde bulunmaları gibi hususlar genel teoriyle uyum halindedir. Mezhebe olan bu bağlılık sebebiyle hukuk ile meşgul olan söz sahibi kişiler için “müçtehit” değil; “müfti” ifadesi kullanılmıştır. Hukuk ile ilgili gerek ilmi çalışmaları yapan medreselerin ve gerekse uygulamayı yürüten kâdîlerin bağlı bulunduğu otorite “Şeyhülislam” olmuştur. Bu yüzden Şeyhü’l-islamın hem yargı ve hem idare ile ilgili tasarruflarının özel bir önemi vardır.

Fıkıh kitaplarının tasnifinin çok erken dönemlerde olması ortaya çıkan fetva literatürünün de bu sisteme bağlı olarak tasnifini doğurmuştur. Bu yüzden fetva kitaplarının tasnifi kolay bir şekilde gerçekleşmiştir. Genellikle Şeyhülislamın yanında bulunan fetva eminleri veya yetişmiş talebeleri tarafından fetvalar bir araya getirilip tasnif edilmiş ve böylece müstakil fetva kitapları oluşmuştur. Bizim bu

çalışmamızda inceleyeceğimiz eser XVIII. yüzyılda yapılmış Şeyhülislam Menteşzade Abdurrahim Efendi'ye ait olan fetvaların tasnif edilip iki cilt halinde bir araya getirilmesiyle oluşan “Fetâvâ-yı Abdurrahim”dir. Eserin tamamı yüksek lisans tezi sınırlarını aşacağı için kitap içinde yer alan nikahla ilgili fetvalar araştırma için seçilmiştir.

İki bölümden oluşan çalışmamızda girişte konu, amaç, yöntem ve çalışmanın sınırları, fetva kavramı ile Abdurrahim Efendi'nin hayatı, birinci bölümde Fetâvâ-yı Abdurrahim'de evlilik/nikah ile ilgili fetvaları ile ikinci bölümde de evlilik akdinin neticeleri ve tarafların birbirleriyle ilgili haklarını içeren fetvalar latinize edilip değerlendirilmiştir.

Bu çalışmamızda konu seçiminden, konunun şekillendirilmesine kadar desteklerini esirgemeyip daima yüreklendiren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Recep ÖZDİREK'e ve Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR hocama teşekkürlerimi arz ederim.

Sa'y ü gayret bizden tevfik Hak Teala'dandır.

Perihan ÖZDEMİR

2019 / Kastamonu

KISALTMALAR

A.g.e / a.g.e	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.md	Adı geçen madde
bkz	Bakınız
C.	Cilt
çev	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Edit	Editör
h.	Hicri
m.	Miladi
İA	MEB İslam Ansiklopedisi
s.	Sayfa
Sa.	Sayı
thk.	Tahkik eden
trc.	Tercüme eden

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde hukuk; şer'i ve örfi olmak üzere iki temel esasa dayanıyordu. **Şer'i Hukuk**, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifleri temel esas kabul eder. Şer'i Hukuk yalnızca Müslümanlara uygulanırdı. Müslüman olmayan halk ise, kendi dini kurumlarınca yargılanırdı. **Örfi Hukuk** da, şer'i hukuka ters düşmemek kaydıyla padişahın koyduğu kanun, kanunname ve ferman gibi kurallardan oluşmaktaydı.

Şer'i hukuk adına şeyhülislam, kâdî, müftü ve müderrisler dini ve hukuki otoriteyi temsil etmiştir. Devlet protokolünde padişah ve sadrazamdan sonra şeyhülislâm gelmekteydi. Osmanlılarda şeyhülislâmlık yaklaşık beş asır devam etmiştir. Tanzimat öncesi dönemde şer'i hukuk sahasında resmi olmasa da, fiilen hukuki mevzuat, fıkıh kitapları ve fetva mecmualarıdır. Kâdîların önemli bilgi kaynaklarından birini ihtiva eden fetva mecmuaları, insanların pratik hayatta karşılaştıkları hukuki meseleler ile ilgili olarak sorulan sorulara verilen cevaplardan müteşekkil eserlerdir. Bu eserlerde yer alan binlerce fetva, Osmanlı Devleti'nin yüz yıllar boyu sosyo-ekonomik, siyasî, hukukî anlayış ve görüşlerini yansıtan tarihi birer belge ve kaynak niteliği taşımaktadır.

Biz de bu çalışmamızda fetva kavramının yanı sıra 18. yüzyılda yaşamış 1715 tarihinde padişah III. Ahmet döneminde şeyhülislâmlığa tayin edilen Menteşzade Abdürrahim Efendi'nin Fetâvâ-yı Abdürrahim adıyla yayınlanan eserinin içindeki aile hukukuyla ilgili fetvalarının bir bölümü olan evlilik/nikah mevzuundaki fetvalarını konu edindik. Osmanlı dönemi fetva mecmualarının önemlilerinden biri kabul edilen eserde 11 bini aşkın fetva yer almaktadır. Eserde kitabü'l-vakfdan sonra en çok fetva ihtiva eden bölümler talak ve nikâh bölümleridir. Fetvalar Osmanlıca olup klasik fıkıh kitapları sisteminde arapça konu başlıklarıyla desteklenmiştir.

Bir fıkıh âlimi olan Abdürrahim Efendi'nin fetvaları, Fetâvâ-yı Abdürrahim adıyla iki cilt olarak yayımlanmıştır. İki cilt halinde taş baskısı yapılan kitap üzerinde (İstanbul 1243) Feyzü'l-kerîm fî nukûli Fetâvâ Abdurrahîm ismiyle bir çalışma yapan Gedizli Mehmed Efendi (ö. 1253/1837), fetvaların orijinallerini kaydetmeden

klasik fıkıh kitaplarında bunlara mesnet teşkil eden hükümlerle kaynağın adını ve bölümünü belirterek Arapça metinlerini de ilave ederek nakletmiştir.

1.Amaç

Osmanlı döneminde yapılmış fetva mecmualarından birini günümüze taşıyıp ilgililerin istifadesine sunmak birinci amacımızdır. Aynı zamanda özel hukukun en önemli bölümlerinden biri olan aile hukuk sahasında verilen fetvaların incelenmesi suretiyle dönemin sosyo kültürel yapısına, yaşam tarzına ve karşılaştıkları problem ve çözümlerine vâkıf olmaktır. Zira fetva mecmuaları, Osmanlı hukuk tarihi alanında yapılacak olan araştırmalarda, sunduğu birikimle, başvuru kaynaklarının önde gelenleri arasında yer almaktadır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğunda XIX. yüzyılda gerçekleştirilecek olan “Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye” gibi İslam hukukuna dayanan bu nitelikte bir kanunlaştırma hareketine mesned teşkil etmesi açısından da ayrı bir öneme haizdir.

2.Yöntem ve çalışmanın sınırlarının tesbiti

Bir giriş ve iki bölümden oluşan çalışmamızın giriş bölümünde Abdurrahim Efendinin hayatı, eserleri ve fetva kavramı üzerinde durduk. Birinci bölümde Abdurrahim Efendi'nin Kitabü'n-Nikah babıyla başlayan yaklaşık 67 sayfadan müteşekkil fetvalarını aile hukuğu sistematığı çerçevesinde inceledik. Bazı ana başlıkları arapça olarak verilen bu fetvaları önce latinize ettik. Sonra belirli aile hıkuku sistematığı kapsamında evvela doktrinde, sonra da fetva bazında uygulamada kritize ettik. İkinci kısımda Evliliğin Neticeleri bağlamında mehir ve karı koca hakları gibi konuları ele aldık.

Aile Hukuku bölümündeki fetvaların tümünün yüksek lisans çalışmamızın sınırlarını aşacağı gerekçesiyle sayfa 153'de yer alan “Kitabü'n-Nikah” bölümünden başlayıp sayfa 220 deki “Talak” başlığına kadar olan fetvaları inceleyip, çalışmamızı onunla sınırlamayı uygun gördük.

Birbirine benzer fetvalara tekrar olmaması açısından açıklama getirmediğimiz. Üzerinde çok durulan bazı bab başlıkları altındaki konulara sonunda değerlendirme koyduk.

Ayrıca yargı hukukunu içeren mehirle ilgili daâvât ve mirasla ilgili daâvât, köle ve câriye hukukuyla ilgili bazı kısımları dâhil etmedik.

Sonuç bölümünde ise nikâh babı altında yer alan fetvaları, dönemin sosyo kültürel durumu, aile hayatının yapısı, karşılan problemler, kadının ve erkeğin toplum içinde konumlanması açısından değerlendirdik.

3. Abdürrahim Efendi'nin Hayatı ve Eserleri

Abdürrahim Efendi Bursa mahkemesi kâtibi Kurt Mehmed Efendi'nin oğludur. Babasının görev yaptığı Osmanlı'nın önemli ilim irfan merkezlerinden olan Bursa'da doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1716 tarihinde vefat ettiğinden hayatının büyük bir bölümü 1650'li yıllardan sonraya denk gelmektedir.¹ Temel eğitimini Bursa'nın önemli âlimlerinden yapmış ve tahsilini tamamlamak üzere İstanbul'a gitmiştir. Osmanlıda yüksek tahsil için günümüzdeki asistanlığa benzer bir uygulama olan mülâzemet sistemi gereğince Minkarîzâde Yahyâ Efendi'ye intisap ederek ondan mülâzım oldu, yani onun asistanı oldu. Kısa sürede çalışkanlığı ve keskin zekasıyla ilmî merdivenlerde hızla yükseldi. Sırasıyla, Tûtî Latif, Ümm-i Veled, Canbaziye, Süleyman Subaşı, Hatice Sultan, Sahn-ı Seman, Zal Paşa, Mehrimah Sultan, Eyüp Sultan medreselerinde müderrislik yaptı.

İlmiye sınıfı içindeki önemli yeri bulunan Mentêşzâde Mehmed Efendi'nin kızıyla evlendi. Osmanlı hukuk geleneğinden fıkıh tahsil eden müderrislerin bir süre sonra kadılık görevi de üstlenmesi gelenek haline gelmişti. Abdürrahim Efendi de bu geleneğe bağlı kalmış ve kâdîlik mesleğine geçerek Yenişehir ve Edirne kâdîsı olmuştur. Bir süre sonra sebebini tespit edemediğimiz bir gerekçeyle kâdîlik görevinden azledilmiş ve on yıl kadar kendisine görev verilmemiştir. Daha sonra kısa bir müddet Üsküdar ve Mısır kâdîliği yapmıştır. 1705'te Osmanlı hukuk bürokrasisi içinde önemli görevlerden birisi olan İstanbul kâdîliği payesine layık görüldü. Şeyhülislamlıktan sonra hukuk bürokrasisi içinde en önemli iki görev olan Anadolu ve Rumeli kazaskerliği görevleri bulunmaktadır. Abdürrahim Efendi önce 1708'de de Anadolu kazaskerliğine getirildi. 1711, 1713 ve 1715'te üç defa Rumeli kazaskeri

¹ Abdulkadir Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, Ankara, 1972, Ayyıldız Matbası, s.115

oldu. Son kazaskerliği sırasında 26 Haziran 1715'te elli beşinci şeyhülislâm olarak Osmanlı ilmiye ve kaza sistemindeki en yüksek makama tayin edildi. On yedi ay kadar bu görevde kaldı. Kısa süren bir hastalığın ardından 4 Aralık 1716 tarihinde vefat etti. Kabri Edirne'de bulunan Zehrimâr Mescidi avlusundadır.²

İlmî ve ahlâki yönden herkesin saygısını kazanmış³ değerli bir âlim ve güçlü bir fakih olan Abdürrahim Efendi'nin tespit edebildiğimiz üç eseri bulunmaktadır. 1- Fetâvâ-yı Abdürrahim: İstanbul'da 1243 yılında iki cilt halinde yayımlanmış olan eser müellifin en çok bilinen ve takdir edilen çalışmasıdır. Osmanlı dönemi fetva mecmuaları içerisinde özel bir önemi ve kıymeti bulunan eser Osmanlı fıkıh eserleri içinde şâheser sayılan çalışmalardandır. 2- Cerîdetü'l-ferâ'iz: (Köprülü Kütüphanesi Mehmed Asım Bey bölümü'nde 128 numarada kayıtlı olup 97 varaktır) Miras hukukuyla ilgili hazırlanmış bir eserdir. 3- Talikat ale'l-Beyzâvî: Müderris olduğu dönemde tefsi dersi okuturken hazırladığı kıymetli bir eserdir. Geniş ve değerli bir kitap koleksiyonuna sahip olan Abdürrahim Efendi bu kitaplarını Fatih Camii'ne vakfetmiştir.⁴

Fetâvâ-yı Abdürrahim adlı fetva kitabında XII. (XVIII.) yüzyıl Osmanlı Devleti'nde günlük hayatta karşılaşılan veya tartışılan konularla ilgili 11.000'i aşkın fetvayı ihtiva eden eser devrinin din anlayışını, toplum yapısı ve sosyo-kültürel değerlerini yansıtması bakımından oldukça önemlidir. Türkçe olan fetvaların içinde dağınık bir şekilde yirmi civarında Arapça fetva da yer almaktadır. Bazı fetvalarda rastlanan, “Şeyhülislâm efendimizin (...) hususundaki görüşü nedir?” tarzında ifadeler, Abdürrahim Efendi'nin bu eserini III. Ahmed döneminde on yedi ay boyunca yürüttüğü şeyhülislâmlık hizmeti sırasında hazırladığı fikrini vermektedir.

Hanefî fikhî yanında akaid, kelâm ve tasavvuf gibi ilimlere dair fetvaları da ihtiva eden eser klasik fıkıh kitaplarındaki gibi “kitab” ve “bab”lara göre tanzim edilmiştir. Başlıkların hemen hepsi Arapça'dır. Her bab soru-cevap şeklinde düzenlenmiş fetvalardan oluşur. Fetvalar çoğunlukla “olur” ya da “olmaz” biçiminde kısa

² Mehmet İpşirli, “*Abdürrahim Efendi, Menteşzâde*”(v.1128/1716), **DİA**, İstanbul, 1988, I, 289,290.

³ Altınsu, **a.g.e.**, s.115

⁴ İpşirli, **a.g.e.**, s. 289,290.

cevaplardan meydana gelmekte, bunların delillerine ve kaynaklarına yer verilmemektedir.

Taharet, namaz, zekât, oruç ve hac ibadetleriyle ilgili fetvaların 300 kadar olduğu eserde ağırlık muamelât konularına verilmiştir. En çok fetva ihtiva eden bölüm, yaklaşık 1600 fetva ile “Kitâbü'l-Vakf”tır. Bunu sırasıyla talâk, nikâh, büyü‘ gibi bölümler takip etmektedir. Talâk bölümünde talâk üzerine yapılan yeminlerin oldukça ayrıntılı bir şekilde ele alınması dikkat çekicidir. Arazi ve vergi hukukuyla ilgili bablar ise şer‘î-örfî uygulamayı yansıtmaları bakımından esere ayrı bir değer kazandırmaktadır. Vergi hukukuna dair babların kitabın başında ibadetlerle ilgili bölümlerin hemen ardından gelmesi, arazi hukukuna dair olanların ise sonda yer alması eserin sistematığının ilginç bir yanıdır. Kitabın bir başka özelliği de 385 fetva ihtiva eden “hudûd” bölümünün % 80’inin ta’zîrle ilgili bablardan oluşmasıdır.

Hanefî mezhebi dışındaki bir başka mezhebe geçmenin câiz olmadığına dair eserde yer alan fetvalar, müellifin taassubundan ziyade Osmanlı Devleti’nin benimsediği hukukun birliği politikasının bir tezahürü olarak değerlendirilmelidir.

İki cilt halinde taş baskısı yapılan kitap üzerinde (İstanbul 1243) Feyzü’l-kerîm fi nukûli Fetâvâ-yı Abdîrrahîm adıyla bir çalışma yapan Gedizli Mehmed Efendi (ö. 1253/1837), fetvaların orijinallerini kaydetmeden klasik fıkıh kitaplarında bunlara mesnet teşkil eden hükümleri, kaynağın adını ve bölümünü belirterek Arapça metinleriyle birlikte nakletmiştir.⁵

Müellif hattıyla olan iki ciltlik İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi nüshası; fetvahânenin müsevvid odasında müsevvidler tarafından kullanılmak üzere, fetva eminliği yaptığı sırada Gedûsi (Gedizli) tarafından vakfedilmiştir. Bu nüshada, Nakibüleşraf es-Seyyid Mehmed Atâullah el-Hüseyni, sâbık Anadolu kazaskeri Hacı Mehmed Hâmid b. Hacı Mustafa Âşir, Mehmed Sâlihefendizâde Ahmed Esad, sâbık Rumeli kazaskeri es-Seyyid İbrahim İsmet, sâbık İstanbul kadısı es-Seyyid Mehmed Münib el-Ayıntâbi efendilerin takrizleri bulunmaktadır. Gedûsi, Abdürrahim Efendi'nin Fetâvâ'sının bir çok mesele ve bol faide içermesine rağmen çok az nakil

⁵ Cengiz Kallek, “Fetâvâ-yı Abdürrahim”, *DİA*, İstanbul, 1995, C.XII, s. 437.

bulduğunu, bu sebeple her bir fetvanın kaynağını gösterdiğini ve böylece araştıranlara doğrunun anlaşılmasında yardımcı olduğunu ve büyük alimler katında çok büyük kabul gördüğünü belirtir ve hatta bu nakilleri içeren eser hakkında İstanbul kadılığı payeli Münib Efendi'nin takrizinde söylediği "kabul görme sınırının nihâi derecesine ulaştığı" şeklindeki ifadesine işaret eder.

Gedûsi'den ayrı olarak Malatyalı Hocazâde Seyyid Mehmed Râsim Efendi de (ö. 1316/1898), Abdürrahim Efendi'nin Fetâvâ'sının nükûlünü hazırlamış (Fetâvâ Abdurrahim ma'a'n-nukûl) ve -eserin mukaddimesinde belirttiğine göre- Sultan Abdülaziz döneminde Şeyhülislam [Turşucuzâde] Ahmed Muhtâr-ı Sâni zamanında (6.11.1872-11.6.1874) temize çekmiştir. Ancak nüshanın sonunda, birinci cildin tamamlandığı ve ikinci cildin takip edeceği belirtilmektedir (İstanbul Müftülüğü, nr. 136). Fetâvâ-yı Abdürrahim'de bulunan fetvalar, ayrıca, fetva emini Çeşmîzâde Mehmed Hâlis'in hazırladığı Hulâsatü'l-ecvibe adlı eserde özet halinde neşredilmiştir.⁶

4. Fetva Kavramı

4.1. Fetvanın Lügat Anlamı

Fetva (çoğulu fetâvâ, fetâvi) kelimesi, lügatte "bir olaya karşılık, verilen cevap"⁷ veya "güçlükleri çözen kuvvetli cevap"⁸ anlamına gelen bir isimdir. Genel olarak dilciler, fetvanın açıklanan cevap olduğunu vurgulamışlardır. Fetva "sorulan bir soruya, probleme karşılık açıklanan cevap çözüm" demektir.⁹ Problemin cevabını almak için soru sormaya istifta, sorana müstefti, sorunun cevabını veren kişiye de müftî (çoğulu müftûn, mefatîn) denir.¹⁰

Kuran'da geçtiği onbir yerde "sorulan soruya cevap verme" anlamında kullanılmıştır.¹¹ Râzi fetvâyı şöyle tanımlamıştır: " Fetva bir hadise hakkında verilen

⁶ Şükrü Özen, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, İstanbul, C. 3, Sa. 5, 2005, 249-378

⁷ Ahmed Asım Efendi, *Kamus Tercümesi*, İstanbul, 1305, C. IV, s. 1114.

⁸ Ebu'l-Ula Mardin, "*Fetva*", *İA*, İstanbul, 1977, C. IV, s.582

⁹ Hüseyin b. Muhammed Rağib el-İsfehani, *el-Müfredati'l-fi Garibi'l-Kur'an*, H.1404, s.373

¹⁰ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, İstanbul, t.y., C.VIII., s.206, 253.

¹¹ Cevad Ali, *el-Mufassal fi Târihi'l-Arabî Kable'l-İslam*, Beyrut, 1980, C.VI, s. 216-220.

cevaptır.”¹² Ömer Nasuhi Bilmen de fetvayı “Sorulan bir müşkil hakkındaki cevap ve açıklamadır.”¹³ şeklinde tanımlar.

4.2. Fetvanın Terim Anlamı

Fetva kavramı, İslamiyet’ten önce Araplar tarafından bilinen ve içtihatla ortaya çıkan sonuçların ifade edilmesine yarayan bir vasıta olarak kullanılmıştır.¹⁴ Fetvanın fıkıh literatüründe yer aldığı şekliyle, fıkhi bir işlem ve kurumu ifade eden bir terim anlamını kazanması sonraki asırlarda olmuştur.¹⁵

Fetvanın terimleşmesi lügat anlamıyla tam bir bütünlük içinde olmuştur. Kur’an’da fetva kelimesine yeni bir anlam kazandırılmamış, zaten var olan anlamdan hareket edilmiştir.¹⁶ Ancak kelime, fetvanın alanına bağlı olarak, İslam dini ve İslam hukuku alanına ait konuları açıklama anlamında özelleşmiştir.¹⁷ Fahrettin Atar’ın naklettiği örfî tanımda şudur: "Sorulan dini sorulara müftüler tarafından yazı ile verilen cevaptır.”¹⁸

4.3. Fetvanın Hukuki Niteliği

İslam hukukunda dört ana kaynak vardır. Bu kaynaklar Kur’ân, Sünnet, İcma ve Kıyas olarak adlandırılır. Kıyasın bir diğer adı da, “İçtihat”tır. Kur’ân, doğrudan doğruya Hak Teala’nın buyruğudur. Sünnet, Kur’ân’dan sonra tartışılmaz bir kaynaktır. İcma, aynı dönemde yaşayan tüm ilim adamlarının ortak görüşü olduğundan, o da bağlayıcıdır. Kıyas yoluyla ilim damlarının bulduğu farklı çözümler ise, usulüne uygun yapılmışlarsa, doğru kabul edilirler. Bu dört kaynağın üçü, “birinci derece” olma niteliğine haizdir. Kıyas ise, birinci ve ikinci derece kaynaklar arasında kendine has bir yer alır.¹⁹

Resûl-i Ekrem, dinî bir hükmün bildirilmesini veya açıklanmasını isteyen bir soru ile karşılaştığında ya vahiy gelmesini bekler veya bizzat kendisi cevaplandırır. Ashab-

¹² Râzi, Fahreddin Muhammed b. Ömer, **et-Tefsiru’l-Kebir, Beyrut**, 1986, C. VI, s. 408

¹³ Bilmen, **a.g.e.**, C.VIII, s. 246

¹⁴ Sava Paşa, **İslam Hukukunun Nazariyatına Dair Bir Etüt**, (çev. Baha Arıkan) İstanbul. 1956, C.II, s.33,34

¹⁵ Fahrettin Atar, “*Fetva*”, **DİA**, İstanbul, 1995, C.XII, s. 486-496.

¹⁶ Nâsirî, Muhammed el-Mekkî, **Nizamü’l-Fetva fi’ş-Şeriatî ve’l-Fıkh**, Rabat, 1989, s. 59-83.

¹⁷ Osman Şahin, **İslam Hukukunda Fetva Usulü (Basılmamış Dr. Tezi)**, Samsun, 2002, s. 18.

¹⁸ Bilmen, **Kamus**, C. VIII., s. 206. Ayrıca bkz. Atar, “*Fetva*”, **DİA**, C. XII, s.486.

¹⁹ Mumcu-Gülnehâl Bozkurt, **Türk Hukuk Tarihi**, Ankara, 1996, s. 50

1 Kiram'ın içinde de fakih sahabiler vardı. Ashabın fakihlerine herhangi bir mesele sorulduğunda Kur'an ve Sünnet'te yer alan hükümlerle cevap verirler, bu iki kaynaktan açık bir hüküm bulamadıkları takdirde Hz. Peygamber'in kendilerine öğrettiği şekilde nasların genel çerçevesini, ilke ve amaçlarını gözeterek cevap ararlardı. Sahâbenin yetiştirdiği tâbiîn nesli müctehidler de Kur'an, sünnet, sahabe kavli yanında kendi reyleriyle icthad etmişlerdir. Tebeu't-tâbiîn devrinde Ebû Hanîfe, Mâlik b. Enes gibi mezhep sahibi büyük imamlarla hemen hemen her bölge ve şehirde müctehidler yetişmiş, Hz. Peygamber'in hadisleri, ashabın fetvaları hakkında bilgi edinerek akaid ve fıkıhla ilgili meseleler hakkında fetva vermişlerdir. Bu devirde gerek kâdîlar gerekse müftüler umumiyetle bizzat icthad yapabilecek dirayette olup belli bir kişi veya ekole bağlı kalmamışlardır. İctihad kabiliyetine sahip olmayan kimseler de kendilerini herhangi bir mezhebe bağlanma mecburiyetinde görmeden diledikleri müftülerden fetva istemişlerdir. Sahâbe, tâbiîn ve tebeu't-tâbiîn dönemlerinde müftülük resmî bir memuriyet niteliği taşııyordu. Fetva verme yeteneğine sahip bulunan herkes resmî görevi olsun veya olmasın fetva veriyordu.

Fıkıh mezheplerinin oluşum ve gelişimini tamamlamasından sonra başlayan taklit ve duraklama döneminde icthad mertebesini elde etmiş yüzlerce, binlerce âlim yetişmişse de bunların büyük çoğunluğu kendilerini müstakil müctehid olarak görmeyip Ebû Hanîfe, İmam Şâfiî, İmam Mâlik gibi müctehidlerden birine tâbi olmayı tercih etmiştir. Bu devirdeki müftüler fetva verirken, kâdîlar hükmederken genellikle tâbi oldukları mezhep imamının prensipleri dışına çıkmamaya özen göstermişlerdir.²⁰

Hicrî IV. yüzyılın ortalarında başlayıp, XIII. yüzyılın sonuna kadar devam eden taklit dönemindeki hukukî faaliyetlerin ayırıcı özelliği, hukukî problemlere yeni çözümler üretmek ve hukuku geliştirmek değil; önceki dönemde ortaya çıkmış olan fıkıh mezheplerinin yorumlarını genişletmek ve daha anlaşılır hale getirmek olmuştur. Nitekim bu taklit etkinliği, fetva mekanizmasının işletilmesiyle geliştirilmiştir. Fıkıh deyimi olarak, "Bir fakihin sorulan bir fikhî soruya verdiği cevap" anlamına gelen fetvâ, özellikle Osmanlı Devleti'nde müftülerin dini sorunlar hakkında verdikleri

²⁰ Fahrettin Atar, "Fetvâ", **DİA**, İstanbul, 1995, C.XII, s. 488- 490

yazılı cevaplardır. Osmanlı hukukunun gelişmesinde fetva kurumunun büyük rolü olmuştur.

Fetvanın, içtihadı göre daha özel bir anlamı vardır; çünkü içtihat, fikhî hükümleri kaynaklarından çıkarmaktır. Bu hükümlerin açıklaması hakkında herhangi bir soru bulunması veya bulunmaması, sonucu değiştirmez. Fetva ise, mevcut bir olayın hükmünü açıklamak için fakih tarafından verilen bir cevaptır. Fetvanın içtihat sayılamayacağı delili de, sorunun başında “Bu konuda Hanefî imamları (veya Şafîî v.s. imamları) ne gibi çözüm önermişlerdir?” ifadesinin bulunmasıdır. Burada geçen “imam” mezhep kuran veya mezhebi geliştiren bir müçtehitir.²¹

Fetva kurumu, fıkıh kitaplarının karışık düzeni ve çeşitli meselelere derhal cevap bulmanın zorluğu sebebiyle, mahkemelerde kâdî veya herhangi bir anlaşmazlıktan dolayı diğer insanların ihtiyacı olduğunda, yetkili birine danışması imkanını sağlamaktadır. Fetva, kâdînin hükmünün hilâfına, yerine getirilmesi gerekli bir hüküm değildir; uygulamada soru sahibine, her zaman takip etmesi gerekli olmayan sadece yetkili bir hukukî tavsiye niteliğindedir. Ancak uyup uymama konusunda bir serbestiyet söz konusu ise de, fetvalar - özellikle şeyhülislâmın fetvâları – doğal olarak uyulması gerekli hükümler olarak düşünülmüşlerdir. Zira birçok şeyhülislâm fetvasına göre, verilen fetvalara itibar etmemek, bir müslümanı “ta’zir” cezasına mûcib olup ve hatta onu inanmayan (kâfir) konumuna düşürürdü.²²

Dolayısıyla fetva, İslâm hukukunun dört temel kaynağından biri olan içtihad yöntemine göre verilen yeni bir hüküm değil, ancak var olan hükmün araştırılıp bulunması neticesinde ortaya çıkan bir hukuk kuralıdır.

4.4. Fetva Ehliyeti ve Müftülüğün Şartları:

Fetva verme yetkisinin kime ait olduğu önemlidir. Zira ehil olmayan, bu konuda gerekli bilgi birikimine sahip olmayanların vereceği fetvalar Peygamberimizin “Bir

²¹ Üçok-Mumcu-Bozkurt, **a.g.e.**, s. 50, 57

²² Uriel Heyd, “Osmanlı’da Fetvâ Müessesesinin Bazı Tezahürleri”, çev. Fethi Gedikli, **Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Sa: 1-3, C. IX., b.y.y.,1995, s. 313, 314.

kâdî hüküm verdiğinde eğer isabet ederse iki sevap hata ederse bir sevap alır”²³ hadisinin kapsamına girmez. Aksine “Allah ilmi insanların gönlünden söküp almaz aksine alimleri kabz etmek (öldürmek) suretiyle ilmi ortadan kaldırır. İnsanlar cahil (yetkisiz) insanları reis (fetva verici) edinirler. Hem kendileri saparlar ve hem de insanları saptırırlar”²⁴ hadisindeki insanları yanlış yollara sürükleyen kişi kapsamına girer. Bu sebeple fetva verecek müftide bir takım şartlar aranmıştır. Mezhepler bu konuda önemli ölçüde fikir birliği halindedir.

Müftilerde şu beş vasıf aranmıştır:

1. İyi niyet
2. İlim, hilm, vakar ve sekinet,
3. Bilgide kuvvet,
4. İstiğna ve kifayet,
5. Hak ile batılı kolayca ayırabilecek kuvvet.²⁵

4.5. Fetva Kitaplarının Özellikleri

İslamın ilk devirlerinde fıkhi meselelerle ilgili sorular genellikle sözlü olarak cevaplandırılmıştır. IX. yüzyıldan sonra ise fetvâlar, genellikle yazılı şekilde verilmiş, fetvâ makamının kurumsallaşmasıyla birlikte bazı gelenekler oluşmuştur.²⁶

Fetvalarda alışlagelmiş "es-suâl, el-mes'ele, süile" gibi ibarelerle başlayan bir soru kısmı , "el-cevâb, ücîbe" gibi ifadelerle başlayan bir de cevap kısmı bulunur. Fıkıh âlimleri, fetvalarda kullanılacak dini tabir ve ifadeler konusunda bazı öneriler getirerek ortak bir uygulama geliştirmek, açıklık sağlamak istemişlerdir. Her ne kadar ifta vesikasını düzenleme biçimi ve içindeki tabirler zaman, bölge ve fetvayı

²³ Buhâri, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, **Sahih, İ'tisam** 21, Beyrut, 2002.

²⁴ Buhâri, Muhammed b. İsmail b. İbrahim, **Sahih**, İlim 34.

²⁵ Ebu'l Ula Mardin, "Fetva", **İA.**, C. V, s.205

²⁶ Fahrettin Atar, "*Fetvâ*", **DİA**, İstanbul, 1995, C.XII, s. 494

veren kişiye bağılı olarak değişiklik göstermekteyse de bu vesikada belirli tabirlerin kullanılması geleneği büyük oranda hâkim olmuştur. Fetvalarda mutâd olarak kullanılan ibare ve ifadeler şunlardır:

1. Dua, münacat: "*Allahu hüve'l-hadi; Allahu veliyyü'l-hidayeti ve't-tevfik*".
2. Soru başlangıcı: "*Bu meselede eimme-i Hanefiyye'nin cevabı nasıldır?*"
3. Sual (istiftâ konusu)
4. Rica ve istirham: "*Beyân buyurula, beyân buyurulup musab oluna*"
5. Fetva başlangıcı tabiri olan "*el-cevab*"dan sonra veya bazan fetvanın son kısmında "*Allahü a'lem*" (Allah en iyi bilendir) ibaresi.
6. Cevap bölümü.
7. Fetvayı verenin ismi.
8. İmzanın yanısıra "*el-fakîr, el-hakir*" gibi bir tevâzu ifadesi.
9. Allah Teâla'dan af dileği: "*ufiye 'anh*".
10. Fetvanın dayandığı kaynak.²⁷

Fetvalarda kullanılan dil, genelde Türkçe'dir; Arapça veya Farsça gibi diğer dillerdeki fetvâlar, XVII.-XX. yüzyıllarda çok azdır.²⁸

Fetvalarda kullanılan isimler, gerçek isimler değildir. Erkekler için genellikle Zeyd, Amr, Bekir, Halid, Said, Mübarek, Velid; kâdınlar için Hind, Zeynep, Hatice, Ümmü Gülsüm, Rabia, Ayşe, Saide, Meryem gibi tanınmış, genel isimler kullanılır. Bu isimler, yerine göre Müslüman, Hıristiyan, yabancı tüccar ve muharipler için de kullanılmıştır. Fakat bazen de Hıristiyanlar için Nikola, Yani, Mihal, Yanko, Marya,

²⁷ Fahrettin Atar, *a.g.m.* s.494

²⁸ Seda Örsen, *Osmanlı Hukukunda Fetva*, Ankara, 2005, s. 11.

Matruka ve Yahudiler için İlya gibi özel isimler kullanılmıştır. İstisnaî olarak görülür ki, fetvalarda belirli kişilere (vezirler ve öteki yüksek rütbeli kişiler gibi) gerçek isimleriyle atıfta bulunulmuştur, fakat bunlar direk olayla ilgili kimseler değildir. Bu şekilde atıf yapan fetvaların çoğu zaman, bazı acil ve mühim gelişmelerden kamuoyunun haberdar edilmesi amacıyla çıkarılmış oldukları görülmektedir.²⁹ Fetvalarda isim olarak fetvaya konu olan ve ilgili kişilerin bizzat isimlerinin belirtilmemesi, fetvânın genel bir nitelik arz etmesi dolayısıyladır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, kişi belirtilmesi suretiyle fetva istenemez; cevapta da, kişi belirtilerek hüküm verilemez. Fetva ile yargısal hüküm arasındaki en önemli fark, bundan kaynaklanır. Örneğin hal' (tahttan indirme) fetvâlarında, “Abdülhamid şu ve şu zulümleri yaptı” diye belirtilmez, “Bir Padişah veya Zeyd şu ve şu zulümleri yaparsa hal'i lazım mıdır?” diye sorulur ve cevapta ona göre verilir.³⁰

Fıkıh alimleri, özellikle belli bir ilmi seviyedeki kimselerin istediği fetvalarda delil veya kaynak gösterilmesini şart koştukları halde avamdan olanların müftüden delil ve kaynak istemesini hoş karşı ilâmazlar. Ancak müsteftinin mutmain olması bakımından fetvayı alınca, müftüden şifahen delil istemesinin mümkün olduğunu ifade ederler. Osmanlıda müftüler fetva verirken kaynak gösterdikleri halde, şeyhülislam ise kaynak göstermek zorunda değildir.

Fetvanın sonunda yer alacak imzanın yanı sıra, müftünün kendi adı, babasının adıyla nisbesi veya sıfatı yazılır. Müftü sadece ismi veya unvanıyla meşhursa unvanla iktifa edilebilir.³¹

²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti İlimiye Teşkilatı**, TTK Yayınları, Ankara, 1988, s.201

³⁰ Yusuf Ziya Yörükkan, “*Bir Fetvâ Münasebetiyle Fetvâ Müessesesi, Ebusuûd Efendi ve Sarı Saltuk*”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1952, Sa: II-III, , C. I, s. 139

³¹ Atar, *a.g.m.*, s. 494

BİRİNCİ BÖLÜM

FETÂVÂ-YI ABDURRAHİM'DE NİKAH/EVLENME AKDİ

1.Nikah /Evlilik Akdinin Tanımı

Bir fıkıh terimi olarak nikah / evlenme akdi, birbirleriyle evlenmelerine hukuken bir mani' bulunmayan bir erkek ve kadının bir hayat ortaklığı kurmak üzere aralarını birleştiren ve bunun için karşılıklı hak ve görevler belirleyen bağıdır.³² Evlenme akdinde bu akdin gerçekleşmesine temel teşkil eden unsurları şöylece sıralayabiliriz.

a)Erkek ve kadın olmak üzere cinsiyetleri ayrı iki taraf,

b)Hayatı her yönüyle paylaşmak üzere müşterek rıza,

c)Bu akdin belirli bir süreyle tahdit edilmeyip devamlılık ilkesi taşıması,

d)Aynı zamanda medeni bir hukuk olması,

İslam hukukçuları nikahı “milk-i müt'a yani eşlerin birbirinden istifade etmesi üzerine yapılan bir sözleşmedir.”³³ şeklinde tarif etmişlerdir.

Bu tanımlardan hareketle nikah ne sırf bir medeni muamele, ne de hukuki yönü olmayan sırf bir ibadet değil aksine iki niteliğin de içinde bulunduğu özel bir akittir, denilebilir. Bu sebeple bazı fakihler aile hukuku meselelerinin incelendiği Kitabü'n-Nikah bölümünü ibadet bahisleri ile hukuk bahisleri arasına yerleştirilmişlerdir.³⁴

³² İbn Hümam, Kemaleddin Muhammed b. Abdülvahid, **Fethu'l kâdir**, Kahâra, 1389/1970, C. III, s.185, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Türk Medeni Hukuku, İstanbul, 1960, C. II; **Aile Hukuku**, İstanbul, 1965, s.38

³³ Merğınâni, (2014). **Hidaye**,(çev. Bidayetü'l Mübtedi şerhi el hidaye tercümesi, tercüme: Hüsamettin Vanlıoğlu, Abdullah Hiçdönmez, Fatih Kalender, Emin Ali Yüksel, İstanbul, 3 /184

³⁴Ahmet Yaman, **İslam Aile Hukuku**, Konya, 1998, s.33

1.1 Evlenme Akdinin Unsurları

1.1.1.Taraflar

Evlenme akdinin en önemli unsurunu taraflar yani evlenecek kişiler ve bunların veliyy ya da vekilleri oluşturmaktadır. Evlenebilme ehliyetine sahip ve evlenmelerinde herhangi bir engel bulunmayan herkes yapılacak olan evlilik akdine taraf olabilir. Evlenme ehliyeti başkalarının izin ve onayına ihtiyaç olmaksızın evlenebilmek demektir. Bunun için akıl ve ruh sağlığı yanında baliğ olmak şartı aranır. Küçükler bunaklar gibi bu iki şarta sahip olmayanlar hukuk nazarında eda /fiil ehliyeti açısından eksik sayıldıklarından kendi başlarına evlenemezler. Ancak velilerinin izniyle böyle bir tasarrufta bulunabilirler. Akıl hastaları da eğer kendileri için evlilik zaruri ise ancak hâkimin izni ve velilerin evlendirmesi ile evlenebileceklerdir.³⁵

Hanefiler dışında diğer üç mezhep yetişkin bulûğa ermiş kızların da ancak velileri vasıtasıyla evlenebilecekleri görüşünü taşıırken, Hanefiler yetişkinlerin veliye danışmadan kendi başlarına nikah akdinde taraf olabileceklerini kabul etmişlerdir. 1917 tarihli Osmanlı Hukûk-ı Âile Kararnâmesi evlenme ehliyeti için erkeklerin 18, kızların 17 yaşını bitirme şartını getirmiştir. Evlenme ehliyetine sahip erkekler diledikleri gibi evlenebilirler, fakat kızlar için hâkim durumu velisine bildirip bir itiraz olup olmadığını sorar. Veli karşı çıkmaz ya da karşı çıktığı takdirde bu itiraz yerinde bulunmazsa hâkim tarafları evlendirir.³⁶

1.1.2.İrade Beyânı

1.1.2.1.Doktrinde

Evlenmenin ikinci unsuru irade beyânı bir başka ifadeyle evlenme akdine iştirak edenlerin icab ve kabulleridir. İcab taraflardan birinin önce söylediği söz, kabul de icabı kabul ettiğini ifade eden sözdür. İcab ve kabul tarafların bizzat ifade etmeleriyle olduğu gibi, veli veya vekil vasıtasıyla da olabilir. İrade beyânı sırasında kullanılan

³⁵ Yaman, a.g.e, s.44

³⁶ Yaman, a.g.e, s.44

kelimeler açık ve sarîh olmalıdır.³⁷ Yanlış anlamaya mahal vermeyecek bir durumda olmalıdır. Diğer akitlerdeki gibi nikah akdi de geçmiş zaman kipi (mazi sigası) ile mün'akit olur. Geçmiş zaman kipinin kullanılmasıyla niyete ve karineye ihtiyaç olmaksızın akit gerçekleşir. Bu konuda İslam hukukçuları görüş birliği içersindedirler.³⁸

Hanefilerde icap ve kabulün en az birisinin evlendim ya da kabul ettim gibi mazi sigası olması yani geçmiş zaman kipiyle ifade edilmesi gerekir.³⁹

Fukahanın nikah akdinde kullanılmak üzere tesbit ve kabul ettikleri sözler zamanlarının örf ve âdetlerine müsteniddir; muayyen bir nasdan çıkarılmış değildir. Bu sebeple her yer ve zamanda halkın evlenme akdi için kullandıkları her dil ve kipteki ifadenin kabulü İslam hukukunun ruhuna daha uygun düşmektedir.⁴⁰

1.1.2.2.Uygulamada

Zeyd Hind'e şühûd mahdarında nefsinin bana yirmi beş kuruşa bey' eyle dedikte Hind dahi nefsimi sana yirmi beş kuruşa bey' ettim deyûp Zeyd dahi kabul ettim dese Hind Zeyd'in menkûhesi olmuş olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.152)⁴¹

Zeyd şühûd mahdarında Amr'a sağîre kızın Hind'i zevceliğe sağîre oğlum Bekr'e verir misin dedikte Amr dahi verdim deyûp Zeyd dahi aldım deyûp Zeyd ve Amr'ın muratları inşa olunca Hind Bekr'in menkûhası olmuş olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.152)⁴²

Zeyd kebîre kızı Hind'i Hind'in rızasıyla şühûd mahdarında şu kadar akçe mehr-i muaccel ve müeccel tesmiyesiyle Amr'a verdim dedikte ol mecliste hazır olup Amr'ın akd-i nikaha vekili olan Bekr dahi kabul ettim demiş olsa nikah mün'akid

³⁷ Mehmet Akif Aydın, **İslam Osmanlı Aile Hukuku**, İstanbul, 1985, s.15,16

³⁸ Vehbe Zuhayli, **İslam Fıkhı Ansiklopedisi**, çev. Komisyon, İstanbul, C. IV s.97-102

³⁹ Merğınani, **a.g.e.**, C.I-II,206

⁴⁰ Hayrettin Karaman, **Mukayeseli İslam Hukuku**.C.I, s.264

⁴¹ Burada icap ve kabul " nefsimi bey' ettim ve kabul ettim" sözcükleriyle ifade edilmiştir.

⁴² İcab ve kabul "verdim ve aldım" sözcükleriyle ifade edilmiştir. Bu söz çok yaygın ve yanlış anlamaya sebep olmayan, örfi bir söz olmuştur.

olur mu?

el-Cevap: Nikah mezkûr olduysa olur. (s.152)⁴³

Zeyd Amr'a şuhûd mahdarında sağîre kızım Hind'i senin sağîre oğlun Bekr'e verdim deyûp Amr dahi aldım dese Hind Bekr'in menkûhası olur mu?

el-Cevap: Nikah mezkûr olduysa olur (s.152)⁴⁴

Bu surette meclis-i akidde mehr tesmiye olmamakla akd-i mezbûr fâsit olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.152)⁴⁵

Zeyd kızı Hind-i sağîreyi Amr'a tezvîc murat edip akd-i nikah olmak üzere şuhûd mahdarında kızım Hind-i sağîreyi sana verdim deyûp Amr dahi aldım kabul ettim deyûp şu kadar akçe mehr tesmiye olursa nikah mün'akid olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.153)⁴⁶

1.2.Evlilikte Velâyet

Velâyet ehliyetsizlerin şahsıyla ilgili işleri yürütme yetkisidir. İslâm aile hukukunda velâyet, eksik ehliyetli ve ehliyetsizlerin bir yakını tarafından rızaları alınarak ya da alınmaksızın evlendirme yetkisidir⁴⁷

Velâyet yetkisi velâyet-i hâssa ve velâyet-i âmme olarak ikiye ayrılır:

1.2.1. Velâyet-i Hâssa:

1.2.2.Doktrinde

Belli bir kişinin veli olmasına velâyet-i hassa denir. Devlet adına bir görevlinin veli olmasına da velâyet-i amme denir. Velâyet-i hassa özel velâyet demektir.

⁴³ İcab kızımı verdim, kabul de aldım kabul ettim" mazi sigasıyla ifade edilmiş ve akit gerçekleşmiştir.

⁴⁴ Burada da veli olan babadır. Küçükleri karşılıklı icab ve kabul beyanlarıyla evlendirebilirler.

⁴⁵ Mehir nikah akdinin rükün ve şartlarından olmadığı için nikah esnasında zikredilmesi şart değildir

⁴⁶ Baba küçük kızını evlendirme yetkisine sahiptir. Karşı tarafta akdi kabul edince akit gerçekleşmiş olur

⁴⁷ M. Akif Aydın, "Aile Hayatı" **DİA İlmihal**, İstanbul, 1999, C. II, s. 211

Hanefilere göre şahıs üzerindeki velâyet yetkisi mirastaki sıraya göre "asabe" denilen erkek hısımlardır. Bunlar bir kimsenin araya kâdîn girmeksizin nesep bakımından bağlı olduğu, belirli derecedeki erkek hısımlarıdır. Mirastaki sıraya göre velâyet yetkisine sahip olurlar. Bu sıra aynı zamanda öncelik sırasını da ifade eder. Şöyledir: Oğul, oğlun... oğlu, baba, dede, ana-baba bir veya baba bir erkek kardeşler veya bunların erkek çocukları, ana-baba bir veya baba bir amca yahut bunların erkek çocukları.⁴⁸

Birinci sıradaki veli varken bir sonraki sırada bulunan veli velâyeti altındakileri evlendiremez. Örneğin baba varken dede (babanın babası) kızını evlendiremez⁴⁹ Veli var ama ehliyetten yoksunsa yok hükmündedir. Uygulamada geçeceği gibi bulûğa ermiş olan kız rızası olmadan velisi tarafından evlendirilemez. Velinin onayını almadan evlilik gerçekleşmişse bu durumda şayet evlendiği kişi kendisine denk değilse veya emsal mehirle nikah akdi yapılmamışsa velinin nikahı feshettirme yetkisi vardır.⁵⁰ Ancak velinin nikahı feshettirme yetkisi kadın doğum yapmadığı,⁵¹ bazı Hanefilere göreyse de hamile kalmadığı sürece devam eder. Hamile kaldıktan sonra nikahı bu yetki ortadan kalkar.⁵² Nitekim uygulamalarda bunun örneklerini görmek mümkündür.

Asabe bulunmazsa çoğunluğa göre velâyet hakkı ammeye yani hâkime intikal eder⁵³ Ebu Hanife'ye göre ise sırasıyla anne, kız (annesini akıl hastası ise) öz kız kardeş veli olur. Bunlar da yoksa zevi'l-erham⁵⁴ denen akrabaları veli olurlar. Hısımlık bağı derecesi bakımından eşit birden fazla yakın varsa herhangi birisi veli olabilir.(S. M. K madde 22 / 2)⁵⁵

⁴⁸ ez-Zühayli, **el-Fıkhu'l-İslâmi**, c. IV, s.141, 142; Hamdi Döndüren, **Delilleriyle İslam İlmihali**, İstanbul, 2009, s.280.

⁴⁹ Mevsîlî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud (2007) **el-İhtiyar**, Beyrut, III,106-108 C. III, s. 119.

⁵⁰ Serahsî Ebu Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebu Sehl Ahmed (1989),**Mebcut**, Beyrut, C. V, s. 12,14

⁵¹ Aynî, Bedreddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, **el-Binaye fi şerhi'l-Hidaye**, İkinci baskı, Dârü'l-fikir, Beyrut 1990, C. IV, s.583,620.

⁵² Ebû Zehra, **Muhammed, el-Ahvâlü's-şahsiyye**, Kahâra, 2005, s.130.

⁵³ M.Selim Aslan, **İslam Aile Hukuku**, Bursa, 2017, s.51.

⁵⁴ **Zevi'l-erhâm** (tekili **zü'r-rahim / zî-rahim**) terkibi, İslâm miras hukukunda ashâb-ı ferâizle asabe gruplarına dahil olmayan kan hısımları anlamına gelir. Meselâ anne tarafından dedeler, kızın çocukları, yeğenler, dayı, teyze, hala, anne bir amca bu grupta yer alır. Bunların çoğu, kişinin annesi veya kızı yoluyla kan bağı bulunan akrabalarından oluşmakla birlikte hala gibi erkek tarafından bazı akrabaları da içerir. (Hamza Aktan, "*Zevi'l Erham*", **DİA**, İstanbul, 2013, C. XXXIV, s. 307-308.

⁵⁵ Hayrettin Karaman, **Mukayeseli İslam Hukuku**, İstanbul, 2003, C. I, s.25.

1.2.3.Uygulamada

Hind-i sağırenin li-ebin kız karındaşı Zeynep ile li-ebeveyn ammi oğulları Zeyd ve Amr'dan velâyet-i nikah hangisinindir?

el-Cevap: Zeyd ve Amr'ındır. (s166)⁵⁶

Zeyd-i sağırenin velâyet-i nikahı vâlidesi Hind ile li-ebeveyn kız karındaşı Zeyneb'e mütehasıra olsa hangisi takdim olunur?

el-Cevap: Vâlidesi Hind takdim olunur. (s.166)⁵⁷

Hind-i sağırenin velâyet-i nikahı babasının kız karındaşı Zeynep ile anasının kız karındaşı Hatice'den hangisinindir?

el-Cevap: Zeyneb'indir. (s.166)⁵⁸

Hind-i sağırenin li-ebeveyni ammi Amr mecnun olsa cünun halde sağırenin nikah-ı emrinde Amr için velâyet var mıdır?

el-Cevap: Yoktur. (s.166)⁵⁹

Hind-i sağıreyi tezvîc ve nikahda velâyeti anasının li-ebeveyn karındaşı Amr ile babasının li-ebeveyn kız karındaşı Hatice'den hangisinindir?

el-Cevap: Hatice'nindir.(s.166)⁶⁰

Hind-i mecnûne için velâyeti tezvîc var mıdır?

el-Cevap:Yoktur. (s.166)⁶¹

Hind-i sağırenin velâyet-i nikahı vâlidesinin li-ebeveyn er karındaşı Amr ile babasının li-ebin kız karındaşı Zeyneb'e mütehasıra olsa hangisi takdîm olunur.

el-Cevap: Zeynep takdim olur. (s.166)⁶²

⁵⁶ Velâyet öncelikle asabenindir. Burada asabe erkek akraba olan amca oğludur. Kız kardeşi zevi'l-erham olur.

⁵⁷ Anne, kız kardeşin önündedir.

⁵⁸ Baba tarafı anne tarafından önce gelir.

⁵⁹ Akıl hastalarının velâyet yetkisi yoktur.

⁶⁰ Velâyet yetkisi konusunda, baba tarafından hala, dayıya tercih edilmiştir..

⁶¹ Velâyetin şartlarında geçmişti, tam ehliyetli olması gerekir. Deliler veli olamaz.

⁶² Burada küçük bir kızın velisi olmaya annesinin kardeşi yani dayısı ile, babasının kız kardeşi arasından asabe tarafında olan Zeynep daha uygundur.

Hind-i sağîrenin velâyet-i nikahı babasının anası Zeynep ile anasının li-ebeveyn er karındaşı Amr'dan hangisinindir?

el-Cevap: Zeyneb'indir. (s.166)⁶³

Hind-i sağîrenin velâyet-i nikahı babasını itak eden Zeyd ile vâlidesinden hangisinindir.

el-Cevap: Zeyd'indir. (s.166)⁶⁴

1.2.3.1.Velâyet-i Âmme:

1.2.3.2.Doktrinde

Bir kişinin akrabalarından velâyet görevini yerine getirecek bir kimse bulunmaması durumunda devlet o kişi için bir veli tayin eder. Genellikle bu işi beldenin kâdısı üstlenir. Ya da hususi velisi olmayan bir kızın velisi devlet başkanı veya hâkimdir. Buna "Velisi olmayanın velisi sultandır" ⁶⁵ hadisi delil gösterilir. ⁶⁶

Velâyeti hassa varken velâyeti amme geçerli olmaz. Yakın veli bir sebeple bulunmazsa bu yetki daha uzak olana geçer. Bu kişi nikah kıydı daha sonra yakın veli gelse bile bu akit iptal edilmez. Şayet veli gâib ise yani yaşıyor mu, öldü mü bilinmiyorsa -bu durum uygulamalarda gaybet-i münkatia olarak ifade edilmiştir- o zaman velâyet ammeye intikal eder.

1.2.3.3.Uygulamada

Bir kasabada kâdî olup tezvîci sığâra me'zun olan Zeyd kâdî ol kasaba ahalisinden olup aslen kimsesi olmayan Hind-i sağîreyi küfüv Bekr'e mehr-i misliyle tezvîc ve nikah edüp kable'd-duhul ve'l halve Hind'in sağîrinde Bekr fevt olsa halen Hind Bekr'e vârise olup hissey-i zevce almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.154)⁶⁷

⁶³ Asabe erkek tarafı öncelik hakkına sahiptir.

⁶⁴ Küçük kızın velayeti babasını azad eden kişiye aittir.

⁶⁵ Buharî, Sahîhi'l Buhari, Daru İbn Kesir, 1.Baskı , Beyrut 2002 Kitabı'n-Nikah, bab:40 s.1309

⁶⁶ Mevsilî, **el-İhtiyar**, C. III, s. 28

⁶⁷ Evlilik sahih olduğu için kocanın ölümüyle sağîre kadın ona varis olur.

Aslen kimesnesi olmayan Hind-i hürre-i sağîreyi bir kasaba kâdîsı olan Bekr kendinin abd-i memlûkü Bişr'e tezvîc eylese nikâh-ı mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.154)⁶⁸

Hind-i sağîrenin veliyy-i akrabı olan Zeyd ğaib olup mekanı mâlum olmamağla Amr kâdî Hind'i mehr-i misliyle küfüv Bekr'e tezvîc ve nikah eylese bağde'z-zaman Zeyd geldikde Hind'i Bekr'den tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.154)⁶⁹

Hind-i sağîrenin veliyy-i akrabı olan li-ebeveyn halası oğlu Amr hazır ve mevcut olup veliyy-i azil değil iken Bişr kâdî Hind'i küfüv olan Bekr'e mehr-i misliyle Amr'ın izin ve rızasız tezvîc ve nikah edip kable'l izin Hind sağîrında fevt olsa Bekr Hind'e vâris olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.154)⁷⁰

Hind-i sağîrenin li-ebeveyn ammi Zeyd hâdır iken tezvîc-i sağîr ve sağîreye me'zun olan Bekr kâdî için velâyet-i nikah ve tezvîc var mıdır?

el-Cevap: Yoktur. (s.154)⁷¹

Hind-i sağîrenin veliyyi akrabı olan anası Zeynep hâdırı iken Zeyd kâdî Zeyneb'den izinsiz Hind'i Amr'a tezvîc eylese akd-i mezbûr nâfiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.154)⁷²

Hind-i bîkr-i bâliğa nefsinin Amr'a tezvîc ettikde kâdî izni bulunmasa akd-i mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.154)⁷³

⁶⁸ Hind-i sağîra hür olduğu için köle Bişr'e denk değildir. Aralarında küfüv olmadığı için nikah geçerli kabul edilemez.

⁶⁹ Yakın velinin yokluğunda uzak veli nikah kıyarsa bu nikah iptal edilmez.

⁷⁰ Burada Hind'in velisi var ve velayet görevinden azledilmemiş. Böyle olduğundan Amr'ın velâyeti devam etmektedir. Kâdînin velayeti Hind'in velisinin olmaması veya velayet yetkisinden azledilmesi durumunda geçerli olur. Bu ikisi de söz konusu olmadığı için Kâdî'nın yaptığı nikah geçersizdir. Aralarında nikah bağı olmayan iki kişi arasında mirasçılık ortaya çıkmaz.

⁷¹ Akraba varken velâyet ammeye tahsis edilemez.

⁷² Veliyy-i akrabı olanın nikahı kâdîya intikal etmez.

⁷³ Âkıl ve baliğ olan bir kız da erkek gibi kendi irade beyanıyla evlenebilir. Veli yada kâdî iznine gerek yoktur. Kâdî veli gibi velâyet hakkıyla nikahı iptal ettiremez.

Hind-i sağîrenin veliyy-i akrabı olan ammi Amr hâdır iken kâdı için velâyet i nikah var mıdır?

el-Cevap: Yoktur. (s.154)⁷⁴

Bir kasaba ahalisinden olup kimesnesi olmayan Hind-i sağîreyi tezvîci siğâra me'zun olan Bekr kâdı mehr-i misliyle küfüv Zeyd'e tezvîc eylese sahih olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.154)⁷⁵

Hind bikr-i bâliğa nefsinin şuhûd mahdarlarında Zeyd'e tezvîc ve nikah eyledikde kâdı Zeyd'e sen akde benden izin almadın deyû Hind'i Zeyd'den tefrîk etmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.154)⁷⁶

Zeyd-i müteveffânın sağîre kızı Hind'i kassam⁷⁷ olan Amr velisi izinsiz Bekr'e tezvîc eylese akd-i mezbûr sahih nâfiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.154)⁷⁸

Bir kasabada nisvandan kebîreler olan evliyâları izinleriyle nefislerini istedikleri kimesneye tezvîc murad ettiklerinde ol kasaba kâdısı olan Zeyd men edüp bizim huzurumuzda akd edüp bana şu kadar akçe verin deyû cebre kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155)⁷⁹

Bir kasabada sakin olup askeri taifesinden olan Zeyd ol kasabada kâdı olan Amr'dan izin kağıdı alıp kızı Hind'i Bekr'e tezvîc murad ettikde ol kasabada kassam-ı askeri olan Bişr benden izin kağıdı almadıkça akid sahih olmaz deyûp tezvîcden men'e

⁷⁴ Akrabası olan Hin-i sağîra için velâyet-i kâdıya cevaz yoktur.

⁷⁵ Velisi bulunmayan bir kızın velisi devlet başkanı ya da hâkimdir. Burada kâdı küçük kızı dengi olan biriyle mehr-i misline uygun evlendirebilir.

⁷⁶ Bâliğ olduğu için genç kız velisinin iznini almaksızın irade beyanıyla evlenebilir.

⁷⁷ Osmanlı Devleti'nde, vefât eden bir kimsenin terekesini (geriye bıraktığı malını), İslâm mîrâs hukukuna göre, vârisleri arasında paylaştıran me'mûr.

⁷⁸ Kassamın veli olması söz konusu değildir. Bu kişi devlet tarafından belli konuda görevlendirilmiş ve fakat kendisine daha geniş yetki verilmiş gibi hareket etmiştir. Bu şekilde yaptığı işlemler geçerli değildir. Kassamın davranışları fuzûli'nin davranışları olarak değerlendirilmektedir.

⁷⁹ Velileri izniyle evlenen yetişkin hanımlara o belde kâdısının cebr edip, onları nikahtan menetmeye hakkı yoktur.

kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155)⁸⁰

Hind-i sağîrenin velisi ve ammi Bişr âhar vilâyette iken kâdı Hind'i küfüv Amr'a mehr-i misli ile tezvîc ve nikâha kâdir olur mu?

el-Cevap: Gayrı velisi olmayüp Bişr gaybet-i münkatıa ile ğaib olsa olur. (s.155)⁸¹

Bu surette hâkim-i mezbur Hind'i Amr'a tezvîc edüp ba'dehü Bişr geldikde akd-i mezbûru tınmayüp (kabul etmeyip) Hind'i Amr'dan tefrîk ettirmeye kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155)⁸²

Cunun-ı mutbık (Sürekli akıl hastalığı) ile mecnun olan Zeyd'in zevcesi Hind'i Amr kâdı tefrîk eylese halen Hind ba'de inkidâi'l-idde nefisini âhara tezvîce kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155)⁸³

Cunun-ı mutbık ile mecnun olan Zeyd'in zevcesi Hind hakim-i şeriyye varıp kendini Zeyd'den tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155)⁸⁴

Zeyd-i ğaibin zevcesi Hind Hanefî kâdisına varub nafakaya ihtiyacım vardır ben teşeffü' ettim beni zevcemden tefrîk eyle deyûp kâdı dahi tefrîk ettim dese Hind nefisini âhara tezvîce kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155)⁸⁵

⁸⁰ Asker olan Zeyd'in yaşadığı kasaba kâdisından izin alıp kızını evlendirmesine kassamı askeri olan bir şahsın mani olması söz konusu değildir.

⁸¹ Küçük kızın velisi kendisinden ümit kesilmiş olarak kayıp olmuş olsa ve ondan başkaca da velisi bulunmasa onun velâyet-i ammeye intikal eder. Bu durumda şehrin kâdisı onu denk biriyle ve mehr-i misline uygun bir mehirle evlendirebilir.

⁸² Velisi olduğu küçük kızın kendisinin yokluğunda kâdı tarafından kıyılan nikahına vakıf olan kişi itiraz edemez. Kâdı onu dengiyle ve kendi misline uygun mehirle evlendirmiştir.

⁸³ Mecnun kendi başına evlenip boşanamaz. Burada kâdı boşadı. Velisi evlendirebilir. Velisi yoksa amme velayeti üzere kâdı evlendirebilir.

⁸⁴ Hind deli olduğu için kendi kendine tasarruf yetkisi yoktur. Ancak velisi onun adına evlenme boşanma yetkisini kullanabilir.

⁸⁵ Fetvalar Hanefî mezhebi çerçevesinde verilmiş olup, ğaib koca konusunda şâfi mezhebine intikal uygun görülmemiştir. Osmanlı Devleti'nin resmi mezhebi olan Hanefî mezhebine göre kadın için, eşinin savaşta veya ticari bir yolculukta kaybolması boşanma sebebi sayılmamıştır. Bu kadınlar eşlerinin öldüğüne dair herhangi bir haber gelmezse 90 veya 120 yıl ya da yaşlılarının ölümüne kadar kocalarından ayrılmıyorlardı. Bu durum kadınların hem fizyolojik, hem psikolojik, hem de sosyo-ekonomik yönden mağduriyetine neden oluyordu. Kadınların bu mağduriyetlerini önlemek için Hanefî hukukuna göre hükmeden Osmanlı kâdıları Şafii

Zeyd imam Hind'i velisi izni ve rızasıyla kendüye şuhûd mahdarında nikah eylese marifet-i hâkim olmayınca nikâh-ı mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.155)⁸⁶

Bu surette hâkim akd-i mezbûrda benim marifetim bulunmamıştır akid sahih olmaz deyû Hind'i Zeyd'den tefrîka kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155)⁸⁷

1.2.3.4. Velide Bulunması Gereken Nitelikler:

Velinin tam ehliyetli olması gerekir. Akıllı, ergin ve hür kimse tam ehliyetlidir. Bu özelliklere sahip bir kimse başkasına veli olabilir. Küçük, akıl hastası, bunak, sarhoş veya zayıf akıllı kimselerle, kölelerin veli olma hakları yoktur.⁸⁸

Veli ile velâyet altındaki kişinin aynı dinden olması gerekir. Bir gayri müslimin, müslüman üzerinde veya bir müslümanın gayri müslim bir kimse üzerinde velâyet yetkisi yoktur. Bu yüzden Hanefî ve Hanbelîlere göre, müslüman olmayan bir kimse veli sıfatıyla bir müslüman kadını evlendiremez, bir müslüman da gayri müslim kadını evlendiremez. Şâfiîlere göre, gayri müslim bir erkeğin veli sıfatıyla, gayri müslim bir kadını, müslüman ya da gayri müslim bir erkekle evlendirmesi câizdir. Hanefîlere göre velinin erkek olması şart değildir. Bu yüzden çocuklar üzerinde velâyet yetkisini kullanma sırası kendisinde bulunan kadının, temsil ettiği erkek veya kız çocuğunu veli ya da vekil sıfatıyla evlendirmesi câizdir. Müctehitlerin çoğuna göre ise, kadın kendi başına evlenemediği gibi, başkasını da veli sıfatıyla evlendiremez. Hanefîlere göre ise velinin şartları dört tanedir: Akıl, erginlik, hür olma ve din birliği. Adâlet ve rüşd niteliğinin bulunması ise şart değildir. Bu konuda

mezhebenden naibler tayin ediyorlardı. Zira Şafii mezhebine göre kocası kaybolan kadınlar, belli bir sürenin geçmesinden sonra hakim tarafından tefrik edilebiliyorlardı. Ancak bu uygulama 1537 yılında bir fermanla yasaklanmıştır. Fermanda yasaklanma gerekçesi olarak, kaybolan kocaların henüz durumlarının ne olduğu tam anlaşılmadan, hanımlarının boşanıp başka bir erkekle evlenmek için nafaka ihtiyacını bahane ettikleri gösterilmektedir. Gerçekten de kocaları seferde ya da uzak bir seyahatteyken ondan ayrılıp başka biriyle evlenen bir kadının ilk kocası geri döndüğünde ortaya büyük sorunlar çıkabiliyordu. (Saadet Maydaer, "Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Boşanma (Bursa Şer'iyeye Sicillerine Göre)" **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 16, Sa :1, s. 299-320)

⁸⁶ İmam velisinin izniyle genç kızı nikahlayabilir.

⁸⁷ Kızın velisinin izni varken hakim kıyılan nikaha itiraz edemez.

⁸⁸ Hamdi Döndüren, **Delilleriyle İslam İlmihali**, Konya, 1977, s. 230

Hanbelîler de Hanefîler gibidir.⁸⁹

1.2.3.5. Velilerin Evlendirmesi ve İtirazları

Hind-i bîkr-i bâliğayı velisi kefâet şartınsız (şartı olmaksızın) Hind'in izniyle tezvîc ettikten sonra halen Hind yahud veliy-i mezbûr Zeyd Hind'e küfüv değildir deyû nikahı fesh ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.160)⁹⁰

Mecâne ve fıskan sû-i (laubâli ve kötü huylu) ihtiyârıyla ma'ruf olan Zeyd kızı Hind-i sağîreyi küfüv olmayan Amr' a tezvîc ve inkâh eylese nikâh-ı mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.160)⁹¹

Zeyd kebîre kızı Hind'i küfüv olmayan Amr'a Hind'in izniyle tezvîc ettikten sonra Hind ben Amr'ı istemem deyûp nefsinin Amr'dan cebren tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.160)⁹²

Zeyd kızı Hind-i sağîreyi Amr-ı sağîre Amr'ın velisi izinsiz tezvîc ve nikah eyledikten sonra Amr'ın veliyy -i akrabâ olan Bekr akd-i mezbûra âlim oldukta akd-i mezbûru kabul etmeyüp red edince akd-i mezbûr bâtil olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.161)⁹³

Zeyd-i müteveffânın sağîre kızı Hind'i veliyy-i akrabâ anası Zeynep mehr-i misliyle küfüv Amr'a tezvîc eylese Zeyd'in anasının babası Bekr benim iznim bulunmadı

⁸⁹ Döndüren, a.g.e, s.231

⁹⁰ Akıl ve baliğ kız velisinin de rızasıyla kendisine denk olmayan biriyle evlendikten sonra veli tutupda, arada küfüv yok diye nikahı feshedemez. Şayet velinin izni olmadan kız evlenmiş olsaydı o zaman veli emsal mehir ve denk olmama koşuluyla nikahı feshetme hakkına sahip olabilirdi. Evlendikten sonra bu ihtimal ortadan kalkmıştır.

⁹¹ Burada veli deli ve fâsik olduğu için velide aranan ehliyet özelliklerine hâiz değildir, aynı zamanda kızını kendisine denk olmayan biriyle evlendiremez, evlendirdiyse bile bu nikah sahih olmaz.

⁹² Babası bulûğa ermiş kızını onun rızası olduğu halde denk olmayan biriyle evlendirmişse nikahtan sonra kızın bu nikaha itiraz hakkı yoktur.

⁹³ Burada küçük kızın velisi kendi kızını kendisi gibi küçük biriyle onun velisinin izni olmadan evlendirmişse o erkek çocuğu için fuzûli konumundadır, dolayısıyla bu nikah erkek çocuğun velisinin izni ve rızası olmadığı için bâtil olur.

deyû akd-i mezbûru feshe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.161)⁹⁴

Hind-i sağîrenin veliyy-i akrabı li-ebeveyn ammi Amr Hind'i küfüv olan kendinin oğlu Bekr-i sağîre mehr-i misliyle şuhûd mahdarında tezvîc eylese sahih olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.161)⁹⁵

Mahmûdü'l-hal olan Zeyd kızı Hind-i sağîreyı azadlısı Amr'a tezvîc eylese Zeyd nâdim olup akd-i mezbûru feshe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.161)⁹⁶

Hind sağîre kızları Zeynep ve Hatice'yi Amr ve Bekr'e mehr-i mislinden noksan fâhiş ile tezvîc eylese akd-i mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.161)⁹⁷

Zeyd oğlu Amr'a sağîre Hind'i tezvîc ettikte mehr-i mislinden ziyâde fâhiş ile tezvîc eylese akd-i mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.161)⁹⁸

Zeyd kızı Hind-i bîkr-i bâliğayı Hind'den izinsiz cebren Bekr'e tezvîce kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.161)⁹⁹

Zeyd sağîre kızı Hind'i mü'tekâ Amr'a tezvîc ettikten sonra Zeyd fevt olsa Hind'in ammi Bişr akd-i mezbûru tutmam deyûp Hind'i Amr'dan tefrika kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.161)¹⁰⁰

⁹⁴ Babası ölen bir kızın asabeden akrabası yoksa Ebu Hanife'ye göre anne tarafı da veli olabilir. Burada öncelikli olarak ana velâyet hakkına sahiptir. O varken ananın babası nikahı feshedemez.

⁹⁵ Küçük kızın velisi olan amcası bu kızı ona denk olan kendi küçük oğluna emsal bir mehirle evlendirebilir.

⁹⁶ Evlilik şartları yerinde olduğundan nikah akdi geçerlidir. Bu akdin feshi ancak karşılıklı rıza ile iptal edilebilir. Burada azadlı köle olan Amr'ın rızası yoktur. Kızın bu akdi iptal ettirebilmesi ancak baliğ olduktan sonra bulûğ muhayyerliği ile olabilir.

⁹⁷ Veli'nin yetkisini kötüye kullanımı sayıldığından câiz olmayacaktır. Veli iki hususa dikkat etmek zorundadır. Bunlar, küfüv ve mehr-i misildir.

⁹⁸ Zeyd maddi zarara uğramıştır. Erkek mihiri misilde fazla verebilir. Bu yönüyle problem yok. Vekâleten evlendiren kimse mehr-i misilden fazla vermeye yetkili değildir. Vekâlet ma'ruf ile mukayyettir. Vekil olan normal şartlara göre davranır burada fazla mehir vermiş.

⁹⁹ Hind bâliğa olduğu için rızasına muhalif olarak evlendiremez.

Zeyd kızı Hind-i kebîreyi rızasıyla Amr-ı müteveffânın sağîre oğlu Bekr'e velisi izni yokken tezvîc eylese akd-i mezbûr nâfiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.161)¹⁰¹

Hind sağîr oğlu Amr'a veliyy-i akrabı li-ebeveyn ammi Bekr'in izinsiz mehr-i misliyle küfûv olan Zeyneb'i nikah eylese halen Bekr vâkîf oldukta akd-i mezbûru mücîz olmayıp red edince bâtil olur mu?

Elcevap: Olur. (s.161)¹⁰²

Veliyy-i mücbûri (velâyeti altındaki şahsı, onun rızasına bakmaksızın evlendirme yetkisine sahip olan) olmayan Zeyd-i sağîrin vâlidesi Hind Zeyd'e Zeyneb'i mehr-i misliyle tezvîc eylese halen Zeyd'in veliyy-i akrabı olan li-ebeveyn er karındaşı Amr nikâh-ı mezbûru tutmayıp red edince nikah-ı mezbûr bâtil olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.161)¹⁰³

1.2.3.6. Küfûv Olmayan Nikaha Velilerin İtirazları

Zeyd kızı Hind-i sağîreyi Amr kıptî (kıbt soyundan gelen çingene) olup küfûv olmadığını bilmeden küfûv olmak üzere Amr'a tezvîc ve nikah ettikten sonra Zeyd Amr'ın kıbtî olduğuna vâkîf oldukta nikâh-ı mezbûru fesh ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.161)¹⁰⁴

Fudalâdan olup ağniyâdan olan Zeyd'in kızı Hind-i bîkr-i bâliğa Zeyd'den izinsiz nefsinin mehr-i muaccel ve nafaka ve kisveye kudreti olmayıp sâdâtan olan Bekr-i fakîre tezvîc eyledikte Zeyd küfûv değildir deyûp tefrîka kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.161)¹⁰⁵

¹⁰⁰ Azadlı köle olduğu için Hind'e denk kabul edildi, eğer azadlı olmasaydı denk olmayacağı için iptal edilebilirdi

¹⁰¹ Zeyd kendi yetişkin kızını kendi rızasıyla babası ölen küçük Bekr'le evlendiremez. Çünkü Bekr küçük olup onun işlerini velisi yapar, burada velinin izni yoktur. Küçüklerin evlenmeleri velilerinin izniyledir. Erkek kız fark etmez.

¹⁰² Yetkisiz olarak evlendirmiştir. Veliyy-i akrabi olan amcası annesine göre önceliklidir. O sebeple veliyy-i akrab nikahı feshedebilir.

¹⁰³ Burada da bir önceki fetvada olan durum söz konusudur. Amca asabeden olduğu için velâyet önceliğine sahiptir.

¹⁰⁴ Aralarında denklik olmadığı için veli nikahı fesh ettirebilir.

¹⁰⁵ Bir kadının mehrine ve nafakasına gücü yetmeyen kimse, o kadına denk değildir. Seyyidlerden olmasına rağmen diğer sebeplerdeki uygunsuzluk sebebiyle veli nikahı feshettirme yetkisine sahiptir.

Zeyd Hind-i sâlihayı tezvâce tâlib oldukta Zeyd kendi halinde salihdir deyû ihbar olmağla Hind'in velisi Zeyd'in fiskına âlim değiller iken Hind'i rızasıyla Zeyd'e tezvâc Zeyd dahi Hind'e dahil olduktan sonra Hind'in evliyâsı Zeyd'in fiskına âlim olmakla rey-i hâkimle Hind'i Zeyd'den tefrîka kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.161)¹⁰⁶

Ulemâdan olan Zeyd'in kızı Hind-i sâliha nefsinin veliyy-i akrabı li-ebin er karındaşı Amr'ın izinsiz küfüv olmayan Bekr'e tezvâc eylese halen Amr Hind'i Bekr'den hâkime tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.162)¹⁰⁷

Sulehâdan Zeyd sağîre kızı Hind'i tezvâce tâlip olan Amr'ı salih zan etmekle Hind'i Amr'a tezvâc edip ba'dehu Hind bâliğa olup Amr'ın fâcir ve şârib-i hamr olduğu sâbit olsa Hind kâdiya varup nikah-ı mezbûru fesh ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.162)¹⁰⁸

Hind-i bâliğa nefsinin li-ebeveyn er karındaşı ve velisi Zeyd'in izniyle küfüv olmayan Amr'a tezvâc ettikten sonra hâlen âhar li-ebeveyn er karındaşları nikah-ı mezbûru kabul etmeyip hâkime fesh ettirmeye kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olmaz.(s.162)¹⁰⁹

Hind-i sağîreyi vâlidesi ve velisi Zeyneb'in izinsiz Hind'in babasının anası Hatice mehr-i misliyle küfüv Zeyd'e tezvâc eylese akd-i mezbûr sahih olur mu?

Zeyneb'in iznine mevkûf olur (s.162)¹¹⁰

Sekiz yaşında olan Hind-i mümeyyize-i sağîre ben bâliğa oldum deyûp nefsinin velisi Amr'dan izinsiz Bekr'e tezvâc eylese hâlen Amr nikâh-ı mezbûru red edince bâtil

¹⁰⁶ Salîha bir kızı salihdir zannıyla ehli fisktan biriyle kızın da rızası dahilinde evlendirseler zifaf vuku bulsa da, kızın velileri onun fiskını öğrenince aralarında denklik olmayışı sebebiyle nikahı feshetme yetkisine hâizdirler.

¹⁰⁷ Ulemâdan olan bir ailenin kızı velisinden izinsiz olarak kendine denk olmayan biriyle evlense veli kızı ondan ayrılabilir.

¹⁰⁸ Burada bulûğ muhayyerliği söz konusudur. Küçükken salih zannıyla evlendirilen kızın kocası fücür ehli ve içkici çıkarsa bulûğa eren kız bu nikahı feshettirebilir.

¹⁰⁹ Veliyy-i akrabı tarafından evlendirilen Hind baliğ olduğu için hem kendisi, hem velisi bu nikahı onaylayınca diğer velilerin itirazı ile nikah feshedilemez. Yetki kimdeyse onun tasarrufu geçerlidir, diğerleri fuzuli sayılır.

¹¹⁰ Zeyneb veliyy-i akrebdir, o sebeple diğer velilerin evlendirmesi durumunda nikahın sıhhati onun iznine bağlıdır. Yetki kimdeyse onun izniyle sahih olur, değilse batıl olur.

olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.162)¹¹¹

Bu surette Hind'in velisi Amr nikâh-ı mezbûru tezvîz etmeyip red eyledikten sonra sağîre-i mezbûreyi âhara tezvîce kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur (s.162)¹¹²

Zeyd Hind'i Hind'in rızâsıyla oğlu Amr'a Amr'dan izinsiz tezvîc ve nikah ettikten sonra Amr akd-i mezbûra âlim oldukta kabul etmeyip red edince akd-i mezbûr bâtil olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.162)¹¹³

Hind-i sağîreyi veliyy-i akrabı li-ebeveyn ammi Zeyd'den izinsiz Amr imam Bekr'e tezvîc eylese halen Zeyd vâkîf oldukda akd-i mezbûru mucîz olmayup red edince akd-i mezbûr bâtil olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.162)¹¹⁴

Hind-i sağîrenin veliyy-i akrabı li-ebeveyni ammi oğlu Amr hâdir iken vâlidesi Zeyneb Amr'dan izinsiz Hind'i küfûv Amr'a mehr tesmiyesiyle tezvîc eylese halen Amr râzı olmayıp akd-i mezbûru feshe kâdir olur mu?

el-Cevap:Olur.(s.162)¹¹⁵

Hind-i bîkr-i bâliğa nefsinin küfûv olmayan Zeyd'e mehr-i mislinden noksan fâhişe tezvîc eyledikte Hind'in evliyâsı itiraza kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur (s.162)¹¹⁶

Hind-i bîkr-i bâliğa nefsinin mehr-i mislinden nâkîsa küfûv Zeyd'e tezvîc ve nikah eylese halen Hind'in evliyâsı Zeyd'e Hind'in mehr-i mislini tekmîl eyle ve illa tefrîk

¹¹¹ Alt sınırdan önce bulûğ iddiâsı kabul edilemez. Alt sınır kızlarda 9, erkeklerde 12 yaştır. Dolayısıyla burada veli nikahı red edebilir.

¹¹² Veli küçük kızı kendisine denk biriyle evlendirebilir.

¹¹³ Nikah akdinde her iki tarafında rızası gerekir. Burada evlenecek erkeğin rızası yoktur.

¹¹⁴ Küçük kızın velisi varken umumi veli olan biri imam veya kâdî onu evlendirme selahiyetine sahip değildir.

¹¹⁵ Burada asabeden birinci dereceki veli varken daha sonraki sıralarda gelen veli velayeti altındakileri evlendiremez. Veliler kendi aralarında mirastaki sıraya göre öncelik hakkına sahip olurlar.

¹¹⁶ Bekar bulûğa ermiş kız normalde velisinin iznini almaksızın irade beyanıyla evlenebilir. Ancak evlendiği kişi kendine denk değilse ve emsal mehirlere nikah akdi yapılmamışsa bu durumda velilerin nikahı feshettirme yetkisi vardır.

ettiririz demeye kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.162)¹¹⁷

Babasının anası Hind'den gayri kimesnesi olmayan Zeyneb-i sağîreyi ecânibden Zeyd küfüv Amr'a tezvîc murad eyledikde Hind'e varıp Zeyneb'i Amr'a tezvîc edeyim ne dersin dedikte Hind dahi sen bilirsin deyûp ba'dehu Zeyd Hind'in bu sözü ile Zeyneb'i Amr'a mehr-i misliyle tezvîc eylese halen Hind nikâh-ı mezbûra rızam yoktur deyû feshe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.162)¹¹⁸

Vâlidesi Hind'den gayri kimesnesi olmayan Zeyneb-i sağîreyi küfüv Zeyd'e tezvîc için Amr ve Bekr Hind'e varıp bizi tevkîl eyle Zeyneb'i Zeyd'e tezvîc edelim dediklerinde Hind siz bilirsiniz deyûp ba'dehu Amr ve Bekr Hind'in bu mertebe sözü ile Zeyneb'i Zeyd'e mehr-i misliyle tezvîc eyleseler halen Hind nikâh-ı mezbûra rızam yoktur deyû feshe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.163)¹¹⁹

Hind-i bîkr-i bâliğa nefsinin küfüv olan Zeyd'e mehr-i misliyle tezvîc eylese halen Hind'in velisi Amr benim iznim bulunmadı deyû Hind'i Zeyd'den tefrîk ettirmeye kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.163)¹²⁰

Hind nefsinin mehr-i misliyle küfüv olan Zeyd'e tezvîc ettikten sonra oğlu Amr akd-i mezbûra rızam yoktur deyûp Hind'i Zeyd'den tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz (s.163)¹²¹

Dokuz yaşını tekmi edip cüssesinin bulûğa tahmili olan Hind hayz görüp bâliğa oldum deyû ikrâr ettikten sonra nefsinin mehr-i misliyle küfüv Amr'a tezvîc eylese

¹¹⁷Velinin nikaha müdahalesi için iki gerekçe bulunmaktadır. Biri denklik diğeri de emsal mehirden noksan olma. Burada velinin nikahı iptal yetkisi mehrin noksanlığı sebebiyledir.

¹¹⁸İlk bakışta fetva problemlili gibi gözüküyor. Ancak burada velinin kullandığı "sen bilirsin" lafzı vekâlet için açık bir ifade olmadığından dolayı nikâh için izin olarak kabul ediliyor. Vekâlet veren kişi bu işi sarîh lafızlarla yapmalıdır.

¹¹⁹Yukarıki fetva ile aynı durum söz konusudur. Vekâlet; bir kişinin kendisinin yerine başkasını tayin etmesi demektir. Bu sarîh lafızlarla olmalıdır.

¹²⁰Âkıl ve bâliğ bakire kız velisinin iznini almadan kendi irade beyanı ile evlenebilir. Velinin itirazı nikahı düşürmez.

¹²¹Dul kadının oğlu annesinin nikahına itiraz edemez.

Hind'in babası iznim bulunmadı deyû feshe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.163)¹²²

Hind-i bikri bâliğa nefsi misliyle küfüv Amr'a tezvîc eylese vâidesi Zeyneb benim rızam yoktur deyûp tefrîka kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.163)¹²³

Hind-i sağîrenin li-ebeveyn ammi veliyy-i akrabı Zeyd müddet-i sefer baîd âhar diyarda olmağla Zeyd'den sonra veliyy-i akrabı olan sağîrenin vâidesi Zeyneb sağîreyi küfüv hâtıbı (nişanlısı) Amr'a mehr-i misliyle tezvîc eylese Zeyd geldikte iznim bulunmadı deyû akd-i mezbûru feshe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.163)¹²⁴

Hind-i sağîrenin veliyy-i akrabı li-ebeveyn er karındaşı Amr müddeti sefer olmayan bir yerde iken Hind'in vâidesi Zeynep Hind'i mehr-i misliyle küfüv hâtıbı Bekr'e tezvîc eylese halen Amr geldikte akdi mezbûra âlim olup kabul etmeyip red edince akd-i mezbûr bâtil olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.163)¹²⁵

Cevab ı âhar: Müddet-i sefer olan yerde olunca feshe kâdir olmaz.

Hind-i bikri bâliğa nefsi babası Zeyd'den izinsiz küfüv olmayan Amr'a tezvîc eyledikten sonra Zeyd akd-i mezbûra vâkıf oldukta kabul etmeyip Hind'i Amr'dan tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Hind Amr'dan veled götürmediyse olur. (s.163)¹²⁶

Hind-i bâliğa nefsi li-ebeveyn velisi ve karındaşları izinsiz küfüv olmayan Amr'a tezvîc ettikten sonra halen mezburlar Hind'i Amr'dan tefrîk etmeğe kâdir olur mu?

¹²² Bulûğa eren kız veya erkek tam ehliyetli sayılır, dolayısıyla başkasından izin almadan evlenebilir. Kızlarda 9, erkeklerde 12 yaş alt sınırdır. Hind bulûğ için gerekli yaş sınırı ve bulûğ şartını taşıdığından akde taraf olabilir.

¹²³ Kız âkil ve bâliğ ise arada denklik ve emsal mehrin olmayışı gibi bir sorun olmadığı sürece veli bu kızın kendi irade beyanıyla yaptığı nikaha itiraz edemez.

¹²⁴ Müddeti sefer orta halli gidişle üç günlük mesafedir. Küçük kızın en yakın velisi onu emsal mehirle kendine denk biriyle evlendirdiğinde aslen ondan daha yakın bir veli o sırada uzak diyarda ise (üç günlük mesafeden daha uzakta ise) geldiğinde bu evliliğe itiraz edemez.

¹²⁵ Şayet yakın veli üç günlük mesafeden yakın bir yerde iken, uzak veli nikah kıyarsa o halde yakın velinin itiraz hakkı vardır.

¹²⁶ Velisinden izinsiz evlenen âkil balığ ve bekar bir kızın nikahı aslen câizdir. Ancak kız kendine denk olmayan biriyle veya emsal mehirle evlenmediği takdirde veli nikahı feshettirebilir. Ancak hanım hamile kalırsa fesh hakkı düşer.

el-Cevap: Veledi olmadıysa olurlar. (s.163)

1.2.3.7.Velâyet Konusunu Değerlendirme

İslâm aile hukukuna göre velâyet, eksik ehliyetli ve ehliyetsizlerin bir yakını tarafından rızaları alınarak ya da alınmaksızın evlendirme yetkisidir. Bu bağlamda kızlar ve kadınlar kendi başlarına evlenebilirler mi yoksa, velileri tarafından mı evlendirilirler? Tartışma sebebi olan bu konu ile birlikte velinin aile hukukunda yetkisi ele alınmıştır.

Mümeyyiz, gayr-i mümeyyiz çocuk, akıl hastası ve bunakların velileri onların iznini almadan evlendirebilir. Küçük bakire kızın evlendirilmesi hususunda da mücbir veli velâyet yetkisine sahiptir. Hanefilere göre mücbir veli asabe olan akrabalarıdır. Akrabalar arasında velâyet yetkisi, mirasdaki sıraya göreler. Bu sıra içinde yakın hısım, uzak hısım velâyetten mahrum eder. Yukarıdaki uygulamalar da bunun çokça örnekleri görülmüştür. Mesela amca oğlu varken kız kardeş veya baba tarafından hala varken anne tarafından dayı öncelik hakkı itibariyle veli kabul edilmemiştir. Ancak bazı istisnai durumlarda dönemin şartları içersinde vuku bulmuştur. Örneğin yakın veli üç günlük mesafeden uzak bir beldede iken uzak veli tarafından evlendirilen küçük kızın nikah akdi sonrasında yakın velinin itarızına rağmen feshedilememiştir. Yine uzak velinin nikahının geçerli olmasına sebep olan bir diğer durum da şu şekildedir. Şayet kızın en yakın olan akrabası gaybet-i munkatî' (kendisinden haber alınamayacak şekilde kaybolma) ile kaybolmuşsa bu durumda kızın velâyeti diğer akrabasına geçer. Ancak kızın başka akrabası yok ise bu durumda da velâyet kâdînidir. Kâdî, kızını ona denk biriyle evlendirirse, kızın akrabası döndüğünde onları ayıramaz.

Asabe bulunmadığında velâyet hakkı ammeye intikal eder. O dönemin sosyal yapısı itibariyle beldenin kâdîsının veya kassam denen yöneticilerin bu velâyeti üstlendiklerini görüyoruz. Ancak yakın veli varken amme velâyeti geçerli olmaz. Kâdînin yerine devlet ricalinden kassamların o dönemde kâdî gibi evlendirme konusunda tasarrufta bulduklarını anlıyoruz. Ancak onların bu konudaki durumları fuzulinin akdi gibi değerlendirilmiştir. İslam hukukunda ve genel anlamıyla **kassâm**;

miras davalarında bizzat dava yerine giderek gerekli tahkikatı yapıp ihtilaf hakkında bir neticeye vardıldıktan sonra davayı hükme bağlayan ve ev, tarla, arsa gibi gayr-ı menkulleri varisler arasında taksim eden memurdur. Devleti sınırlı konuda temsil etmesine rağmen gerek kendini yetkili görmesi, gerekse halkın bu şekilde kabul etmesiyle yetkisini aştığı anlaşılıyor. Onun bu tasarrufları fetvalarda da görüldüğü gibi geçersizdir. Buradan da evlenme akdi gibi önemli bir akdin icrasında herkesin velâyet hakkına sahip olamadığı sonucunu çıkarıyoruz.

Küçük yaşta olan kız kendisini velisinin izni olmadan evlendirirse bu evliliğin geçerliliği velinin iznine bağlıdır. Hanefî mezhebine göre bulûğa ermiş olan kızlar kendi rızalarıyla velilerinin izni olmaksızın evlenebilirler. Böyle bir durumda da velî bu nikâhı feshettiremez. Ancak kızın evlendiği kişinin ona denk olmaması durumunda ve mehr-i misilden az mehir alması durumunda velî bu nikâhı feshettirebilir. Ancak bu fesih çocuk doğuncaya kadar mümkün olmaktadır. Velinin iptal hakkı hanımın hamile kalmasıyla biter.

1917 tarihinde kabul edilen Hukûk-ı Âile Kararnâmesi'ne kadar Osmanlı toplumunda bulûğdan evvel küçüklerin evlendirilmesinin yaygın olduğunu görmekteyiz. Bu durumun olumsuz sıkıntılara meydan vermemesi adına aşağıdaki uygulamalarda da görüleceği üzere gençlere bulûğ muhayyerliği hakkı tanınmıştır. Velinin kıydığı nikah mevkûftur. Bulûğa eren genç kız nikahı kabul ederse sahih olur, reddederse nikah feshedilir.

1.2.4.Bulûğ Muhayyerliği

1.2.4.1.Doktrinde

Bulûğ muhayyerliği, velîleri tarafından küçük yaşlarda evlendirilen kişilerin bulûğ çağına erdikleri zaman, istemedikleri nikâh akidlerini hâkime giderek feshettirmeleridir.¹²⁷ Bu manada velilerin nikahı mevkûftur. Bulûğ muhayyerliğiyle bâtil olur veya tarafların kabulüyle sahih olur.

¹²⁷ M.Akif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi** , İstanbul, 2010, s.26

Bulûğ muhayyerliği hakkı, evliliğin baba veya dede dışındaki veliler tarafından yapılması durumunda söz konusu olur. Başka bir deyimle küçük, babasının veya dedesinin evlendirmesini ergin olunca da feshettirme hakkına sahip değildir. Ancak baba günlük yaşantısında kötü tercihleriyle ünlü olur (fâsık) ve küçüğü ya da akıl hastasını fahiş ölçüde düşük mehirle veya dengi olmayan birisi ile evlendirmiş bulunursa, nikâh akdi geçerli değildir¹²⁸

Bulûğ muhayyerliği, Hanefî mezhebinde, çok geniş bir veli grubuna, küçükleri izinsiz evlendirme yetkisi verilmesinin sakıncalarını önlemek gayesiyle kabul edilmiştir¹²⁹ Diğer mezheplere göre baba ve dede dışındaki veliler çocukları evlendiremedikleri için küçüklerin muhayyerlik hakkı söz konusu olamaz.¹³⁰

Bulûğ muhayyerliği sebebiyle boşanmaya karar verilmesi halinde ancak hâkimin hükmüyle eşler birbirlerinden ayrılırlar. Ayrıca bulûğ muhayyerliği kızlar için sâbit olduğu gibi erkekler için de sâbittir.¹³¹ Bulûğa ermiş olan küçük nikâha muttali olduğu halde susarsa, artık seçim hakkı sâkit olur. Küçüğün bu konudaki bilgisizliği özür sayılmaz. Ancak fesih iradesini bir kere beyân ettikten sonra, hemen kâdiya başvurmaması seçim hakkını düşürmez; fesih davasını istediği kadar tehir edebilir. Yeter ki geçen süre içinde rızasına delâlet edecek bir söz veya fiilde bulunmasın. İki tarafın hazır bulunduğu bir celsede, kâdî evlenmenin feshine hükmeder.¹³²

1917 tarihli Osmanlı Hukûk-ı Âile Kararnâmesi ile erginlik çağına gelmeyen küçüklerin nikâhlarının hiçbir kimse tarafından akdedilemeyeceği, ergin kızın 17 yaşına, erkeğin 18 yaşına kadar velisine sorularak evlenebileceği, bu yaşlardan sonra ise velilerinin izni aranmaksızın evlenebilecekleri hükme bağlandığı için Osmanlı uygulamasında, belirtilen tarihten itibaren "bulûğ muhayyerliği" nin pratik bir değeri kalmamıştır¹³³

Ancak o dönem için küçüklerin velileri tarafından evlendirilmesinin oldukça yaygın olduğunu görüyoruz. Fetâvâ-yı Abdurrahim'de yer alan fetvalar içerisinde en çok

¹²⁸ el-Mevsilî, **a.g.e.**, C..III, s.94.

¹²⁹ Döndüren, **a.g.e.**, s.289.

¹³⁰ M. Selim Aslan, **İslam Aile Hukuku**, İstanbul, 2017, s.67.

¹³¹ Serahsî, Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebu Sehl Ahmed, Mabsut, IV, sh:215. Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, 1989.

¹³² Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuk-i İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu**, İstanbul, 1950, C. II, s.52-53

¹³³ Döndüren, **a.g.e.**, s.289.

zikredilen konu başlıkları arasında velilerin evlendirmesi ve bulûğ muhayyerliği konusuna yer verilmektedir.

1.2.4.2.Uygulamada

Hind-i sağîreyi babası Zeyd küfûv Amr'a tezvîc ettikten sonra Hind bâliğa oldukça hıyâr-ı bulûğla fesh-i nikâha kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.163)¹³⁴

Zeyd sağîre kızı Hind'i Amr'a tezvîc ve nikah ettikten sonra Zeyd fevt olsa halen Hind bâliğa oldukça nefsinin hıyâr-ı bulûğla Amr'dan tefrîk ettirmeğe kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.163)¹³⁵

Zeyd üç günlük mesafeden baîd âhar diyarda iken kızı Hind-i sağîreyi vâlidisi Zeynep küfûv hâtıbı olan Amr'a mehr-i misliyle nikah ettikten sonra Hind bâliğa olduğu anda hıyâr-ı bulûğla nefsinin ihtiyâr ve işhâd edip Amr'ın huzurunda akd-i mezbûru hâkime fesh ettirmeğe kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.164)¹³⁶

Zeyd sağîr oğlu Amr'a sığar halinde Hind'i tezvîc ve nikah eylese Amr bâliğ oldukça hıyâr-ı bulûğla fesh-i nikaha kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.164)¹³⁷

Zeyd-i sağîrin anasının anası Hind'den gayri kimesnesi olmamakla Hind Zeyd'e Zeyneb-i sağîreyi velisi izniyle küfûv olmamağla mehr-i misliyle tezvîc ettikten sonra Zeyd bâliğ oldukça akd-i mezbûru hâkime fesh ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.164)¹³⁸

¹³⁴ Baba ve dedenin evlendirdiği kızın bulûğa erdikten sonra evliliğe devam etmesi veya evliliği bozma konusunda muhayyerlik hakkı yoktur.

¹³⁵ Babanın evlendirdiği küçük kızın bâliğa olunca babasının ölümünden sonra da nikahı fesh hakkı yoktur.

¹³⁶ Babanın velayet hakkı uzak diyara gitmesiyle düşmüştür. Annesi küçük kızını evlendirmiştir. Baba ve dede dışında diğer velilerin evlendirdiği kızın bâliğa olduğunda nikahı hâkim huzurunda fesh etme muhayyerliği vardır.

¹³⁷ Babası olduğu için nikahı fesh edemez.

¹³⁸ Erkeğin de kızın da bulûğa erince baba ve dedenin dışındaki velilerin kıydığı nikahını fesh hakkı vardır.

Veliyy-i mücbiri ¹³⁹ olmayan Hind-i sağîreyi veliyy-i akrabı küfüv Amr'a mehr-i misliyle tezvîc ve nikah edip ba'dehü Hind bâliğa oldukça nikaha âlime olmamağla nefsinin ihtiyâr etmeyüp ba'de-z-zaman nikâha âlime oldukça nefsinin ihtiyar edip Amr'ın huzurunda nikâhı hâkime fesh ettirmeğe kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.164)¹⁴⁰

Sinn-i veçhesinin bulûğa tahmîli olan Hind bulûğuna ikrâr ve itiraf ettikten sonra velisi izniyle nefsinin küfüv Amr'a tezvîc ettikten sonra iki sene mürûrunda Hind ben hîni tezvîcde bâliğa olmayıp sağîre idim halen bâliğa olup nefsimi ihtiyar ettim deyüp nefsinin Zeyd'den tefrîk ettirmeğe kâdire olur mu?

el-Cevap:Olmaz. (s.164)¹⁴¹

Sulehâdan Zeyd sağîre kızı Hind'i tezvîce tâlip olan Amr'a salih ve mütedeyyindir demekle ol zanla tezvîc eyledikten sonra Amr Hind'e dahil olmadan Zeyd fevt olup ba'dehu Hind bâliğa olup Amr'ın müdmin-i hamr ve fâsık olduğu bilindikten sonra râdiye olmayıp nikâh-ı mezbûru hâkime fesh ettirmeğe kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.164)¹⁴²

Hind-i sağîreyi veliyy-i akrabı olan li-ebeveyn ammi Amr mehr-i misliyle küfüv Bekr'e tezvîc ve nikah eylese Hind bâliğa olduğu hinde (zamanda) hıyâr-ı bulûğla nefsinin ihtiyar edip hâkime Bekr'in huzurunda nikâh-ı mezbûru fesh ettirmeğe kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.164)¹⁴³

¹³⁹ Veliyy-i mücbir, velâyeti altında bulunan bir şahsı, onun rızasına bakmaksızın evlendirebilme yetkisine sahip olan kişilerdir. Hanefilere göre asabe, şafilere göre baba ve dede, hanbeli ve maliklere göre ise sadece baba mücbir velidir. (Mergînânî, a.g.e., C. I, s. 304)

¹⁴⁰ Veliyy-i mücbir dışındaki velilerin evlendirdiği küçükler bâliğa olunca nikâhı fesh talebinde bulunabilir. Bulûğdan itibaren nikaha muttali olduğu zamana kadar muhayyerlik hakkını kullanabilir.

¹⁴¹ Burada Hind evlenirken önce balığ olduğunu söyleyip küfüv olan Amr'la nikaha razı oluyor. Bu arada yüzü ve fiziksel görünümü de bâliğa olduğuna delâlet ediyor. Bunun aksi bir delil görünmüyor. Bu durumda iki sene sonra ben nikah kıyıldığında henüz bâliğa değildim iddiası kabul edilmeyip Zeyd'den ayrılmaya muktedir olamaz.

¹⁴² Zeyd-i salih sağîra kızını küfüv zannıyla Amr'la evlendiriyor. Sonra onun vefatıyla Hind bâliğa olunca evlendiği adamın içkici ve fâsık olduğu anlıyor. Babanın ölmesiyle birlikte aralarında da zifaf gerçekleşmemiş olduğu halde kız muhayyerlik hakkını kullanıyor. Normalde babanın nikahı feshedilemez. Ancak küfüv konusunda bariz bir sorun var, baba da hayatta değil kızın mağdur olmaması gerekçesiyle kâdî maslahaten nikahı feshetmiş olabilir.

¹⁴³ Hind bâliğa olduğunda bulûğ muhayyerliği hakkını kullanıp fesh ettirebilir.

Hind-i sağıreyi velisi olan ammi Amr Bekr'in sağır oğlu Bişr'e tezvıc edip ba'dehu Hind bâliğa olduğu anda nefsinı ihtiyâr ve işhâd eylese Bişr sağır bulunmağla Bekr'in huzurunda kendini hâkime tefrık ettirmeğe kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.164)¹⁴⁴

Hind-i sağıreyi vâlidesi Zeynep Zeyd'e tezvıc edip ba'dehü Hind bâliğa olduğu anda nefsinı ihtiyar edip ba'dehü kâdıya varup hıyâr-ı bulûğla kâdî bunları tefrık eder oldukta zevcin huzûru lâzım mıdır?

el-Cevap: Lâzımdır.(s.164)¹⁴⁵

Hind-i sağıreyi hasren (bir nevi zorla) velisi olan li-ebeveyn ammi Zeyd mehr-i misliyle küfüv Amr'a tezvıc eyledikten sonra Hind bâliğa oldukta hıyâr-ı bulûğla nefsinı ihtiyâr ve işhâd eylese halen Hind Amr'ın gıyâbında akd-i mezbûru hâkime fesh ettirmeğe kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz (s.164)¹⁴⁶

Hind-i sağıreyi ecânibden (yabancı) Zeyd veliyy-i akrabı anası Zeyneb'in izinsiz mehr-i misliyle küfüv Amr'a tezvıc edip ba'dehu Zeynep vâkıfe oldukta akd-i mezbûru mücîze olsa akd-i mezbûr nâfiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.164)¹⁴⁷

Hind sağıre kızı Zeyneb'i veliyy-i akrabı li-ebeveyn ammi Zeyd'in izinsiz mehr-i misliyle küfüv Amr'a tezvıc ettikten sonra Zeyd akd-i mezbûru fesh etmeyüp mevkûf iken Zeynep bâliğa olup akd-i mezbûru müceyyeze olsa halen Zeyd iznim bulunmadı deyû akdi feshe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.165)¹⁴⁸

Hind-i sağıreyi veliyy-i akrabı anası Zeynep küfüv Zeyd'e mehr-i misliyle tezvıc ettikten sonra Hind bâliğa olup akde âlime oldukta sukût edip nefsinı ihtiyar etmese

¹⁴⁴ Hind-i sağıra amcası tarafından kıyılan nikahı bulûğa erince fesh ettirebilir.

¹⁴⁵ Her iki eş de hakim huzurunda hazır olmalıdırlar

¹⁴⁶ Eşlerden biri olmayınca hakim huzurunda nikah fesh edilemez.

¹⁴⁷ Fuzulinin nikahını velisi onaylamaktadır, dolayısıyla nikah mevkuftur.

¹⁴⁸ Veli küçük kız bâliğ olmadan önce yetkisini kullanmamıştır. Zeynep bâliğa olup akdi kabul ettikten sonra da veliyy-i akrabı nikahı feshedemez.

Hind bir ay mürûrunda akd-i mezbûru hıyârı bulûğla fesh ettirmeye kâdire olur mu?
el-Cevap: Olmaz. (s.165) ¹⁴⁹

Veliyy-i mücbiri olmayan Hind-i sağıreyi veliyy-i akrabı olan Zeyd mehr-i misliyle küfüv Amra tezvîc ve nikah edip ba'dehu Amr Hind'e sığarında duhûl edip izâle-i bekâret ettikten sonra Hind bâliğa olup ba'del bulûğ birkaç gün sukût edip lâkin lisânen nikaha râdıya olmayıp ve rızaya delalet eder umurdan bir nesne bulunmasa halen Hind nefsinin ihtiyar edip Amr'ın huzurunda hâkime nikahı fesh ettirmeye kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.165) ¹⁵⁰

Zeyd li-ebeveyn kız karındaşı Hind-i seyyibe-i kebîreyi Hind'den izinsiz Amr'a tezvîc edip ba'dehu Hind'e seni Amr'a tezvîc eyledim deyû haber verdikte Hind sukût etmekle akdi kabul etmiş olup nikah-ı mezbûr sahih olmuş olur mu?

el-Cevap: Kabul etmiş olmaz mevkûf olur.(s.165) ¹⁵¹

1.2.5. Evlilikte Vekâlet

1.2.5.1.Doktrinde

Akıllı ve ergin erkek ve kadın bizzat evlenebileceği gibi vekil aracılığı ile de evlenebilir. Ancak Hanefiler dışındaki üç mezhep, kadının nikâhta taraf olmasını kabul etmedikleri için, onun vekil aracılığı ile nikâh akdi yapmasını da kabul etmemişlerdir. Hanefî mezhebine göre kadın nikahda taraf olabileceği gibi tıpkı erkek gibi vekil

¹⁴⁹ Hind anası tarafından evlendirilip bâliğa olduğunda akde itiraz etmeyip sukut ettiği için daha sonrasında nikahı feshettiremez. Artık seçim hakkı sâkit olur. Ayrıca bakire kız için sukut ikrârdandır.

¹⁵⁰ Veliyy-i mücbir olmayan bir başka velisi tarafından evlendirilen küçük kız bulûğa erince birkaç gün sukut etse de rızayı mucip bir emare göstermeyince sonrasında Amr'ın huzurunda nikahı hâkime fesh ettirebilme muhayyerliğine sahiptir. Küçük bulûğa erdiği anda bakire değilse, sadece susması ile seçim hakkı düşmeyip bunun için akde rıza gösterdiğini sarahaten veya zimmen bildirmesi gerekir. Sarahaten rıza, ilgilinin nikâhı kabul ettiğini açıkça bildirmesidir. Kocasından mehr veya nafaka istemesi, onunla birleşmeyi kabul etmesi, kadının zimmen rızasına delâlet eder. Ancak küçük bakire ise, balığ olduğu veya nikâhı öğrendiği ve şahitlik edecek kimseleri bulduğu anda fesih iradesini beyan etmelidir. Susarsa hakkı düşer. (Bilmen, **a.g.e.**, C. II, s. 53)

¹⁵¹ Seyyibe, dul demektir. Hind dul olduğu için sadece sukûtle nikahı kabul etmiş olmaz, lisanen ikrâr etmesi gerekir. Mevkuf nikah, henüz yürürlük kazanmamış nikah demektir. Tarafların icazetiyle yürürlük kazanır

aracılığıyla da evlenebilir.¹⁵²

Nikâhta vekâletin câiz oluşu şu delile dayanır. Ümmü Habîbe (ö. 20/640) Habeşistan'a hicret etmişti. Orada kocası vefat etmiş, kendisi desteksiz kalmıştı. Durumu öğrenen Hz. Peygamber, Habeş Necâşî'sine bir mektup yazarak Ümmü Habîbe'nin kendisine nikâhlanmasını istedi. Burada Necâşî'nin evlendirmesinin vekil sıfatı ile olduğu açıktır. Ümmü Habîbe, Ebû Süfyan'ın kızı olup, Mekke'de müşriklerin işkencelerini artırması üzerine, Habeşistan'a göç eden heyete katılmıştı.¹⁵³

Temyiz gücüne sahip Müslüman erkeğin nikah konusunda vekil olabileceği ittifakla kabul edilir. Hanefilere göre kadın bizzat evlenebildiği gibi nikah akdinde vekil de olabilir.¹⁵⁴

Verilen yetkiye uygun olarak vekil tarafından akdedilen evlenme, bizzat taraflarca yapılmış gibi hüküm ve neticeler doğurur. Ancak vekilin müvekkilinden aldığı yetkiyi aşması halinde akit, yerine göre mevkûf veya bâtil telâkki edilir. Müvekkil, muayyen bir kadın veya erkekle evlenme aktetmesi için vekil tayin etmiş ve vekil tayin edilenden başka bir şahısla evlenme aktetmişse, nikâh mevkûf olup, müvekkilin icazeti inzımam etmedikçe hüküm ifade etmez. Vekil, müvekkilin tayin ettiği mehr miktarını arttırmışsa, nikâh gene mevkûf olur. Müvekkil kadın ise ve tesbit edilenden az bir mehrle evlendirilmişse, akit gene mevkûf sayılır.¹⁵⁵

Vekil, izin bulunmadığı sürece müvekkilini kendisi, usûl veya furûunda birisiyle evlendiremeyeceği hususunda İslam hukukçuları arasında fikir birliği vardır.¹⁵⁶

1.2.5.2.Uygulamada

Hind nefisini Zeyd'e yirmi bin akçe mehriyle tezvîce tarafından Amr'a tevkîl edüp Amr dahi Zeyd'e tayin ettiği mehirden noksan ile tezvîc eylese halen Hind istima' ettikde müceyyize olmayıp redde kâdire olur mu?

¹⁵² Mevsîlî, **a.g.e.**, C. III, s. 112

¹⁵³ İbn Sa'd, Muhammed, **et-Tabakatü'l Kübra**, thk Muhammed Abdülkâdir Ata Beyrut-Lübnan, M 1990/H 1410, C.VIII, s.76-80

¹⁵⁴ Mevsîlî, **a.g.e.**, C. III, s. 112

¹⁵⁵ Halil Cin, **İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme**, Ankara, 1974, s. 92

¹⁵⁶ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.134

el-Cevap: Olur (s.156)¹⁵⁷

Hind Zeyd'e Amr üzerime câriye tutmamağa senin huzurunda yemin ederse vekilim olup beni Amr'a tezvîc eyle eğer yemin etmezse eyleme dedikten sonra Amr Hind'in üzerine câriye tutmamağa yemin etmediği Zeyd Hind'i Amr'a tezvîc eylese Hind akd-i mezbûru kabul etmeyüp red edince bâtil olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.156)¹⁵⁸

Hind nefsinin Zeyd'e tezvîc murad ettikde Amr'a hitab edüp Zeyd'e eğer beni tezvîc eyledikten sonra benim üzerime câriye tutarsa ben boş olmak üzere Zeyd'e şart ver Zeyd bu vecih üzere şart eyledikten sonra vekilim olup beni Zeyd'e tezvîc eyle dedikten sonra Amr Zeyd'e bu vecih üzere şart vermediği Hind'i Zeyd'e tezvîc eylese halen Hind şart-ı mezkûr bulunmadın Amr'in akdine vâkîfe oldukta tecviz etmeyüp red edince nikah-ı mezbûr bâtil olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.156)¹⁵⁹

Zeyd Hind'i nefsinin tezvîce Amr'ı tevkîl eyledikte mehrin miktarını beyân etmeyüp ba'dehu Amr Hind'i şu kadar akçe mehr tesmiyesiyle Zeyd'e tezvîc edip Zeyd'e haber vâsıl oldukta ben Amr'ın ol kadar mehr tayin edeceğini bilsem rızâ vermezdim deyüp ba'dehu râzı oldum dese nikah-ı mezbûr sahîh olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.156)¹⁶⁰

Mecnûn olup aslen tekellüm etmez olan Zeyd için Amr kâdi huzuruna varıp Zeyd beni Hind'i kendine tezvîce vekil eyledi deyüp Bekr ve Bişr dahi şehâdet ettiklerinde kâdi mezbûr veçhi muharrir üzere vekâlet hücceti yazıp Amr'a vermekle Amr Hind'i Zeyd'e tezvîc eylese Zeyd'in velisi olmayup kâdi mezbûr Zeyd'in mecnûn idüğünü bilmez iken bu mekule hüccet vermekle nikah-ı mezbûr izn-i kâdi ile olmuş olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.156)¹⁶¹

¹⁵⁷ Şartlı vekalet söz konusu, 20 bin mehir ile diyor. Vekil bu şartı yerine getirmediği için Hind evliliği iptal edebilir

¹⁵⁸ Vekil şartı yerine getirmediği için bâtil olmuştur.

¹⁵⁹ Hind Amr'ı evlenmek istediği kişinin üzerime cariye alırsa boş olmam şartıyla vekilim ol beni Zeyd'le evlendir diyor ama Amr Zeyd'den böyle bir şart almadan evlendirince Hind akdi red eder ve böylece nikah bâtil olur.

¹⁶⁰ Zeyd Amr'ı Hind'le evlenmek üzere vekil tayin edip Amr'ın belirlediği mehrle, önce mehri fazla bulmakla birlikte sonra rıza gösterip onaylayınca nikah gerçekleşir. Amr yetkisini aşmamıştır.

¹⁶¹ Amr, mecnun olan Zeyd için vekil olup onun mecnun olduğunu kâdiya söylememiş olduğundan kâdinin bunu bilmez iken kıydığı bu nikah geçerli kabul edilemez. Burada mahkemeyi yanıtma söz konusudur.

Zeyd Hind'i kendine tezvîce tarafından Amr'ı tevkîl ettikde Amr Hind'i mehr-i misli olan dört yüz akçe mehirle vekâlete Zeyd için şuhûd mahdarında tezvîc ediverüp ba'dehu ilâm eyledikte Zeyd dörtyüz akçe mehr çoktur ben o kadar mehirle Hind'i almam dedikte Hind ben ol kadar mehrden geçtim ikiyüz akçe olsun beni alsın demekle Zeyd dahi razı olsa tekrar ikiyüze tecdid-i akd-i nikah lâzım mıdır yoksa ilk akid kâfi midir?

el-Cevap: Akd-i evvel kâfidir. (s.156)¹⁶²

Hind nefisini Hacı Muhammed'e tezvîce Amr'ı tevkîl eyledikde Amr Hind'i hacı Muhammed'e tezvîc etmeyüp Hind'in izinsiz İsmail namına olan Bekr'e tezvîc edip ba'dehu gelip Hind'e Hacı Muhammed'e tezvîc eyledim deyûp Hind dahi kabul ettikten sonra Hind Amr'ın kendini İsmail'e tezvîc ettiğine vâkıfe oldukda kabul etmeyüp red edince akd-i mezbûr bâtil olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.157)¹⁶³

Zeyd Hind'i kendine tezvîce Amr'ı vekil etmekle Amr on iki bin akçe mehr tesmiyesiyle Hind'i Zeyd'e tezvîc edip ba'dehu leyle-i zifafda Zeyd Hind'e duhûl esnasında oniki bin akçe mehr tesmiye olunduğu malumu olmamağla istima' ettikde ben on iki bin akçe mehirle olan avratı istemem deyûp dönüp gitse nikâh-ı mezbûr münfesihi olmuş olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.157)¹⁶⁴

Zeyd Hind'i on bin akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüce Amr'ı tevkîl edüp ba'dehu Amr Hind'i Zeyd'e yirmi beş bin akçe mehr tesmiyesiyle tezvîc eylese Zeyd vâkıf

¹⁶² Zeyd Amr'ı kendine vekil tayin edip Hind'le evlenmek isteyince Amr dörtyüz akçe mehirle onları evlendirdikten sonra Zeyd bu kadar mehri fazla bulup akdi red etmek isteyince Hind daha az mehrle evlenmeyi kabul ediyor. Bu durumda yeni bir akde gerek duyulmadan önceki akd üzere nikah geçerlidir.

¹⁶³ Vekâlet verilirken evlenilecek şahsın isim ve özellikleri belirtilmişse mukayyed vekâlet olur. Burada da mukayyed vekalet söz konusudur. Ancak vekil tayin edilen Amr müvekkilinin kayıtlarına uymadığı için kıyılan nikah bâtildir.

¹⁶⁴ Müvekkil vekilin tayin ettiği mehri fazla bulursa akdi feshedebilir.

oldukda kabul etmeyüp red edince nikah-ı mezbûr bâtil olmuş olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.157)¹⁶⁵

Hind nefisini şu kadar akçe mehirle Zeyd'e tezvîce Amr'ı tevkîl ettikten sonra Amr Hind'i ol kadar akçeden ekal mehr tesmiyesiyle tezvîc eylese Hind vâkıfe oldukta kabul etmeyip red edince nikâh-ı mezbûr bâtil olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.157)

Hind Zeyd'e beni bir kimseye tezvîc eyle deyû tevkîl ettikde Zeyd vekâlet-i mezbûreye binaen Hind'i kendi nefisine tezvîc eylese akd-i mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.157)¹⁶⁶

Zeyd Hind'i kendine tezvîce Amr'ı tevkîl edip Hind dahi babası Bekr'i tevkîl edip Amr ve Bekr dahi Hind ve Zeyd'in gıyaplarında vekâleten akd-i nikah ettiklerinde mezbûrlardan mâada ancak Bişr hazır olup gayri kimse olmasa akd-i mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.157)¹⁶⁷

Âhar diyarda olan Zeyd'in zevcesi Hind Zeyd'in fevt olduğuna bana ilim hâsıl oldu deyû nefisini Amr'a tezvîc ettikten sonra hala Zeyd hay olmakla Bekr'e Hind'i Amr'dan tefrîk ettirmeğe vekil eylese Bekr dahi vekâleti hasebiyle Hind ve Amr'ı hâkime götürüp Hind Zeyd'in zevcesi olduğunu isbât edince Hind'i Amr'dan tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu ?

el-Cevap: Olur. (s.157)¹⁶⁸

¹⁶⁵ Veli tayin edilen kişi, müvekkilin belirlediği mehrin üzerinde daha yüksek bir mehr tesmiyesiyle nikah akdi yaparsa o nikah müvekkil red edince bâtil olur.

¹⁶⁶ Dört mezhep de vekilin müvekkilini kendine veya oğluna nikahlayamayacağı hususunda ittifak etmiştir.

¹⁶⁷ Nikahın tarafları dışında iki şahit gerekir.

¹⁶⁸ Vekil müvekkilin isteği üzerine hâkime başvurup mükellinin iddiâsını ispatlayınca Hind sonradan evlendiği Amr'dan tefrîk olunur.Sonraki akit batıldır.Evli bir hanımla evlenilemez.

1.2.6.Evlilikte Vesâyet

1.2.6.1.Doktrinde

Vesâyet, edâ ehliyeti bulunmayan veya eksik olanları himaye ve mallarını idareye ilişkin yetki ve sorumluluk anlamına gelir. Vasiyetle aynı kökten türeyen vesâyetin muhtemelen başlangıcı ve en yaygın örneği baba veya dedenin, ölümünden sonra geride kalan işler için vasiyetle bir vasîyi yetkili kılması olduğu, diğer türler ihtiyaçların ortaya çıkmasına paralel olarak doktrine dahil edildiği için vesâyet klasik fıkıh literatüründe vasiyetin bir nevi şeklinde görülmüştür. Ancak vasiyette mâlikin, ölümü sonrasına izâfe ederek malını bir şahsa veya hayır cihetine teberru yoluyla temlik etmesi, velinin tayiniyle gerçekleşen vesâyette ise velinin bir şahsı velâyeti altında biri üzerinde ölümünden sonra malî gözetime yetkili kılması söz konusudur.¹⁶⁹

İslâm hukûkunda küçüklerin mallarının himayesi vesâyet müessesisiyle yapılmaktadır. Vesâyeti gerçekleştiren kişiye “mûsî” denir. Mûsînin kendi yerine temsilci olarak seçtiği kişi ise vasidir. Mûsî olan şahıs müvekkil gibi başka birini kendi yerine tasarrufta bulunmak üzere temsilci olarak seçer. Burada mûsî olan kişi, hayatında veya ölümünden sonraya ait olmak üzere malının korunmasını veya çocuklarının korunması için bir temsilciyi kendi yerine seçer.¹⁷⁰

Vesâyet kurumu ehliyetsizlerin malları üzerinde tasarruf yetkisi verir. Şahısları üzerinde tasarruf yetkisi velîlere aittir. Uygulamada velâyet ve vesâyet aynı kişiye verilmekle birlikte bazen bu ikisi farklı kişilere de verilebilmektedir. Bu durumda herkesin yetkili olduğu alanla ilgili işlem yapması gerekir. Vasinin yapacağı evlendirme fuzûlînin tasarrufu kabul edilmelidir.

1.2.6.2.Uygulamada

Zeyd maraz-ı mevtinde Amr’a sağîre kızım Hind’i Bekr’e tezvîc eyle deyû vasiyyet edüp ba’dehü fevt olsa hala vasiyy-i mezbur Hind’in veliyy-i akrabı izinsiz Hind’i

¹⁶⁹ Ali Bardakoğlu, “ *Vesâyet*”, **DiA**, İstanbul, 2013, C. XXXXIII, s.66

¹⁷⁰ Döndüren, **a.g.e.**, 1995, s.280

Bekr'e tezvâce kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155)¹⁷¹

Zeyd vasisi olduğu Amr-ı sağîrin malını zabt üzre iken mücerret Amr'ın malını ekl etmek için kendisinin sağîre kızını Amr'ın velisi izinsiz Amr'a tezvâc eylese akd-i mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155)¹⁷²

Hind vasîsi olduğu Zeyneb-i sağîreyi oğlu Amr'a vesâyeti hasebiyle tezvâc eylese akd-i mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155)¹⁷³

Hind-i sağîrenin vasîsi Zeyd Hind'i mehr-i misliyle küfüv Amr'a tezvâce kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155)

Zeyd-i sağîrin vasîsi Hind Zeyd'e velisi izinsiz Zeyneb'i tezvâc edüp velisi müceyyez olmadan Zeyd kable'l bulûğ fevt olsa Zeyneb Zeyd'e vârise olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155) ¹⁷⁴

Hind-i sağîreyi vasisi Amr veliyyi akrabı li-ebeveyn er karındaşı Zeyd'in izniyle küfüv Bekr'e mehr-i mislinden noksan fâhişe tezvâc eylese nikâh-ı mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.155) ¹⁷⁵

Hind-i sağîrenin memlûke câriyesi Zeyneb'i vasisi Amr Bekr'e tezvâce ve nikâha kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.156)¹⁷⁶

Hind-i sağîreyi vasiyy-i muhtârı olan Zeyd vesâyeten Amr'a tezvâce kâdir olur mu?

¹⁷¹ Babasının ölümünden sonra Hind veliyy-i akrabın izniyle evlenebilir. Bu vasiyet bağlayıcı değildir.

¹⁷² Şahıs üzerindeki tasarruf yetkisi vasiye değil veliye aittir.

¹⁷³ Vasînin evlendirme yetkisi yoktur.

¹⁷⁴ Çünkü vasinin tasarrufuyla nikah akdi oluşmamıştır.

¹⁷⁵ Vasi velinin iznini alıyor, ama mihri mislinden noksan mehriyle nikah sahih olmaz.

¹⁷⁶ Hukukta köle ve câriyeler mal kabul edilmektedir. Burada câriye Zeynep de mal olduğu için vasi olan Bekir câriye üzerinde tasarrufta bulunabilir

el-Cevap: Olmaz. (s.156)

Zeyd zevcesi Hind'e fevtimden sonra kızım sağîreyi Amr'a tezvîc eyle dedikten sonra Amr fevt olsa halen sağîrenin Hind'den gayri kimsesi olmayınca Hind'i Amr'a tezvîc etmeyüp âhara tezvîce kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur (s.156)¹⁷⁷

1.2.6.7.Nikahta Fuzûlî

1.2.6.7.1.Doktrinde:

Fuzûlî, yetkisiz olarak iş gören kimse demektir. Velâyet veya vekâlet gibi bir yetkiye dayanmaksızın, başkasını evlendiren kimseye "fuzûlî" denir. Fuzûlînin evlendirdiği kişi, bu evliliği öğrenince, kabul ederse nikâh akdi yürürlük kazanır. Aksi durumda ortadan kalkar.¹⁷⁸ Bu tarz evlilik mevkûf evliliğdir. Yürürlük şartlarında eksiklik var demektir. Burada akdin tamamlanması kendi icazetine bağlı olan kimse, icazet verinceye kadar nikâh akdi askıda kalır ve yürürlük kazanamaz. İcâzet verince nâfiz olur.

Şâfiî ve Hanbelîlere göre ise fuzûlînin yapacağı evlilik veya alış-veriş gibi tasarruflar geçersizdir.¹⁷⁹

1.2.6.7.2.Uygulamada

Zeyd kızını Hind-i bîkr-i bâliğayı fudûlen Amr'a tezvîc ettikten sonra Hind vâkıfe olduktaki akd-i mezbûru kabul etmeyüp red edince akd-i mezbûr bâtil olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.157)¹⁸⁰

Zeyd kızını Hind'i kebîreyi fudûlen Amr'a tezvîc ve nikah edip ba'dehu Amr Hind'e muaccel nâmına bir mikdar akçe irsâl edip Hind dahi alıp kabul eylese Hind nikah-ı mezbûru kabûl etmiş olur mu?

¹⁷⁷ Her ne kadar babanın vasiyeti olsa da ölümünden sonra sağîra kızın annesinden başka velisi olmadığına kızını babanın vasiyetinden bir başkasıyla da evlendirebilir.

¹⁷⁸ Döndüren, **a.g.e.**, s.215

¹⁷⁹ Döndüren, **a.g.e.**, s. 161.

¹⁸⁰ Evliliğin sahih olması için tarafların her ikisinin de karşılıklı rızası gerekir. Burada akdin batıl olma sebebi akıllı ve bâliğa olan Hind'in akdi kabul etmemesidir.

el-Cevap: Olur. (s.157)¹⁸¹

Hind-i bîkr-i bâliğa nefsi Zeyd'in âhar diyarda olan kebîre oğlu Amr'a tezvîc Zeyd dahi fudûlen Amr için tezvîc ettikten sonra Amr müceyyez olmadan Hind nikah-ı mezbûru feshe kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.157)¹⁸²

Zeyd câriyesi Hind'i i'tak ettikten (azad) sonra izni yokken Hind tarafından Bekr'i vekil nasb edip Bekr dahi Hind'i Bişr'e fudûlen tezvîc ve nikah eylese nikâh-ı mezbûr nâfiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz Hind'in icazetine mevkûftur. (s.157)¹⁸³

Zeyd Hind'i âhar diyarda sâkin olan Amr'a fudûlen şuhûd mahdarlarında tezevvüc ve nikah edip ba'dehu akd-i mezbûr Amr'a i'lâm oldukda kavlen ve fi'len kabulden beri bulunmadan Amr fevt olsa Hind Amr'a vârise olup terekesinden mehr ve hisse almağa kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.158)¹⁸⁴

Bu surette Hind akd-i mezbûr Amr'a i'lâm oldukda Amr sukût etmekle akd-i mezbûru kabul etmiş olur deyû terekeden mehr ve hisse namına bir mikdar mal alsa hâlâ Amr'ın vârisesi Hind'in aldığı malı Hind'den geri almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olurlar. (s.158)¹⁸⁵

Zeyd Hind'i âhar diyarda sakin olan Amr'a Hind'in izniyle tezvîc edip Bekr dahi fudûlen Amr için tezevvüc ediyorduktan sonra Bekr akd-i mezbûru Amr'a i'lâm oldukda Amr kabul edip lakin gelip Hind'e dahil olmadan Amr fevt olsa Hind Amr'a

¹⁸¹ Zeyd Hind'in yetkisiz temsilcisi olarak akde taraf olmuştur. Hind'in sözlü veya başka bir şekilde Zeyd'in yaptığı akdi onaylaması ile akit sahih olur. Burada Hind mehri kabul ederek Zeyd'in yetkisiz yaptığı nikah akdini onaylamıştır.

¹⁸² Diğer tarafında onayı alınıp akid gerçekleşmediği için önceki taraf akdi feshedebilir. İcabdan dönmüştür.

¹⁸³ Burada Hind fudûlen akdedilen nikahı onaylarsa geçerli olur, değilse akid geçerli değildir. Zeyd Hind'i azad ettikten sonra üzerinde velayet hakkı kalmadı. Buna rağmen Hind'in bigisi ve izni dışında Bekr'i nikah konusunda vekil tayin etti. Bu vekâlet geçersizdir. Bu yüzden Bekr'in Hind'i Beşir ile evlendirmesi fuzulünün akdidir. Hind'in kabulüne bağlıdır.

¹⁸⁴ Taraflardan biri fuzulünün yapmış olduğu akdi onaylamadığı için akid gerçekleşmez ve taraflar birbirine vâris olamaz.

¹⁸⁵ Fuzulünün yapmış olduğu nikah akdinin geçerliliği adına tasarrufta bulunduğu kişinin bu evliliği onaylaması şartına bağlıdır. Diğer taraftan ilgili kişi nikâhı onayladığını telâffuz etmelidir. Kendisine akdin yapıldığı haberi geldiğinde onayladığına dair bir söz söylemeyip suskun kalırsa nikâh gerçekleşmiş olmaz. Ve taraflar birbirine varis de olmazlar.

vârise olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.158)¹⁸⁶

Zeyd Hind'i kebîreyi fudûlen Bekr'e tezvîc ettikten sonra Hind'e i'lâm oldukda Hind akd-i mezbûru kabul etmeyüp red edince akd-i mezbûr bâtil olur mu?

el-Cevap: Olur (s.158)¹⁸⁷

Bu surette Hind akd-i mezbûru red edip akid bâtil olmuş iken Bekr Hind'in geceleyin menzilini basıp Hind çekip cebren zinâ edip izâle-i bekâret olsa Bekr'e ne lâzım olur?

el-Cevap: Haddi zina. (s.158)¹⁸⁸

Hind-i sağîreyi ecânibden Zeyd fudûlen Amr'a tezvîc edip Amr Hind'e dahil olmadan âhar diyâra gitse dokuz seneden sonra Hind bâliğa oldukta nikâh-ı mezbûr sahih olmağla nefsinin âhara tezvîce kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.158)¹⁸⁹

1.2.8.Evlenme Ehliyeti

1.2.8.1.Doktrinde

Aile hukukunda evlenme ehliyeti kişilerin kendi iradeleriyle bu akdi gerçekleştirebilmeleri için şarttır. Bunun için kişilerin hür olmasının dışında temyiz gücüne sahip ve ergenlik çağına gelmiş bulunmaları gerekir.¹⁹⁰ Bu durumda akıl hastası ve mümeyyiz olmayan çocuk gibi evlenme ehliyeti bulunmayan kimselerin nikahı geçersizdir, hukuki bir netice doğurmaz. Bununla birlikte evlenme ehliyetine sahip olmayanlar velileri tarafından evlendirilebilir. Hanefi mezhebine göre ister erkek olsun, ister kadın olsun akıllı ve bulûğa ermiş herkes aile hukuku bakımından tam ehliyetlidir. Fukahanın ekserisine göre bulûğ yaşının başlangıcı erkekte 12, kızda

¹⁸⁶ Tarafların her ikisi de fuzûlinin nikahını kabul ettikleri için nikah gerçekleşmiş olur. Birinin ölümünde diğeri ona vâris olur.

¹⁸⁷ Fuzûlinin akdinde taraflardan biri bu akdi onaylamazsa akid batıl olur. Küçüklüğünde de velisi kabul etmediği için nikah gerçekleştirmemiştir.

¹⁸⁸ Hind akdi red ettikten sonra Bekr'in cebren evini basıp ona izale-i bekarete bulununca bu nikahsız fiil zina olur ve hadd-i zinayı gerektirir.

¹⁸⁹ Hind bâliğa olunca fuzûlinin akdini onaylamayıp bir başkasıyla evlenebilir.

¹⁹⁰ Aydın, **Aile Hukuku**, s.271

9, sonu da her ikisi için 15'tir.¹⁹¹ Maliki, Şafii ve Hanbeli mezheplerine göre, bulûğa ermiş kızları ancak velileri evlendirebilir. Hanefî mezhebine göre ise bulûğa ermiş kızların velisinin iznini almaksızın kendi başlarına nikah akdinde taraf olabilirler.¹⁹² Ancak kızın velisinin iznini almadan evlenmesi halinde şayet evlendiği kişi kendine denk değilse veya emsal mehirle evlenmemişse bu durumda velisinin nikahı feshettirme hakkı vardır.¹⁹³ Mümeyyiz olmayan çocuğun veya akıl hastalarının kendileri veya başkaları adına yapacakları nikah akdi ehliyetsiz oldukları için batıldır. Akıl hastaları velileri tarafından evlendirilebilir.¹⁹⁴

1.2.8.2. Küçüklerin Evlenmesi

İslam dininin geldiği zaman diliminde dünyanın her yerinde siyasi, sosyal, ekonomik gerekçelerle küçükler evlendiriliyordu. İslam bunu bir takım düzenleme ve kısıtlamalarla meşrû kabul etti. Fukahanın ekseriyeti evliliğin muteber olabilmesi için bulûğun (ergenliğin) şart bulunmadığını, velî veya bunun vekili tarafından evlendirilen küçüğün nikahının muteber (sahih) olduğunu kabul etmişlerdir.¹⁹⁵ Bu görüşü benimseyenlerin delillerini: “*Kadınlarınız içinden hayızdan kesilenler ile hayız görmeyenlerin iddetleri –şüpheye düşerseniz- üç aydır*”¹⁹⁶ ayetidir. Bu ayette geçen “hayız görmeyenler” küçüklerdir; iddet ise ancak evlendikten sonra olabilir.

Küçükler ehliyetsiz oldukları için kendi başlarına evlenemezler. Onlar adına nikahı velileri gerçekleştirir. Bu konu velâyet başlığı altında kapsamlıca ele alınmıştı. Baba ve dedenin bu evlendirmede velâyetleri ekseriyetin ittifakıyla kabul edilmiştir. Diğer akrabaların bu nevi velâyetleri tartışmalıdır.¹⁹⁷

Bulûğ çağına girmiş erkek ise kendi arzu ve irade beyânıyla evlenebilir. Velisi onu, rızasını almadan veya cebren evlendiremez. Ebu Hanifeye göre bulûğa ermiş kız çocuğu da aynen öyledir. Rızası alınmadan hiç kimse evlendiremez. Kendisi de

¹⁹¹ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul, 1991, C. I, s.245

¹⁹² Merğınani, *a.g.e.*, C. I-II, s. 213

¹⁹³ Serahsi, *a.g.e.*, C.V,s. 12,14

¹⁹⁴ Karaman, *a.g.e.*, C. I, s. 244

¹⁹⁵ Karaman, *a.g.e.*, C.I, s.243

¹⁹⁶ Talak 65/4

¹⁹⁷ Karaman, *a.g.e.*, s.243

velisinin iznini almaksızın evlenebilir. Şayet aralarında denklik yoksa ve emsal mehirle evlenmemişse veli nikahı feshettirme yetkisine sahiptir.¹⁹⁸

1.2.8.3.Uygulamada

Zeyd sağîre kızı Hind'i şuhûd mahdarında Amr'ın sağîre oğlu Bekr'e nikahla verdim deyûp Amr ben dahi Bekr için kabul ediverdim dese Hind Bekr'in menkûhesi olmuş olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.152)¹⁹⁹

Zeyd müslimin huzurunda hıdmetkâri Amr'a kızım Hind'i sağîreyi sana tezvîc ettim dedikte Amr ben dahi tezevvüc eyledim dese Hind Amr'ın menkûhası olmuş olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.152)²⁰⁰

Hind-i sağîre-i mümeyyize nefsinin velisi izinsiz küfüv olan Amr'a mehr-i misliyle tezvîc eylese nikah-ı mezbûr nâfiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.153)²⁰¹

1.2.8.4.Delilerin Evlenmesi

1.2.8.4.1.Doktrinde

Hanefî mezhebine göre akıl hastaları erkek- kadın veya büyük- küçük; akıl hastası kadın ise dul-bâkire fark etmez baba veya diğer velileri tarafından evlendirilebilirler.²⁰² Buna karşılık Hanefî hukukçularından Züfer akıl hastalığı

¹⁹⁸ Karaman, **a.g.e.**, s.247

¹⁹⁹ Baba küçük kızını şahitlerin huzurunda bir başkasının küçük oğluyla evlendirebilir, karşı tarafda bunu kabul ederse velilerin onayıyla akit gerçekleşir.

²⁰⁰ Baba küçük kızını şahitlerin huzurunda filancaya verdim dese o da kabul ettim dese nikah akdi gerçekleşmiş olur.

²⁰¹ Mümeyyiz çocuğun kendi iradesiyle yaptığı nikah akdi, mevkuftur. Yani velisinin iznine bağlıdır, o kabul ederse gerçekleşir.

²⁰² Mevsîlî, **a.g.e.**, C. III, s. 118

bulûğdan sonra meydana gelmişse akıl hastasını hiç kimsenin evlendirmeyeceği görüşündedir.²⁰³

Fukahâ genel olarak, mecnun ve matuh olanların velileri tarafından evlendirilmelerinin sahih ve câiz olduğu kanaatindedirler. Şafîiler, akıl hastası ve küçük olan erkek çocuğun evliliğe ihtiyacı olmadığı için velileri tarafından evlendirilmelerinin câiz olmadığı kanaatindedirler.²⁰⁴

Aile Hukuku Kararnamesi, bu konuyu şu şekilde kanunlaştırmıştır. “Mecnûn ile mecnûnenin bir zaruret mebni olmadıkça, nikâhları câiz değildir. Zarûret bulunduğu takdirde, hâkimin izniyle nikâhları velileri tarafından akdolunur.”²⁰⁵

1.2.8.4.2.Uygulamada

Cünûn-ı mutbık ile mecnun olan Hind nefsinin Zeyd’e tezvîc eylese akd-i mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz (s.153)²⁰⁶

1.2.8.5.Sarhoşların Evlenmesi

1.2.8.5.1.Doktrinde

Hanefî mezhebinde sarhoşun bütün tasarrufatı geçerlidir. Alım ve satımına mani olunmaz. Talak, ıtak, borç ve aynı ikrâr hîbe, tasadduk, küçük kızını ve oğlunu nikahlaması gibi bütün tasarrufları geçerlidir.²⁰⁷

²⁰³ Serahsi, **a.g.e.**, C. IV, s. 228

²⁰⁴ Cin, **a.g.e.**, s.83

²⁰⁵ **Hukuk- i Aile Kararnamesi**, Yay. Hzr. Orhan Çeker, Konya, 1999, md.9, s. 24

²⁰⁶ Cunun-ı mutbık tedavisi mümkün olmayan akıl hastalığı demektir. Dolayısıyla delinin nikahı velisi tarafından akdedilmediği için caiz değildir.

²⁰⁷ Fetevâ-i Hindiyeye (Feteva-i Alemgiriyye), **Kitabü’i Eşribe**, Akçağ yayınları, C. 12, s. 290-294.

1.2.8.5.2.Uygulamada

Zeyd-i müslim hamrdan sekrân ve lâ ya'kıl (aklını kullanamaz halde) iken Hind'i suhûd mahdarında kendine tezvîc ederse akd-i mezbur sahih olur mu?

el-Cevap: Olur (s.153)²⁰⁸

1.2.8.6.İkrâh ile Evlenme

1.2.8.6.1.Doktrinde

İkrah, bir kimsenin istemediği bir fiile zorlanmasıdır. Zorlayana mükrih, zorlanan şahsa mükreh denilir. Hanefi mezhebine göre nikah akdinin in'ikad şartlarından olmadığı için mükreh şahsın nikah akdi câizdir.²⁰⁹ Ancak, cumhurun görüşü bunun aksine mükrehin sözlü tasarruflarının kabul edilmediği yönündedir.

Nitekim Osmanlı Devleti'nde tehdit altında olan kimsenin tasarruflarının geçerli olduğu şeklindeki görüş ile hareket edilmiş, bu açıdan mükrehin nikahı geçerli akdedilmiştir. Fakat bu şekilde evlendirilen kızlar haksızlıklara uğramışlardır ve sosyal hayatta bir takım sıkıntılar olmuştur. Daha sonra 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnâmesi'nde ise Hanefi mezhebinin görüşü terk edilerek ikrâh neticesinde yapılan nikah fâsit olarak kabul edilmiş, mükrehin nikahının fâsit sayılması Kararname'de "İkrah ile vukû bulan nikah fâsiddir" şeklinde kanunlaştırılmıştır. Böylece mükrehin yaptığı nikâhın muteber olmadığı hükme bağlanmıştır.²¹⁰

Bu konuda Fetâvâ-yı Abdurrahim'de üç fetvâ zikredilmiştir. Ancak bu ikrâhi evliliklerde görülen odur ki, aynı zamanda aralarında küfûv olmadığı için evlilikler geçersiz sayılmıştır. Hanefiler de ikrâh altındaki kişinin tasarrufları geçerli kabul edilmesine rağmen, uygulamalar da bunun açık örneklerine rastlanmamaktadır.

²⁰⁸ Hanefiyye göre sarhoşun evlenmesi durumunda tasarrufu geçerlidir.

²⁰⁹ Merğınani, **a.g.e.**, C. III-IV, s.311(

²¹⁰ Aslan, **a.g.e.**,s.128

1.2.8.6.2.Uygulamada

Müteğalibeden (zorba takımı) Zeyd Amr'a elbette (zorla) sağire kızın Hind'i bana tezvîc eyle deyû ikrâh-ı mu'tebere etmekle Amr dahi mükrehen Hind'i şuhûd mahdarında Zeyd'e tezvîc eylese Zeyd Hind'in küfüv olmayıncak nikah-ı mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.153)²¹¹

Zeyd'in sağire kızı Hind'in Amr'a küfüv değil iken tehdidini ikaa kâdir olan Bekr tağallüben Zeyd'i hapis edip Hind'i Amr'a tezvîc ve nikah etmezsen seni darb-ı şedîd ile darb ve katl ederim deyû tahvîf (korkutmak) etmekle Zeyd dahi Bekr'in ol ikrâhına binâen müslimin mahdarında Hind'i Amr'a tezvîc ve nikah eylese nikâh-ı mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.153)²¹²

Müteğalibeden Zeyd Amr'ın kebîre kızı Hind'i Amr ve Hind'in rızalarısız cebren çekip Bekr'e tezvîc eylese akd-i mezbûr olur mu?

el-Cevap: Mevkûf olur.(s.153)²¹³

1.2.8.7. Maraz-ı Mevtte Evlenleme

1.2.8.7.1.Doktrinde

Maraz-ı mevt ölüm hastalığı demektir. Fıkıh literatüründe, tıbben ve hayat tecrübelerine göre ölümcül olan ve araya sıhhat hali girmeden ölümle sonuçlanan hastalığın adıdır. Ölüm hastasının evlenmesi, yabancı bir kadını mirasçı ve mehir alacaklısı yaparak vârislere zarar verme kastıyla da olabileceğinden fakihler arasında tartışma konusu olmuş, çoğunluk böyle bir ihtimali değil dışa vurulan irade beyânını esas alarak mehr-i misille yapılan böyle bir evliliği sahih görmüş, aralarında miras

²¹¹ Burada veli rızası dışında bir nikahla (zorla) küçük kızını dengi olmayan biriyle evlendirdiği için nikah muteber sayılmaz. Arada küfüv yoktur.

²¹² Açık bir ikrâh ve tehdit ile kıyılan nikah aralarında kefaatin de bulunmayışı dolayısıyla sahih sayılmamıştır.

²¹³ Nikah Hind'in kabulüne kadar askıdadır, kendisinin kabulüyle geçerlilik kazanır. Burada fuzûlinin akdi söz konusu bu da mevkuftur. Yetkisiz biri nikah kıydı taraflar kabul ederse akıt geçerli olur, değilse geçersiz olur.

hükümlerinin cereyan edeceğini söylemiştir. Mehr-i misli aşan kısmın ödenmesi vârislerin rızâsına bağlıdır.²¹⁴

1.2.8.7.2.Uygulamada

Zeyd maraz-ı mevtinde ümmü veledi Hind'i i'tâk edüp ba'dehu mehr-i misliyle nefesine tezvîc ettikten sonra Zeyd fevt olsa halen Hind tereke-i Zeyd'den mehr ve hisse almağa kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.153)²¹⁵

Zeyd maraz-ı mevtinde câriyesi Hind'i i'tâk edip ve kendine şu kadar akçe mehr-i misli ile akd-i nikah edip bade'd-duhul Zeyd fevt olup Hind'in kıymetine ve mehr-i mezbûruna sülûsü müsâide olmağla Hind bilâ siâye mu'tega olunca akd-i mezbûr sahih olup Hind tereke-i Zeyd'den hisse-i zevciyet mehr-i müsemmasını almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.153)²¹⁶

Zeyd maraz-ı mevtinde kızı Hind'i sağîreyi ammi oğlu Amr'a şuhûd mahdarında tezvîc edip Amr dahi kabul etse akd-i mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.153)²¹⁷

1.2.9.Evlilikte Denklik

1.2.9.1.Doktrinde

Bir hukuk terimi olarak denklik (kefâet) evlenecek kişiler arasında dini, iktisadi ve sosyal bakımlardan tarafların seviyeleri arasında belli bir yakınlığın varlığı anlamında kullanılmaktadır.²¹⁸ Ömer Nasuhi Bilmen'in kefâeti “erkeğin alacağı

²¹⁴ Ali Bakkal, “*Maraz-ı Mevt*”, *DİA*, C. XXVIII, Ankara, 2003, s.41

²¹⁵ Ölüm hastalığında yapılan bu nikah mehr-i misille yapıldığı için sahihtir ve miras hükümleri taraflar arasında tahakkuk eder.

²¹⁶ Zeyd maraz-ı mevtinde cariyesini azad edip onunla mehr-i misil ile evlenince Zeyd'in ölümüyle karısı onun terekesinden hakkını alır.

²¹⁷ Zeyd küçük kızını ölüm hastalığında iken evlendirse karşı tarafında onayı varsa akid sahih olur.

²¹⁸ Yaman, *a.g.e.*, s.53

kadına eşit veya ondan daha şerefli olması” şeklindeki tanımı erkeğin kadından üstün olmasını ifade etmesi bakımından dikkat çekicidir.²¹⁹

Tariften anlaşılacağı üzere, kefâet sadece kadın bakımından aranmaktadır, yani kadının mutlaka kendine denk bir erkekle evlenmesi istendiği halde erkek herhangi bir kadınla evlenebilir. Fıkıhçılara göre, erkek kadını kendi seviyesine yükseltir.²²⁰

İslam hukukçuları kendi dönemlerinin örf ve şartlarına göre tarafların hangi hususlarda denk olmaları gerektiği üzerinde durmuşlardır. Hanefiler dindarlık, nesep, ailenin İslam’a giriş tarihi, hürriyet, meslek ve mal konularında denkliği ararlar.²²¹ Bir kadının mehrine ve nafakasına gücü yetmeyen bir kimse o kadına denk değildir. Ebu Yusuf’a göre erkek kadının mehrini peşin vermeye gücü yetiyor ve günü gününe kazanarak nafakasını sağlayabiliyorsa kadına denk sayılır. Buna göre mehir ve nafakayı sağlayabilen bir erkek kendisinden daha zengin olan bir kadına denk kabul edilebilir.²²²

Malikiler din, hürriyet ve erkeğin -muhayyerliğini gerektiren- kusurlardan salim olması konularında denkliği ararlar.²²³

Şafiiler iffet, hürriyet, nesep, meslek ve boşanma sebep sayılan kusurlardan sâlim olmayı denkliğin özellikleri arasında görürler.²²⁴

Günümüzde de sağlıklı ve mutlu aile kurmak için taraflarda denklik şartının aranması önemlidir. Özellikle eğitim, dini ve ahlaki durum, ekonomik ve kültürel seviye, yaş yakınlığı, sağlık-hastalık gibi kriterlerin bilinmesi ailelerin ve tarafların mutluluğu ve kaynaşması için elzemdir.

²¹⁹ Bilmen, **a.g.e.**, C.II, s.65.

²²⁰ Cin, **a.g.e.**, s.158

²²¹ Mevsilî, **a.g.e.**, C. III,123

²²² Serahsi, **a.g.e.**, C. V, s. 25

²²³ Derdir, Ebu’l-berekât Ahmed b. Muhammed el-Adevî, Akrahü’l-mesâlik alâ şerhi’s-sağîr, C. II, sh. 256, Dârü’l-kütübi’l-ilmiyye, Beyrut, 1995.

²²⁴ Şirbîni, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb el-Kâhirî (1997), Muğni’l-muhtâc alâ ma’rifeti me’âni elfâzi’l-Minhâc, C.III, sh:165, Dârü’l-ma’rife, Beyrut.

1.2.9.2.Uygulamada

Mehr-i muaccel ve nafakaya kâdir olmayan Zeyd Hind'e küfûv olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.166)²²⁵

Zeyd-i salih ve âlimin kızı Hind'e müdmin- i hamr (gece gündüz içki içen) olup câhil olan Amr küfûv olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.166)²²⁶

Ağniyadan Zeyd Hind-i seyyibi (dul kadın) rızasıyla tezevvüc ve duhûl edip sekiz ay Hind ile teîş edip nafaka ve kisvesini görürken Zeyd şurb-ı hamr etmekle Hind Zeyd'e sen fâsık oldun bana küfûv olamazsın deyû kendini Zeyd'den tefrîk ettirmeye kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.166)

Bu surette Hind husus-u mezbûru hâkime i'lâm etmekle hâkim Hind'i Zeyd'den tefrîk ile hükm edip yedine hüccet verse tefrîk sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.166)²²⁷

Hind-i sağîreyi anasının anası Zeyneb Zeyd'e tezvîc ve nikah eylese sahih olur mu?

el-Cevap: Kendinden akreb olmayıp Zeyd küfûv ise mehr-i misliyle olur. (s.166)²²⁸

Evli barklı oğlu olan Hind oğlundan izinsiz nefsinin küfûv olan Amr'a tezvîc edip lâkin Amr târe (sert) olmağla Hind'in oğlu Bişr elem çekip leyle-i zifafda menziline taşlasa Hind hakimi'ş- şer'a varıp böyle ettiği için Bişr'e tâzir ettirmeye kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.166)

²²⁵ Kadının nafakasına ve mehrine gücü yetmeyen erkek, o kadına denk değildir.

²²⁶ Aralarında dindarlık ve sosyal statü açısından denklik yoktur.

²²⁷ Burada bir veya birkaç kez içen sürekli içki içen müdmin-i hamr gibi sayılmamış nafakasını vs. kadının diğer ihtiyaçlarını karşılayan koca, denklik açısından “ kadının sen fasık oldun bana denk olamazsın ” iddiasına karşın evliliğin devamına hüküm verilmiştir.

²²⁸ Hind-i sağîrayı anneannesi kendinden daha yakın bir veli yoksa ve evlendirdiği kişi ona denk ise emsallerine verilen mehirlere nikaha cevaz verilmiştir.

1.2.10. Evlenme Engelleri

Evlenme engelleri sürekli veya geçici olmak üzere ikiye ayrılır. Sürekli olanlar, hiç bir zaman ortadan kalkmayan ve ölünceye kadar süren engellerdir. Kan, süt ve evlilikten doğan sıhrî hısımlıkta bu nitelik görülür.²²⁹

1.2.10.1.Sürekli Evlenme Engelleri:

Bu engeller Kur'an-ı Kerîm'in şu âyetinde topluca zikredilmiştir: "Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren süt analarınız süt kardeşleriniz, karılarınızın anaları, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup, himayenizde bulunan üvey kızlarınızla evlenmeniz size haram kılındı." Bu âyet-i kerîmede üç grup hısımlığın sürekli evlenme engeli doğurduğu belirtilmektedir.²³⁰

1.2.10.1.1.Kan Hısımlığı

1.2.10.1.2.Doktrinde

Soya dayalı hısımlık sebebiyle evlenilmesi yasak olanlar şunlardır:

aa)Usûl: Anne, baba, nine, dede...

bb)Furû: Oğul, kız ve bunların çocukları (torunlar)...

ac)Ana babanın çocukları: Ana baba bir, baba bir veya ana bir kardeşler ve onların çocukları(yeğenler)

ad)Nine ve dedenin yalnızca çocukları: Dolayısıyla hala, teyze ve dayıyla evlenilmez. Bunların çocukları ikinci derece akraba olduklarından kendileriyle evlenilebilir. Örneğin kişi halasının ve teyzesinin kızıyla evlenebilir.²³¹

²²⁹ Döndüren, a.g.e., s.139

²³⁰ Döndüren, a.g.e., s.139

²³¹ Mevsîlî, a.g.e., C. III, s. 105

1.2.10.1.3.Uygulamada

Zeyd li-ebin kız karındaşı Hind'in oğlunun kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.168)²³²

Zeyd li-ebeveyn er karındaşı Amr'a kızı Hind'i nikah eylese sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.168)²³³

Zeyd anasının li-ebeveyn er karındaşı Amr'a kızı Hind'i nikah eylese sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.169)²³⁴

Zeyd ammi Amr'ın kızı Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.169)²³⁵

Zeyd'in li-ebeveyn kız karındaşının oğlunun kızı Hind Zeyd'e muharrem midir?

el-Cevap: Muharremdir.(s.169)²³⁶

Zeyd anası Hind'in üvey anası Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.169)²³⁷

Zeyd anasının li-ebeveyn kız karındaşı Hind kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.169)²³⁸

²³² Zeyd yeğenin kızıyla kan hısımlığı hasebiyle evlenemez. Kardeşler ve onların çocuklarıyla evlenilemez.

²³³ Zeyd kızını amcasıyla kan hısımlığından dolayı evlendiremez.

²³⁴ Hind dayısıyla evlenemez. Kendisi dayısıyla evlenemediği gibi çocukları da büyük dayıyla evlenemezler.

²³⁵ Hala , teyze, amca ve dayının çocukları ikinci derece akraba oldukları için bunlarla evlenilir.

²³⁶ Zeyd yeğenin kızıyla evlenemez. Kardeş ve aşağı doğru tüm çocuklarıyla evlenme yasağı vardır

²³⁷ Usulün eşleriyle yani baba ve dedenin eşleri ve üvey anne ve üvey nineyle de sıhri hısımlık hasebiyle evlenilemez.

²³⁸ Kişi teyzesinin kızıyla evlenebilir.

1.2.10.1.2.Sihri Hısımlık (Evlilik Hısımlığı)

1.2.10.1.2.1.Doktrinde

Sihri Hısımlıktan maksat, evlenme sebebiyle meydana gelen hısımlıktır. Buna karâbet-i musahere de denilir. Kan hısımlığı gibi kayın hısımlığı da dört gruptur:

a) Usulün eşleri: Baba ve dedenin hanımları. Dolayısıyla bir erkek üvey anne veya üvey ninesiyle evlenemez. Aynı şekilde bir kadın üvey baba veya üvey dedesi ile evlenemez.

b) Furûun eşleri: Çocukların ve torunların eşleriyle, yani gelin ve damatla evlenilmez.

c) Eşin usulü: Kayınvâlîde ve kayınpeder ile evlenmek haramdır.

d) Hanımın furû'u: Üvey kız, kocanın fur'ûu: Üvey oğul ile evlenmek câiz değildir.²³⁹

İlk üç grupta evlenmenin yasak olması için yalnızca nikah akdinin yapılmış olması yeterlidir fakat son gruptaki yani kişinin üvey kızıyla evlenmenin yasak olması için nikah akdi yeterli değildir. Aynı zamanda hanımıyla gerdeğe girmiş olması şarttır.²⁴⁰

Bir kimse nikahladığı kadınla zifafa girmeden onu boşarsa başka bir erkekte olan kızıyla, yani üvey kızıyla evlenebilir. Fakat hanımla zifafa girdiyse üvey kızıyla evlenemez. Ancak bir erkek evlendiği kadının onunla zifafa girmemiş olsa bile anasıyla evlenemez, haram olur. Dolayısıyla nikah anaları, zifaf kızları haram kılar. Bu konuda dört mezhebin ittifakı vardır.²⁴¹

Uygulamalarda geçeceği üzere şayet nikah sahih olmayıp fâsit olursa haramlık ortaya çıkmaz.

²³⁹ Ebû Zehra, **a.g.e.**, s.67

²⁴⁰ Merğînâni, **a.g.e.**, C. I-II, s. 208

²⁴¹ Saffet Köse, **İslam Hukuku**,(edit,Talip Turcan) Grafiker yayınları, Ankara 2012, s.447

1.2.10.1.2.2.Uygulamada

Zeyd'in zevcesi Hind'in âhar zevcinden olan kızı Zeyneb'i Zeyd'in âhar zevcesinden olan oğlu Amr'a tezvîc edip almak câiz olur mu?

El cevab: Olur. (s.169)²⁴²

Zeyd zevce-i muvattiası Hind'in zevci âharden olan oğlu Amr'ın kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.169)²⁴³

Zeyd'in zevcesi Hind'den mütevellid oğlu Amr Zeyd'in zevce-i âheresi Zeyneb'in zevci âharden mütevellide kızı Hatice'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.169)²⁴⁴

Zeyd'in zevcesi Hind fevt olduktan sonra Zeyd Hind'in üvey anası Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.169)²⁴⁵

Hind'in zevci Zeyd'den olan kızı Zeyneb'i Hind'in zevci âharı Amr'ın zevce-i âharasından olan oğlu Bekr'e tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.169)²⁴⁶

Zeyd kendinden sinnen ekber olan karındaşı Amr-ı müteveffânın zevcesi Hind'i ba'de inkidâi'l-idde tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.169)²⁴⁷

²⁴² Burada bu iki çocuğun anne ve babaları farklı olup bu çocuklar arasında nesep yoluyla veya sıhriyet yoluyla akrabalık söz konusu değildir.

²⁴³ Burada Zeynep Zeyd'in hanımı Hind'in torunudur. Hind ve Zeynep arasında zıfâf (vat') gerçekleştiği için sıhriyet bağı oluşmuş dolayısıyla üvey kızı ve torunlarıyla evlenmesi haram olur.

²⁴⁴ Ana baba birliği olmayan kardeşler olduğu için evlenmeleri câiz görülmüştür.

²⁴⁵ Çünkü aralarında mahremiyet söz konusu değildir. Üvey kayınvâlide ile kan ve sıhriyet bağı olmadığı için evlenme caiz görülmüştür.

²⁴⁶ Burada Zeyneb'in anne babası ile Bekr'in anne babası farklı olup aralarında akrabalık bağı yoktur

²⁴⁷ Kardeşi ölen erkek yengesiyile evlenebilir. Bu konuda Nisa Surasi 23-24. Ayetlerde geçen evlenme yasağı olan kimseler içine dahil olmadığı için haramlık söz konusu değildir. "Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir. Allah çok

Zeyd Hind-i bikr-i bâliğayı tezvîc edip Hind ile halvet olup lakin duhûl bulunmadan Zeyd Hind'i bain talakla tatlîk ettikten sonra Hind'in vâlidesi Zeyneb'i tezvîc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.167)²⁴⁸

Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra kable'd-duhul ve'l-halve Hind fevt olsa halen Zeyd Hind'in kızı Zeyneb'i tezvîc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.167)²⁴⁹

Zeyd Hind'i tezevvüc edip kable'd-duhul ve'l-halve Hind'i tatlîk ettikten sonra Zeyd Hind'in vâlidesi Zeyneb'i tezvîc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s:167)²⁵⁰

Zeyd Hind-i bikr-i bâliğayı tezvîc edip Hind ile halvet olup lakin duhûl bulunmadan Zeyd Hind'i bain talakla tatlîk ettikten sonra Hind'in vâlidesi Zeyneb'i tezvîc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.167)²⁵¹

Hind-i sağîre bir karyede dayısı Amr'ın menziline sâkine olup Hind'in veliyy-i akrabı li-ebeveyn ammi oğlu Bekr Hind'in karyesine üç saatlik bu'du olan âhar karyede sâkin olup Bekr'in iznine tevekkufde takvît-i küfüv hâtıb yoğ iken Amr-ı mezbûr Hind'i karyesi ahalisinden talib olan küfüv Bişr'e mehr-i misliyle tezvîc edip ba'dehu Bekr vâkıf oldukça tecvîz etmeyip red eylese halen Bişr Hind'in vâlidesi

bağışlayıcı ve esirgeyicidir." Nisa 23: "(Harp esiri olarak) sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kâdınlar da size haram kılındı. Allah'ın size emri budur. Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz size helâl kılındı..." Nisa 24

²⁴⁸ Aralarında evlenmeden doğan akrabalık (karâbet-i musâhere) bulunan şu dört grupta, bu akrabalık ölüm veya boşanma ile sona ermediği için sonsuza dek evlenilemez. Usulün eşleri, fûru'un eşleri (gelinler), hanımın usulü (kayın vâlide ve nineler), hanımın fûru'u bu dört gruptan ilk üçünde haramlığın gerçekleşmesi için sadece nikah akdinin yapılmış olması yeterlidir. Dördüncüde ise duhûlün gerçekleşmiş olması gerekir. Yukarıdaki fetvada bahsi geçen durum hanımın usulü ile ilgilidir. Yani bir kişi evlendiği kızıdan boşanmadan önce zifaf olmuş olsa da, olmasa da karısının annesiyle evlenemez.

²⁴⁹ Bu fetvada da karâbet-i musahere sıhri hısımlıktan doğan evlenme engeli yukarıda belirttiğimiz dördüncü maddede yani hanımın furu'unda kişinin üvey kızıyla evliliğinin yasak olması için nikah akdi yeterli değildir. Zifafın da olması gereklidir. Dolayısıyla bu örnekte zifaf olmadığı için evlilik câiz görülmüştür.

²⁵⁰ Burada da duhûl ve halvet olmasa dahi kişinin kayınvâlidesiyle evlenmesi câiz değildir.

²⁵¹ Kızlarla yapılan nikah -zifaf olmasa- da analarını haram kılar, dolayısıyla Zeyd nikahlayıp zifafdan önce boşadığı Hind'in anasıyla evlenemez.

Zeyneb'i tezvîc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.167)²⁵²

Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra kable'd-duhul ve'l-halve Hind fevt olsa halen Zeyd Hind'in kızı Zeyneb'i tezvîc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.167)²⁵³

Zeyd nikah-ı fasit ile tezvîc ettiği Hind'e dahil olmayıp mes dahi etmiş olmayınca mücerret Hind'i nikahla Hind'in vâlidesi Zeyneb'i tezvîc Zeyd'e haram olur mu?

el-Cevap: Olmaz (s:167)²⁵⁴

Hind-i sağîreyi ecânibden Zeyd mehr-i misliyle küfüv Amr'a velisi Bekr izinsiz tezvîc ve nikah ettikten sonra Bekr vâkıf oldukta nikah-ı mezbûru tecvîz etmeyip red etmiş olsa halen Amr Hind'in vâlidesi Zeyneb'i tezvîc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s:167)²⁵⁵

1.2.10.3.Süt Hısımlığı (Hürmet-i Rada')

1.2.10.3.1.Doktrinde

Kendinden olmayan bir çocuğu emziren kadınla, emzirdiği çocuk arasında süt hısımlığı doğar. Kadın süt anne, çocuk da süt evlât sayılır. Sütle kurulan bu râbıta, çocukla, süt anne ve diğer bazı hısımlar arasında evlenme engeli oluşur. Süt hısımlığı, bazı istinalar dışında kan hısımlığı ile aynı yasağı doğurur.²⁵⁶ Öyle ki süt emen çocuk kendisini emziren kadının öz çocuğu gibi kabul edilir. Öz çocuk kimlere mahremse, süt emen çocukta onlara mahremdir, onlarla evlenemez. Yani süt anne-baba, süt kız kardeş, süt hala, süt teyze, süt dayı, süt amca ve süt çocuklarıyla evlenemez. Yani süt hısımlığı kan ve sihri hısımlık gibi evlenme yasağı doğurur. Ancak bunun bazı istisnaları vardır. Dört mezhebe göre süt kardeşin gerçek annesi ve kardeşiyle süt oğul ve süt kızın asıl kardeşi kendisiyle evlenilmeyenler arasında

²⁵² Hind'in amca oğlu Bekr veliyy-i akrabı olarak nikahı tecvîz etmediği için nikah gerçekleşmemiştir, bu durumda Hind-i sağîra ile Bişr'in aralarında akrabalık teessüs etmediği için Hind'in annesiyle evlenebilir.

²⁵³ Zeyd'in hanımı zıfâdan önce ölünce, ölen hanımın kızıyla yani üvey kızıyla evlenebilir.

²⁵⁴ Zeyd'le Hind arasında nikah sahih olmadığı için Hind'in vâlidesi Zeynep Zeyd'e haram olmaz.

²⁵⁵ Veliyy-i akrab, nikâhı kabul etmeyince taraflar arasında akrabalık teessüs etmediği için birbirlerinin yakınlarıyla evlenebilirler.

²⁵⁶ Cin, a.g.e., s.105

sayılmaz.²⁵⁷ Şayet kan hısımlığı söz konusu olsaydı bunlarla evlenmek mümkün olmazdı.

Bir kadını bir çocuk emse, o çocuğa bu kadının bütün çocukları mahremdir, hepsi süt kardeş olur. Süt emziren kadına ise, sadece emzirdikleri mahrem olur, emzirmedikleri mahrem olmaz. Süt hısımlığından doğan evlenme yasağı şöyle ifade edilebilir: "Emene emdirenin küllü haram, emdirene emenin nefsi haram"²⁵⁸ Emzirme süresi iki yıldır. İki yaşından sonra emzirme gerçekleşirse süt hısımlığı meydana gelmez. Süt mahremiyeti çocuğun gelişimi ile ilgilidir. Bu gelişme emme süresi içersindedir.²⁵⁹

1.2.10.3.2.Emzirme miktarı ve Emzirmenin Tesbiti

Hanefi ve malikilere göre süt miktarının önemi yoktur. Az veya çok emzirme fark etmez mahremiyet oluşur.²⁶⁰ Şafii ve Hanbelilerde aralıklı beş emzirme evlenme engeli kabul edilir.

Emzirme ya tarafların ikrârı ya da emzirmeyi görenlerin şehâdetiyle tesbit edilir. Hanefilere göre en az iki erkek veya bir erkek iki kadının şehâdetiyle tesbit olunur.²⁶¹ Süt hısımlığını isbât hususunda kadının ikrârına itibar edilmez. Çünkü kadın hayali bir süt hısımlığı iddia ederek istemediği evlenmeden kurtulmak isteyebilir. Halbuki erkeğin buna ihtiyacı yoktur; mutlak olarak hâiz bulunduğu talâk yetkisini kullanarak evlenmeye son verebilir. Bu bakımdan, süt hısımlığının isbâtında kadının ikrârı dikkate alınmayıp sadece kocanın ikrârına itibar edilir.²⁶²

1.2.10.3.3.Uygulamada

Zeyd'in memlûke-i câriyesi Hind zinadan hâmile olup vad'-ı haml ettikten sonra Hind Zeyd'in zevcesi Zeyneb'ten hâsıl olan sagîrini ırdâ' etmekte beis var mıdır?
el-Cevap: Yoktur.(s.181)²⁶³

²⁵⁷ Merğîmâni, **a.g.e.**, C. I-II, s. 224

²⁵⁸ Cin, **a.g.e.**, s.108

²⁵⁹ Merğîmani, **Hidaye**, (Türkçesi: Bidayetü'l Mübtedi şerhi el hidaye tecümesi, tercüme: Hüsamettin Vanlıoğlu, Abdullah Hiçdönmez, Fatih Kalender, Emin Ali Yüksel, İstanbul 2014, s.370-371)

²⁶⁰ Mevsilî, **a.g.e.**, C. III, s. 146

²⁶¹ Merğîmani, **a.g.e.**, s. 370-371.

²⁶² Cin, **a.g.e.**, s.110

²⁶³ Bu fetvada süt annenin zâniye olması onun başka bir çocuğu emzirmesine engel görülmemiştir.

Kıbtıyan tâifesinden Hind-i nasraniyye-i murdia Zeyneb-i müslimenin sağır oğlu Zeyd'i irdâ' eylemede beis var mıdır?

el-Cevap: Yoktur.(s.181)²⁶⁴

Beş yaşında olan Zeyd-i sağır Hind-i murdianın memesini ağzına alıp emse Hind Zeyd'in radâ'en anası olmuş olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.181)²⁶⁵

Hind'in câriyesi Zeyneb yedi yaşında iken Hind'in memesini emmiş olsa hala Hind ol câriyesini oğlu Bekr'e temlik ettikte Bekr Zeyneb'e vatı' etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.181)²⁶⁶

Hind müddet-i radâ'ada zevci Zeyd'in vâlidesi Zeyneb'in veled-i sağırını irdâ' eylerse Hind Zeyd'e haram olur mu?

el-Cevap: Olmaz.²⁶⁷

Hind müddet-i radâ'ada kızı Zeyneb-i murdianın veled-i sağırını irdâ' eyledikte Zeyneb zevci Zeyd'e haram olmuş olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.181)²⁶⁸

Hind-i sağıre müddet-i radâ'ada n eksikte süttten kesilip taam yer olup taam ile iktifâ ederken Zeyneb Hind'i irdâ' eylese hürmet-i rada' sâbit olur mu?

el-Cevap: Ala zâhiri'r-rivaye olur.(s.181)²⁶⁹

Zeyd zevcesi Hind'in üzerine Zeyneb'i tezevvüc murat eyledikte Hind ben Zeyneb'i müddet-i radâ'ada irdâ' ettim demiş olsa Zeyd Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

²⁶⁴ Burada da Hristiyan bir süt annenin Müslüman çocuğu emzirmesinde bir beis yoktur.

²⁶⁵ Çünkü iki yaşından sonraki emme ile hısımlık bağı oluşmaz.

²⁶⁶ İki yaşından sonraki emzirmede mahremiyet oluşmaz. Burda emme yedi yaşında olmuştur.

²⁶⁷ Hind kocasının yeni doğan kardeşini emzirirse kocasıyla arasında haramlık oluşmaz.

²⁶⁸ Hind çocuğunu emziriyor iken kızının emen çocuğunu yani torunu da emzirirse Hind'in kızı ile kocası arasında mahremiyet meydana gelmez.

²⁶⁹ Çocuk süt emme çağı henüz bitmeden annesinin sütünden kesilip bir başka kadının sütünü emerse aralarında hürmet-i radâ' oluşur.

el-Cevap: İrdâ' ettim demekle rada' sâbit olmaz lâkin tenezzüh evlâdır.(s181)²⁷⁰

Zeyd Hind'i tezevvüc murat ettikte Amr Zeyd'e Hind senin radâ'en kızıdır diye haber verse rada' sâbit olur mu?

el-Cevap: Olmaz lâkin Amr sika ise mahall-i ihtiyattır ihtirâz evlâdır.(s.181)²⁷¹

Zeyd Hind'i tezevvüc murat ettikte Zeyd'in anası Zeyneb ben Hind'i irdâ' etmiştim Zeyd ve Hind radâ'en kardeşlerdir dese Hind Zeyd'in radâ'en kardeşi olduğu sâbit olur mu?

el-Cevap: Olmaz lâkin Zeyneb sika ise tezevvücden ihtirâz evladır.(s.182)²⁷²

Zeyd kızı Hind'i Amr'a tezvîc murat ettikte Hind'in vâlidesi Zeyneb ben müddet-i radâ'ada Amr'ı irdâ' etmiştim dese kavli mu'teber olup tezevvüce mani' olur mu?

el-Cevap: Ol kavli ile rada' sâbit olmaz amma mahall-i ihtiyattır ihtirâz evlâdır.(s.182)²⁷³

Zeyd'in zevcesi Hind'den tevellüd eden Hind'in vâlidesi Zeyneb kendinin veledi ile müddet-i radâ'ada irdâ' etmiş olsa bu merteye ile Hind Zeyd'e haram olmuş olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.182)²⁷⁴

Zeyd zevcesi Hind'in üzerine Zeyneb'i tezevvüc ettikten sonra Zeyneb'in anası Hatice ben Hind'i müddet-i radâ'ada irdâ' etmiştim dese mücerred Hatice böyle demekle Hind Zeyneb'in radâ'en kız kardeşi olduğu sâbit olup Zeyneb'i Zeyd'den tefrîk lâzım olur mu?

el-Cevap: Olmaz ama Hatice sika ise tenezzüh evladır. (s.182)²⁷⁵

²⁷⁰ Süt mahremiyeti süt emziren annenin beyanıyla olmaz. Çünkü kadın istemediği birine karşı böyle bir beyanda bulunabilir. Babanın beyanı kabul edilir. Ancak böyle bir durum hasil olduğunda ihtiyatlı olmak daha evladır.

²⁷¹ Süt hısımlığının tesbitinde iki şahit şarttır. Ya iki erkek yada bir erkek iki kadın. Burada ise tek şahit vardır ama, bu kişi güvenilir bir kimseyse ihtiyat gerekir.

²⁷² Kadının tek başına şehadeti süt hısımlığını delillendirmek için yeterli değildir. Burada kadın oğlunu evlendirmeye engel olmak için süt hısımlığı iddiasında bulunmuş olabilir. Ama güvenilir biriyse imtina etmek gerekir

²⁷³ Burada emzirdiğini söyleyen kadının tek başına ikrârı ile hürmet-i rada'a oluşmaz ama ihtiyat gerekir.

²⁷⁴ Zeynep kızı Hind'in çocuğunu yani torununu emzirse kızıyla kocası Zeyd arasında bir mahremiyet oluşmaz.

Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra Zeyneb ve Ayşe Hatice Zeyd ile Hind'i müddet-i radâ'ada ırdâ' etmişti diye ihbâr eyleseler rada' sâbit olur mu?

el-Cevap: Olmaz lâkin tenezzüh edip müfârekât etmek evladır. (s.182)²⁷⁶

Zeyd zevcesi Hind'in üzerine Zeyneb'i tezevvüc ettikten sonra Hind ben Zeyneb'i müddet-i radâ'ada ırdâ' etmişim dese Hind böyle demekle rada' sâbit olur mu?

el-Cevap: Olmaz lakin Hind sika ise tenezzüh evlâdır. (s182)

Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra Zeyneb Hind Zeyd'in radâ'en vâlikesidir diye haber verip Zeyd ve Hind Zeyneb'i tekzib eyleseler yalnız Zeyneb'in ihbarı ile rada' sâbit olur mu?

el-Cevap: Olmaz lâkin Zeyneb sika ise ihtiyaten müfârekât etmek gerektir. (s.182)

Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra Zeyd'in vâlikesi Zeyneb ben Hind'i müddet-i radâ'ada filan oğlum Bişr ile ırdâ' etmişim dese rada' sâbit olur mu?

el-Cevap: Olmaz ama Zeyneb sika ise tenezzühen müfârekât evlâdır. (s.182)

Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra Zeyneb'in Zeyd ile Hind'i müddet-i radâ'ada ırdâ' ettiğine Zeyneb'in zevci Bekr ile yalnız nisvandan Hatice hâkim huzurunda şehâdet eyleseler rada' sâbit olur mu?

el-Cevap: Olmaz lâkin ihtiyaten müfârekât evladır eğer Bekr ve Hatice sikalar ise. (s.182)

Zeyd Hind'i tezevvüc murat ettikte Zeynep Zeyd ve Hind radâ'en kardeşlerdir diye haber verip lakin Zeyneb adl ve sika olmayıp Zeyd ve Hind Zeyneb'i tekzib eyleseler Zeyd Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.182)²⁷⁷

²⁷⁵ Kadının tek başına ikrârı haramlık doğurmaz, bunu kendi kızına menfaat sağlamak amacıyla yapmış olabilir. Çünkü böyle birdurumda süt annelik iddia eden Hatice'nin kızı Zeyneb'le Hind süt kardeşi oluyolar. Bu durumda Zeyd iki kız kardeşi nikahı altında tutamayacağı için Hind'i boşaması gerekir. Ancak Hatice güvenilir biriyse bu durumda ihtiyat evlâdır.

²⁷⁶ İki kadın Zeynep ve Ayşe evli olan Zeyd ve Hind için süt kardeşidir, iddiasında bulunuyorlar. Hanefilere göre emzirmenin tesbitinde adil iki erkek veya bir erkek, iki kadını şart koşarlar. Dolayısıyla burada bu şahitlik yeterli değildir, ancak yine de ihtiyat için ayrılmaları uygun görülmüştür.

²⁷⁷ Burada süt kardeşliği iddiası adil ve güvenilir olmayan bir kişi tarafından yapıldığı için geçerliliği yoktur. Diğer örneklerin aksine ihtiyat lafzı kullanılmamıştır.

Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra Bekr ve Bişr gelip Zeyneb Zeyd ile Hind'i müddet-i radâ'ada ırdâ' etmişti diye şehâdet eyleseler Bekr ve Bişr adiller oluncak rada' sâbit olmuş olup Hind Zeyd'den tefrîk olunur mu?

el-Cevap: Olunur. (s.182)²⁷⁸

Zeyd Hind'i tezevvüc eyledikten sonra birkaç kimseler Zeyd'in babası Amr hayatında Zeyd ile Hind radâ'en kardeşlerdir demişti öyle iştiririz deseler radâ' sâbit olur mu?

el- cevap: Olur. (s.182)²⁷⁹

Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra Zeyneb'in Hind ile Zeyd'i müddet-i radâ'ada ırdâ' ettiği şer'an sâbit olsa Hind Zeyd'den tefrîk olunmak lâzım olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.183)²⁸⁰

Hind sağîre kızı Zeyneb ile Hatice'nin sağîr oğlu Zeyd'i müddet-i radâ'ada ırdâ' eyledikten sonra Hatice'nin Zeyd'den mukaddim vücuda gelen oğlu Bişr Zeyneb-i mezbûreyi tezevvüc edip almak câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.183)²⁸¹

Hind müddet-i radâ'ada sağîre kızı Zeyneb ile Hatice'nin sağîre kızı Ayşe'yi ırdâ' eyledikten sonra dört sene mürûrunda tevellüd eden oğlu Amr Ayşe'yi tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.183)²⁸²

Hind müddet-i radâ'ada Zeyneb'in oğlu Zeyd'i Zeyneb dahi müddet-i radâ'ada Hind'in kızı Hatice'yi ırdâ' eylese halen Hind'in Hatice'den mukaddim tevellüd eden oğlu Bekr Zeyneb'in Zeyd'den mukaddim tevellüd eden kızı Rabia'yı tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.183)²⁸³

²⁷⁸ İki erkek şahitle hürmet -i rada' sabit olur.

²⁷⁹ Zeyd ve Hind'in süt kardeşi olduğuna dair Zeyd'in babasının ikrârı var. Birkaç kişi bu konuda şehadette bulunuyor. İki ve daha fazla kişinin tanıklığı hürmet-i rada' doğurur.

²⁸⁰ Evlenen iki kişi evlendikten sonra kesin delillerle süt kardeşi oldukları sabit olunca ayrılmaları icab eder.

²⁸¹ Süt kardeşin kardeşi ile evlenilebilir, onlar evlenilemeyenler arasında sayılmazlar.

²⁸² Süt kardeş olmuşlardır, o yüzden evlenemezler.

Hind Zeyneb'in sağîre kızı Hatice'yi Zeyneb dahi Hind'in sağîr oğlu Amr'ı müddet-i radâ'ada ırdâ' ettiklerinden sonra Hind'in Amr'dan mukaddem tevellüd eden oğlu Bekr Zeyneb'in Hatice'den sonra tevellüd eden kızı Ayşe'yi tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.183)²⁸⁴

Hind müddet-i radâ'ada ecâ nibden Zeyneb'in sağîre kızı Hatice'yi ırdâ' edip ba'dehu on sene mürûrunda Hind'in oğlu Zeyd vücuda geldikten sonra Zeyd Hatice'nin kızı Ayşe'yi tezevvüce kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.183)²⁸⁵

Hind müddet-i radâ'ada sağîr oğlu Zeyd ile li-ebeveyn kız kardeşi Zeyneb'in sağîr oğlu Amr'ı ırdâ' eyledikten sonra Hind'in Zeyd'den mukaddim olan oğlu Bekr Zeyneb'in Amr'dan mukaddim olan kızı Hatice'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.183)²⁸⁶

Hind müddet-i radâ'ada li-ebeveyn er kardeşi Zeyd-i sağîri ırdâ' ettikten sonra Zeyd kebîr olup Zeyneb'i tezevvüc eyledikten sonra Zeynep'ten kızı Hatice vücuda gelip Hind'den birkaç sene sonra Amr vücuda gelse hala Amr Hatice'yi tezevvüc edip almak câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s183)²⁸⁷

²⁸³ Burada Hind ve Zeynep birbirlerinin çocuklarını emzirme süresi içinde evlendirerek süt anne olmuşlardır. Emzirilen çocuklar da birbirlerinin süt kardeşi ancak bu iki hanımda daha önce doğan kız ve erkek çocuklarının evlenmelerine mani' bir durum yoktur. Çünkü bunlar süt kardeşlerin kardeşidirler.

²⁸⁴ İki hanımın birbirlerinin çocuğunu emzirdikten sonra bunların dışında sonradan olan kız ve erkek çocukların birbirleriyle evlenmelerinde bir beis yoktur.

²⁸⁵ Hatice'yle Zeyd süt kardeşler. Aynı anneden emmişlerdir. Dolayısıyla Zeyd süt kardeşinin kızıyla evlenemez.

²⁸⁶ Zeyd ile Amr Hind'den süt emdikleri için süt kardeşidirler. Hind'in daha önce doğan oğluyla süt oğlunun daha önce doğup kendisinden süt emmeyen kardeşi arasında hürmet-i rada' yoktur. Birbirleriyle evlenebilirler.

²⁸⁷ Aralarında süt hısımlığı oluşmuştur. Zeyd Hind'in süt oğlu olmuştur. Süt oğlun kızı Hatice'yle Hind'den doğma Amr evlenemez.

1.2.10.3.4. İki farklı eşin arasında hürmet-i radâ'

Zeyd'in zevcesi Hind Zeyd'in âhar zevcesi Zeyneb'den olan veled-i sağırını müddet-i radâ'ada ırdâ' eyledikten sonra Zeyneb'in âhar zevcinden olan oğlu Amr Zeyd'in Hind'den olan kızı Ayşe'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.183)²⁸⁸

Hind'in zevci Zeyd'den veledi olup ondan murdıralığı halinde Zeyneb i ecnebiyey-i sağıreyi müddet-i radâ'ada ırdâ' eylese halen Zeyd'in zevce-i âhardan olan oğlu Bekr Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.183)²⁸⁹

Zeyd'in zevcesi Hind Zeyd'den olan Sevde ile Amr'ın kızı Zeyneb'i müddet-i radâ'ada ırdâ' eylese Zeyd'in zevce-i âhardan olan oğlu Bekr Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s183)²⁹⁰

Hind er kardeşi Zeyd'in sağıre kızı Hatice'yi müddet-i radâ'ada ırdâ' edip ba'dehu Hind'in anası Ayşe dahi müddet-i radâ'ada Hind'in sagir oğlu Amr'ı ırdâ' edip ba'dehu Hind'in âhar zevcinden olan oğlu Bekr Zeyd'in kızı Hatice'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Bekr'in anası Hind Hatice'yi ırdâ' edince süt kardeşi olur tezevvüc câiz olmaz.(s184)²⁹¹

²⁸⁸ Hind'in kızı Ayşe'yle Zeyneb'in çocuğu aynı anneden emdikleri için süt kardeştir. Amr ise başka babadan olduğu için aralarında süt mahremiyeti yoktur

²⁸⁹ Zeynep Zeyd'in süt babasıdır. Onun furu'uyla evlenemez.

²⁹⁰ Anne baba bir veya baba bir veya ana baba bir süt kardeşler birbirleriyle evlenemezler. Zeyd Zeyneb'in süt babası olur. Zeyd'den olma Bekr ile yani süt babanın furu'uyla evlenemez.

²⁹¹ Hatice Hind'in süt kızıdır. Bekr de oğludur. Hatice süt emince Hind'in kızı gibi olur. Dolayısıyla Hatice'nin akrabalarıyla evlenemez.

1.2.10.3.5. *Hürmet-i Radâ' Konusunda Farklı Meseleler*

Hind sağîre kızı Zeynep ile Hatice'nin sağîre kızı Rahime'yi müddet-i radâ'ada ırdâ' eylese halen Hatice'nin Hind'i emmiyen oğlu Zeyd Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s184)²⁹²

Zeyd radâ'en kardeşi Amr'ın radâ'en kız kardeşi Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Zeyd Amr'ın anasını emdiyse olmaz Amr Zeyd'in anasını emdiyse olur. (s184)²⁹³

Zeyd Amr'ın kızı Hind ile müddet-i radâ'ada Bekr'in zevcesi Zeyneb'in memesini emmiş olsa Zeyd Amr'ınâhar kızı Hatice'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s184)²⁹⁴

Zeyd'in neseben kardeşi Amr'ın radâ'en kız kardeşi Ayşe'yi tezevvüc murat ettikte Ayşe Zeyd'in vâlikesini emmiş olmayacak Ayşe'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s184)²⁹⁵

Zeyd Hind'i müddet-i radâ'ada emmiş olsa halen Zeyd'in neseben kardeşi Amr Hind'in kızı Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s184)²⁹⁶

Zeyd'in zevcesi Hind müddet-i radâ'ada ecânibden Zeyneb'in sağîre kızı Ayşe'yi ırdâ' eylemiş olsa Ayşe kebîre oldukça Zeyd Ayşe'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s184)²⁹⁷

²⁹² Zeyneb'le Hatice'nin kızı Rahime Hind'den süt emdikleri için süt kardeşirler. Hind'in kızı Zeynep'le Rahime'nin erkek kardeşi kendisi aynı anneden süt emmediği için evlenebilir.

²⁹³ Zeyd Amr'ın anasını emdiyse emene emzirenin küllü yani usul fûruu haram olur. Amr Zeyd'in anasını emdiyse, Zeyd süt kardeşinin kardeşiyle evlenebilir.

²⁹⁴ Süt kardeşin asıl kardeşiyle evlenilebilir. Sadece süt emen kimse süt annesi vasıtasıyla diğerleriyle süt akrabası olur. Süt emen kimsenin nesebi kardeşleri, kardeşlerden birinin süt emmesinden dolayı diğerleriyle akraba olmaz. Burada aynı anneden emdikleri için Zeyd Hind ile süt kardeşir. Hind'in kardeşi Hatice'yle süt kardeş değildir yani onunla evlenebilir.

²⁹⁵ Zeyd kardeşi Amr'ın süt kardeşiyle evlenebilir.

²⁹⁶ Hind Zeyd'in süt annesi, Zeyd'in kardeşi Amr Hind'den süt emmediği için Hind'in kızı Zeynep'le evlenebilir.

Zeyd'in li-ebeveyn kardeşi Amr-ı sağîri Hind'i ecnebiye sağîre kızı Zeynep ile müddet-i radâ'ada ırdâ' ettikten sonra Zeynep kebîre oldukta Zeyd Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s184)²⁹⁸

Memesinin sütü olmayan Hind memesini Zeyneb-i sağîranın ağzına sokup Zeynep çekip lâkin leben çıkmasa hala Hind'in oğlu Amr Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s184)²⁹⁹

İki yaşında iki aylık olan Hind-i sağîreyi Zeyd'in kız kardeşi Zeyneb ırdâ' eylese halen Zeyd Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(S.184)³⁰⁰

İki yaşında iki aylık olan Hind-i sağîrayı Zeyd'in vâlidesi Zeyneb ırdâ' eylese Zeyd Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s184)³⁰¹

Zeyd zevce-i muvattıası Hind'i tatlık eyledikten sonra Zeyd Hind'in radâ'en kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s184)³⁰²

Zeyd Hind'in radâ'en kızı Zeyneb'i tezevvüc edip kable'd-duhûl tatlık eyledikten sonra Zeyd Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s184)³⁰³

²⁹⁷ Hind Ayşenin süt annesi dolayısıyla da Hind'in kocası Zeyd'de süt babası olur. Zeyd süt kızı olan Ayşe'yle evlenemez.

²⁹⁸ Hind Amr ile kızı Zeyneb'i emzirmiş dolayısıyla ikisi süt kardeşdir. Zeyneb büyüyünce süt kardeşinin kardeşiyle evlenebilir.

²⁹⁹ Emme olayı gerçekleşmediği için hürmeti rada'a doğmaz.

³⁰⁰ Süt mahremiyetinin oluşması için emzirilenin iki yaşına kadar olması gerekir. Burda iki yaş geçen çocuk emzirilmiştir. Çünkü çocuğun gelişimi bu süre içindedir. O sürenin devamından süt gelişim için yeterli olmaz.

³⁰¹ Süt ana ile emzirdiği çocuk arasında hısımlık rabıtası olabilmesi için emzirilen çocuk iki yaşını geçmemiş olmalıdır. Burada iki yaşını geçtiği için Hind ile Zeyd'in annesi arasında süt hısımlığı oluşmamıştır. Oğluyla evlenmesinde bir beis yoktur.

³⁰² Bir kimse süt kızıyla evlenemez. Karısını boşamış olsa bile bu yasaklık devam eder.

³⁰³ Bu evlilik fasittir. Kişi karısının gerçek annesi veya süt annesiyle evlenemez. Nikah olduysa anneyle evlilik yasağı doğar, zıfaf şart değildir.

Hind Zeyd'i müddet-i radâ'ada ırdâ' eylese Zeyd Hind'in oğlunun kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.. (s184)³⁰⁴

Hind Zeyd'in oğlu Amr'ı müddet-i radâ'ada ırdâ' eylese Zeyd Hind'in kızı Hatice'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.185)³⁰⁵

Hind Zeyd'i müddet-i radâ'ada kızı Zeynep ile ırdâ' eylese Zeyd Hind'in âhar kızı Hatice'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.185)³⁰⁶

Hind Zeyneb'in oğlu Amr'ı müddet-i radâ'ada ırdâ' eylese Zeyneb'in âhar oğlu Bekr Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.185)³⁰⁷

Hind Zeyd'in li-ebeveyn kız kardeşi kızı Zeyneb'i müddet-i radâ'ada ırdâ' eylese Zeyd Hind'in kızı Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.185)³⁰⁸

Hind Zeyd'i müddet-i radâ'ada ırdâ' eylese Hind'in oğlu Amr Zeyd'in neseben kız kardeşi kızı Hatice'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.185)³⁰⁹

Hind Zeyneb-i sağîreyi müddet-i radâ'ada ırdâ' eylese halen Zeyneb'in li-ebeveyn kardeşi Zeyd Hind'in kızı Hatice'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.185)³¹⁰

³⁰⁴ Zeyd Hind'in süt oğludur, Hind'in oğlunun kızı ona câiz olmaz. Neseben yeğeni hükmündedir.

³⁰⁵ Zeyd ile Hatice rasında süt hısımlığı mahremiyeti oluşmaz.

³⁰⁶ Bir anneden süt emen çocuk, o kadının tüm çocuklarıyla süt kardeş olur, dolayısıyla evlenemez.

³⁰⁷ Amr Hind'in süt oğludur, Amr'ın kardeşi Bekr Hind'den emmediği için onunla evlenebilir. Erkek veya kız kardeşin süt anası evlenme yasağı içine girmezler.

³⁰⁸ Hind Zeyd'in kız kardeşinin kızı Zeyneb'in süt annesidir. Zeyd'in Hind'in kızıyla evlenmesinde bir yasaklık görünmemektedir. Fetvânın cevabı sehven yazılmış olabilir.

³⁰⁹ Amr ile Zeyd süt kardeşidir. Hind'den süt emmişlerdir. Fakat Amr ile Zeyd'in süt kardeşleri arasında akrabalık yoktur. Dolayısıyla evlilik gerçekleşebilir.

Hind Zeyneb-i ecnebiyeyi müddet-i radâ'ada irdâ' etmiş olsa Hind'in li-ebeveyn er kardeşi Zeyd Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz..(s.185)³¹¹

Zeyd neseben kardeşi Amr'ı irdâ' eden Hind'in kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.185)³¹²

Zeyd neseben kardeşi Hind'i irdâ' eden Zeyneb'in kızı Hatice'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.185)³¹³

Zeyd neseben kardeşi Amr'ın radâ'en kız kardeşi Hind'i tezevvüc edip nikâhla almak câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.185)³¹⁴

Zeyd neseben li-ümmin kız kardeşi Hind'in radâ'en kız kardeşi Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.185)³¹⁵

Zeyd neseben kız kardeşi Hind'in radâ'en kızı Zeynebi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.185)³¹⁶

Zeyd radâ'en kız kardeşi Hind'in radâ'en kızı Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.185)³¹⁷

Zeyd radâ'en oğlu Amr'ın neseben kız kardeşi Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

³¹⁰ Zeyd kardeşinin süt annesinin kızıyla evlenebilir. Çünkü kendisi aynı kişiden süt emmemiştir.

³¹¹ Süt dayısı olduğu için hürmet oluşmuştur, dolayısıyla evlenemez.

³¹² Zeyd öz kardeşinin Amr'ın süt annesinin kızıyla evlenebilir. Çünkü kendisi aynı kişiden süt emmemiştir. Akrabalık Zeyd ile diğer aile arasında değil, Amr ile aile arasında kurulmuştur.

³¹³ Zeyd kardeşi Hind'i emziren Zeyneb'in kızıyla evlenebilir.

³¹⁴ Kişi ekek kardeşinin süt kardeşiyle evlenebilir. Çünkü onunla aynı memeden emmemiştir.

³¹⁵ Kız kardeşinin süt kadeşiyle evlenebilir.

³¹⁶ Kız kardeşin süt kızıyla evlenilmez. Çünkü süt dayı olmuştur.

³¹⁷ Süt kız kardeşin kızıyla da evlenilmez. Neseben yeğeni konumundadır.

el-Cevap: Olur.(s.185)³¹⁸

Zeyd radâ'en kardeşi Amr'ın neseben kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz..(s.185)³¹⁹

Zeyd radâ'en anasının neseben kız kardeşi Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz..(s.185)³²⁰

Zeyd radâ'en kız kardeşi Hind'in radâ'en kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz..(s.185)³²¹

Zeyd radâ'en babası Amr'ın muvattası olan Hind-i mu'tekayı tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.185)³²²

Zeyd radâ'en kardeşi Amr'ın neseben kız kardeşi Hind'i Hind'in vâlidesi Zeyd'i ırdâ' etmiş olmayınca Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.185)³²³

Zeyd-i sağır ile Hind-i sağıreyi Zeyneb-i ecnebiye ırdâ' eylese halen Zeyd'in babası Amr Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.185)³²⁴

Hind ecânbiden Zeyd-i sağırla Zeyneb-i sağıreyi müddet-i radâ'alarında ırdâ' eylese halen Zeyd Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.185)³²⁵

³¹⁸ Süt oğlun asıl kız kardeşiyle evlenilebilir.

³¹⁹ Kişi süt kardeşinin kızıyla evlenemez. Neseben nasıl yeğenle evlilik haramsa o da aynıdır.

³²⁰ Süt anasının kız kardeşi süt teyzesi olur, evlenilemez.

³²¹ Süt kız kardeşin Hind'in süt kızı yeğeni gibidir, evlenme yasağı doğar.

³²² Süt babanın karısı süt anne olur, evlenilemez.

³²³ Süt kardeşin kardeşiyle aynı anneden emmediği müddetçe evlenilebilir.

³²⁴ Süt kardeşin asıl babasıyla evlenilebilir.

³²⁵ İkisi sütkardeşi olmuştur. Evlenemezler. Cevap sehven yazılmış olabilir.

Hind müddet-i radâ'ada Zeyd'in oğlu Amr'ı ırdâ' edip ba'de-z zaman Bekr'in kızı Zeyneb'i dahi müddet i radâ'ada ırdâ' eylese Amr Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el- cevap: Olmaz. (s.186)³²⁶

Hind zevci Zeyd'den olan veledini ırdâ' üzre iken Zeyneb'in kızı Hatice'yi dahi müddeti radâ'ada ırdâ' eylese halen Zeyd Hatice'yi tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s186)³²⁷

Zeyd ve Hind'i sağîrları müdde-i radâ'ada Zeyneb'i mürdia ırdâ' eyledikten sonra ba'del bulûğ Zeyd Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s186)³²⁸

Zevci Zeyd'den zâti leben olan Hind Zeyneb-i sağîreyi müddet-i radâ'ada ırdâ' eylese Zeyd Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s186)³²⁹

Hind müddet-i radâ'ada sağîre kızı Zeynep ile ecâ nibden Amr'i sağîri ırdâ' etmiş olsa halen Amr'ın kardeşi Bekr Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s186)³³⁰

Hind Zeyd'in evladını müddet-i radâ'ada ırdâ' etmiş olsa Zeyd Hind'in kızı Rabia'yı tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s186)³³¹

Zeyd vâ lidesinin vâ lidesi Hind'in ırdâ' ettiği Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s186)³³²

³²⁶ Amr ve Zeynep aynı anneden emdikleri için süt kardeşirler, evlenemezler.

³²⁷ Hatice Hind'den süt emdiği için Hind'in kocası Zeyd'de onun süt babası olur dolayısıyla aralarında süt hısımlığı sebebiyle evlenemez.

³²⁸ Çünkü süt kardeşi olmuşlardır.

³²⁹ Süt babası olur.

³³⁰ Süt kardeşin kardeşiyle evlenilebilir.

³³¹ Zeyd çocuğunun süt kardeşinin annesiyle evlenebilir.

³³² Süt annenin furu'uyla evlenilmez.

Zeyd'in kulu Amr-ı sağîri Zeyd'in zevcesi Hind müddet-i radâ'ada irdâ' eylese Amr âzad olmuş olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s186)³³³

Zeyd Hind için radâ'an kız kardeşimdir deyû ikrâr ettikten sonra Zeyd nefsinin tekzîb edip Hind dahi tasdik eylese Zeyd Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s186)³³⁴

Zeyd Hind için radâ'an kız kardeşimdir dedikten sonra hata etmişim beynimizde rada' yoktur deyû kavî-i mezbûrdan rucu' edip Hind'i tezevvüce kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s186)³³⁵

Zeyd Hind için kız kardeşimdir deyû ikrâr edip ba'dehu hâkime varıp Hind benim rada'an kız kardeşimdir deyû sözüm haktır deyû bunun üzerine sâbit olup Müslümanları işhâd edip hâkime tescil ettirdikten sonra dönüp ben tevehhüm ve hata' etmişim Hind benim radâ'en kız kardeşim değildir deyûp Hind'i tezevvüc eylese Hind Zeyd'den tefrik olunur mu?

el-Cevap: Olunur. (s186)³³⁶

Zeyd taht-ı nikahında olan zevcesini Hind'in radâan kardeşi Amr'ın kızı Zeyneb'i tezevvüc edip Hind ile cem' etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s186)³³⁷

Zeyd zevcesi Hind'in radâan kızı Zeyneb'i vatî' eylese Hind Zeyd'e haram olur mu?

el-Cevap: Olur. (s186)³³⁸

³³³ Hürün emzirdiği köle azad olmuş olmaz.

³³⁴ Süt hısımlığının tesbitinde iki şahit gereklidir. Kişi kendisi böyle bir iddia ortaya atar sonra bunu tekzip eylese böyle bir hısımlıktan bahsedilemez.

³³⁵ Hind için süt kardeşliği iddiasında bulunup bunda hata ettiğini söyleyen kişi onunla evlenebilir.

³³⁶ Süt kardeşliği iddiasını hakime giderek isbat eden başkalarını da şahit getiren kişi bu iddiasından rucu' ederek süt kardeşi olduğunu söylediği kadınla evlenirse araları tefrik olunur.

³³⁷ Kişi karısıyla birlikte karısının süt kardeşini aynı nikah altında birleştiremez.

³³⁸ Kişinin süt kızı neseben kızı hükmündedir. Şayet bir erkek karısından emen süt kızıyla bereber olursa aralarında hürmet-i musâhere oluşur ve karısı kendine haram olur.

1.2.10.3.6..Süt Hısımlığı Konusunu Değerlendirme:

Fetâvâ-yı Abdurrahim’de süt hısımlığı konusundaki fetvalara uzun bir yer verilmiştir. Bu da gösteriyor ki o dönemde başkasının çocuğunu emzirme oldukça yaygındır. Dolayısıyla süt hısımlığı evlenme engeli doğurduğu için konuyla ilgili müşkilatlı durumlar ortaya çıkmaktadır. Radâ’ başlığı altında ilgili konular çeşitli Arabça başlıklarla tertib edilmiştir.

Radâ’ tam tesbit edilemeyip ondan dolayı tenezzühün daha evlâ olduğu ifade edilen fetvâlar bir başlık altında toplanmıştır. Tek şâhitle süt hısımlığı iddiasının kabul edilmediğini ancak bu konuda iddia sahibi güvenilir ise, ihtiyatın tavsiye edildiğini ve özellikle tek kadının süt emzirdiği iddiasının evliliğe engel olma anlamında da düşünülebildiğini anlıyoruz. Süt akrabalığının isbâtı için iki erkek veya bir erkek iki kadın şahit gereklidir. Eğer şahitler yeterli değilse ve yalancılıkla meşhur değilse bu durumda ihtiyatın tavsiye edildiği dikkat çekmektedir.

Süt kardeşlerin evlenememesi kolay anlaşılrsa da, bunların aileleriyle süt hısımlığı dolayısıyla haramlık oluşması konusunda bir algı yanılması ve karıştırma olmaması için şu kaide göz önünde bulundurulmuştur. Süt emene emzirenin küllü yani süt annesinin tüm akrabaları, emziren anneye de sadece emen çocuk haramdır. Süt hısımlığında haramlık oluşmayanlar ise, süt kardeşin kardeşi ile, süt oğul ve sütkızın asıl kardeşleridir. Bunlar süt emen çocuğun nesebi kardeşleridir, süt emmedikleri için kendileriyle evlenme yasağı oluşmaz. Uygulamalarda bunun örnekleri görülüp izah edilmiştir.

Şayet birbirleriyle evli iki çiftin süt kardeş oldukları kat’i olarak ortaya çıkarsa bu durumda evlilik bâtil hale gelir ve derhal ayrılımları gerekir.

Çoğunlukla Müslüman süt annelerin zaman zaman da Hristiyan ve kıbtî gibi farklı din ve milletlerden süt annelerin de Müslüman çocukları emzirebildiklerini görüyoruz.

Ayrıca toplumda birden fazla evliliğin mevcut olup bu eşlerin birbirlerinin çocuklarını emzirmeleri durumunda hürmet oluşur mu? sorusunun cevabı da, "İki farklı eşin evlatları" başlığında verilmiştir. Yine süt hısımlığıyla ilgili farklı konular da ayrı başlık altında bir çok fetvaya konu olmuştur.

1.2.10.4.Evlilik Dışında Hürmet-i Müsâherenin Mutlak Haramlık Doğurması

1.2.10.4.1.Zina yoluyla

1.2.10.4.1.1.Doktrinde

Zina fiilinin zinâ ilişkisine giren kadın ve erkeğin birinci dereceden yakın akrabalarıyla evlenme yasağı oluşturup oluşturmayacağı konusunda iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Hanefî ve Hanbeli hukukçuları zina ilişkisinin, aynen evlilikte olduğu gibi faillerin usûl ve fûruunu karşılıklı olarak birbirlerine sürekli (ebedi) olarak haram kılacağı görüşündedirler. Bu fakihler, "*Babalarımızın evlenmiş oldukları /nikahladıkları kadınlarla evlenmeyin.*"³³⁹ mealinde ki âyeti temel alarak âyetin genel kapsamlı/âmm oluşunu ayette geçen "nikah" lafzının lügat anlamı olan "cinsel ilişki" anlamını bu hükme varmalarının gerekçesi olarak ileri sürmüşlerdir. Çünkü her iki durumda da istimta' (karşılıklı yararlanma) söz konusudur. Nikah sonucu birleşmelerin çocuk oluşumuna sebep teşkil etmesi gibi zina ilişkisinin de çocuk oluşumuna sebep teşkil edeceği hususu bu fakihler tarafından ileri sürülen bir başka gerekçedir. Bütün bu nedenlerden dolayı zina da hürmet-i müsahere doğurur. İmran b. Husayn, Hasan-ı Basri, Ata b. Ebi Rebah, Tavus, Mücahid, Şa'bi, İbrahim en-Nehâi, Sevri ve İshak gibi hukukçular da bu görüşü taşımaktadırlar.³⁴⁰

Nitekim Hanefiler, tibbî verileri de kullanarak şöyle bir akıl yürütürler: Cinsel ilişki, çocuk vasıtasıyla bir cüziyyet ilişkisi, yani biyolojik bir bağ ortaya çıkarır. Zira babanın spermi ve annenin yumurtasının birleşiminden meydana gelen çocuk her ikisinin de bir parçasıdır. Bu cüziyyet ilişkisi yani bu ilişki nedeniyle kurulan biyolojik bağ, hem kadının hem de erkeğin usûl ve furûna kadar uzanır. Bu da tıpkı

³³⁹ Nisa, 4/22.

³⁴⁰ Sabri Erturhan, " Zina işleyen bir şahısla yapılacak nikah akdine fihki bir bakış", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Sa: II, 2003, s.173

evlilik içinde yaşanan helal ilişki gibi haramlığa sebep olur. Zira bu sonucun doğmasında aslolan cinsel ilişkinin haram veya helal olması değil, bizatihi kendisidir. Dolayısıyla tıpkı helal olan cinsel ilişki gibi zina ile de hürmet-i müsâhere sâbit olur.³⁴¹

Maliki ve Şâfiî mezhebine göreyse zinâ hürmet-i musâhere doğurmaz.³⁴²

1.2.10.4.1.2.Uygulamada

Bir kimsenin taht-ı nikahında ve iddetinde olmayıp zinâdan hâmil olan Hind’i vad’-ı haml etmeden tezevvüc etmek câiz olur mu? (s.167)

el-Cevap: Olur lâkin nâkih zâninin gayri ise Hind vad’-ı haml etmedikçe vat’ olmaz. (s.167)³⁴³

Gayrin mu’teddesi (Başkalarıyla birlikte olan) olmayan Hind’e Zeyd zinâ edip Hind hâmil olduktan sonra Zeyd Hind’i tezevvüc eylese sahih olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.167)³⁴⁴

Zeyd müznibesi Hind’in kızı Zeyneb’i tezevvüc edip almak câiz olur mu?

el-Cevap:Olmaz. (s.167)³⁴⁵

Zeyd Amr’ın zevcesi Hind’i ayardup âhar diyara götürüp iki sene Hind ile anda sâkin olup Hind’e zina ettikten sonra Hind yine Amr’ın velâyetine geldikte Amr Hind ile ezvâc muâmelesine kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.167)³⁴⁶

³⁴¹ Erturhan, **a.g.md.**, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Sa: 29, 2017, s.195

³⁴² Erturhan, **a.g.md.**, Sa: 2, 2003, s.173

³⁴³ Zinadan hamile kalan bir kadınla evlenilebilir. Ancak evlenen kişi onu hamile bırakan değil de başka biriyle kadın çocuğu doğurmadıkça onunla birlikte olamaz.

³⁴⁴ Öncesinde başkalarıyla beraber olmadığı malum olan bir kadınla zina eden erkek, kadın hamile kalınca onunla evlenebilir. Eğer kadının başka ilişkileri olmuş olsaydı, çocuğun doğumunu beklemesi gerekirdi.

³⁴⁵ Zeyd zinâ ettiği Hind’in kızıyla aynen sihri hısımlıktaki evlenme yasağı gibi hürmet-i müsâhere dolayısıyla evlenemez.

³⁴⁶ Karısı başka biri tarafından götürülüp iki sene boyu aralarında zina yoluyla münasebet olan kişi karısını boşamadığı sürece tekrar kendine döndüğünde onunla karı koca münasebeti kurabilir. Zina evliliği sona erdirmez.

Hind'den Zeynep tevellüd ettikten sonra Zeyd Hind'e zina etmiş olsa halen Zeyd'in karındaşı Amr'a Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.167)³⁴⁷

Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra Zeyd'in âhar zevcesinden olan oğlu Amr ben Hind'e mukaddemen zina etmiştim deyû Zeyd tasdik eylemese Amr'ın kavli-mezbûru ile Hind Zeyd'den tefrik olunur mu?

el-Cevap: Olunmaz. (s.167)³⁴⁸

Zeyd zevcem Hind'in anası Zeyneb'e zina ettim deyû ısrar eylese Hind Zeyd'e haram olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.167)³⁴⁹

Zeyd Hind'in kızı Zeyneb'i tezvîc ettikten sonra Zeyd Zeyneb'i tezvîc etmezden mükaddem Hind'e zina etmiştim deyû ikrâr eylese Hind Zeyd'den tefrik olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.167)³⁵⁰

Zeyd zevcesi Hind'e senin vâliden Zeyneb'e zina eyledim deyû ikrâr eylese Zeyd'in ikrâr-ı muteber olup Hind Zeyd'den boş olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.168)³⁵¹

Bu surette Zeyd hezl (ciddi olmayan söz) tarîkı ile ikrâr etmiştim deyûp nefsinin tekzîp eylese tasdik olur mu?

el-Cevap: Olunmaz. (s.168)³⁵²

Zeyd birkaç kimseler huzurunda ben Hind'e zina ettim deyû ikrâr eylese halen Zeyd Hind'in li-ebeveyn er karındaşı kızı Zeyneb'i tezvîc câiz olur mu?³⁵³

el-Cevap: Olur. (s.168)³⁵⁴

³⁴⁷ Burada Zeyneb Hind'in kızıdır, Hind sonrasında Zeyd ile zina fiilini gerçekleştiriyor. Zeyd'n kardeşi Amr'ın Zeyneb'le evlenmesine mani bir durum, yasaklık söz konusu değildir. Yasak Zeynep ile Zeyd arasındadır. Eğer Zeynep zina fiili neticesi olsaydı Amr Zeyneb'in amcası olacak ve evlilik caiz olmayacaktı.

³⁴⁸ Amr üvey annesi Hind'le önceden zina etmiştim diyor, Hind'le evlenen Zeyd bunu onaylamıyor, bu durumda zina isbatı olamayınca evlilik devam eder.

³⁴⁹ Bir kişi bir kadınla zinada bulunursa, artık o kişi zina ettiği kadının kızları, torunları ve annesiyle evlenemez.

³⁵⁰ Burada da aynı şekilde zina ikrârı dolayısıyla hürmet-i musahere meydana gelir.

³⁵¹ Zeyd evli olduğu karısı Hind'in vâlidesiyle zina ikrârında bulununca hürmet-i musâhere dolayısıyla karısıyla nikahı düşer.

³⁵² Bu tür konularda hezlin bir hükmü yoktur.

Zeyd birkaç kimseler huzurunda ben zevcem Hind'in kız karındaşı Zeyneb'e zina eyledim deyû ikrâr eylese Zeyd'in bu veçhe üzere ikrârı ile Hind Zeyd'den mübâne (ayrılmış) olur mu?

el-Cevap: Olmaz (s.168)³⁵⁵

1.2.10.4.2.Mesh ve Takbîl Yoluyla

1.2.10.4.2.1.Doktrinde

Hanefî mezhebine göre, şehvetle öpme, dokunma, sarılma gibi eylemlerle hürmet-i müsâhere sâbit olur. Gerçekleştirilen bu tür eylemler neticesinde kadın erkeğin üstsoy ve altsoyuna, erkek de kadının üstsoy ve altsoyuna haram olur. Hanefilere göre bu eylemler, ister meşru isterse gayri meşru olarak gerçekleşsin fark etmez, her halükârda hürmet-i müsâhereye sebep olurlar.

Bahse konu eylemlerle gerçekleşecek fiziksel temasla evlenme engelini oluşabilmesi için arada hiçbir engelin olmaması yahut vücut ısını hissettirmeyecek düzeyde kalın bir engelin/elbisenin bulunmaması gerekir. Şayet arada vücut ısını hissettirmeyecek düzeyde kalın bir engel/elbise bulunursa bu durumda bu tür eylemler ile hürmet-i müsâhere oluşmaz.

Doğrudan konuya ilişkin bir nassın olmaması hasebiyle, Hanefiler görüşlerini ispat etmek için daha ziyade akli gerekçeler üzerinde yoğunlaşmışlardır. Nitekim Hanefiler, ihtiyat ilkesini temel alarak konu üzerinde şöyle bir akıl yürütürler: Öpme ve dokunma gibi fiiller, cinsel ilişkiye götüren, ona sebep olan ve ona zemin hazırlayan mukaddimelerdir. Bu nedenle mezkûr fiiller, haramlığın ispatı konusunda ihtiyaten cinsel ilişki gibi kabul edilirler. Nitekim mücerret nikâh akdi de haramlığın

³⁵³ Bir erkek, hürmet-i musahere olan kadının anasıyla, nineleriyle ve daha yukarıdaki analarıyla; kızlarıyla, kızının kızları ve daha aşağıdaki kız torunları ile evlenemez. Bunun tersi de böyledir. Yani bir kadın da, hürmet-i musâhere olan erkeğin babasıyla, dedeleriyle, oğullarıyla ve daha aşağıdaki torunları ile de evlenemez. Burdaki durum bunun usul ve fûruun dışındaki biri olduğu için cevaz verilmiştir.

³⁵⁴ Zeyd zina ikrârında bulunduğu Hind'in yakınlarıyla hürmet-i müsâhere oluştuğundan evlenemez ancak burada Hind'in kardeşi kız Zeynep ikinci derece akraba olduğu için onunla evlenme yasağı yoktur.

³⁵⁵ Burada iki kardeş aynı anda nikahlı olamazlar. Olursa ikinci nikah fâsîd olur. Nikah söz konusu olmadığı için evlilik devam eder.

sâbit olması hususunda cinsel ilişki gibi kabul edilmiştir. Çünkü haramlığın temelinde ihtiyat vardır.³⁵⁶

Hanefiler, şehvetle dokunma ve tenasül uzvuna bakma gibi eylemlerle hürmet-i müsâherenin sâbit olacağı hususunda görüşler de ileri sürmüşlerdir. Mesela onlara göre, bu tür eylemlerin kasıtlı, unutarak, baskı altında veya hataen/yanlışlıkla gerçekleşmiş olması arasında fark yoktur. Bu durumların hepsinde de hürmet-i müsâhere sâbit olur Ayrıca Hanefiler, mezkûr eylemlerle hürmet-i müsâherenin oluşabilmesi için şehvetin iki taraftan birinde bulunmasını yeterli görmüşlerdir³⁵⁷

Zina ve zinaya sebep olabilecek fiillerle hürmet-i müsâherenin oluşabilmesi için tarafların belli bir yaş veya olgunluk düzeyinde olup olmaması, bu meselenin nirengi noktalarından birini oluşturur. Nitekim kadın tarafı için bu düzey, “müştehât olma” yani şehveti celbedecek çağa gelmiş olmaktır. Fukahanın bu düzey için belirlediği yaş minimum dokuz yaştır. Erkekler içinse bu düzey akranlarının cinsel ilişkide bulunabileceği çağa gelmiş olmaktır. Bu düzey için fukahanın belirlediği yaş ise asgari olarak on ikidir.³⁵⁸

Klasik fukaha öpme, dokunma gibi eylemlerin hürmet-i müsâhere ile ilişkisini irdelerken bu fiillerle birlikte “şehvet” kaydını itina ile ifade etmeye çalışmıştır. Çünkü şehvetsiz gerçekleşen öpme, dokunma veya bakma gibi eylemlerle hürmet-i müsâhere sâbit olmaz.³⁵⁹

Şafîî mezhebine göre, haram yolla gerçekleştirilen şehvetle öpme, dokunma, tenasül uzvuna bakma gibi eylemlerle hürmet-i müsâhere sâbit olmaz. Hanefilerin dışındaki fukahânın kâhar ekseriyeti ise zikri geçen eylemlerle her iki durumda da yani hem helal hem de haram tarzda gerçekleştirilen bahse konu eylemlerle hürmet-i müsâherenin sâbit olmayacağı kanaatindedir.³⁶⁰

³⁵⁶ Dumlu, **a.g.e.**, s. 204.

³⁵⁷ Dumlu, **a.g.m.**, s.206

³⁵⁸ Dumlu, **a.g.m.**, s.210

³⁵⁹ Kâsânî, Alaüddin Ebu Bekr b. Mes'ud, **Bedâi'ü's-Sanâi fi Tertibi's Şerai'**, thk. Ali Muhammed Muavviz ve Adil Ahmed, Daru'l kütübi'l ilmiyye, Beyrut, 2010, C. III, s. 423

³⁶⁰ Dumlu, **a.g.md.** s.216

Hanefilerin savundukları bu görüş ve akli deliller elbette o dönemin sosyal şartları göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. İçinde yaşadığımız dönemde kadın erkek ilişkilerinin sınırları o döneme göre hayli genişlemiş olup onların görüşü esas alındığında oldukça müşkilatlı durumların ortaya çıkacağı kaçınılmazdır. Nitekim 1917 Osmanlı Aile Kararnâmesi heyeti, Şafîî (ve de tercih edilen yaklaşımlarıyla Malikilerin) görüşünü tercih etmiş ve kararnamede zinaya evlenme engelleri arasında yer vermemiştir. “Sübûtundaki müşkilattan dolayı zinanın esbab-ı sıhriyetten addedilmesi, âileler beyninde bisûd bir takım davalar tekevvününe sebebiyet vereceği derkârdır. Bu mutalaâta binaen zina sıhriyeti müstelzim esbâb meyanında ta’dâd edilmedi.”³⁶¹

1.2.10.4.2.2.Uygulamada

Zeyd ecânibden (yabancı) müştehât (şehveti celb eder hale gelen genç kız) olan Hind’in elini mesh ederken âleti sâkin iken münteşir olsa halen Zeyd Hind’in kızı Zeyneb’i tezevvüc edip almak câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz (s.168)³⁶²

Zeyd ayağını Hind-i ecnebinin ayağı üzerine ince donu üzerinden şehvet ile savurup Hind’in ayağının harâreti Zeyd’in ayağına vâsıl olup âleti münteşir olsa halen Zeyd Hind’in kızı Zeyneb’i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz (s.168)³⁶³

Hind zevci Zeyd’in ahar zevcesinden olan oğlu Amr’ın uyurken donunu çözüp zekerini şehvetle mesh eylese Hind Zeyd’e haram olur mu?

el-Cevap: Olur (s.168)³⁶⁴

³⁶¹ 1917 Osmanlı Aile Kararnamesi, **Esbab-ı Mucibe Layıhası**. s. 81.

³⁶² Zinânın hürmet-i müsâhere doğuracağına hükmeden fakihler şehvet ve intişar olması koşuluyla zinanın öncülleri kapsamına giren fillerin de haramlık doğuracağı düşüncesindedirler. Bu kapsamda Zeyd şehveti celbeden mes ile Hind’in elini tutunca hürmet-i müsâhere teessüs etmiş olur Hind’in kızı ona haram olmuştur.

³⁶³ Zeyd Hind’in ayağına dokunup şehveti kabarıncı Hind’in kızı Zeyneb’le evlenmesi câiz değildir.

³⁶⁴ Hind Zeyd’in diğer hanımından olan oğlunun mahrem uzvuna şehvetle dokunursa Hind Zeyd’e haram olur. Hanefiler de bu tür fiiller tek taraflı olsa da hürmet oluşturur.

Zeyd Hind'i şehvetle mesh ve takbîl ettikten sonra Zeyd'in oğlu Amr Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.168)³⁶⁵

Zeyd'in zevcesi Hind'den olup müştêhât olan kızı Zeynep gece ile korkup Zeyd'in döşegine girdikte Zeyd'in âleti münteşir olup Zeyd'in bazı azasına Zeyneb'in bazı azasına bilâ hâil (perdesiz) şehvetle temas olsa Hind Zeyd'e haram olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.168)³⁶⁶

Zeyd gece ile zevcesi Hind'den olan kızı Zeyneb'in döşegine Hind'in döşegi olmak zannıyla varup lakin bedeni Zeyneb'in bedenine asla dokunmayup vakıf olmağla dönüp gitse bu mertebeye Hind Zeyd'e haram olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.168)³⁶⁷

Zeyd zevcesi Hind'in ahar zevcesinden olan sekiz yaşındaki kızı Zeyneb'i şehvetle öpdükte Zeyd'in âleti sâkin iken münteşir olsa Hind Zeyd'e haram olur mu?

el-Cevap: Olmaz.³⁶⁸

Hind beş yaşında olan Zeyd-i sağîri takbîl eylese halen Zeyd Hind'in kızı Zeyneb'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.168)³⁶⁹

Zeyd oğlu Amr'ın zevcesi Hind'i dizine alıp şehvetle öpse Hind Amr'a haram olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.168)³⁷⁰

Zeyd'in zevcesi Hind Zeyd'in ahar zevcesi Zeyneb'den vücuda gelen oğlu Amr için ben Amr'ı şehvetle takbîl ettim deyûp Zeyd Hind'in an şehvetin takbîlini inkâr

³⁶⁵ Zeyd Hind'i şehvetle öpüp dokununca oğlu Amr'a Hind ile izdivaç helal olmaz.

³⁶⁶ Zeyd hanımı Hind'in yetişkin kızı olan Zeyneb'in gece korkup yatağına gelmesi sonucu ona şehvet ile temas ederse hanımı Zeyd'e haram olur.

³⁶⁷ Zeyd hanımının başkasından olan kızı Zeyneb'in yatağına yanlışlıkla girip, ona dokunmadan kalkıp gitse hanımıyla arasında bir haramlık oluşmaz. Haramlık oluşturacak temas vs.yoktur.

³⁶⁸ Zeyd hanımı Hind'in kızı sekiz yaşındaki kızı Zeyneb'i şehvetle öpse hanımıyla arasında haramlık oluşmaz. Çünkü Zeynep bu konuda müştêhat sayılmanın asgari sınırı olan 9 yaşından küçüktür.

³⁶⁹ Hind'in beş yaşında bir çocuk olan Zeyd'i öpse, Zeyd bu durumda küçük olduğundan sonrasında Hind'in kızı Zeyneb'le evlenebilir. Çünkü hürmet-i müsâhere meydana gelebilmesi için fukahânın kabul ettiği asgari yaş erkekler için 12'dir.

³⁷⁰ Zeyd oğlu Amr'ın karısı yani gelini Hind'i şehvetle öperse Hind Amr'a haram olur.

eylese Hind'in kavliyle Hind Zeyd'den tefrîk olunur mu?
el-Cevap: Olunmaz. (s.168)³⁷¹

1.2.10.2. Geçici Evlenme Manileri

1.2.10.2.1. Din Farkı

1.2.10.2.1.1. Doktrinde

Müslüman kadın ve erkekler müşriklerle evlenemezler. Bunun delili ise "*İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin*"³⁷² ayetidir. Aynı şekilde Müslüman bir kadın da ehli kitap bir erkekle evlenemez. Bunun delili ise "*Müslüman kadınlar kâfirlere helal değildir. Kafir erkekler de Müslüman kadınlara helal değildir.*"³⁷³ ayetidir. İslam hukukçuları bu konu üzerinde icma etmişlerdir.³⁷⁴

Ancak Müslüman erkek ehli kitap bir kadınla evlenebilir. "*Mümin kadınlardan iffetli olanlarla daha önce kendilerine kitap verilenlerden olan iffetli kadınlar da mehirlərini vermeniz kaydıyla evlenmek, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helaldir...*"³⁷⁵ âyeti Müslüman erkeğin ehli kitap bir kadınla evlenebileceğine işaret eder.³⁷⁶ Nitekim sahabelerden Huzeyfe bin Yeman ve Kab' bin Malik'in Yahudi kadınlarla evlendikleri nakledilmektedir.³⁷⁷ Ailesinin ve çocukların himayesi babanın üzerinde olduğu için bu konudaki sorumluluk ona verilmiştir.

Kocası kafir olan bir kadın Müslüman olsa, hâkim kocasına Müslüman olması için İslam'ı sunar. Kocası Müslüman olursa kadın hâlâ onun karısıdır. Fakat Müslüman olmazsa hâkim aralarını ayırır. Hâkimin bu ayırması İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre boşamaktır/talaktır.³⁷⁸

³⁷¹ Burada Hind'in bu ikrârını Zeyd'in reddi aralarındaki nikahı düşürmez.

³⁷² Bakara, 2/221.

³⁷³ Mümtehine, 60/10.

³⁷⁴ Ebu Zehra, **a.g.e.**, s.98,101.

³⁷⁵ Maide, 5/5

³⁷⁶ Mevsilî, **a.g.e.**, III,109.

³⁷⁷ Yaman, **a.g.e.**, s.46.

³⁷⁸ Merginanî, Ebu'l Hasan Burhaneddin Ebu Bekr b. Abdulcelil el-Ferganî, **el-Hidaye şerhu Bidayeti'l mübtedi**, Daru'l kütübi'l ilmiyye, Beyrut, 1990, C.II, s.355.

Din farkının evliliğe geçici engel olması şu şekilde izah edilebilir. Din farkından dolayı kendileriyle evlenilemeyen gayri müslimler, İslam dinini kabul ederlerse engel de ortadan kalkar.

1.2.10.2.1.2.Uygulamada

Zeyd-i zımmînin zevcesi Hind-i nasrâniyye şeref-i islamlarla müşerrefe olduktan sonra Zeyd'e İslam arz olunmakta hele göreyim mülâhaza edeyim deyip Hind Zeyd'den tefrîk olunmadan Zeyd üç gün mürûrunda şeref-i islamlarla müşerref olsa nikah-ı sabik üzere ibkâ olunur mu? Yoksa tekrar akd-i nikaha muhtaç mıdır?

Elcevap: İbkâ olunur. (s.160)³⁷⁹

Hind-i nasrâniyye şeref-i islamlarla müşerrefe olduktan sonra zevci Zeyd'e İslam arz olunmakta Zeyd birkaç gün İslam'a gelmeyüp bâdehu hâkim Hind'i Zeyd'den tefrîk etmezden mükaddem Zeyd şeref-i islamlarla müşerref olsa hala Zeyd tecdid-i nikah etmeden Hind ile ezvâc muâmelesine kâdir olur mu? el-Cevap: Olur.(s.160)³⁸⁰

Âhar diyarda olan Zeyd-i zımmînin zevcesi Hind-i nasrâniyye şeref-i islamlarla müşerrefe olup ba'dehu Zeyd'e İslam arz olunmadan Zeyd âhar diyarda iken Hind nefisini Amr-ı müslime tezvîc eylese hâlen Zeyd gelip şeref-i islamlarla müşerref olduktan Hind'i Amr'dan tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.160)³⁸¹

Zeyd-i zımmî cariyesi Hind-i nasraniyeyi azad ettikten sonra nefisini Zeyd'in izniyle Amr'a tezvîc eylese hâlen kâdî benim iznim bulunmadı deyû Hind'i Amr'dan tefrika kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.160)³⁸²

³⁷⁹ Ehl-i kitaptan olan Zeyd'in hristiyan olan karısı Hind Müslüman olunca Zeyd Müslüman olmaya davet edilir, şayet Müslüman olursa evlilikleri devam eder, yeniden nikaha gerek yoktur. Şayet Zeyd İslamiyeti kabul etmeseydi aralarının tefrîk edilmesi gerekirdi.

³⁸⁰ Hind hristiyanken Müslüman olunca eşi Zeyd'de bir kaç gün mürurunda Müslüman olmayıp hâkim onları ayırmazdan evvel Müslümanlıkla şereflenirse nikahları devam eder, nikahı yenilemeye gerek yoktur.

³⁸¹ Hristiyan olan Hind Müslüman olup da, uzakta olan kocası gayr-ı müslim Zeyd'e henüz İslam arz olunmadan Hind Müslüman olan Amr ile evlendikten sonra Zeyd gelip Müslüman olduğunu açıklarsa Hind Amr'dan tefrîk olunur.

³⁸² Zeyd-i zımmî, cariyesi Hind'i azad edince Hind Zeyd'in izniyle Amr'la evlenince aralarını ayıramaz.

Zeyd-i zimminin câriye-i medhûlun bihâsı Hind-i nasrâniyye şeref-i islamlâ müşerrefe olduktan sonra Zeyd'e İslam arz olunup Zeyd ibâ etmekle (kaçınmak) Zeyd'den tefrîk olunduktan sonra Hind Zeyd'den iddet çıkmadan nefsinin âhara tezvîce kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.160)³⁸³

Hind-i nasrâniyenin zevci Zeyd-i müslim fevt olsa Hind ba'de inkıdâi'l-idde nefsinin Amr-ı zımmîye tezvîce kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.160)³⁸⁴

Zeyd-i müslim zevcesi Hind-i nasraniyeyi bâinen tatlîk ettikten sonra Hind ba'de inkıdâi'l-idde nefsinin Amr-ı zımmîye tezvîce kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.160)³⁸⁵

Zeyd'den kelime-i küfür sâdır olup zevcesi Hind mubâne olduktan sonra ba'de tecdidi'l-iman Zeyd Hind'i rızasız cebren tezvîce kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.160)³⁸⁶

Zeyd'in zevcesi Hind'den kelime-i küfr sâdır olsa Hind'e şer'an ne lazım olur?

el-Cevap: Tecdid-i iman zevcinden bâin olmağla tecdid-i nikah dahi lâzım olur. Eğer nikahdan ibâ ederse (uzak durarsa) cebr olunur. (s.160)³⁸⁷

Zeyd-i zımmînin zevcesi Hind-i nasrâniyye şeref-i islamlâ müşerrefe olduktan sonra Zeyd dahi İslam'ı kabul edip İslam'a gelse Hind Zeyd ile ezvâc muâmelesinden imtinâa kâdire olur mu?

el-Cevap : Olmaz. (s.172)³⁸⁸

³⁸³ Zeyd'in cariyesi Hristiyanken Müslüman olunca, Zeyd İslam'a da'vet edilip Müslüman olmaktan kaçınırsa araları ayrılır. Ancak Hind boşanma iddeti olarak üç kuru' beklemeden başkasıyla evlenemez.

³⁸⁴ Hind Hristiyan olup Müslüman olan eşi ölünce iddetini bekleyip kendi gibi gayr-ı müslim biriyle evlenebilir.

³⁸⁵ Zeyd'den boşanan ve Hristiyan olan Hind iddetten sonra yine kendi gibi gayr-i müslim olan Amr ile evlenebilir.

³⁸⁶ Zeyd Müslümanken kelime-i küfür ile İslam'dan çıksa hanımı Hind ondan ayrılınca tekrar tecdid-i iman ile Müslüman olsa Zeyd tekrar kendisiyle evlenmek üzere ona cebr uygulayamaz. Dinden çıkma sebebiyle eşlerin ayrılması Hanefilerde bain talak sayılır.

³⁸⁷ Hind kendisinden küfür kelimesi sâdır olmakla Müslüman olan eşinden boşanmış olur tecdid-i iman ve tecdid-i nikah gerekir. İslama dönmesi ve ailenin dağılmaması adına cebr uygulaması yapılır, denilmiş olabilir.

³⁸⁸ Kadın hristiyanken Müslüman olsa, akabinde kocası da Müslüman olunca aralarında haramlık söz konusu olmaz.

1.2.10.2.2. İki Hısımla Birden Evlenme

1.2.10.2.2.1. Doktrinde

İki kız kardeşle birlikte evlenilemeyeceği "Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı"³⁸⁹ ayetiyle sâbittir. Bu yasak hadislerle de genişletilmiş ve iki akrabayla aynı zamanda evlilik yasaklanmıştır. Anne ile kız, iki kızkardeş, yeğen ile hala veya teyze ile yeğen bir nikah altında tutulamazlar.³⁹⁰

Kadınlar arasında hangi derecedeki hısımlığın evlenmeye engel olacağı hususundaki ölçü şudur: Evlenilmek istenilen kadınlardan birisi erkek olarak varsayıldığında diğeri ile evlenmesi yasak ise onların ikisini bir nikah altında birleştirmek yasaktır.³⁹¹

1.2.10.2.2.2. Uygulamada

Zeyd-i müteveffânın zevce-i muvattıası Hind'i diğerk zevcesinden olan kızı Zeyneb'in zevci Amr tezevvüc edip Zeyneb ile ikisini cem' etmek câiz olur mu?

el-Cevap : Olur. (170)³⁹²

Zeyd zevcesi Hind'in kardeşi Amr'ın kızı Zeyneb'i tezvîc edip Hind ile şer'an cem' etmek câiz olur mu?

el-Cevap : Olmaz. (170)³⁹³

Zeyd'in zevcesi Hind'in babasının kız kardeşinin kızı Zeyneb'i tezvîc edip Hind ile cem' etmek câiz olur mu?

el-Cevap : Olur (170)³⁹⁴

³⁸⁹ Nisa, 4/23

³⁹⁰ Merğînâni, **a.g.e.**, C. I-II, s. 208, Mevsîli, **a.g.e.**, C. III, s. 106-108

³⁹¹ Yaman, **a.g.e.**, s.49

³⁹² Hind vefat eden Zeyd'in hanımıdır. Zeyd'in diğerk hanımdan olan kızı Amr ile evlidir. Amr Zeyneb ile Hind'i aynı nikah altında tutabilir. Aralarında ne kan, ne de süt hısımlığı vardır.

³⁹³ Hind ile yeğeni aynı nikah altında tutulamaz.

³⁹⁴ Zeyd Hind ile Hind'in halasının kızını aynı nikahla cem edebilir.

Zeyd Amr'ın kızı Hind'i tezvîc ettikten sonra Zeyd Amr'ın li-ebeveyn kız kardeşi Ayşe'yi dahi tezvîc edip Hind ile cem'e kâdir olur mu?

el-Cevap : Olmaz (170)³⁹⁵

Zeyd'in zevcesi Hind'in li-ebeveyni kız kardeşi kızı Zeyneb'in kızı Hatice'yi tezvîc edip Hind ile beraber de cem' etmek câiz olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.170)³⁹⁶

Zeyd'in zevcesi Hind'in kız kardeşinin kızının kızı Zeyneb'i Hind'in üzerine tezvîc câiz olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.170)³⁹⁷

Zeyd'in zevcesi Hind'in kardeşi Amr'ın kızı Zeyneb'i tezvîc edip Hind ile cem' etmek câiz olur mu ?

el-Cevap : Olmaz (s.170)³⁹⁸

1.2.10.2.3.Başkasının Eşi veya İddet Bekleyen Kadınla Evlenme

1.2.10.2.3.1.Doktrinde

“Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı. Mâliki bulunduğunuz câriyeler müstesna, bunlar, Allah'ın üzerinize farz kıldığı hükümlerdir.”³⁹⁹ Âyeti hükmünce başkasının eşi olan kadınlarla evlilik haram kılınmıştır. Çünkü bir kadın aynı anda birkaç erkeğin nikâhında bulunamaz.

Evli bir kadın kocasından boşanmış veya evlenme kocanın ölümü ile sona ermişse yasak ortadan kalkar. Bu yönden kadının evli olmasını geçici veya nisbî evlenme engelleri arasındadır.

³⁹⁵ Hind, halası ile aynı nikahda cem edilmez.

³⁹⁶ Hind, kız kardeşinin kızı olan yeğenin kızı ile cem edilemez.

³⁹⁷ Hind, yeğenin kızı Zeyneb ile cem edilemez.

³⁹⁸ Hind, kardeşinin kızı Zeyneb le yani yeğeniyle aynı nikah altında cem edilemez.

³⁹⁹ Nisâ, 4/24.

Gebe bir kadınla, doğuruncaya kadar evlenmek yasaktır. Yeter ki gebelik meşrû bir münâsebetin neticesinde olsun. Fakat zinâ teşkil eden birleşmelerle hamile kalmış olan kadınla evlenmek mümkündür. Şu kadar ki, evlenme akdine rağmen, bu kadınla cinsî münasebette bulunulamaz. Meğer ki kadın suç ortağı olan kimse ile evlenmiş olsun. Görülüyor ki gebelik de geçici bir evlenme engeli teşkil etmektedir.⁴⁰⁰

Uzak bir diyara giden kocanın karısını boşadığı haberi gelse veya kocanın vefat ettiği haberi gelirse bu durumda kadın iddetin bitimiyle birlikte başka biriyle evlenebilir. Bu durumda haberin güvenilir kişiler yoluyla gelmesi gerekir. Bununla birlikte eğer bu haber doğru değilse şu şekilde bir yol izlenmiştir:

1-Öldüğü haber verilen koca geri gelirse daha önceki nikahı sona ermemiş sayılır. Dolayısıyla evlilikleri devam eder. Evli bir kadın bir erkekle evlenemeyeceğinden yaptığı ikinci evlilik geçersiz olur.

2-Karısını boşadığı söylenen koca bunu inkâr ediyorsa bu durumda da boşama gerçekleşmemiş sayılır. Fakat bu boşama şahitlerle veya yazı ile ispat edilebilirse bu takdirde boşama geçerli sayılmaktadır.

Fetâvâ-yı Abdurrahim'deki fetvâlara baktığımızda konuyla ilgili meselelerde o günün şartları çerçevesinde uzak bölgelere gidip kocasından haber alamayan kadınların mevcut olduğunu ve bu durumda o günün imkanları içinde gâib kocayla ilgili kendisine güvenilen sîka olan kişilerin kocanın ölüp ölmediğine veya karısını boşayıp boşamadığına dair şehâdetlerinin delil olarak kabul edildiğini görüyoruz.

1.2.10.2.3.2.Uygulama

Âhar diyarda olan Zeyd'in zevcesi Hind'e sîkatten (güvenilir kimseler) Amr ve Bekr biz Zeyd'in meyyitini muâyene eyledik diye haber verdiklerinde Hind inanıp mu'tede olup ba'de inkıdâil-idde nefsinin Amr'a tezvîc edip ba'dehü bir sene mürûrunda Hind hâmil iken Zeyd hayyen gelip Hind'i talak-ı bâin ile tatlık edip ba'dehü bir kaç gün mürûrunda Hind vad'ı haml ettikte bir iki gün mürûrunda Amr'a

⁴⁰⁰ Cin, a.g.e., s.130

Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap : Olur. (s.176)⁴⁰¹

Hind'in zevci Zeyd âhar diyarda iken Amr gelip Zeyd fevt oldu diye Hind'e ihbâr eylese Amr adl olup Hind inanınca ba'de inkıdâil-idde nefsinin âhara tezvîce kâdire olur mu ?

el-Cevap : Olur. (s.176)⁴⁰²

Bu surette Hind inanıp ba'de inkıdâi'l-idde nefsinin Bekr'e tezvîc ettikte mahallesi ahâlisinden bir kaç kimseler Zeyd'in vefâtını işitmedik deyip Hind'i Bekr'den tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu ?

el-Cevap : Olmazlar. (S.176)⁴⁰³

Hind'in zevci Zeyd âhar diyarda olmağla adûl müslimînden bazı kimseler Hind'e Zeyd seni tatlık eyledi diye haber verdiklerinde Hind inanıp nefsinin ba'de inkıdâi'l-idde Amr'a tezvîc etmiş olsa halen hâkim benim huzurumda vech-i şer'i üzere sâbit olmadı deyû Hind'i Amr'dan tefrîk etmeğe kâdir olur mu ?

el-Cevap : Olmaz. (s.176)⁴⁰⁴

Zeyd âhar diyâra gittikde zevcesi Hind zevcim Zeyd beni âhar diyarda tatlık ettiğini sîkattendan bazı kimseler haber verdiler deyû iddet çıktıkta sonra nefsinin Amr'a tezvîc edip ba'dehü Zeyd gelip Hind'i tatlık eylediğini inkâr edip Hind'i Amr'dan tefrîk murad edip Amr ile Hind dahi Zeyd'in tatlığını isbâta kâdir olamasalar halen Zeyd tatlık etmediğine Amr ve Hind'in talepleriyle huzûr-u kâdîda yemin edecek

⁴⁰¹ Uzaktaki kocasının vefâtını güvenilir iki kişinin şehâdetiyle haber alan kadın iddetini bekledikten sonra evlenebilir. Böyle bir durumda kadın evlenip hâmile kaldığı bir sene müddetinde kocası sağ olarak çıkıp gelse bu hanımın ikinci evliliğinin geçersiz olduğunu dolayısıyla birinci evliliğin devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu yüzden ilk kocası zeyd karısını baîn talakla boşadıktan sonra hanım çocuğunu doğurunca iddeti sona erer. Bu durumda çocuğun babasıyla evlenebilir. Hamilenin nikahı çocuğu doğurunca biter. Nikahlının başkasına nikahlanması fâsittir.

⁴⁰² Kocası uzakta olup haber alamayan kadın güvenilir birinin haberiyle onun öldüğünü öğrenince dört ay on gün iddet bekledikten sonra bir başkasıyla evlenebilir. Burada iki şahit şartı aranmamıştır.

⁴⁰³ Güvenilir kişinin ihbarıyla eşinin öldüğünü öğrenip evlenen kadın başkalarının bu haberi işitmedik demeleriyle evliliğine mani olamazlar.

⁴⁰⁴ Uzaktaki kocasının kendisini boşadığını adaletli güvenilir bir kisten işiten kadın başkasıyla evlenebilir. Hâkim bu konuda tefrika kâdir olamaz.

Hind'i Amr'dan tefrîk ettirip almağa kâdire olur mu ?

el-Cevap : Olur. (s.176)⁴⁰⁵

Zeyd âhar diyara gittikten sonra zevcesi Hind'e ma'nun ve mersum (unvanlı ve yazılmış) mektup tahrîr edip mektubunda benden üç talak boş ol deyû kitâbet ve Hind'e irsâl edip ba'dehü Hind dahi Zeyd'den iddet çıkıp ba'de inkıdâil-idde nefsinin Amr'a tezvîc eylese Zeyd geldikde Hind'i Amr'dan tefrîk ettirmeğe kâdire olur mu?

el-Cevap : Olmaz.(s.176)⁴⁰⁶

Âhar diyarda olan Zeyd'in zevcesi Hind'e sîkatten Amr ve Bekr biz Zeyd'in fevt olduğunu muâyene eyledik deyû haber verdiklerinde Hind inanıp mu'tedde olup ba'de inkıdâi'l-idde nefsinin Bişr'e tezvîc eylese bir kaç eyyamdan sonra Hind ben Zeyd'in âhar diyarda habüsteoldüğünü haber aldım deyûp nefsinin Bişr'den tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu ?

el-Cevap : Olmaz. (s.176)⁴⁰⁷

Zeyd âhar diyara gittikten sonra bir kaç kimseler Zeyd'in mevtine Hind'in huzûrunda tesamu'le (işittiklerine dâir) şehâdet edip Hind dahi inanıncak mu'tedde olup nefsinin âhare tezvîce kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.177) ⁴⁰⁸

1.2.10.2.4.İddette Bağlı Evlenme Engeli:

1.2.10.2.4.1.Doktrinde

İddet, evliliğin ölüm, boşanma veya fesih sebeplerinden biriyle sona ermesi halinde, yeniden evlenebilmek için kadının beklemeye mecbûr olduğu müddettir. Bütün hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslâm hukuku da doğacak çocukların babasını

⁴⁰⁵ Kocasını uzakta olan kadın güvenilir kişilerin kocasının öldüğünü iddia ettiği iddiasıyla bir başka erkekle evlenince kocası çıkıp gelse, kadını boşadığını inkâr ile kâdi huzurunda yemin verince onlar da bunu isbat edemediği zaman karısını evlendiği kişiden ayırabilir.

⁴⁰⁶ Kocasını uzakta bulunduğu süre içinde karısını açık bir mektup yazıp onu üç talakla boşadığını haber verse kadın, iddetinin bitiminde başkasıyla evlenebilir. Sonra gelip evlenen karısını yeni kocadan ayıramaz. Çünkü bizzat yazıyla boşadığına dair delil vardır.

⁴⁰⁷ Güvenilir iki kişinin beyânıyla kocasının öldüğünü haber alan kadın iddet bekleyip bir başkasıyla evlendikten sonra ben duydum ki, kocam hapisteymiş diyerek evlendiği kişiden ayıramaz.

⁴⁰⁸ Uzakta bulunan kocanın öldüğünü şahitlik eden kişilerin ihbarı üzerine, kadın itikad ederse bir başkasıyla evlenebilir.

kesinlikle tesbit edebilmek için, evlenmenin mezkûr sebeplerden biriyle sona ermesi halinde, kadına muayyen bir müddet bekleme mecburiyeti tahmil etmiştir.⁴⁰⁹

Kocası ölen kadının iddeti Bakara suresi 234. ayetin hükmünce dört ay on gündür, hamile kadının iddeti çocuğunu doğuruncaya kadardır, kocasından boşanan kadının iddeti üç hayız halidir.

1.2.10.2.4.2.Uygulamada

Zeyd-i müteveffânın zevcesi Hind kable inkıdâi'l-idde nefsinin Amr'a tezvîc ve nikah eylese nikâh-ı mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap: Olmaz(s.153)⁴¹⁰

1.2.10.2.5.Üç Kere Boşama ve Hülle

1.2.10.2.5.1.Doktrinde

Hanımını üç talakla boşayan bir erkek onunla artık evlenemez. Ancak bu kadın başka bir erkekle evlenir tekrar boşanır veya kocası ölürse bu durumda eski kocasıyla evlenebilir. Bunun delili, “*Eğer erkek hanımını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında başka bir kocayla nikahlanmadıkça ona helâl olmaz*”⁴¹¹ âyetidir.⁴¹² Ancak bu evlenmenin muteber bir şekilde aktedilmiş olması gerekir. Bu cümleden olarak, kadının boşanma müddetini geçirmiş olması ve evlenmenin yalancı (cali) evlenme olmaması gerekir; yani zifafın mutlaka vuku bulması şarttır. Aslında hülle'nin gayesi, kocaya karşı kadını korumak, talâk yetkisinin gereksiz kullanımını bertaraf edecek bir fren vazifesi görmektir.⁴¹³

Hanefî mezhebi içinde bu konuda üç ayrı fikir ortaya çıkmıştır. İmam Ebu Yusuf'a göre, boşanmış karıyı eski kocasına helâl kılmak için aktedilmiş böyle bir evlenme fâsittir. Geçici kocanın kadını boşama taahhüdü, evlenmeyi muvakkat evlenme haline sokmaktadır. Bu ise hükümsüzdür. İmam Muhammed'e göre, bu halde

⁴⁰⁹ Cin, a.g.e., s.119

⁴¹⁰ Kocası ölen kadın iddet süresi dört ay on gündür. Daha önce evlenemez. Şayet iddetinden evvel evlenirse nikah geçerli olmaz.

⁴¹¹ Bakara, 2/230

⁴¹² Mevsilî, a.g.e., C. III, s. 109

⁴¹³ Cin, a.g.e., s.116

evlenme muteber sayılır; fakat kocanın eski karısıyla evlenmesi mümkün değildir. Ebu Hanife'nin fikri de Hanefî mezhebinin resmî görüşü olarak kabul edilmiştir. Buna göre, mezkûr şart yok farzedilir; evlenme muteberdir ve eski karı koca arasındaki evlenme yasağını ortadan kaldırır. Bununla beraber, hemen boşanmak şartıyla akdedilen bu evlenmeyi Hanefiler mekruh sayarlar. Kaldı ki böyle bir anlaşma, eski kocaya istediği garantiyi sağlamaktan uzaktır. Zira, şart yok farzedildiğinden geçici koca fikir değiştirerek kadını boşamaktan vazgeçebilir. Eski kocanın ona karşı kullanabileceği her hangi bir çare yoktur.⁴¹⁴

Maliki, Hanbelî ve Şafiî mezhepleri böyle bir evlenmeyi fâsit saymaktadırlar. Binnetice evlenme yasağı ortadan kalkmaz ve koca eski karısıyla evlenemez; evlenirse evlilik feshedilir. Üçlü boşanmadan doğan yasak bu gün eski önemini yitirmiştir. Kısmen üçlü boşanmaların azalması ve kısmen de bu tür boşanmaların talâk-ı ricî olarak kaydedilmeleri, hülle gibi dolambaçlı ve günümüzün değer hükümlerine aykırı düşen bir yola başvurulması ihtiyacını azaltmıştır. Ancak buna rağmen günümüzde yapılan İslâm hukuku kodlarında, üçlü boşanmadan doğan evlenme yasağının klasik İslâm hukukunun anlayışı içinde tanzim edildiğine şahit oluyoruz. Örneğin, 1917 tarihli Osmanlı Hukuku Aile kararnâmesinin 15. maddesi "Bir kimse üç talâk ile tatlik eylediği (boşadığı) kadını beynunet-i kat'iyeye (kesin aralık, ayrılık) bâki oldukça tezevvüç edemez" hükmünü ihtiva etmektedir. Aynı kararnamenin 118. maddesi ise "beynunet-i katiyye zevcenin iddeti mürur eyledikten sonra maksadı tahlil olmıyarak zevci âhare varup ba'det-tekarrub ondan iftirakı ve iddetinin müruru ile zâil olur" hükmünü koymaktadır.⁴¹⁵

1.2.10.2.5.2.Uygulamada

Zeyd'in talak-ı selâse ile mutallakası olan zevcesi Hind Zeyd'den iddet-i munkadiye olduktan sonra nefsinin Zeyd'in abd-i memlûki Amr'ı kebîre Zeyd'in izniyle tezvîc ve nikah edip Amr dahi tezvîc edip duhûl ve vatî' ettikten sonra Zeyd Amr'ı Hind'e hibe ve teslim Hind dahi kabz ve kabul edip Amr'a mâlike olmağla nikah münfesih

⁴¹⁴ Cin, a.g.e., s.117

⁴¹⁵ Cin, a.g.e., s.117

olduktan sonra Zeyd Hind'i Amr'dan iddeti çıktıktan sonra tezvîc edip almağa kâdire olur mu?

el-Cevap : Olur (s.172)⁴¹⁶

Zeyd selâse-i mutallakası olan Hind'i ba'de inkıdâi'l-idde mürâhik (bulûğ çağına yaklaşmış erkek çocuğu) olan kulu Amr'a Hind'in velisi olmağla yalnız Hind'in rızasıyla tezvîc edip Amr dahi vatı' ve îlac ettikten sonra Zeyd Amr'ı Hind'e hibe ve teslim edip ba'dehu Hind âhara bey' ve teslim eylese hâlâ Hind'in Amr'dan iddet-i munkadiye olduktan sonra Zeyd'in Hind'i tezvîc etmek câiz olur mu?

el-Cevap : Olur (s.172)⁴¹⁷

Zeyd zevcesi Hind'i talak-ı selâse ile tatlık edip ba'de inkıdâi'l-idde Hind nefsinin on iki yaşında mürâhik olup îlaca kâdir olan Amr'a tezvîc Amr dahi tezvîc ve dâhil olsa hülle bulunmuş olur mu?

el-Cevap : Olur ama Amr bulûğunu itiraf etmedikçe talak sahih olmaz.(s.172)⁴¹⁸

On iki yaşını tamam edip bulûğunu iddaa etmeyen oğlana hülle câiz olur mu?

el-Cevap: İdhâle kâdir ise olur. Ama bulûğunu itiraf etmedikçe talâk sahih olmaz (s.172)⁴¹⁹

Hind'e hile-i şeriyye lâzım geldikte Zeyd'e hülle olunduktan sonra tatlık etmemesinden havf olunca çâre nedir hulasa?

el-Cevap : Hind nefsimi tezvîc ettim emrim elimde olup her bare ki dileyem (her ne zaman dilersem) nefsimi talak vermek üzerine demek gerek (s.172)⁴²⁰

⁴¹⁶ Zeyd hanımı Hind' i üç talakla boşayıp iddetden sonra kölesi Amr ile evlendiriyor. Onunla zifaf gerçekleşince Zeyd kölesini Hind'e hediye ediyor. Böylelikle nikah feshedilmiş olunca da iddetten sonra tekrar onunla evlenmesi caiz oluyor.

⁴¹⁷ Zeyd üç talakla boşadığı Hind'i ergenliğe yaklaşmış olan kölesi Amr ile Hind'in rızasıyla evlendirip zifaf olunca Zeyd kölesi Amr'ı Hind'e hibe etmiş, Hind'de onu başka birine vermiş iddeti sona erince Zeyd tekrardan Hind'i kendine tezvîc ediyor. Bu bir nevi hüldür. Kocasını üç kere de boşadığı karısını tekrar alabilmek için bu yola başvurmuştur.

⁴¹⁸ Mürâhik, âkıl ve bâliğ yâni ergenlik çağına ulaşmadığı hâlde ulaşmış gibi gösteren erkek çocuktur. Zeyd üç talakla boşadığı hanımını böyle bir çocukla evlendirse delikanlı bulûğa erdiğini itiraf edince aralarında talak olur.

⁴¹⁹ On iki yaşını bitirmiş bir erkek çocuğu ile hülle yapabilmek için evlendirilen hanımla münasebette bulunabilecek güç ve kudrette olması lazımdır. Ancak bulûğa erdiğini söylemeyince evlendirildiği hanımla aralarında boşanma olmaz.

⁴²⁰ Burada kadın hülle için evlendiği erkeğin boşamamasından korkarsa evlenirken boşama hakkını almak şartıyla evlenebilir. Karşı taraf boşamasa da kadın kendi boşanabilir. Bu durumda eski kocasına dönebilir.

Zeyd talâk-ı selâse ile mutallakası olan Hind'i tahlîl için Amr'a tezvîc ettikten sonra dâhil olup sonra Amr Hind'i tatlîkten imtina' edince hâkimi'ş- şer'a elbette tatlîk eyle deyû Amr'a cebr etmeğe kâdir olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.172)⁴²¹

Zeyd zevcesi Hind'i talâk-ı selâse ile tatlîk eyledikte Hind nefsi ba'de inkıdâi'l- idde Amr'a tezvîc edip ba'dehü Amr dahi tatlîk edip iddet-i münkadiye olmakla Hind bir şey söylemeden alâ sükût nefsi yine Zeyd'e tezvîc eylemiş olsa halen Hind bir sene mürûrunda Amr bana dâhil olmamıştı dese kavli muteber olur mu ?

el-Cevap : Eğer Hind şerâitü tahlîle âlime olsa makbul olmaz. Eğer câhile ise makbul olur.(s.172-173)⁴²²

Zeyd zevce-i medhûlun bihâsı Hind'i talak-ı selâse ile tatlîk edip iddeti munkadiye olduktan sonra tahlîl için Hind Bekr'e tezvîc olunup Bekr dahi Hind'in yanına varıp arkasını sığayıp dâhil olmadan çıkıp Hind'i tatlîk eylese ba'dehü Zeyd Hind'i nikahla almak câiz olur mu?

el-Cevap : Olmaz. (s.173)⁴²³

Bu surette Zeyd Hind'i tezevvüc etmek câiz olur za'mi (yanlış kanaat) ile şu kadar akçe mehr tesmiyesesiyle tezevvüc ve duhûl edip ba'dehü hâkim bunları tefrîk eylese hala Hind'in sonra tesmiye olunan mehr-i misline müsâvi olmağla Hind Zeyd'den mehr-i müsemâyı almağa kâdire olur mu?

el-Cevap : Olur. (s. 173)⁴²⁴

Zeyd'in zevcesi Hind'i talak-ı selâse ile tatlîk ettikten sonra Hind ba'de inkıdâi'l- idde nefsi Amr'a tezvîc edip Amr dahi Hind'i vatı' ettikten sonra tatlîk eylese

⁴²¹ Zeyd üç talakla Hind'i boşadıktan sonra hütle için Amr ile evlendirip onunla bereber olduktan sonra Amr Hind'i boşamak istemese hâkim onları zorla ayıramaz.

⁴²² Zeyd'in üç talakla boşadığı Hind iddetten sonra Amr ile evlense Amr'dan ayrıldıktan sonra herhangi bir açıklama yapmadan tekrar Zeyd ile evlense de bir sene sonrasında hütle için evlendiğim Amr ile münasebette bulunmadım dese durum ne olur? Eğer Hind hütle için evlendiği kişiyle beraber olmadan dinen tekrar eski kocasına dönemeyeceğini biliyor olduğu halde bunu yaptıysa, yani hütle konusundaki hükmü biliyorsa ona inanılmaz, ancak bu hükmü bilmiyorsa kadına inanılır. Bu durumda kasıt yok demektir.

⁴²³ Üç talakla hanımını boşayıp hütle için evlendiği kişi o hanımla zifafa girmeden onu boşarsa tekrar eski hanımla evlenemez.

⁴²⁴ Hâkim duhûl gerçekleştikten sonra, fâsit nikahla evlenmiş olan karı kocayı birbirinden ayırırsa, kadına mehr-i mislinden fazlası verilmez.

ba'de inkıdâi'l-idde Zeyd Hind'i tezvîc eylemede beis var mıdır?
el-Cevap : Yoktur. (s.173)⁴²⁵

Zeyd'in selâse-i mutallakası olan Hind kendine hülle ettirmek için nefsinin ba'de inkıdâi'l-idde Amr'a tezvîc edip ba'dehu Hind ile halvet-i sahîha olup duhûl bulunmadan Amr Hind'i tatlık eylese hala Hind'in Amr'dan iddet-i münkadiye oldukda Zeyd Hind'i tezvîc etmek câiz olur mu?
el-Cevap : Olmaz. (s.173)⁴²⁶

Zeyd'den talak-ı selâse ile mutallaka olan Hind iddetine münkadiye olmağa müsâid olan zamandan sonra Zeyd'e gelip senden iddetim münkadiye olduktan sonra ben zevc-i muhallille tezevvüc edip medhûlun bihâ olup ondan dahi mutallaka olmağla iddetim münkadiye oldu deyip Zeyd'e tezevvüc murad ettikde Zeyd Hind'in sâdika ettiğine mü'tekîd olunca Hind'i tezevvüc helal olur mu?
el-Cevap : Olur. (s.173)⁴²⁷

Zeyd'in talak-ı selâse ile mutallakası olan Hind'i ba'de inkızâil idde Amr'a tezevvüc ve ba'dehü Hind'i vatı' ettim deyû ikrâr ve Hind dahi tasdik ettikten sonra Hind'i tatlık Hind dahi ba'de inkıdâ'il-idde nefsinin Zeyd'e tezvîc ettikde Amr ben Hind'e duhûl etmemiştim deyip lâkin Hind tekzîb eylese Zeyd'in nikâhına hâlel terettüb eder mi?
el-Cevap : Etmez. (s.173)⁴²⁸

Zeyd'in zevcesi Hind'i talak-ı selâse ile tatlık edip hülle ye muhtaç oldukda Hind ba'de inkıdâi'l-idde tahlîl için Amr'a tezvîc ve Amr ile halvet-i sahîha olduktan sonra Amr Hind'i tatlık ve Hind Amr'dan iddet-i münkadiye olduktan sonra Zeyd'e tezvîc etmekle Zeyd Hind'e sana Amr dâhil olup vatı' eyledi mi diye sual eyledikde Hind vatı' olmadı deyip ba'dehü dönüp vatı' etmişti lâkin hicâbımdan etmedi dedim

⁴²⁵ Üç kere boşamanın ardından tüm gerekenler yapıldığı için tekrar eşlerin birleşmelerinde bir beis yoktur.

⁴²⁶ Zeyd Hind'i talak-ı selâse ile boşamış, Hind iddeti tamamlanınca Amr ile evlenip halvet olmuş ama zıfâf gerçekleşmeden ondan ayrılmıştır. Bu durumda hülle şartı tahakkuk etmediği için Hind tekrar Zeyd ile evlenemez.

⁴²⁷ Hind Zeyd'den üç talakla ayrılıp iddetin nihayetinde bir başkasıyla evlenip ondan ayrılarak iddetten sonra tekrar eski kocasına gelip onunla evlenmek istediğini beyan ettiğinde eski kocası ona itimad ederse izdivac câiz olur.

⁴²⁸ Her iki çiftin ikrârıyla hülle gerçekleştikten sonra çiftlerden birinin tekzîbine itibar edilmez.

dese tasdik olunup Zeyd'e helal olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.173)⁴²⁹

Zeyd'in zevcesi Hind'i üç talak boşayıp ba'de inkıdâi'l-idde Amr nikahla alıp halvet-i sahiha olup ba'dehü Amr Hind'i tatlik edip ba'de inkıdâ'ıl iddeZeyd Hind'i tezevvüc murâd ettikde Amr ben Hind'i vatı' eyledim diye yemin edip Hind bana vatı' etmedi diye haber verip yemin eylese Zeyd Hind'i tezevvüc edip almak câiz olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴³⁰

1.2.10.2.5.3 Hüllesiz Nikahın Câiz Olduğu ve Olmadığı Yerler

Zeyd şirb-i hamr edip sekran ve lâ ya'kıl (aklını kullanamayacak derece de sarhoş) iken zevcesi Hind'i talak-ı selâse ile tatlik eylese hala Zeyd Hind'i bilâ hülle tezevvüce kâdir olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴³¹

Zeyd zevcesi Hind ile üç defa hul' olduktan sonra Zeyd Hind'i bilâ hülle tezvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴³²

Zeyd zevcesi Hind'i iki defa bâinen tatlik ettikten sonra Zeyd Hind'i tezevvüc edip ba'dehu Hind ile mehri üzerine hul' olsa hala Zeyd Hind'i bilâ hülle tezevvüc câiz olur mu ?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴³³

⁴²⁹ Üç talaktan sonra bir başkasıyla evlenip boşanan karısı Hind'e Zeyd sorsa onunla zifaf oldun mu? diye, Hind'de olmadım deyip ardından ben utancımın öyle söylemişim demesine itibar olmaz. Artık Hind eski kocasıyla evlenemez. Burada olayın kendisinde vukuu bulunduğu hanımın ilk sözüne itibar edildiğini görüyoruz.

⁴³⁰ Kadın hülle için evlendiği erkek benimle zifaf olmadı diye onun sözünün hilafına yemin verse hülle şartı gerçekleşmiş olmayacağından eski kocasına helal olmaz. Burada hülle olan erkek aralarında zifafın olduğuna yemin verdiği halde olayın kendisi üzerinde vukuu bulunduğu hanımın sözüne itibar edildiğini görüyoruz.

⁴³¹ Sarhoşun boşaması geçerlidir.

⁴³² Burada bahsi geçen hul' ya da muhâla'a, boşama hakkı olmayan kadının, bir anlaşmazlık nedeniyle bir bedel karşılığında evlilik bağından kurtulması demektir. Muhâla'a, Hanefî mezhebine göre ba'ın bir talâk sayılmaktadır. Üç defa boşamadan sonra kadın hülle yapılmadan eski karısıyla evlenemez.

⁴³³ Bir adamın, karısını iki kez ba'ın talâkla boşadıktan sonra tekrar evlenip onunla mehri üzerine hul' olması durumunda, hülle yapılmaksızın karısıyla tekrar evlenemez.

Zeyd zevce-i medhûlün bihası Hind'e benden boş ol deyip ba'dehü Hind iddeti içinde mürâcaat edip ba'dehü Hind'e benden boş ol deyip ba'dehü yine Hind'e iddeti içinde mürâcaat edip ba'dehü yine Hind'e benden boş ol dese hala Zeyd Hind'i bilâ hülle tezvîc câiz olur mu ?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴³⁴

Zeyd'in sülûsen mutallakası olan Hind ba'de inkıdâi'l-idde nefsinin Amr-ı radîa Amr'ın velisi izniyle nikah edip ba'dehü Hind Amr'ı müddet-i radâade irda' etmekle hürmet-i sâbite olup tefrîk olunmağla Zeyd Hind'i bilâ hülle tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴³⁵

Zeyd'in zevce-i medhûlün bihası Hind'e benden boş ol dedikten sonra iddeti içinde üç talak boş ol dese Zeyd Hind'i bilâ hülle tezevvüce kâdir olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴³⁶

Zeyd zevcesi Hind-i hâmile üç talak ile tatlîk eylese Zeyd hülle ettirmeden Hind'i tezevvüce kâdir olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴³⁷

Zeyd medhûlün bihası zevcesi Hind'e mütevâliye (birbiri ardınca) bain talak boş ol bain talak boş ol bain talak boş ol dese hâlen Zeyd Hind'i bilâ hülle tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴³⁸

Zeyd zevceleri Hind ve Zeyneb'e ikiniz benden üç talak boş olun dese hâlen Zeyd Hind ve Zeyneb'i bilâ hülle tezevvüce kâdir olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴³⁹

⁴³⁴ Eğer hür bir kadını üç kez boşama fiili gerçekleşmişse, kadın başka biriyle sahîh bir nikâhla evlenip cimâ' etmedikçe kadının tekrar aynı kişiyle evlenmesi câiz değildir.

⁴³⁵ Kocasından üç talakla boşanan Hind iddeti sonrası kendisine süt emzirdiği Amr ile evlenip aralarında süt akrabalığı olduğu ortaya çıkınca ondan ayrılınca tekrar hülle olmaksızın eski kocasına dönemez.

⁴³⁶ Zeyd zevcesini bir ric'i talakla boşayıp iddeti içinde üç baîn talakla boşarsa hüllesiz onunla tekrar evlenemez.

⁴³⁷ Üç talakla boşanan kadın hamile olsa da hüllesiz eski kocasına helal olmaz.

⁴³⁸ Erkek üç defa arka arkaya benden baîn talak boş ol dese hülle olmadan karısıyla tekrardan evlenemez.

⁴³⁹ Zeyd her iki karısına birden üç defa boş olun dese her ikisiyle de hüllesiz evlenemez.

Zeyd zevcesi Hind'in cima lafzıyla din ve imanına şetmedip Hind Zeyd'den bâine olmuşken Zeyd Hind'i iddeti içinde talak-ı selâse ile tatlık etmiş olsa hala Zeyd Hind'i bilâ hülle tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴⁴⁰

Hind zevci Zeyd'den sen beni talak-ı selâse ile tatlık eyledin diye dava ve Zeyd inkar etmekle Hind müddeasını hâkim huzurunda isbât ettikten sonra Hind benim da'vam ve şâhitlerim kizbdır deyûp kable'l-hülle nefsinin Zeyd'e tezvîce kâdire olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴⁴¹

Zeyd zevce-i medhûlün bihâsı Hind'i iki defa bâinen tatlık ettikten sonra Hind'i rızasıyla tezevvüc ettikten sonra Hind kelime-i küfrü tekellüm ettikde Zeyd ol halde Hind'i bâinen tatlık eylese hâla Zeyd Hind'i bilâ hülle tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴⁴²

Zeyd zevce-i medhulün bihası Hind'i talak-ı ric'i ile tatlık edip ba'dehü Hind'i iddeti çıkmadan talak-ı selâse ile tatlık eylese Hind Zeyd'den üç talak boş olur mu?

el-Cevap : Olur (s.174)⁴⁴³

Bu suredde Zeyd Hind'i bila hülle tezevvüc câiz olur mu ?

el-Cevap : Olmaz (s.174)⁴⁴⁴

Zeyd zevcesi Hind'i talak-ı selâse ile tatlık ettikten sonra Zeyd benden sehven kelime- i küfür sâdıra olmağla Hind benden mübâne oldu (ayrıldı) diye ben tecdîd-i îman edip tecdîd-i nikah etmeden Hind'in iddeti çıkıpba'dehü ben Hind'i talak-ı selâse ile tatlık eyledim hâlen bilâhülle tezevvüc murad ederim deyip Hind dahi Zeyd'i tasdik eylese vechi muharrer (yazılmış olduğu) üzere Hind'in Zeyd'den

⁴⁴⁰ Zeyd Hind'e ağır küfr edip iddeti içinde de üç defa boşadıktan sonra hüllesiz tekrar evlenemez. Bu şekilde sövmek kişiyi dinden çıkarır. Bu bir bain talak sayılır.

⁴⁴¹ Kadın kocası için beni üç def'a boşadı iddiasıyla hâkime başvursa erkek de bunu red etse, kadın iddiasından dönse bile hüllesiz eski kocasıyla evlenemez. Mahkeme kararı sözden dönmekle bozulmaz.

⁴⁴² Erkek iki boşamanın ardından herhangi bir sebeple tekrar boşarsa hüllesiz tekrar birleşemezler. Dinden çıkmayı gerektiren sövme bir bain talak olur. Daha önce de iki bain talak vardı. Üç talakla boşamış olur.

⁴⁴³ Bir kere karısını boşayan adam iddeti içinde üç talakla boşadığında artık karısı ondan boş olur.

⁴⁴⁴ Bu durumda hülle gerekir.

mükaddemen mübâne olduğu beyne'n-nâs ma'ruf ve meşhûr olmasa mezburların tasdikları ile Zeyd Hind'i bilâhülle tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.175)⁴⁴⁵

Zeyd zevce-i medhûlün bihası Hind'e ihtiyarın elinde olsun dedikte Hind dahi ol meclisde nefsinin ihtiyâr ve tatlik ettikten sonra Zeyd Hind'in iddet-i münkadiye olmadan Hind benden baîn talak boş olsun demiş olsa hala Zeyd Hind'i bilâhülle tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap : Olur (s.175)⁴⁴⁶

Zeyd Hind'i tezevvüc ettikte Zeyd ve Hind'den gayri ancak Amr hazır olsa akd-i mezbûr sahih olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.175)⁴⁴⁷

Bu surette Zeyd Hind'i vech-i muharrer üzre nikah-ı fâsid ile tezevvüc ettikten sonra Hind'e üç talak boş ol dese Zeyd Hind'i hilesiz tezevvüc etmek câiz olur mu?

el-Cevap : Olur (s.175)⁴⁴⁸

Zeyd ümmü veledi olmayan câriyesi Hind'i vatı' edip hamli zâhir olup ba'de Hind'in hamili bendendir deyû iddea eyledikten sonra Hind vad-ı haml etmeden Zeyd Hind'i Amr'a tezvîc ve nikah eylese sahih olur mu?

el-Cevap : Olmaz (s.175)⁴⁴⁹

Bu surette Hind Amr'a nikah olunduktan sonra vad'ı haml edip ba'dehû Amr Hind'e dâhil olmadan Hind benden üç talak boş olsun dese halen Amr Hind'i bilâ hülle tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap : Olur (s.175)⁴⁵⁰

⁴⁴⁵ Erkeğin kelime-i küfründen sonra tecdid-i iman edip, nikahını yenilemeden üç defa onu boşaması durumunda hüllesiz durumun kurtarılması mümkün değildir.

⁴⁴⁶ Üçüncü boşama hakkını kullanmadığı için hüllesiz yeni bir mehir ve nikahla evlenebilir.

⁴⁴⁷ Sahih bir evlilikte iki erkek veya bir erkek iki kadın şahit gereklidir. Burada tek şahitle nikah olmaz.

⁴⁴⁸ Tek şahitle yapılan nikah fâsit nikahdır, dolayısıyla geçersizdir evlilik gerçekleşmediği için, üç talakla boş ol demenin de bir hükmü yoktur, taraflar hilesiz tekrar evlenebilir.

⁴⁴⁹ Cariye ahkamı konusuna temas etmedik. Efendisinden çocuk doğuran cariye ümmü'l veled olur. Artık alınıp satılamaz. Efendisi ölünce hür olur. Hamile olan cariye yarı hür gibidir. Rızası olmadan başkasıyla evlendirilemez.

⁴⁵⁰ Nikah geçersiz olduğundan hülleyle gerek yoktur.

Zeyd Hind'i tezevvüc edip kable'd-duhûl Hind'e benden boş ol dedikten sonra bana ol saat Hind benden üç talak boş olsun dese hala Zeyd Hind'i bilâ hülle tezevvüce kâdire olur mu?

el-Cevap : Olur. (s.175)⁴⁵¹

Hind'in zevci Zeyd'den üç defa kelime-i küfür sâdır olsa Zeyd tecdid-i iman ettikten sonra Hind'i rızasıyla bilâ hülle tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap : Olur. (s.175)⁴⁵²

Zeyd zevcesi Hind'i bir defa talak-ı ric'î ile tatlık edip ba'dehü müracaat ettikten sonra talak-ı bâin ile tatlık edip ba'dehü bir hususta Zeyd kâfir olup zevcesini mübâneolmağla Zeyd tecdid-i iman eylese Hind'i bilâ hülle rızasıyla tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.175)⁴⁵³

Zeyd zevce-i medhûlün bihâsı Hind'e benden boş ol deyûp ba'dehü Zeyd'in vâlidesi Zeyneb Hind'i darbeyledikte Zeyd Zeyneb'e ben Hind'i boşadım alakam yoktur deyip Zeyneb işitmeyip yine darbetmekle Zeyd Zeyneb'e behey âdem ben onu boşadım boşadım dese hala Zeyd Hind'i bilâhülle tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Ben onu boşadım boşadım demekle inşâ kâd etmeyincek olur. (s.175)⁴⁵⁴

Zeyd'in zevcesi Hind ile iki kere muhâlaa edip yine rızasıyla tezevvüc eyledikten sonra Zeyd kelime-i küfür teklîm eylese Hind Zeyd'den mübâne olmuş olup talak-ı selâse vaki olup tezevvüc murad ettikte hileye muhtaç olur mu ?

el-Cevap : Olmaz . Cevabı âhar: Olmaz kelime-i küfür söylemek ile olan beynûnet feshdir talak değildir. (s.176)⁴⁵⁵

⁴⁵¹ Zifafdan önce aynı mecliste üç defa boşama tek talak sayılır, o sebeple hüllesiz tekrar evlenme câizdir.

⁴⁵² Kocanın dinden çıkması durumunda Müslüman hanım için Ebû Hanife'ye göre nikah ortadan kalkar. İmam Şafii'ye göre ise iddet süresi içinde İslam'a dönerse evlilik önceki hal üzere devam eder. Bu fetvâ'da bu görüş esas alınmıştır. (İbnü'l-Hümâm, Fethü'l-kâdir, II, 505)

⁴⁵³ Üçüncü boşama gerçekleşmediği için hüllesiz nikah câizdir.

⁴⁵⁴ Bu söz ihbar bilgi vermek içindir. Boşama kastı olmayınca hülleyle ihtiyâç yoktur.

⁴⁵⁵ "Muhâlea" lûgatte, soymak-soyunmak, çekip çıkarmak demektir. İslâm fikhında ise muhâlea, "kadının kocasına belli bir bedel ödeyerek evlilik-nikâh bağından kurtulması" diye özetlenebilecek bir boşanma usulünü ifade eder. Buna hul' da tabir edilir. Yani bu yolla, bu anlaşmayla karı-kocanın birbirlerinden resmen ayrılmalardır muhâlea.

Zeyd medhulün bihâsı zevcesi Hind'i iki defa bâinen tatlık ettikten sonra Hind'i rızasıyla tezevvüc ettikten sonra Hind kelime-i küfür tekellüm ettikte Zeyd ol halde Hind'i bâinen tatlık eylese Zeyd Hind'i rızasıyla bilâhülle tezevvüc câiz olur mu?
el-Cevap : Olur. (S.176)⁴⁵⁶

1.2.10.2.5.4.Hülle Konusunu Değerlendirme

Burada üçlü boşama geçici evlenme engelleri içinde zikredilmiştir. Âyete binâen böyle bir durumdan sonra ancak kadın başkasıyla evlenip tekrar ondan ayrıldığı takdirde evlilik engeli ortadan kalkmaktadır. Burada durumu kurtarmak amacıyla İslam Hukukunda hile-i şeriyye içinde değerlendirebileceğimiz bir konu olan hülle mevzuu karşımıza çıkmaktadır. Aslında hülleyle kadının bir başka erkekle beraber olmasından hoşnut olmayacak olan erkeğin, onu gelişi güzel boşayıp mağdur etmesini önlenmek hedeflenmiştir. Ancak Fetâvâ-yı Abdurrahim'deki konuya ilişkin fetvalara baktığımızda üçlü boşamanın ve akabinde durumu kurtarmak için hülle arayışlarının farklı hilelere başvurularak çözülmeye çalışıldığını görüyoruz. Örneğin üç defa kocası tarafından boşanan kadının erkeğin kölesiyle evlendirilip sonra kadına hediye edilerek evliliği sona erdirmeye veya kadının mürâhik denilen henüz ergenliğe ulaşmamış ama münasebette bulunabilecek güç ve kudrette olan genç erkeklerle evlendirilip evliliği helal kılma çabalarına başvurulduğunu görüyoruz. Hatta o dönemde bu işi meslek edinmiş muhallillerin bile ortaya çıktığı düşünülürse işin hakikaten içinden çıkılmaz bir hal aldığı söylenebilir. Konuyla ilgili son fetvalarda gördüğümüz kadarıyla kadın bir başka erkekle hülle amacıyla evlendirildiğinde hüllenin şartı olan cinsel birleşmenin olup olmadığında tarafların itirazları söz konusu olduğunda, burada bizzat hülleyle konu olan kadının beyânının esas alınıp mağduriyetinin giderilmesi yolunun izlendiğini görmekteyiz.

Ayrıca üçlü boşamayı helal kılan hülle konusunda üç ayrı görüş beyân eden Hanefilerden Ebu Hanife'nin fikrinin mezhebin resmi görüşü kabul edilip uygulandığını görüyoruz. Zira Ebu Yusuf "Boşanmış kadını eski kocasına helal kılan bu akid aralarındaki boşama taahhüdünden dolayı hükümsüzdür" der. İmam Muhammed'e göre bu halde evlenme muteber sayılır; fakat kocanın eski karısıyla

⁴⁵⁶ Burada Hind'in dinden çıkması ile taraflar arasında evlilik bağı tefrik şeklinde sona erer. Aralarında evlilik bağı olmadığı için Zeyd'in o durumda eşi olmayan Hind'i boşaması söz konusu olmaz. (Bu fetvâda zorlama bulunuyor) Bu işlemi fesih sayıyor, talak hakkının var olduğu düşünülüyor.

evlenmesi mümkün değildir. Ebu Hanife'ye göre ise evlenme muteberdir, aralarındaki boşama şartı yok sayılır, çünkü; geçici koca kadını boşamaktan vazgeçebilir. Böylece eski kocanın yeniden evlenme garantisinin olmadığı görüşündedir. Nitekim bazı fetvalarda da bunun örnekleri görülmüştür. Böyle bir durumda eski kocanın yapabileceği birşey yoktur. Ayrıca hülle de zifaf şartı illa ki göz önünde bulundurulmuş, zifaf gerçekleşmemişse hülle geçersiz kabul edilmiştir. Bu konuyu günümüz şartlarıyla kıyaslayıp anlamak zordur. O dönemin sosyal hayatı içinde düşünüp evlenme ve boşanmanın resmi devlet eliyle değil de tarafların irade beyânları ve gerektiğinde kâdîların hükümleriyle gerçekleştiği göz önüne alınırsa konu daha iyi anlaşılabilir.

1.2.10.2.6. Yabancı Birine Zihar Evlenme Engeli midir?

1.2.10.2.6.1. Doktrinde

Zihar cahiliye devrinden kalma bir nevi talaktır. Hatta o devirde yapılan boşanmaların en şiddetlisi idi. Koca kendisine ebedî haram olan birisine karısını benzeterak zihar yapmaktaydı. Ekseriyetle anneye benzetilmesi söz konusuydu. “*Senin sırtın bana annemin sırtı gibidir*” demekle ebedî olarak karısını boşamış olmaktadır, fakat bu kadına yaklaşmamak şeklinde bir boşanmaktı. Kadın ise zihara rağmen kocasına ait sayılmaktaydı. Böylece kadın zulme uğramış olmaktadır. Cenâb-ı Allah bu boşanma şeklini keffaret vermek suretiyle kalkan geçici bir haramlığa çevirdi.⁴⁵⁷

Bu meselenin ele alınma sebebi bu şekilde sözler söylenirse “zihar” gibi değerlendirilebilir mi sorusudur. Zihar meselesinde aralarında evlilik bağı olduğu için bu söz konusu olabilir. Aralarında bir evlilik bağı olmamasına rağmen böyle bir söz söylenmişse bunun hukukî bir etkisi var mıdır sorusu bu bölümde cevaplanmaya çalışılmış ve bunun boş bir söz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

⁴⁵⁷ İsmail Köksal, “*İslam Hukukunda Zihar*”, **Dini Araştırmalar**, Ankara, 2000, C.III, s.7

1.2.10.2.6.2.Uygulamada

Hind ecnebi Zeyd'e namzed (aday, istenilen kişi) olduktan sonra akd-i nikah olunmadan Hind'e kız karındaşım ol dese Zeyd'e Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.171)⁴⁵⁸

Zeyd mechule-i neseb olan Hind için bu benim kız karındaşım deyûp ba'dehu Zeyd tevehhüm ve hata etmişim kız kardeşim değildir dese hâlâ Zeyd Hind'i tezevvüc câiz olur mu?

el-Cevap : Olur. (s.171)⁴⁵⁹

Zeyd Hind-i ecnebiyeyi âhiret anası edindikten sonra Hind'i tezevvüc câiz olur mu ?

el-Cevap: Olur. (s.171)⁴⁶⁰

⁴⁵⁸ Kişinin kendisine ecnebî sayılan biriyle zihar yapması bâtıldır. Çünkü bu zihârın keyfiyetine ters düşer. Kendisine haram olanı, haram olanla teşbîh etmek kabûl edilebilir bir söz değildir (*Gâyetü'l-Beyân, fi'z-zihâr*). Teşbîh, sen annemsin, sen kız kardeşimsin veya sen kızımın gibi sözlerle olur ve bu da zihar değildir (Serahsi, *Mebisüt, Câmiu'r-Rumûz, fi'z-Zihâr*).

⁴⁵⁹ İki kişi arasında akrabalık bağı kurulabilmesi için iki şahit gerekir. Bu mümkün olmazsa ebe vs. gibi bilebilecek bir kişinin şahitliği de kabul edilmiştir. Örnek fetvâda "kız kardeşim" dediği yabancı bir kadın ile akrabalık bağı sadece bu söz ile gerçekleşmez. Belki ihtiyaten evlenmemesi uygun olabilir. Fakat sonradan hata etmişim demekle bu iddiasından vazgeçmiştir. Bunların evlenmesine engel bir durum bulunmamaktadır.

⁴⁶⁰ Bir erkek yabancı bir kadın için ahiret anası ol benim için deyip akabinde evlenmek isterse bu durum evlenmeğe mani değildir. Böyle bir akrabalık bağı yoktur. Sosyal, psikolojik, ekonomik sebeplerle analık-kardeşlik edinmek şeklinde bir kültür örf vardır. Bu hukuki olarak bir şey ifade etmez.

2. BÖLÜM

EVLENME AKDİNİN NETİCELERİ VE TARAFLARIN BİRBİRİ ÜZERİNDEKİ HAKLARI

Sahih bir evliliğin neticesinde eşler bir takım hak ve sorumluluklar yüklenirler. Bunlardan bir kısmı mali yükümlülüklerdir. Mehir, mut'a, nafaka gibi sorumluluklar evlilik akdinin hukuki neticelerini oluşturur. Bu bölümde özellikle kadın için bir hak, erkek için de bir sorumluluk olan mehir üzerinde genişçe durulacaktır. Fetâvâ-yı Abdurrahim'in nikah bahsi içinde en çok yer verilen konulardan biri de mehirdir. Ayrıca evlenen kadının yiyecek giyecek, mesken, barınma gibi tüm ihtiyaçları yani evlilik nafakası yine erkeğin yükümlülükleri arasındadır. Bunların yanısıra evlilik müessesesinin sağlıklı yürümesi için kadın da şer'i şartlar ölçüsünde kocasına itaat, onula beraber oturma, kocasının malını ve onun emanetini muhafaza etme gibi mali olmayan bir takım yükümlülükleri vardır.

1.Mehir

1.1.Doktrinde

Evlilik akdi eşlere bir takım sorumluluklar yükler. Mehir, kadının, evlilik akdi ile kocasından almaya hak kazandığı bir maldır. Karısı bağışlamadığı sürece erkek, er veya geç bunu ödemek zorundadır. Mehir kadına verilen değer maddi sembolüdür. Mehir olarak verilen mal, kadının bedeli veya ondan istifade imkanının karşılığı değil, bir ömür boyu beraber yaşama arzusunun sembolik alâmeti veya Allah'tan kadına verilen bir hediye, bir bağıştır. "İslam Hukukunda, kadını hem evliliğe ıstıdirmek, hem de ona belli bir mali güç kazandırmak düşüncesiyle mehrin vacip kılındığını söylemek mümkündür. Özellikle kocanın tek taraflı irade beyânıyla boşama yetkisini kötüye kullanması durumunda kadın, böyle bir mali imkana fazlasıyla ihtiyaç duyacaktır." Bu bakımdan mehir, kadın evlilik, sosyal statü, toplumsal değeri ve hakları açısından oldukça önem arz etmektedir.⁴⁶¹ Nisa Suresi 4.âyetinde "Kadınlara mehirlerini cömertçe verin" buyrulmaktadır. Buradaki emrin

⁴⁶¹ İbrahim Acar, "Mehrin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2011, Sa: 17, Konya, 2011, s.368

muhatapı kocalardır. Yüce Allah, kocalara mehirlerini gönül hoşluğuyla vermelerini, onu karşılıksız bağışlamalarını emretmektedir.

Maliki mezhebi dışındaki Hanefi, Şafiî, Hanbelî mezheplerine göre mehir nikah akdinin rükün ve şartlarından olmadığı gibi nikah esnasında zikredilmesi şart değildir.⁴⁶² Mehir evliliğin doğurduğu mali haklardandır.

1.2.Mehrin Konusu ve Miktarı

İslam hukukuna göre satışı ve kullanılması yasaklanmamış olan her türlü mal ve maddi geliri olan her menfaat mehrin konusu olabilir.⁴⁶³ Mehrin miktarına gelince İslam hukuk ekolleri; Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeliler mehrin üst sınırının olmadığı konusunda ittifak etmişlerdir. Alt sınır Hanefilere göre 10 dirhem, Malikilere göre çeyrek dinar veya 3 dirhem gümüşdür. Şafii ve Hanbelilere göre mehrin üst sınırı olmadığı gibi alt sınırı da yoktur. Zira mehrin verilmesi gerektiğini ifade eden ayetlerde malın az veya çok oluşuna ilişkin bir sınırlama yoktur.⁴⁶⁴

1.3.Mehrin Çeşitleri

Mehr taraflarca tayin edilmiş ise mehr-i müsemma adını alır. Aksine mehr tesbit edilmemiş olup veya hiç mehr verilmeyeceği kararlaştırılmış yahut mehr tesisine elverişli olmayan bir şey tayin edilmişse kadına mehr-i misil verilmesi gerekir. Mehr-i müsemma da, kararlaştırılan ödeme şekline göre iki kısma ayrılır. Tesbit edilen mehr peşin ödenecek ise, mehr-i muaccel bahse konu olur. Mehrin kısmen veya tamamen ödenmesi ileri bir tarihte olacaksa, buna mehr-i müeccel denir.⁴⁶⁵

2.1.1.Mehr-i Müsemmâ: Nikah akdi esnasında cinsi ve miktarı belirlenen mehirdir. Bu mehir iki kısma ayrılır:

⁴⁶² Merğînânî, **a.g.e.**, C. I-II, s. 214,221

⁴⁶³ Mevsîlî, **a.g.e.**, C. III, s. 130

⁴⁶⁴ Aslan, **a.g.e.**, s.133

⁴⁶⁵ Cin, **a.g.e.**, s. 217

1.3.1.Mehr-i Muaccel (Peşin Mehir)

Akit anında peşin olarak ödenen mehre, mehr-i muaccel denir. Mehrin miktarı tespit edilmiş olmakla birlikte ödeme şekli konusunda bir anlaşma yapılmamışsa beldenin örfüyle amel edilir. Örfüye göre mehrin tamamı peşin veriliyorsa peşin olarak ödenir. Tamamı erteleniyorsa mehrin bir kısmı ertelenir. Veya bir kısmı peşin, diğer bir kısmı ertelenerek veriliyorsa uygulama aynen öyle olur.⁴⁶⁶

Hanefiler mehrin bir kısmının zevcî münasebetten önce peşin olarak verilmesini müstehap görmüşlerdir. Hz. Ali, Hz. Fatma ile evlenip zifafa girmek istediğinde Hz. Peygamber, Hz. Fatma'ya bir şey verinceye dek birleşmelerini men etmiştir.⁴⁶⁷

Mehr-i muacceli erkek hanımına veremeyecek durumdaysa Hanefi ve Hanbelilere göre zifaktan önce veya zifaktan sonra kadının evliliğin feshini isteme hakkı yoktur. Ancak onunla beraber olma, kocasıyla sefere çıkma gibi hususlarda kocanın taleplerine cevap vermek zorunda değildir.

Şafii ve Malikilere göre ise böyle bir durumda kadın evliliğin feshini isteyebilir. Şâfiilere göre kadın zifaktan önce veya sonra evliliğini feshedebilir.⁴⁶⁸

1.3.2 Mehr-i Müeccel (Veresiye Mehir)

Nikah yapılırken daha sonra verilmesi şart koşulan mehirdir. Şayet mehr-i müeccel için bir müddet tayin edilmiş ise o müddetten önce zevcenin mehir talep etme hakkı yoktur.

Fakat bir zaman belirlenmemiş ve örfüye göre ödeme vakti yoksa bu durumda ödeme zamanı boşanma ve eşlerden birinin öldüğü zamandır. Kadın bazen mehrin tamamına bazen de yarısına hak kazanır. Zifaf veya sahih halvet söz konusu olmadan, kadın hak sahibi olduğu mehri bağışlamadan, kocadan kaynaklanan bir sebeple ayrılık meydana gelirse kadına tespit edilen mehrin yarısı verilir. Zira Kur'an'da “ *Eğer kadınlara mehir biçer de el sürmeden onları boşarsanız, biçtiğinizin yarısını*

⁴⁶⁶ Acar, **a.g.md.**, Sa: 17, 2011, s.378

⁴⁶⁷ Acar, **a. g. e.**, s.379

⁴⁶⁸ Acar, **a.g.e.**, s.379

verin....”⁴⁶⁹ buyrulmaktadır. Şayet böyle bir durumda ayrılığa kadın sebep olmuşsa veya fasit nikah akdinde cinsel birleşme henüz gerçekleşmeden talak vukuu bulmuşsa, bu iki durumda erkeğin mehir olarak kadına hiçbir ödeme yapma yükümlülüğü söz konusu değildir.⁴⁷⁰

1.3.3.Mehr-i Misil

Akid esnasında miktarı belirlenmemiş mehirdir. Böyle bir durumda evlenen kadına kişisel özellikleri, sosyal itibarları ve mali durumları bakımından denk, baba tarafından hısımların hanımların ortalama mehirleri, mehr-i misil olarak şer’an tayin edilir.

Hanefî, Şafîi ve Hanbelî mezhebine göre mehr-i mislin tespitinde kadının baba tarafından hısımları olan kadınlara itibar edilir. Ana baba bir veya baba bir kız kardeşler, halalar, erkek kardeş kızları, amca kızları gibi.

Eşler mehr-i misil üzerinde ittifak ettiklerinde mesele açıktır. İttifak ettikleri şey mehr-i misil olur. Eğer anlaşmazlığa düşerlerse bu durumda ikisinden birinin delili varsa delili olanın sözü kabul edilir. Ancak delil yoksa erkeğin yemin etmesi istenir. Erkek yeminden kaçınırsa kadın iddia ettiği mehre hak kazanır. Çünkü yeminden kaçınmak karşısındaki şahsın iddia ettiğini kabul anlamına gelir.⁴⁷¹

1.3.4.Kadının Mehrin Tamamını Alabileceği Durumlar

1.Zifaf (Duhûl): Nikah akdi yapıldıktan sonra karı koca münâsebeti oluşmuşsa kadın mehrin tamamına hak kazanır. Bu durumda mehir, müeccel mehir ise kadının mehri hemen teslim alma hakkı vardır. Hatta kadın mehrini almazsa o andan itibaren cinsel temasdan kaçınma hakkı doğar. Zifaf fasit nikahta meydana gelmişse kadın mehr-i misil ile mehr-i müsemmadan hangisi daha az ise onu alır.⁴⁷²

⁴⁶⁹ Bakara, 2/237

⁴⁷⁰ Merğınânî, **a.g.e.**, C. I-II, s. 214

⁴⁷¹ Acar, **a.g.md.**, Sa:17, 2011, s.378

⁴⁷² Aslan, **a.g.e.**, s.136

2. Ölüm: Mehir tespiti yapıldıktan sonra zifafa girmeden yada sahih halvetten önce veya sonra eşlerden birinin vefatı halinde mehir kesinleşir. Ölüm, mehre kesinlik kazandırmakta ve erkeğin zimmetinde mevcut olan borcu düşürmemektedir. Ömür bittiği zaman kadının mehir alacağı kesinleşmiş olur. Şayet ölen kadon olursa, mehir onun mirasçıları tarafından istenir. Ölen erkek olduğunda da, kadın kocasının mirasından mehir alacağını tahsil eder.⁴⁷³

3. Halvet-i Sahiha: “Eşlerin cinsel birleşmeye engel tabii ve şer’i bir durumun olmadığı bir mekanda baş başa kalmalarına” denir. Sahih halvetten söz edilebilmesi hissi, şer’i ve tabii bir engelin bulunmamasına bağlıdır. Böyle bir durumda kadın mehrin tamamını almaya hak kazanır ve sahih halvetten sonra kâdîn boşanırsa iddet bekler.⁴⁷⁴

1.3.5.Kadının Mehrin Yarısını Alabileceği Durumlar

1.Zifaf veya sahih halvet söz konusu olmadan, kadın hak sahibi olduğu mehri başılamadan, kocadan kaynaklanan bir sebebe binaen ayrılık meydana gelirse kadına tespit edilen mehrin yarısı verilir. Zira Kur’an’da “*Eğer kadınlara mehir biçer de el sürmeden onları boşarsanız, biçtiğinizin yarısını verin....*”⁴⁷⁵ buyrulmaktadır.

2-Tespit edilen mehrin yarısı yahut bir kısmı zorlanma olmadan kadın tarafından kocasına hibe edilirse, kadın geriye kalan kısma hak kazanır. Çünkü mâlik olduğu mülkünde hibe veya başka bir şekilde tasarrufta bulunabileceği gibi aynı şekilde mehrinde de dilediği gibi tasarrufta bulunabilir.

3-İmameyne göre cinsel organı kesik olan bir kimsenin karısıyla halvet halinde kalması durumunda kadına tespit edilen mehrin yarısı verilir. Çünkü bu durumda ilişkiyi imkansız kılan bir durum söz konusudur.⁴⁷⁶

⁴⁷³ Acar, **a.g.md.**, Sa., 17, 2011, s.382

⁴⁷⁴ Aslan, **a.g.e.**, s.137

⁴⁷⁵ Bakara, 2/237

⁴⁷⁶ Acar, **a.g.e.**, s.385

1.3.6.Kadının Hiç Mehir Alamayacağı Durumlar

Hanefilere göre kadın şu altı sebepten birinin bulunması durumunda mehirden hiçbir şey alamaz.

1-Zifaf veya sahih halvet öncesi eşler arasında boşanma olmaksızın ayrılık meydana gelirse mehrin tamamı düşer. Boşanma olmadan meydana gelen ayrılık fesih olur. Zifaftan önce meydana gelen fesih de, mehrin tamamının düşürür. Bulûğ muhayyerliği, müslüman olan eşlerden erkeğin İslam'dan çıkması, velinin kefâet sebebiyle evliliği feshettirmesi örnek olarak verilebilir. Kadının, kocasının oğlunu şehvetle öpmesi veya zina yapması durumunda ortaya çıkacak hürmet-i müsâhere sebebiyle olan ayrılık da da durum aynıdır. Kadın mehre hak kazanamaz.

2-Zifaftan önce veya sonra kocanın mehrin tamamından ibra edilmesi durumunda kadın mehir alamaz. Bunun için de kadının akıllı olması ve ölüm hastalığına yakalanmamış olması şartı vardır. Kocanın ibra edilebilmesi için mehrin kadın tarafından henüz alınmamış olması gerekir.

3-Zifaftan önce veya sonra, kadın mehri almayıp, kocasıyla kendisini bunun karşılığında boşaması için anlaşma (muhâlea) yaptığında mehrin tamamı düşer. Şayet kadın mehri almışsa anlaşmanın sonrasında aldığı mehri kocasına geri iade eder.

4-Kadının mehrin tamamını kocasına hibe etmesi durumunda mehre hak kazanması söz konusu olamaz. Kâdînin velisi bu hibeye itiraz edemez.

5-Kadın dengi olmayan biri ile evlendiğinde, velinin itiraz hakkını kullanması neticesinde hakimin evliliğe son vermesi ile de mehir düşer.

6-Fasit nikah sebebiyle hâkim eşleri birbirinden ayırdığında henüz zifaf gerçekleşmemiş ise kadına mehir vermek gerekmez. Çünkü nikah fasit olduğunda mehir vermek vacip değildir.⁴⁷⁷

⁴⁷⁷Merğînânî, a.g.e., C. I, 210; Acar, a.g.e., s.385

1.3.7.Mut'a

Mehri belirlenmemiş, zifaf ve sahih halvet olmadan boşanan kadına boşayan kocanın vereceği kadının kendi emsalinin giydiği gömlek, başörtüsü ve dış elbise gibi onun üzüntüsünü hafifletmek nevinden verilen bir hediyedir. Veya bunların bedeli olan paradır.⁴⁷⁸ Ayetten delili “*Kendileriyle cinsel birleşmede bulunmadan ya da mehir belirlemeden kadınları boşarsanız, size bir günah yoktur. (Bu durumda) onlara müt'a verin*”⁴⁷⁹ Mut'a mehri mislin yarısını geçmemelidir. Ayetin devamında geçtiği gibi mut'anın miktarı erkeğin mali durumuna göre belirlenir. Eli geniş olan gücüne göre, eli dar olan da gücüne göre olmak üzere onlara, aklın ve dinin gereklerine uygun olarak müt'a verin. Bu, iyilik yapanlar üzerinde bir borçtur.⁴⁸⁰

Mut'a kendini mehr-i misil almamak üzere evlendiren kâdîn için mehr-i misil konumundadır. Zira bu durumda mehr-i misil düşmüş, mut'a vacip olmuştur. Akid mutlaka bir karşılık ister. Bu yüzden mehr-i misil düşmüş, onun yerini mut'a almıştır.⁴⁸¹

1.3.8.Mehr-i Muaccelle İlgili Uygulama

Zeyd Hind'i zimmetinde sâbit olan şu cins emtia mehr-i muaccel olmak üzere tezevvüc ve duhûl etmiş olsa halen Hind ol cins emtianın vasatını veyahut vasatının kıymetini Zeyd'den almaya kâdir olur mu?

El-Cevap: Olur. (s.186)⁴⁸²

Zeyd Hind'i bazı eşya mehr-i muaccel olmak üzere tezevvüc edip ve ol eşyayı Hind'e teslim ettikten sonra Zeyd kable'd-duhûl ve'l halve fevt olsa sâir verese eşyayı mezbûrayı Hind'den alıp mirasa idhâle kâdir olurlar mı?

el-Cevap :Olmazlar. (s186)⁴⁸³

⁴⁷⁸ Merğınani, a.g.e., s.296

⁴⁷⁹ Bakara 2/236

⁴⁸⁰ Bakara 2/237

⁴⁸¹ Merğınani, a.g.e., s.301

⁴⁸² Mehr-i muaccel akid anında peşin ödenir. Kadın kendisine verilecek mal veya paranın aynısını veya kıymetini almaya hak kazanır. Ödeme şekli akid esnasında tesbit edilmemişse peşin ödenecek miktar örf'e göre tesbit edilir.

⁴⁸³ Mehr-i muaccel olarak tâyin edilen para yada mal kadına verildikten sonra, kocası ölürse o kadının hakkıdır. Teslim gerçekleştiği için o malın mülkiyeti hanıma intikal etmiştir. Kocanın miracıları onun üzerinde bir hak iddia edemezler.

Zeyd Hind'i zimmetinde sâbit olan şu mekûle (takım ,çeşit) şu cins bir ferâce ve bir kaftan mehr-i muaccel olmak üzere tezevvüc ve duhûl edip ol ferâce ve kaftanı Hind'e vermeden Zeyd fevt olsa halen Hind ol cins ferâce ve kaftanın vasatını veyahut vasatının kıymetini tereke-i vâfiyey-i Zeyd'den almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.187)⁴⁸⁴

Zeyd Hind'i bir câriye mehr-i muaccel olmak üzere tezevvüc ve duhûl edip ol câriyeyi Hind'e vermeden Zeyd Hind'i tatlık eylese halen Hind ol câriyenin vasatını yahut vasatının kıymetini Zeyd'den almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.187)⁴⁸⁵

Zeyd Hind'i şu mekûle bir çift altın bilezik mehr-i muaccel ile tezevvüc ve duhûl ettikten sonra vermeden Zeyd fevt olsa Hint ol bileziğin vasatını yahut vasatının kıymetini tereke-i Zeyd'den almaya kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.187)⁴⁸⁶

Zeyd sağıre kızı Hind'i şu mekûle şu kadar esvap mehr-i muaccel tesmiyesiyle Amr'a tezvîc edip esvâb-ı mezmûrayı Amr'dan aldıktan sonra kable'd-duhûl ve'l-halve sağıreyi tatlık eylese halen Amr esvab-ı mezbûranın nısfını Zeyd'den almaya kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.187)⁴⁸⁷

Zeyd Hind'i cinsi muayyen şu kadar esvap mehr-i muaccel tesmiyesiyle tezevvüc edip, ba'dehü kable't-teslim Hind fevt olsa Hind'in sâir vereseşi ol esvabın vasatlarından veyahut vasatlarının kıymetlerinden hisselerini Zeyd'den almaya kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olurlar. (s.187)⁴⁸⁸

⁴⁸⁴ Nikah akdinden sonra zifaf vuku bulursa kadın için erkeğin zimmetinde mehrin tamamı borç olarak kesinleşir. Bu durumda kocası ölse, kadın kocasının terekesinden kendisi için tayin edilen mehri veya onun değeri olan parayı almaya hak kazanmıştır.

⁴⁸⁵ Nikah ve zifaktan sonra mehri muaccel olarak vad edilen para veya mal neyse kadına bunları vermeden kocası ölür veya onu boşarsa o mal veya para her halükarda kadının hakkıdır. Onu alır.

⁴⁸⁶ Burda da hüküm önceki fetvaların aynısıdır.

⁴⁸⁷ Evlenme, zifaf veya halvetten önce kocanın fiiliyle sona ermişse, kadın kararlaştırılan mehrin yarısını alır. Şayet koca burada vadettiği mehri kadına veya onun velisine tamamen vermişse, bu durumda yarısını geri alabilir.

Zeyd Hind'i ikişer kat esvâp mehr-i muaccel tesmiyesiyle tezevvüc edip ol esvabın cinsi ve kadri ma'lum olmasa halen Hind fevt oldukça Hind'in sâir vereseşi Zeyd'den ne miktar hisse alırlar.

el-Cevap: Mehr-i mislinden hisse alırlar. (s.187)⁴⁸⁹

Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehr-i müeccel ile bir câriye mehr-i muaccel olmak üzere tezevvüc ve duhûl edip ba'dehu Zeyd Hind'e bir câriye alıvermeden Hind fevt olup zevci Zeyd'i ve sâir vereseşini terk eylese halen verese-i Hind Zeyd'den mehr-i müeccel tesmiye olunan akçeden hisselerini aldıklarından sonra bir vasat câriyenin kıymetinden dahi Zeyd'den hisse talep edip almaya kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.187)⁴⁹⁰

Zeyd Hind'i şu makûle bir câriye mehr-i muaccel olmak üzere tezevvüc ve duhûl edip ba'dehu Zeyd ol mekûle câriyeyi alıp mehr-i muaccel için Hind'e verip Hind dahi alıp kabul eylese ba'de'z-zaman Zeyd Hind'i tatlîk ettikte ol câriyeyi Hind'den almaya kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.187)⁴⁹¹

Zeyd Hind'i şu kadar eşya mehr-i muaccel üzerine tezevvüc edip o eşyayı Hind'e teslim ve duhûl ettikten sonra ol eşyayı Hind'den almaya kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.187)⁴⁹²

Zeyd Hind'i zimmetinde sâbit cinsi muayyen bazı esvâp mehr-i muaccel olmak üzere tezevvüc ve duhûl edip kable't teslim Zeyd Hind'i bâinen tatlîk eylese halen Hind ol esvâbın vasatını veyahut vasatının kıymetini Zeyd'den talep edip almağa kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.187)⁴⁹³

⁴⁸⁸ Karı veya kocadan birinin ölümü halinde, mehr kat'iyet kesbeder. Ölen kadın ise, mehr mirasçıları tarafından istenebilir.

⁴⁸⁹ Mehri tesbit olunup cinsi aşıkâr edilmeden ve koca tarafında kadına verilmeden evvel kadın ölse Hind'in mirasçıları o malın mehr-i mislini alır.

⁴⁹⁰ Kendisine vad edilen mehri almadan kadın ölse, kadının vereseşi müeccel mehri ve muaccel olarak zikredilen bir cariye'nin kıymeti olan parayı da o kocadan talep edebilirler.

⁴⁹¹ Kadına taahhüt edilen mehri verilince cariye'nin mülkiyeti Hind'e geçmiş olur. Dolayısıyla verilen mehri boşanmadan sonra geri alınmaz. Nisa Suresi 20. ayette buyrulur ki: "*Hanımınızı boşayıp başka biriyle evlenmek isterseniz, evvelki hanımınıza yükler dolusu mehri vermiş olsanız bile, ondan hiçbir şeyi geri almayın.*"

⁴⁹² Bir önceki fetva da açıklanmıştı.

Zeyd Hind'i iki kat esvap mehr olmak üzere tezevvüc edip lâkin ol esvapların kadri ve vasfı ve cinsi beyân olunmayıp ba'dehu Zeyd Hind'e dâhil olduktan sonra Zeyd fevt olsa halen Hint Zeyd'in terekesinden ne miktar mehir alır?

el-Cevap: Mehr-i misli alır. (s.188)⁴⁹⁴

Zeyd menkûhası Hind'e mehr-i muaccel deyû bazı esvap irsal edip Hind ile halvet-i sahiha olmadan Hind'i tatlık eylese Zeyd ol esvabı Hind'den almaya kâdir olur mu?

el-Cevap: Nısfını alır. (s.188)⁴⁹⁵

Zeyd Amr'a 20 bin akçe mehr-i muaccel verirken kızım Hind'i sana şu kadar cihaz esvabı ile vereyim demekle Amr Zeyd'in kızı Hind'i mehr-i muaccel mislinden ziyâde ol dediği miktar akçeyi verip ba'dehu Zeyd Hind'i Amr'a verdik de Zeyd ol dediği miktar esvabı vermese halen Amr Hind'in mehr-i muaccel mislinden ziyade verdiği meblağı Zeyd'den istirdâda kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.188)⁴⁹⁶

Zeyd Amr'a 50 kuruş nakit ve yüz kuruşluk esvap mehr-i muaccel verirken kızım Hind'i sana bir kul ve bir câriye vermekle menzil-i cihazıyla tezevvüc edeyim demekle Amr dahi ol vecih üzere Hind'i tezevvüc edeyim demekle Hind'i tezevvüc ve muaccel nakd elli kuruş ve yüz kuruşluk esvap gönderip Hind'e dâhil olup lâkin Zeyd ol kul ve câriye ve menzili Hind'e cihaz vermese halen Amr ol elli kuruş ile esvabı Hind'den geri almağa kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.189)⁴⁹⁷

⁴⁹³ Nikah akdi ve zifafdan sonra boşanma kocanın ihtiyârıyla gerçekleşmişse kadın, tesbit edilen mehrin tamamına hak kazanır. Boşama bâin talak ile olduğu için yeni bir nikah olmadan dönme ihtimali de kalmadığından borç peşin hale gelmiş olur.

⁴⁹⁴ Kadın evlenip zifafa girdikten sonra belirlenen mehri almadan kocası ölürse mehrin miktarı, cinsi gibi ayrıntılar konuşulmamışsa mehr-i misil alır.

⁴⁹⁵ Evlenme, zifaf veya halvetten önce kocanın fiiliyle sona ermişse, kadın kararlaştırılan mehrin yarısını alır. Bu husus Kur'an'da açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bakara Suresi'nin 237. âyetinde mevcut "*Bir kadını zifafdan önce fakat mehrin tesbitinden sonra boşarsanız o, mehrin yarısını alır*" hükmü tereddüde meydan bırakmamaktadır.

⁴⁹⁶ Kızın velisi mehr-i mislinden fazlaca mehr-i muaccel verirken kızı mı sana belirli bir çeyiz karşılığında veririm dedikten sonra nikah kıyılrsa ve erkek kadına ol mehri peşin verdiği halde kızın babası sözünde durmasa bile verilen mehir geri alınmaz. Kızın babasının sözü ya şart veya vaad olarak kabul edilir. Vaad bağlayıcı değildir. Dolayısıyla evlilik bu vaad göz ardı edilerek devam eder. Eğer şart kabul edersek, babasının mehir için öne sürdüğü şart geçerli kabul edilmemiştir. Nikah ise şarttan ayrı olarak geçerli kabul edilmiştir.

⁴⁹⁷ Evlilik gerçekleştiği için Hind mehre hak kazanmış olur. Mehir de teslim edildiği için geri alnamaz. Hind'in babasının çeyiz olarak vaat ettiği malları vermemesi mehri geri almak için bir hak doğurmaz. Zira Hanefi mezhebinde vaat bağlayıcı değildir.

1.3.9. Muaccelin İstihkâkı (Mehir malının üçüncü bir kişiye ait olması) ile İlgili Uygulama

Burada bahsedilen konu eşya hukukuyla ilgilidir. Mehir olarak verilen malın üçüncü bir kişiye ait olduğu ortaya çıkarsa bu malın aynî mal olup olmadığı, aynî mal olması durumunda aynî hak sahibinin bu malı alması, mehir borcunun şahsî borç haline dönüşmesi ele alınmaktadır.

Zeyd Hind'i şu kadar esvap mehr-i muaccel olmak üzere tezevvüc edip ol esvabı Hind'e verip ba'dehu Bekr ol esvaba müstehak çıkıp Hind'den alsa halen Zeyd fevt oldukda Hind terekesinden ol esvabın kıymetini almaya kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.189)⁴⁹⁸

Zeyd bir miktar akçe mehr-i müeccel ve bazı esvap mehr-i muaccel olmak üzere tezevvüc ve ol esvâbı Hind'e verip ba'de'd-duhûl Hind fevt oldukda Amr ol esvaba müstahak çıkıp ba'del isbât ve'l-hüküm Hind'in sâir vereseşi yedlerinden ahz eylese sâir verese dahî ol hesâbın kıymetinden hisselerini Zeyd'den almaya kâdir olurlar mı?

El-Cevap: Olurlar. (s.189)⁴⁹⁹

Zeyd Hind'i bir miktar eşya mehr-i muaccel olmak üzere tezevvüc ve duhûl edip ol eşyayı Hind'e verip ba'dehu ol eşyaya Zeynep müstehak çıkıp hükmü hâkimle Hind'den alınca Hind ol eşyanın kıymetlerini tazmin ve ahze kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.189)⁵⁰⁰

⁴⁹⁸ Mal aynî bir hak olduğundan malın sahibi onu kimin yanında bulursa alır. Bu elbisenin sahibi mehir olarak verilen Hind'in yanında bulduğu malını alır. Bu durumda o malın değeri kocası Zeyd'in zimmetinde borç olarak kalır. Vefat ettiği için diğer borçlularla birlikte mirasından bu hakkı alır.

⁴⁹⁹ Hind'e mehir olarak verilen Amr'ın mal üzerindeki hakkı aynî hak olduğundan malını Hind'in mirasçılarının elinden alır. Bu durumda Hind'in mehirinin kocası tarafından mirasçılara ödenmesi gerekir.

⁵⁰⁰ Kadına verilen mehr-i muaccel başkası tarafından hak iddia edilerek elinden alınırsa, mehir aynî hak olmaktan çıkar ve o malın kıymeti kocanın zimmetinde borç olur. Koca o malın kıymetini tazmin eder.

6. İzdivacın Tekrarı Durumunda Mehr ve Uygulama

İslam hukukunda bâin talak ile boşama meydana gelmesi durumunda tarafların yeniden bir araya gelmesi ancak yeni bir nikah ve mehir ile mümkündür. Bu başlık altında boşama sayılıp sayılmayacak durumlar ele alınmış ve boşama sayılanlarda yeniden nikahın gerektiği, boşama sayılmayanlarda ise yeni nikaha gerek olmadığı belirtilmiştir. Yeni nikaha gerek olduğu durumlarda evlilik akdinin bir sonucu olarak mehir ortaya çıkmıştır. Mehr-i müeccelin ödemesi boşanma zamanına bırakıldığı için boşamanın gerçekleşmesi durumunda önceki nikah akdinden doğan mehir borcunun ortaya çıkıp çıkmadığı değerlendirilmiştir.

Zeyd Hind'i üçbin akçe mehr-i müeccel tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl edip ba'dehu Hind'i tatlık ettikten sonra, Zeyd Hind'i dörtbin akçe mehr tesmiyesiyle tekrar tezevvüc ve duhûl edip ba'dehu bâinen Hind'i tatlık eylese halen Hind akd-i evvelde tesmiye olunan üç bin akçe mehr ile akd-i saniyede tesmiye olunan dört bin akçe mehri Zeyd'den tamamen almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.189)⁵⁰¹

Zeyd zevce-i medhûlün bihası Hind'i bainen tatlık edip iddeti içinde şu miktar mehir tesmiyesi ile yine Hind'i tezevvüc edip akdi saniyede kable'd-duhûl yine Hind'i tatlık etmiş olsa halen Hind akd-i evvel ve sâniyede tesmiye olunan mehri tamamen almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.189)⁵⁰²

Zeyd yirmi bin akçe mehr-i müecceli olan zevce-i medhûlün bihası Hind'i ihtiyaten tecdid-i akd-i nikah eylese halen Zeyd Hind'i tadlık ettikte Hind Zeyd'den yirmi binden ziyâde akçe almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.189)⁵⁰³

⁵⁰¹ Zeyd Hind'i belirli bir mehirle nikahlayıp bir süre evlilik hayatı yaşadktan sonra boşayıp, tekrar belirli bir mehirle nikah kırsa Hind her iki akiddeki mehre de hak kazanmıştır.

⁵⁰² Birinci mehri almaya hak kazanır zira duhûl vâki olmuştur. İkinci mehirde ise duhûl meydana gelmemekle birlikte yine mehir alabilir şeklinde fetvâ verilmiştir. Mehrin tamamının alınması zıfâf veya halveti sahiha durumunda gerçekleşirdi. Metinde izah olmadığı için halveti sahiha ihtimali söz konusudur. Aksi takdirde duhûl meydana gelmemişse halvet de olmamışsa mehrin yarısı gerekirdi.

⁵⁰³ Tecdid-i nikah'ın fikhen bir geçerliliği yoktur. Bu yüzden ilk nikahta söylenen mehir esas alınır.

Zeyd Hind'i ondört bin akçe mehr-i müeccel ile tezevvüc ve Hind'e duhûl edip ba'dehu Hind'i bâinen tatlîk ettikte mehr-i mezbûru vermeyip zimmetinde iken tekrar Hind'i rızasıyla 14 bin dört yüz akçe mehr-i müeccel ile tezevvüc ve duhûl edip ba'dehu Zeyd fevt oldukta Hind Zeyd'in zimmetinde bâki olan 14 bin akçe mehrini ve sonra tezevvüc ettikte tesmiye olunan 14 bin dörtyüz akçeyi Zeyd'in tereke-i vâfiyesini kabz eden veresesinden almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.189)⁵⁰⁴

Zeyd Hind'i bin akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl ettikten sonra Zeyd Hind'i darb edersen benden boş olsun deyûp ba'dehu Zeyd Hind'i darb ettikten sonra iddeti içinde Hind'e müracat edip mehr-i mezburu Hind'e vermiş olsa halen Zeyd Hind'i tatlîk ettikte Hind Zeyd'den tekraren mehr namına bir nesne almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.189)⁵⁰⁵

Zeyd menkûhesi Hind ile ziyade ale'l-mehr kastınsız mehr tesmiyesiyle ihtiyaten tecdid-i akd-i nikah edip ba'de'-zaman Hind'i tatlîk ve mukaddemen olan mehr-i müsemmasını Hind'e verdikten sonra Hind ol ihtiyaten tecdid-i akdi nikah ettiklerinde tesmiye olunan meblağı dahi Zeyd'den almaya kâdire olur mu? (s.189)

el-Cevap: Olmaz.⁵⁰⁶

7.Vekilin Mehri Artırması Konusunda Uygulama

Bu bölümde evlenen kişinin kendisine vekil tayin ettiği müvekkilin evlenenin belirlediği mehrin üstünde bir meblağla nikah kıymasından bahseden fetvalar bulunmaktadır. Vekil şayet müvekkilin önceden tesbit ettiği mehirden daha yüksek bir mehirle evlendirmişse akit mevkûf olur ve ancak müvekkilin icâzetiyle muteber

⁵⁰⁴ Zeyd Hind'i iki def'a nikahlayıp akabinde de boşarsa her ikisinde de tesmiye olunan mehr-i müecceli Hind Zeyd'in ölümünden sonra da terekesinden alır.

⁵⁰⁵ Birinci boşama ric'î talak olup iddet süresi içinde dönüş meydana geldiği için yeni bir mehir ve nikah akdine gerek olmadan ikinci evlilik yeni gerçekleşir. İkinci boşama bain olursa ilk evlilikte belirlenen mehri ödemesi gerekir.

⁵⁰⁶ İlk nikahda belirlenen mehri müsemmayı alır. İhtiyati nikah veya tecdid-i nikah gibi uygulamaların fikhî olarak bir geçerliliği yoktur. Dolayısıyla ihtiyati nikah ile belirlenen mehri alamaz.

olur. Değilse iptal edebilir. Mehrin artırılmış olduğunu bilmeden evlenmeyi tasdik etmesi zifaktan sonra bile müvekkilin akdi iptal ettirme yetkisini ortadan kaldırmaz⁵⁰⁷

Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehr ile tezvâce tarafından Bekr'i tevkîl edip ba'dehu Bekr Hind'i şu kadar akçe ziyade mehr tesmiyesiyle Zeyd'e tezvâc edip ba'dehü Zeyd vâkıf olmadan Hind'e dahil olup âlim oldukça kabul etmeyüp Hind'den müfârat eylese Hind Zeyd'den ne mikdar mehr alır.

el-Cevap: Mehr-i misliyle müsemmadan hangisi ekal ise onu alır.(s.190)⁵⁰⁸

Zeyd Hind'i yirmi bin akçe mehr ile kendini tezvâce Amr'ı tevkîl ettikten sonra Amr Hind'i Zeyd'e otuz bin akçe mehrle tezvâc edip ba'dehu Zeyd bilmeden Hind'e dâhil olup ba'dehü bildikte akd-i mezbûru red eylese Hind'in mehr-i misli yirmi bin akçe olmağla Zeyd Hind'e yirmi bin akçeye verirken Hind akd-i mezbûra binâen ziyadeyi almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.190)⁵⁰⁹

Zeyd Hind'i kendine kırk bin akçe mehr ile tezvâce Amr'ı tevkîl ettikte Amr Hind'i altmış bin akçe mehr ile Zeyd'e tezvâc edip ba'dehu Zeyd bilmeden kable'd- duhûl fevt olsa Hind tereke-i Zeyd'den mehr ve hisse namına bir nesne almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.190)⁵¹⁰

8.Ğaib Koca ve Kadının Tekrar Evlenmesi Konusunda Mehr

Zeyd-i ğaibin zevcesi Hind zevcem beni tatlık etti deyû nefisini Amr'a tezvâc edip bade'd-duhûl Zeyd gelip Hind'i Amr'dan tefrîk ettirip alsa Amr Hind'e mehr-i

⁵⁰⁷Cin. a.g.e., s.157

⁵⁰⁸ Burada vekilin yetkisini aşması söz konusudur. Müvekkil önceden tesbit ettiği mehirden daha fazla bir mehirlle evlendirilmişse durumu anladıktan sonra akdi iptal etme hakkını kullanmıştır.Bu durumda zifaf gerçekleştiği için hanım mehr-i misil yada mehr-i müsemmadan daha az olanı alır.

⁵⁰⁹ Vekil tayin edilen kişi evlenecek Zeyd'in belirlediği mehrin üstünde bir mehirlle onu Hind'le evlendirince Hind kendi yakınlarının aldığı mehrin üstünde olan bu fazla mehri alamaz. Aslolan evlenecek kişinin belirlediği mehirdir.

⁵¹⁰ Burada vekil yetkisini aşarak müvekkilinin tesbit ettiği mehirden fazlasıyla evlendirmiştir. Evlilik mevkuftur. Kocanın rızası ile tamamlanır veya red etmesi ile geçersiz olur. Müvekkil de duruma vakıf olmadan vefat etmiş dolayısıyla evlilik akdini kesinleştirmemiştir. Bu yüzden akit gerçekleşmediği için fesholmuştur. Dolayısıyla mehr de ortaya çıkmaz. Zifaktan önce meydana gelen fesih de, mehrin tamamını düşürür.

muaccel deyû verdiği eşyâyı Hind'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevap: Mehr-i mislinden ziyâdesini alır. (s.190)⁵¹¹

Zeyd-i gâibin zevcesi Hind mehr tesmiye etmeksizin nefsinin Amr'a tezvîc edip Amr Hind'e dâhil olduktan sonra Zeyd gelip Hind'i Amr'dan tefrîk ettirip alsa Hind Amr'dan mehr-i mislini almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.190)⁵¹²

Âhar diyardan gelen Hind zevcem yokdur deyû nefsinin Amr'a tezvîc Amr dahi Hind'i vatı' edip bade'z-zaman Bekr zuhûr edip Hind kendinin menkûhesi olduğunu Amr'ın müvâcehesinde isbât edip Amr'dan tefrîk ettirdikte Hind Amr'dan mehrini almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.191)⁵¹³

Âhar diyarda olan Zeyd'in zevcesi Hind'e sîkatten Amr Zeyd fevt oldu deyû haber vermekle Zeyd'in vefâtına Hind'e ilm hâsıl olup ba'de inkıdâi'l-idde nefsinin Bekr'e tezvîc edip Bekr dahi Hind'e duhûl ettikten sonra Bekr fevt olup ba'dehu Zeyd hayyen gelip Hind'i aldıkta Hind Bekr'in tereke-i vâfiyesini kabz eden veresesinden mehr-i misliyle müsemâmâdan hangisini alır?

el-Cevap: Hangisi ekal ise onu alır. (s.191)⁵¹⁴

9. Kadının Mehr-i Muacceli Almadan Önce Zifaktan İmtina' Etmesi Konusunda Uygulama

Zeyd Hind'i yirmi bin akçe mehr-i muaccel ve şu kadar akçe mehr-i müeccel tesmiyesiyle tezevvüc edip muaccel tesmiye olunan yirmi bin akçeyi Hind'e vermese halen Hind muaccel-i mezbûr yirmi bin akçeyi Zeyd'den istifa etmeden nefsinin

⁵¹¹ Kayıp koca geri dönünce karısını yeni evlendiği kocasından ayırır. Boşanma neticesinde yeni koca verdiği mehr-i müsamma ile mehr-i misilden fazlasını geri alabilir.

⁵¹² Gaib kocanın zevcesi Hind bir başkasıyla mehrden bahsetmeksizin evlenip zifafa girdikten sonra gâib koca gelerek aralarını ayırınca ayrıldığı kocadan mehr-i misil alır.

⁵¹³ Bir evlilik gerçekleştiikten sonra nikahın fasit olduğunun anlaşılması halinde, eğer zifaf gerçekleşmişse adam kadına mehir olarak mehr-i misliyle müsemmasından daha az olanı verir. Şayet ilişki gerçekleşmemişse fâsit nikah akdi herhangi bir sonuç doğurmaz Hind kocasının gaibliğinde evlendiği ikinci eşden kocasının ortaya çıkmasıyla ayrılınca aralarında zifafın vukuundan dolayı mehir alır.

⁵¹⁴ Burada, karısıyla farklı beldede olan bir adamın öldüğü haberi, sika olan bazı kimselerce karısına ulaştıktan sonra, kadın iddetinin sona ermesiyle başka bir adamla evlenip birlikte olur. Ancak evlendiği adam ölür ve ilk kocası sağ olarak geri gelir. Bu durumda kadın bu evliliğin ardından ölen kocanın mirasından mehr-i misil ve müsemmasından hangisi daha az ise o miktarı mehir olarak alır.

Zeyd'e temkinden imtinâa kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.192)⁵¹⁵

Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehr ile tezevevvüc edip mehr-i muaccel ne kadar idiği beyân olunmasa halen Hind kendi misilli için urfen ve âdeten ne kadar mehr-i muaccel verilegelmiş ise ol kadar mehr-i muacceli almayınca nefsinin Zeyd'e teslimden imtinâa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.192)⁵¹⁶

Zeyd Hind'i zimmetinde sâbit şu mekûle şu cins eşya mehr-i muaccel almak üzere tezevvüc edip ol eşyayı Hind'e vermeden duhûl eylese halen Hind ol mekûle ol cins eşyanın vasatını yahut vasatından kıymetini vermeyince nefsinin Zeyd'e temkin (Birini bir şeye muktedir kılmak) etmemeğe kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.192)⁵¹⁷

Zeyd zevcesi Hind'i tatlık etmeden Hind bana akçe lazım oldu deyû Zeyd'in zimmetinde olan mehr-i müeccelini Zeyd'den taleb ve ahze kâdir olur mu?

el-Cevap: Elbette ver diyemez. (s.192)⁵¹⁸

Zeyd zevce-i medhûlun bihası Hind'i tatlîk ettikde Hind mehr-i müsemması ne mikdar olduğunu isbâta kâdir olmayıncak Zeyd'den mehr-i misil taleb edip almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.192)⁵¹⁹

⁵¹⁵ Kadın kocasından mehr-i muacceli alamadıysa, zifâfi reddedebilir. Kadının bu yetkisi bütün mezhepler tarafından ittifakla kabul edilmektedir. Koca kendi vecibesini yerine getirmedikçe karısını zifafa zorlayamayacağı gibi, aynı zamanda onun üzerinde hâiz olduğu vesayet yetkisini de kullanamaz.

⁵¹⁶ Mehr-i muaccel belirlenmemiş olsa da örf ve adet çoğu zaman mehrin bir kısmının zifaktan önce verilmesi gerektiğini belirler. Böyle bir durumda kadın örfen belirlenen mehr-i muacceli almadıysa, zifafdan geri durabilir.

⁵¹⁷ İmam Ebu Hanifeye göre kadın kendisi için belirlenen mehr-i muacceli almadan zifafa girmiş olsa bile daha sonra erkek vazifesini yerine getirmese kadın kocasını reddedebilir.

⁵¹⁸ Kadın mehr-i müeccelini ödenmesi muayyen bir vakte bağlanmışsa o vakitte onu isteyebilir. Lâkin böyle bir durum yoksa isteyemez veya kadının talebine karşı erkek irâde ederse verebilir.

⁵¹⁹ Kocasını boşayınca mehr-i müsemma bilinmiyorsa kadın bunu isbât edemediyse, o vakit mehr-i misil alır.

Zeyd Hind'i mehr tesmiye etmeden tezevvüc edip ba'dehu kable'd-duhûl ve halve Zeyd Hind'i tadlik eylese Hind Zeyd'den bir nesne almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Mut'a alır. (s.192)⁵²⁰

10.Cinsel Organında Cimaya Mani Durum Olan Kişinin Mehri Konusunda Uygulama

Evlilik ve halvette cinsel birleşmeye mani bir durum varsa böyle bir durumun ardından eşler boşansalar kadın mehrin yarısını alır. Kadın ve kocadan biri halvet esnasında hasta, (cinsel ilişkiye mani olacak hastalık) Ramazan orucunda farz veya nafile haccın ihramında veya umre ihramında olursa veya kadın âdet döneminde olursa halvet sahih olmaz.⁵²¹ Aşağıdaki fetvalarda retka denilen cinsel birleşmeye mani olacak surette üreme organında bitişik olan kadının alacağı mehirle ilgili fetvâlar yer almaktadır. Erkeğin cinsel organının kesik olması vs.gibi birlikte olmaya mani bir durumda da yine kadın mehrin yarısını almaya hak kazanır.

Zeyd Hind-i bikri tezevvüc edip bade'l-halvet Hind retkâ (üreme organında cimaya mani olacak surette bitişik kadın) olmağla Zeyd Hind'i vat' edemeyüp tadlik eylese Hind Zeyd'den tamam mehrini mi alır yoksa nısfını mı?

el-Cevap: Nısfını. (s.192)⁵²²

Zeyd Hind-i bâkireyi nikahlandıktan sonra Hind-i mezbûra eslak çıkıp cem' olmak müyesser olmayıp tefrik olursa Zeyd Hind'e ağırlık deyû verdiği esvâb-ı vâficeyi Hind'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevap: Ağırlık dediği mal ise mehr-i muacceldir. Cümlesini alamaz muaccel ve müeccelin nısfı Hind'indir.(s.192)⁵²³

⁵²⁰ Erkek mehri belirlemeden kadını evlenip zifaf ve halvetten önce kadını boşarsa mut'a öder. Mut'a boşanan kocanın sembolik de olsa kadına başörtüsü, elbise vs. cinsinden verdiği bedeldir.

⁵²¹ Merğmâni, Hidaye, **Bidayetü'l-Mübtedi Şerhi**, s.299

⁵²² Kadının cinsel organının retka olması durumunda birliktelik gerçekleşmeyip boşanma olursa kadın mehrin yarısını alır.

⁵²³ Cinsel birliktelik mümkün olmayan bir durumda karı koca arasında boşanma olursa kadın muaccel ve müeccel mehrin yarısını alır.

Zeyd zevcesi Hind'i tatlîk edip ba'dehu on sene mürurunda Zeyd Hind'i tekrar tezevvüc edip Zeyd ve Hind'in oğlu Amr Hind ile bir yere gelip taam yiyip lakin halvet-i sahiha olmadan Zeyd Hind'i tatlîk eylese halen Hind Zeyd'den mehr-i sâniyi almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Nısfını alır.(s.192)⁵²⁴

Zeyd Hind-i bikri mehr tesmiyesiyle tezevvüc ve Hind ile halvet-i sahîha olup lâkin Zeyd bağı olmağla Hind'e vâsıl olamayıp Hind'i tatlîk eylese halen Hind Zeyd'den mehrini tamamen almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.192)⁵²⁵

Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc edip halvet-i sahîha bulunduktan sonra vatı' etmeden Zeyd Hind'i tatlîk eylese halen Hind Zeyd'den mehr-i müsemmasını tamamen almağa kâdire olurlar mı?

el-Cevap: Olur. (s.192)⁵²⁶

11.Eşlerden Birinin Ölümünden Sonra Mehir Konusunda Uygulama

Hind-i sağîrenin veliyyi akrabı olan Zeyd Hind'i küfûv olan Amr'ı sağîre veliyy-i akrabı ammi Bekr'in izni ve şu kadar akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc ve nikah ettikten sonra Hind fevt olup zevci Amr'ı ve sair veresesini terk eylese halen sâir verese ba'del bulûğ Amr'dan mehr-i mezbûrdan (sözü edilen mehir) hisselerini almaya kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.193)⁵²⁷

Hind-i sağîreyi veliyy-i akrabı Zeyd mehr-i misliyle küfûv Amr-ı sağîre tezvîc edip Amr'ın babası Bekr dahi kabul ettikten sonra Amr fevt olup malı olmasa Bekr mehre dâmin olmuş değil iken Hind'in vasîsi Bişr Bekr'e mücerred Amr'ın babası olmağla

⁵²⁴ İlk boşamanın ardından on sene sonra ikinci kez evlenen bir çift kocanın isteğiyle zifaf ve halvet olmadan boşanırlarsa kadın ikinci nikahta belirlenen mehrin yarısını alır.

⁵²⁵ Aralarında halvet-i sahiha olan karı koca erkekten kaynaklanan bir sebepten dolayı cinsel münasebette bulunamayıp kocanın kadını boşaması durumunda kadın mehrin tamamını almaya hak kazanır.

⁵²⁶ Aralarında halvet-i sahiha olmuşsa kadın mehrin tamamını almaya hak kazanır.

⁵²⁷ Nikahtan sonra kadın ölürse kadın verese belirlenen mehri almaya hak kazanır.

Hind'in mehrini malından almalı deyû cebre kâdir olur mu?

el -Cevap: Olmaz.(s.193)⁵²⁸

Zeyd-i sağîrın veliyy-i akrabı li-ebeveyn karındaşı Amr hâdır iken Zeyd'in ammi Bekr Amr'in izinsiz Hind'i Zeyd'e tezvîc edip Amr akd-i müceyyez olmadan Zeyd kable'l-bulûğ ve'd-duhûl fevt olsa Hind akd-i mezbûra binâen Zeyd'in terekesinden mehr namına nesne almağa kâdire olurlar mı?

el-Cevap: Olmaz.(s.193)⁵²⁹

Sekiz yaşında olan Hind-i sağîreyi veliyy-i akrabı olan vâlidesi Zeynep küfüv Zeyd'e mehr-i misliyle tezevvüc ve nikah edip Zeyd Hind'e dâhil olup on iki yaşına dek Hind ile böyle olup vatı' ve izale-i bekâret edip ba'dehu Hind bâliğa olduğu anda nefsinin ihtiyar ve işhâd edip hâkime Zeyd'in huzurunda nikahı fesh ettirdikten sonra Zeyd'den tamamen mehrini almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.193)⁵³⁰

Zeyd mutîka lilcima (cima yapabilen) olan kızı Hind-i sağîreyi şu kadar akçe mehr tesmiyesiyle Amr'a tezvîc ve nikah ettikten sonra Amr kable'd-duhul ve'l-halve Hind'i tatlik edip ba'dehû Zeyd Hind'in mehrini Amr'dan almadan Hind bâliğa olsa halen Hind nısf mehrini Amr'dan almağa kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.193)⁵³¹

Zeyd-i sağîrın ammi veliyy-i akrabı Amr Hind'i şu kadar akçe mehr tesmiyesiyle tezvîc ettikten sonra kable'd-duhûl Zeyd bâliğ olup hıyar-ı bulûğla akd-i hâkime fesh ettirse Hind mehr-i müsemmanın nısfını Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.193)⁵³²

⁵²⁸ Burada velisi tarafından evlendirilen kocanın ölmesi durumunda şayet kocanın malı mehr için yeterli değilse kadının vasileri onu kocanın velisinden cebr ile almaya muktedir değildir.

⁵²⁹ Zeyd'in veliyy-i akrabı kardeşi varken amcası onun izni olmaksızın kendisini evlendirse ve Zeyd bulûğa ermeden ve zifaf da olmadan vefat etse Hind mehr talebinde bulunamaz zaten evlilik fâsittir.

⁵³⁰ Velisi tarafından evlendirilen küçüklerin bulûğ muhayyerliği var. Bulûğa erince evliliği reddederse mehr gerekmez, ancak zifaf vuku' bulduysa bu örnekte olduğu gibi o zaman mehrin tamamını alabilir.

⁵³¹ Velisi tarafından evlendirilen cimaya muktedir küçük bir kız zifaf veya sahih halvet söz konusu olmadan , kocası tarafından boşanırsa bu durumda bulûğa ermiş olsa da kendisine tespit edilen mehrin yarısı verilir.

⁵³² Zifaf veya sahih halvetten önce eşler arasında boşanma olmaksızın ayrılık meydana geldiği zaman mehrin tamamı düşer. Boşanma olmadan meydana gelen bu ayrılık fesih olur. Zifaftan önce meydana gelen fesih, mehrin tamamının düşmesini gerekli kılar. Burada bulûğ muhayyerliği sebebiyle nikah feshedilmiştir. Dolayısıyla kadın mehre hak kazanamaz.

Hind-i sağîrenin li-ebeveyn ammi veliyy-i akrabı olan Zeyd Hind'i mehr-i misliyle küfüv Amr'a tezvîc ettikten sonra kable'd-duhûl ve'l-halve Hind bâliğa olduğu anda hıyar-ı bulûğla nefsinı ihtiyar edip akd-i mezbûru Amr'ın huzurunda hâkime fesh ettirip ba'dehu Amr fevt olsa Hind Amr'ın terekesinden mehrini almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.193)⁵³³

Zeyd zevce-i medhûlun bihâsı Hind'i talak-ı selâse ile tatlık edip iddet-i münkadiye olduktan sonra tahlil için Hind Bekr'e tezvîc olunup Bekr dahi Hind'in yanına varıp arkasını sığayıp dahil olmadan çıkıp Hind'i tatlık eylese ba'dehü Zeyd Hind'i bilâ hülle almak câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.193)⁵³⁴

Bu surette Zeyd Hind'i tezevvüc câiz olur za'miyle (sanarak) şu kadar akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl edip ba'dehu kâdî beynlerini tefrîk eylese halen Hind'den sonra tesmiye olunan mehri mehr-i misline müsavi olunmağla Hind Zeyd'den mehr-i müsemmâyı almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.193)⁵³⁵

Hind hacr ve terbiyesinde olan müteveffâtı kız karındaşı Zeyneb'in kızı Hatice-i sağîreyi babası Zeyd'den izinsiz şu kadar akçe mehr tesmiyesiyle Amr'a tezvîc ettikten sonra Zeyd nikaha âlim oldukta kabul etmeyip red eylese halen Hatice bâliğa oldukta Amr'dan Hind'in tesmiye ettiğİ mehri taleb edip almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.194)⁵³⁶

Zeyd âhar diyarda iken zevcesi Hind Zeyd'in kızı Zeyneb'i küfüv olmayan Amr'a tezvîc Amr dahi tezevvüc edip Zeyneb'e duhûl ettikten sonra Zeyd geldikte nikah-ı mezbûru hakimi'ş-şer'a fesh ettirmiş olsa halen Zeynep mehrini Amr'dan almağa

⁵³³ Burada da yine bulûğ muhayyerliğı hakkını küçük yaşta velisi tarafından evlendirilen kız kullanıp nikahı hâkime feshettirmiştir. Dolayısıyla bu durumda mehr alamaz.

⁵³⁴ Burada üç talakla boşanan bir kadın hülle için bir başka erkekle evlenip duhul vuku' bulmadan boşanırsa bu durumda hüllenin şartı olan zıfaf gerçekleşmediğı için kadın eski kocasına dönemez.

⁵³⁵ Burada fasit evlilik söz konusudur. Evlenmeleri câiz olmadığı halde iki kişinin arasında nikah vuku bulmuş sonrasında hâkim onları boşamıştır. Cinsel birleşmeden önce fasit nikah hiçbir hukuki sonuç doğurmaz. Ama cinsel birleşme olmuşsa kadın ortalama mehr-i misil ile taraflar arasında belirlenmiş olan mehirden az olanına hak kazanır. Burada mehr-i müsemma ile mehr-i misil birbirine denk olduğu için mehr-i müsemmayı alır.

⁵³⁶ Veliyy-i akrabı dışında biri tarafından evlendirilen küçük kızın velisi nikahı feshedebilir. Aralarında meydana gelen bu aylık sebebiyle mehr düşer.Dolayısıyla kız bâliğa olduğunda da tesmiye olunan mehre hak kazanamaz.

kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.194)⁵³⁷

12.Üç Kere Boşamadan Sonra Hüllesiz Evlilikte Mehr Konusunda Uygulama

Zeyd zevcesi Hind'i talak-ı selâse ile tatlık etmişken Hind nefsinin zevc-i âhara tezvîc etmeksizin Zeyd Hind'i yine tezvîc edip almak câiz olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.194)⁵³⁸

Bu surette Zeyd Hind'i nefsinin âhara tezvîc etmeksizin şu kadar akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc edip vatı' etmiş olsa hâlen hâkim tefrîk ettikde Zeyd üzerine mehr-i müsemma lâzım olur mu?

el-Cevap: Müsemma ile mehr-i müsellemden (teslim edilen) ekal lâzım olur.(s.194)⁵³⁹

Zeyd zevcesi Hind'i talak-ı selâse ile tatlık ettikde Zeyd Hind'i bilâ hülle şu kadar akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc edip ba'dehu duhûl bulunmadan Zeyd Hind'i benden boş olsun deyû müfârekât eylese halen Hind Zeyd'i ahz edip akd-i mezbûrda tesmiye olunan mehrini almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.194)⁵⁴⁰

Zeyd Amr'ın kızı Hind'i bîkr olmak üzere şu kadar bin akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl eyledikten Zeyd Hind'i bîkr bulamamağla tatlık eylese halen Hind mehrini Zeyd'den talep eyledikte Zeyd Hind'e bîkr çıkmadın deyû mehrini vermemeye kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.194)⁵⁴¹

⁵³⁷ Annesi tarafından babası yokken ve onun izni olmadan denk olmayan biriyle evlendirilen kız veliyy-i akrabâ olan babasının rızası olmadığı için nikah feshedilir. Ancak aralarında zifâf gerçekleştiği için kadın mehr almaya hak kazanır. Şayet zifâf ve halvet olmasaydı kadının mehr alma hakkı ortadan kalkacaktı.

⁵³⁸ Konu geniş bir şekilde daha önce geçmişti. Hülle olmadan erkek üç defa boşadığı karısıyla tekrar evlenemez.

⁵³⁹ Bu evlilik fasit bir evliliştir. Ancak aralarında münasebet gerçekleştiği için kadın mehr-i müsemmadan veya müsellemden daha azını alır.

⁵⁴⁰ Üç talakla boşanan bir kadın hüllesiz tekrar nikah edilse fasit bir nikah olmuş olur. Burada hüllesiz mehr tesmiyesiyle yapılan bu nikahta aralarında birleşme olmadan erkek kadını boşadığından tesmiye olunan mehr düşer, kadın o mehri alamaz.

⁵⁴¹ Bâkire zannıyla alınan kız bâkire çıkmasa bu sebebe binaen erkek kadını boşasa aralarında zifâf gerçekleştiği için kadın tesmiye olunan mehri alır.

Hind zevci Zeyd'e nikahım helal olsun beni tatlîk eyle dedikte Zeyd dahi tatlîk etmiş olsa halen Hind Zeyd'in zimmetinde olan mehrini Zeyd'den talep edüp almağa kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.194)⁵⁴²

Hind zevci Zeyd'e beni tatlîk eyle dedikte Zeyd Hind'e zimmetinde olan mehr-i müeccelini bana hibe edersen seni tatlîk edeyim dedikte Hind tatlîk edersen hibe eyledim deyûp Zeyd dahi bâinen tatlîk eylese halen Hind mehr-i müeccelini Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Muhâlea etmedilerse olur.(s.194)⁵⁴³

Dokuz yaşında olup bülûğuna mu'terefe olmayıp âkile ve müseyyera olan Hind zevci Zeyd zimmetinde olan şu kadar bin akçe mehrini Zeyd'e hibe edip Zeyd dahi Hind'i tatlîk eylese halen Hind bâliğa oldukta mehrini Zeyd'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.194)⁵⁴⁴

Zeyd Amr'a zevcen Hind'i tatlîk eyle zimmetinde olan mehri eğer senden talep edip alırsa ben sana dâminim demekle Amr Hind'i tatlîk edip ba'dehu Amr fevt oldukda Hind tereke-i Amr'ı kabz eden veresesinden talep edip aldıkta verese dahi Zeyd'i ahz edip sen vech-i muharrer üzre dâmin olmuşsun mehr-i mezburu bize ver demeye kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olmazlar. (s.194)⁵⁴⁵

13.Küffarın Nikahı Konusunda Mehr ve Uygulama

İslam hukukunda nikah akdinin malî bir sonucu olan mehir, zimmilerin evliliklerinde de söz konusu olur. Gayr-i müslimler arasında yapılan evlenme akitlerinde mehir hiç zikredilmemiş, yahut da bütün hukuklar da mal sayılmayan bir nesne mehir olarak

⁵⁴² Boşanmayı kadın isterse kocasından mehr talep edemez.

⁵⁴³ Muhâlea: Herhangi bir nedenle evlilik hayatını sürdürmek istemeyen kadının kocasına ödediği bir bedel karşılığında evlilik bağından kurtulmasına muhâlaa denir. Bu bir talak şeklidir. Şayet kadınla erkek arasında böyle bir anlaşma olmadıysa kadın mehr-i müeccelini alabilir.Aksi takdirde alamaz.

⁵⁴⁴ Bulûğundan önceki tasarrufu geçersizdir. Bâliğ olmayanın hibe etmesi câiz değildir Bulûğdan önce mehrini hibe edip boşanmış olsa da; bulûğa eren kadın mehrini kocasından alabilir.

⁵⁴⁵ Zeyd Amr'a karısını boşamasını şayet mehrini isterse de kendisinin bu mehre kefil olacağını taahhüd ediyor. Amr karısını boşuyor, ancak vefât edince karısı Hind Amr'ın terekesinden mehrini alıyor, vârisler Zeyd'den taahhüdünü gerçekleştirmesini isteyince dâmin oldun öde diyebilirler. Zeyd'in Hind'e bir borcu yoktur.

zikredilmiş olursa Ebu Hanife'ye göre; eğer böyle bir akit onların dininde ve hukukunda câiz ise sonradan Müslüman olmaları, yahut İslam mahkemesine başvurmaları halinde kadının mehir alacağı olmadığına hükmolunur.⁵⁴⁶ Dolayısıyla evlilikte cinsel birleşme olması veya erkeğin ölmesi gibi durumlarda, aynı durumda mehir belirlenmeden evlenmiş Müslüman kadından farklı olarak, zimmi kadına mehir ödenmesi söz konusu olmayacaktır.

Ancak Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, İslam ülkesinde evlenen zimmiler, nikah esnasında mehir belirlememiş olsalar bile, cinsel birleşmenin gerçekleşmesi veya erkeğin ölmesi durumunda, gayr-i müslim kadın mehr-i misil alabilecektir. Bununla beraber, erkeğin cinsel birleşme olmadan önce kadını boşaması halinde ise, gayr-i müslim kadın mut'a (Mut'a, nikah akdi esnasında mehir belirlenmeyip, sonrasında cinsel ilişki gerçekleşmeden erkeğin kâdını boşaması durumunda, kadına mehir verilmesi gerekmeyip, bir çift elbise vb. hediye cinsinden şeylerin genel adı) almaya hak kazanacaktır.⁵⁴⁷

Zeyd Yahudi Hind-i Yahudiyeyi mehr tesmiye etmeden tezevvüc edip ba'dehü kable'd-duhul Zeyd fevt olsa halen Hind hâkime terafu' (müracat) edip tereke-i Zeyd'den mehr- i mislini almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.195)⁵⁴⁸

Zeyd-i zimmî Hind-i Nasraniyyeyi tezevvüc edip kable'd-duhûl ve'l-halve Zeyd fevt olsa halen Hind Zeyd'e vârise olup terekesinden tamamen mehr-i müsemâmını ve hissesini almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.195)⁵⁴⁹

Zeyd-i zimmi Hind-i Nasraniyyeyi mehirsiz tezevvüc edip dinlerinde dahi bu veche üzere tezevvüc câiz olunca halen Hind şeref-i islamlâ müşerrefe olup Zeyd islâmı kabul etmemekle Hind Zeyd'den tefrîk olunsâ Hind Zeyd'den mehr taleb edip

⁵⁴⁶ Karaman, **a.g.e.**, C.III, s.381

⁵⁴⁷ Merğınani, **a.g.e.**, s. 312

⁵⁴⁸ Nikah akdinden sonra zıfafa girmeden veya sahih halvetten önce ya da sonra eşlerden birinin vefatı halinde mehir kesinleşir. Bu durumda Yahudi bir kadın da olsa hâkime müracat edip şayet mehr tesbit edilmediyse bile mehr-i mislini talep edebilir.

⁵⁴⁹ Zimmîler kendi aralarında mehir belirlemiş olurlarsa erkeğin mehir borcu doğar. Şer'i mahkemeye başvurmaları durumunda, kocası ölünce karısı mehrini ve mirastan payını alır.

almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.195)⁵⁵⁰

Zeyd-i zımmi mehirsiz Hind-i Nasraniyeyi tezevvüc edip dinlerinde dahi mehirsiz tezevvüc câiz olup ba'dehü Zeyd şeref-i islamları müşerref olduktan sonra Hind islâmı kabul etmemekle Zeyd Hind'i tatlık eylese Hind Zeyd'den mehr namına bir nesne almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.195)⁵⁵¹

Zeyd-i zımmi Hind-i nasraniyyeyi mehirsiz tezevvüc edip dinlerinde dahi bu veche üzre tezevvüc câiz olup ba'dehu Zeyd ve Hind şeref-i islamları müşerref olduklarından sonra Zeyd fevt olsa halen Hind tereke-i Zeyd'den mehr talebine kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz.(s.195)⁵⁵²

Zeyd-i zımmi Hind-i nasraniyeyi mehirsiz tezevvüc edip dinlerinde dahi mehirsiz tezevvüc câiz olup ba'dehu şeref-i islamları müşerref olduktan sonra Zeyd fevt olsa Hind Zeyd'in terekesini kabz eden veresesinden mehr talebine kâdire olur mu?

el-Cevap: İmam-ı Azam (rahimehullah) katında olmaz.(s.195)⁵⁵³

14. Mehr- i Müeccelin Tesbit Edildiği Tarih ve Ödeneceği Tarihdeki Değerini Dikkate Alma ve Konuyla İlgili Uygulama

Osmanlı Devletinde kullanılan para birimleri zamanla değişmiştir. Fetâvâ-yı Abdurrahim'de fetvalara konu olan para birimleri içinde akçe, dirhem, dirhem-i şer'i, kuruş, esedî sayılabilir. Zaman içersine kullanılan paranın tedâvülden kalkıp onun yerine başka paraların kullanıldığını ve mehrin ödenmesinde de bu para değerlerinin dikkate alındığını görmekteyiz. Örneğin zuyûf akçe yerine ceyyid akçe tedâvüle

⁵⁵⁰ Zeyd-i zımmi Hristiyan Hind'le kendi dini üzere mehirsiz evlenip sonrasında Hind Müslüman olup kocasından boşanınca Hristiyan iken evlenip mehr söz konusu olmadığından sonradan mehr talep edemez.

⁵⁵¹ Kendi dinleri üzere mehirsiz olarak evlenen zımmi karı kocadan koca müslüman olunca kadından ayrıldıktan sonra kadın kocasından mehr talep edemez. Bu iki meselede de biri Müslüman olup, diğer eş İslâmı kabul etmiyorsa önceki hüküm dine göredir.

⁵⁵² Zımmi karı koca Müslüman olduktan sonra koca ölünce kadın kocasının terekesinden mehr talep edemez. Çünkü her ikisinde kendi dinleri üzerine mehirsiz olarak evlenmişlerdir.

⁵⁵³ Şayet mehirsiz olarak evlenen kişiler zımmî ise Ebû Hanife'ye göre, mehr-i misil gerekli değildir. Ancak Ebu Yusuf ve İmam Muhammed aksi görüştedir. Onlara göre İslâm ülkesinde evlenen zimmiler, nikah esnasında mehr belirlememiş olsalar bile, cinsel birleşmenin gerçekleşmesi veya erkeğin ölmesi durumunda, gayr-i müslim kadın mehr-i misil alabilecektir.

geçtiğinde verilecek mehrin eski paranın değerine uygun ödenmesi gerekmektedir. Kadın veya kocanın vefatıyla birlikte vârislere intikal eden mehir borcunda bu hususun gözetilmesi önem arz etmektedir. Mesela mehrin belirlendiği tarihte o paraya bir deve veya bir at alınabilecekken ödendiği tarihte bu paranın bir kıymet-i harbiyesinin kalmaması mehrin lâyıkiyla ödenmesi anlamına gelmez. Bu ve benzer mevzulara bakıldığında o asırda da Osmanlı devletinde enflasyonun var olduğu görülmektedir.

Zeyd Hind'i her onu bir dirhem şer'i gelir akçeden şu kadar akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl edip birkaç sene mürûrunda Zeyd fevt olsa halen Hind tereke-i Zeyd'den mehr-i müsemma için olmakla ol kadar akçeyi almak murad ettikte sâir verese halen hurda ve züyûf akçe râyicdir mehr-i müsemman adedince ol kadar hurda ve züyûf akçe al demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olmazlar. (s.196)⁵⁵⁴

Guruş ceyyid akçe ile yetmiş akçeyi râyiç iken Zeyd Hind'i ol mekûle ceyyid akçeden şu kadar akçe mehr-i müeccel ile tezevvüc edip ba'dehu zuyûf akçe zâhir olup züyûf akçe ile guruş ikiyüz akçeye râyiç olup ol mekûle ceyyid akçe idi nâsdan munkatı' olduktan sonra Zeyd fevt olsa halen Hind ol makule ol kadar ceyyid akçenin yevm-i inkıtâ'da olan kıymetini terekeden almak istedikte sair verese Hind'e her ikiyüz ceyyid akçe mukabelesinde bir guruş al ya ceyyid adedince züyûf akçe al demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olmazlar. (s.196)⁵⁵⁵

Züyûf akçe râyiç iken Zeyd Hind'i şu kadar züyûf akçe mehr-i müeccel ile tezevvüc ettikten sonra züyûf akçe kâsid olup (ortadan kalkıp) ba'dehu Hind fevt olsa Zeyd ol kadar züyûf akçenin yevm-i kesadda (ortadan kalktığı) altından yemişten

⁵⁵⁴ Mehrin belirlendiği tarihte paranın değeri ne ise aradan geçen zamanla birlikte ödendiği zamanda aynı değere sahip olması gerekir. Değeri yüksek olan akçe ile tesbit edilen mehir zuyûf akçe ile yani değeri düşük parayla ödenemez. Kocası ölen bir kadın vârisleri itiraz edip o günün rayiç değeri olan parayla mehrin verilmesini iddia etse bile kadın mehrin tesbit edildiği tarihteki değerini alır.

⁵⁵⁵ Mehrin tesbit edildiği tarihte kuruş yeni akçeyle 70 akçe tutarındayken belirlenen mehr-i müeccel sonrasında eski para ortadan kalkıp değeri düşük zuyûf akçe çıkıp kuruş iki yüz akçe tutarında hesaplandığı zaman kocası ölen bir kadın mehr-i müeccelini vârisler o günün parasının değeriyle mehrin verilmesini söyleseler de mehrin tesbit tarihindeki mehr-i müsemmanın değerini almalıdır.

kıymetinden sâir vereseye hisselerini verirken sâir verese almayıp züyûf adedince ceyyid akçe ver demeye kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olmazlar. (s.196)⁵⁵⁶

Zeyd Hind'i has gümüşten maktu'(değeri ve parası biçilmiş) her onu bir dirhem şer'i gelir şu kadar bin akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl edip ba'dehu birkaç sene mürûrunda Zeyd fevt oldukta sâir verese Hind'in mehr-i mezbûrunu tereke-i vâfiye-i Zeyd'den tamamen vermeyüp meblağı mezbûrun mukâbelesinde Hind'e adedince züyûf akçe ve yâhut her yüz yetmişi mükabelesinde bir esedî (Osmanlıda kullanılan bir para birimi) al demeye kâdire olurlar mı?

el-Cevap: Olmazlar. (s.196)⁵⁵⁷

Zeyd Hind'i bir beldede râyic olan şu mekûle akçeden on bin akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl ettikten sonra Hind'i tatlık eylese halen Zeyd mehr-i mezburun mislini Hind'e verirken Hind almayıp mehr i mezburun mükâbelesinde şu kadar kuruş ver demeye kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.196)⁵⁵⁸

Bir diyarın nakd-i beledi her ikiyüzü bir kuruşa râyiç olup hurda ve züyûf akçe olmağla Zeyd Hind'i ol diyarda olmağla akçeden yirmi bin akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl edip ba'dehu fevt olsa halen Hind terekeden ol diyara rayiç olan mezburu'n na't akçeden yirmi bin akçe almağa kanaat etmeyip yirmi beş günlük ba'di olan diyarda cedid akçe râyicdir öyle oluncak ol diyar akçesinden yirmi bin cedid akçe alırım ve yâhud her yüzü mukâbelesinde bir esedî kuruş alırım demeye kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.196)⁵⁵⁹

⁵⁵⁶ Züyûf akçenin kullanıldığı zamanda evlenip o zamanın parasıyla tesbit edilen mehr-i müeccel bu paranın ortadan kalktığı dönemde, kadın ölüp kocası vârislere o zamanki paranın piyasadaki değerini vermek isteyince vârisler eski paranın adedince yeni akçe ver diyemezler. Mehir tesbit edildiği zamana uygun değeriyle verilmelidir.

⁵⁵⁷ Zamanına göre yüksek değerde belirlenmiş bir mehîr, koca ölüp aradan zaman geçince vârisler tarafından kadına değeri düşük akçe ile ödenemez.

⁵⁵⁸ Mehîrin tesbit zamanda o paranın piyasadaki değeri neyse, ödeme zamanında o değerînin mukabilinde ödeme yapılmalıdır. Kadının bunun dışında zamanın para değeriyle mehîr talep etmeye hakkı yoktur.

⁵⁵⁹ Mehîrin tesbit edildiği yerdeki râyiç bedeli neyse ödeme de aynı şekilde o bedel üzerinden gerçekleşir. Başka bir yerdeki farklı para birimiyle mehîrin ödenmesi talep edilemez.

Halen teâtisi (alıp verme) memnu' olan züyûf akçe ile altın ziyadeye râyiç iken Zeyd Hind'i yirmi bin akçe mehr-i müeccel üzerine tezevvüc edip ba'dehu beynen nâs câri olan akçenin ziyâfeti ziyâde altın dâhi ziyadeye rayiç olduktan sonra cedîd akçe zuhûr ettikte Hind fevt olup Zeyd dahi ol yirmi bin akçe mehrin mukabili kesadda altından olan kıymetinden vereseye hisselerini verüp eda murat ettikte sâir verese altından yevm-i akidde olan kıymetinden alıruz demeğe kâdire olurlar mı?

el-Cevap: Re'yü hâkimle olurlar.(s.197)

Züyûf akçenin râyici zamanında her guruş yüz seksener akçeye râyiç iken Zeyd Hind'i yüzelli bin akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc edip ba'dehu guruş üçyüz akçeye râyiç olup evvelki ziyafeti ziyâde olduktan sonra Zeyd fevt olsa halen Hind evvelki akçenin hîn-i akitte altından kıymetini tereke-i Zeyd'den almak istedikte sâir verese râzılar olmayup misli mün'adim (yok) olan akçe adedince halen râyiç olan hurda ve züyûf akçe al demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olmazlar.(s.197)⁵⁶⁰

Halen teâtisi memnu' olan züyûf akçe râyiç iken Zeyd Hind'i kırk bin akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc edip ba'dehu cedîd akçe zuhur ettikte babası ve anası Zeyd'e Hind'in mehri züyûf akçeden olmağla mehr-i mislinden nâkis oldu biz Hind'i senden tefrîk ederiz dediklerinde Zeyd ziyâde mehr kast edip mukaddemen tesmiye olunan fark bin hurda akçe fark bin cedîd akçe olsun bu vecih üzere tecdîd-i akd olunup ba'dehu fevt olduktan verese-i Zeyd'den kırk bin cedid akçeden hisse almağa kâdire olurlar mı?

el-Cevap: Olurlar.(s.197)⁵⁶¹

15.Mehre Şahitlik

Hind zevc-i mutlak-ı Zeyd'den Zeyd zimmetinde mehrim şu kadar akçedir deyû dava edip Zeyd şu kadar nâkıstır deyûp Hind'in müddeâsına şehâdete gelen Bekr meclisi

⁵⁶⁰ Mehrin belirlendiği tarihdeki değerinden veyahut da paranın değeri değişime uğradıysa o akid esnasındaki râyiç bedelin altından kıymetini ödemek asıldır. Vârislerin bunun dışındaki teklifleri geçersizdir.

⁵⁶¹ Nikahda tesmiye olunan mehir para biriminin değişmesiyle değeri düşük bir rakama tekâbül edip evlenen kadının velilerinin isteği üzerine mehr-i misline uygun olarak değiştirilip, yeni bir akid gerçekleşince koca öldüğünde kadın o sonradan tesbît edilen mehir üzerinden Zeyd'in terkesinden mehr-i müeccelini alır.

akd-i nikahta hâdir idüm deyû Hind'in davasına mutâbık şehâdet eylese lâkin Bekr'in sinninin (yaşı) tarihi akd-i nikah tarihine müsaid olmayup bu'du fâhiş olmağla ol mecliste mevcut olmayup şehadetinde kâzip olduğu zâhir ve mütehakkık olduğu ecelden hakim-i şer'i şehâdetini red eyledikten sonra Bekr-i mezbûr Hind'in mehri ol miktar olduğunu ben Zeyd'den istima' eyledim deyû şehâdet eylese câize olur mu?
el-Cevap: Olmaz (s.200)⁵⁶²

Bu surette mürâfia (mahkemeye baş vurdukları) oldukları kâdî Bekr'in mukaddemen olan şehâdetini red eyledikten sonra ettiği şehâdeti kabul edip hükm eylese hükmü sahih olur mu?
el-Cevap: Olmaz. (s.200)⁵⁶³

Zeyd zevcesi Hind'i tatlık ettikten sonra mehr-i müsemânın miktarında ihtilaf ettiklerinde Hind ve Zeyd'in akd-i nikaha vekilleri olan Bekr ve Bişr biz şu kadar akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc ettik deyû şehâdet etseler makbûle olur mu?
el-Cevap: Olmaz. (s.200)⁵⁶⁴

16.Mehirle İgili Karı Koca ve Mirasçılar Arasındaki ihtilaflar ve Uygulama

Kişi bir kadınla evlendikten sonra mehrin miktarında ihtilaf etseler, mehr-i misle ulaşana kadar kadın sözü muteber kabul edilir. Mehr-i misilden fazlasında erkeğin sözü muteber olur. Kadını zifafa girmeden önce boşayacak olursa mehrin yarısına dair kadının sözü muteber olur.⁵⁶⁵

Her iki tarafın iddiası mehr-i misle dayanmıyorsa iki taraf birbirlerine karşılıklı olarak yemin teklif ederler. Her ikisi de yemin etmişse mehr-i misl ile hükmolunur. Taraflar iddialarını zıt delillerle isbât etmişlerse durum yine aynıdır. Karşılıklı olarak yemin ettikleri taktirde, mehr-i misle hükmolunur. Bir taraf yemini reddederse, diğer

⁵⁶² Burada mehrin miktarıyla ilgili ihtilaf oluşmuştur. Konuyla ilgili şahit gösterilen şahsın akd-i nikaha şehadete uygun olmayıp yalancı olduğu ortaya çıkmıştır. Konuyla ilgili farklı beyanlarına da itibar edilmez.

⁵⁶³ Burada yalan beyanda bulunan kişi 'Ben mehrin miktarının şöyle şöyle olduğunu işittim' dese hâkimde bunu kabul etse durum değişmez. Yalancının şehâdeti muteber değildir.

⁵⁶⁴ Zeyd'in söylediği miktarı vekili yüksek tutmuş olabilir. Bu durumda vekil yetkisini aşmış olur.

⁵⁶⁵ Merğînâni, a.g.e., s.324,325

tarafın istediği meblağı ödemek zorunda kalır. İddiasını kesin delillerle isbât eden, davayı kazanır.⁵⁶⁶

Eşlerden biri ölmüşse sağ kalan eşle mirasçılar arasındaki ihtilafların çözümü yoluna gidilir. Şayet her iki eş de ölmüşse mirasçılar arasında çıkabilecek ihtilaflar şöyle çözülür. İhtilaf mehrin miktarına ilişkinse, kocanın mirasçılarının beyânlarına itibar edilir. Her iki eşin mirasçıları mehrin tesbitini ikrâr ve yemini reddettikleri takdirde mehr-i misil ödemeğe mahkum olur.⁵⁶⁷

Hind fevt olup zevci Zeyd'i ve sâir veresesini terk eyledikte Zeyd Hind'in mehri iki bin akçedir deyû sâir verese dört bin akçedir deyûp ihtilaf edip tarafeynin beyyineleri olmayup mehr-i misil tahkîm olundukta mehr-i misil ne ile mâlum olur?

el-Cevap: Hind'in babası cânibinden olan nisânın mehrine kıyas ile. (s.200)⁵⁶⁸

Zeyd Hind'i tezevvüc ettikte mehr tesmiye olunmasa halen Zeyd fevt olmağla mehr-i misline müracaat olundukda mehr-i misil ne ile ma'lum olur?

el-Cevap: Hind'in babası cânibinden olan nisânın mehrine kıyas ile ma'lum olur. (s.200)

Hind fevt olup zevci Zeyd'i ve sâir veresesini terk eyledikte sâir verese Hind'in Zeyd zimmetinde olan mehri şu kadar akçedir deyûp Zeyd şu kadar nâkıstır deyûp ihtilaf edip tarafeynin beyyinesi olmayup Hind'in mehr-i misli sâir veresesinin diğerlerine müsâid oluncak sâir verese yeminleriyle ol miktardan hisselerini Zeyd'den almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olurlar. (s.201)⁵⁶⁹

Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve sâir veresesini terk eyledikte Hind Zeyd zimmetinde olan mehr-i müccelim şu kadar bin akçedir deyûp sâir verese ondan nâkıstır deseler tarafeynin müddeâsına beyyineleri olmayıp ve Hind'in dediğine

⁵⁶⁶ Cin, a.g.e., s 253

⁵⁶⁷ Cin, a.g.e., s.255

⁵⁶⁸ Mehr-i misil kadının baba tarafından akrabalarının mehrine uygun olarak ödenir.

⁵⁶⁹ Mehr konusunda çıkan ihtilaflarda şayet tarafların yazılı delili ve şahidi olmadığında yemine başvurulur. Burada da ölen kadının vârisleri yeminleriyle kocadan alabilirler.

mehr-i misil müsâid oluncak Hind aynı ile tereke-i Zeyd'den ol kadar bin akçe mehrini almaya kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.201)⁵⁷⁰

Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve sair veresesini terk eyledikte Hind Zeyd zimmetinde olan mehrim yirmi bin akçedir deyû sâir verese on altı bin akçedir deyûp Hind'in mehr-i misli için on altı bin akçe olsa Hind müddeâsını ispat edemez iken yemini ile Zeyd'in terekesinden on altı bin akçeden ziyâde almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.201)⁵⁷¹

Hind fevt olup zevci Zeyd ile sâir veresesini terk eyledikte sâir verese Hind'in mehr-i müsemâmâsı yüz bin akçedir deyûp Zeyd elli bin akçedir deyû ihtilaf edip Zeyd'in beyyinesi olmayıp sâir verese müddeâlarını isbât edecek Zeyd'den yüz bin akçeden hisselerini almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olurlar. (s.201)⁵⁷²

Hind fevt olup zevci Zeyd'i ve sâir veresesini terk eyledikte sâir verese Hind'in Zeyd zimmetinde olan mehri on bin akçedir deyûp Zeyd ondan nâkıstır deyûp ihtilaf eyleseler Zeyd'in müddeâsına beyyinesi olmasa sâir veresenin dediklerine Hind'in mehr-i misli müsâid oluncak verese yeminleri ile on bin akçe mehirden hisselerini Zeyd'den almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olurlar. (s.201)⁵⁷³

Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve sâir veresesini terk eyledikte Hind Zeyd zimmetinde olan mehrim on altı bin akçedir deyûp sâir verese bin akçedir deyûp Hind'in mehr-i misli dahi bin akçe olsa Hind ziyâdeyi isbât edemeyincek yemini ile

⁵⁷⁰ Buradaki mehrin miktarı konusundaki ihtilafı kocası ölen kadının iddia ettiği miktar mehr-i misle mutâbık olduğundan ve karşı tarafın vârislerinin delilleri olmadığından kadın mehr-i misil alır.

⁵⁷¹ Mehrin miktarı üzerinde ihtilaf olduğunda çözüm mehr-i misil üzerindedir. Kocasını ölen kadın mehri hakkında delil getiremeyip yemin versede hüküm mehr-i misil iledir.

⁵⁷² Ölen kadının ardından koca ve vârisler arasında mehrin miktarıyla ilgili ihtilaf çıkarsa kimin delili varsa hüküm onun üzerine verilir.

⁵⁷³ Kadının ölümüyle erkek ve kadının vârisleri arasında ihtilaf çıkarsa erkeğin beyyinesi olmayıp vârislerin iddia ettikleri mehir mehr-i misle uygun olup bir de yemin verdiklerinde vârisler ölen kadının mehr-i mislinden hisselerini almaya hak kazanırlar.

bin akçeden ziyâde bir nesne almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.201)⁵⁷⁴

Zeyd Hind'i tezevvüc ve duhûl edip ba'dehü Hind'i tatlık ettikte Hind Zeyd beni kırk bin mehir tesmiyesiyle tezevvüc edip mehirim kırk bin akçedir Zeyd üç bin akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ettim mehri üç bin akçedir deyû ihtilaf edip tarafının beyyinesi olmasa Hind'in mehir-i misli dahi ancak yirmi bin akçe oluncak Hind ve Zeyd tehâlûf ettiklerinden sonra yirmi bin akçeyi Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.201)⁵⁷⁵

Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve sâir veresesini terk ettikte Hind Zeyd zimmetinde olan mehirim yüz bin akçedir deyûp sâir verese kırkbin akçedir deyûp tarafından beyyineleri olmayup ve Hind'in dediğine mehir-i misli müsait olmasa Hind yemini ile yüz bin akçeyi almağa kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz. Mehr-i misil alır. (s.201)⁵⁷⁶

Zeyd medhûlün bihâ zevcesi Hind'i tatlık ettikten sonra Hind Zeyd'den zimmetinde altmış bin akçe mehirim vardır deyû dava edip Zeyd zimmetinde mehrin ancak otuz bin akçedir deyû dava edip iki taraf dahi beyyine ikâmet eyleseler Hind'in mehir-i misli Zeyd'in dediğinden ekser olup Hind'in dediğinden ekal oluncak Hind Zeyd'den ne miktar mehir alır?

el-Cevap: Mehr-i misli alır. (s.201)⁵⁷⁷

17.Mehir İle İlgili İhtilaflarda Söz ve Beyyine Tercihi Konusunda Uygulama

Zeyd Hind'i dört yüz akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra ba'de'd-duhûl Hind fevt oldukça babası Amr Hind'in mehri dört yüzden şu kadar ziyade deyû dava edip ziyadeyi isbâta kâdir değil iken ol miktardan ziyadeden hisse talebine kâdir olur

⁵⁷⁴ Erkek ölüp kadın da mehri hakkında mehir-i mislinden fazlaca bir miktar ile vârisleri arasında ihtilafa düşse yemin verse de başkaca delili olmayınca iddia ettiği mehir-i misilden başkasını alamaz

⁵⁷⁵ Boşandıktan sonra kadın ve erkek mehir-i müeccelin miktarında ihtilaf ettiklerinde erkeğin delili olmayıp mehir üç bin akçedir dese kadın da kırk bin akçedir dese kadının da mehir-i misli yirmi bin akçe civarında olunca alabileceği mehir mehir-i misle uygun olandır.

⁵⁷⁶ Koca ölüp kadın ile vârisler arasında ihtilaf çıktığında kadın yüksek bir rakam telaffuz edip yemin etse bile mehir-i mislinden fazlasını alamaz.

⁵⁷⁷ Karı koca boşanıp herbiri kendince farklı miktarlarda mehir-i müeccel davasında bulunsa kadının alacağı ancak mehir-i misil olur.

mu?

el-Cevap: İhtilaf kadar mehrden alıncak Hind'in mehr-i misli hangi tarafın müddeâsına müsâid ise kavlı ânındır beyyine taraf-ı âhara düşer.(s.202)⁵⁷⁸

Zeyd-i müteveffânın zevcesi Hind Zeyd'in terekesine vad'-ı yed eden (el koyan) sâir veresesinden Zeyd zimmetinde olan mehrim şu kadar akçedir deyû da'va verese-i merkûme (adı geçen varisler) şu kadar nâkıstır deyûp tarafeynin dahi beyyinesi olmasa kavlı hangisinindir.

el-Cevap: Hind'in mehr-i misli hangi tarafın müddeâsına müsâid ise kavlı onundur. (s.202)⁵⁷⁹

Hind fevt olup zevci Zeyd'i ve sâir veresesini terk eyledikte Zeyd Hind'in mehr-i müsemması altmış bin akçedir deyû ikâme-i beyyine edip sâir verese yüz bin akçedir deyû da'va ve ikâme-i beyyine edüp (şahit getirip) Hind'in mehr-i misli dahi yüz bin akçe olsa hangisinin beyyinesi evlâdır.

el-Cevap: Sâir veresenin beyyinesi evlâdır. (s.202)⁵⁸⁰

Zeyd ve ba'dehu zevcesi Hint fevt olduklarında Hind'in verese Hind'in zevci zimmetinde olan mehri altı bin akçedir deyûp verese-i Zeyd beş yüz akçedir deyûp beş yüz akçe olduğuna ikâme-i beyyine edip Hind'in verese altı bin akçe olduğuna ikâme-i beyyine eyleseler beş yüzden ziyâde bir nesne almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevap: Olmazlar.(s.202)

Zeyd'i müteveffânın zevcesi Hind mehr-i müeccelim sekiz bin akçedir deyûp verese-i Zeyd dahi altı bin akçedir deyûp tarafeyn ikame-i beyyine eyleseler hangisinin beyyinesi evlâdır?

⁵⁷⁸ Kadın evlenip zifaktan sonra vefat etse babası mehrinin tesbit edilen mehrden daha fazla olduğunu dava etse şayet mehr-i misli babanın taleb ettiği fazlalığa uygunsuz, onu alır; ancak diğer tarafın delili varsa onu isbat gerekir.

⁵⁷⁹ Kocasını ölen bir kadın ile kocasının vârisleri arasında çıkan ihtilafta her iki tarafın da delilleri yoksa, mehr-i misil hangi tarafın iddiasına yakın bir miktarsa onun iddiası kabule şayandır.

⁵⁸⁰ Kadın ölünce kocası ile vârisler arasında çıkan ihtilafta her iki tarafın delillerini ortaya koysalar mehr-i misil bunlardan hangisinin iddiasına muvâfıkça onun delili kabul edilir.

el-Cevap: Eğer mehr-i misli altı bin ya ekal ise Hind'in beyyinesi evlâdır, eğer sekiz bin ya ekser ise verese i Zeyd'in beyyinesi evlâdır. (s.202)⁵⁸¹

Zeyd medhulün bihâ zevcesi Hind'i tadlik ettikten sonra Hind Zeyd'den zimmetinde yetmiş iki bin akçe mehrim vardır deyû dava edip Zeyd zimmetimde mehrin ancak otuz bin akçedir deyûp iki taraf dahi ikâmet beyyine eyleseler Hind'in mehr-i misli dahi yetmiş iki bin akçeye müsâid olsa hangisinin beyyinesi evlâdır.

el-Cevap: Hind'in beyyinesi evlâdır. (s.202)⁵⁸²

Zeyd Hind'i tezevvüc ve duhûl ettikten sonra Hind Zeyd beni dört bin akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc etmişti mehrim dört bin akçedir deyûp Zeyd bin beşyüz akçe mehr tesmiyesiyle tezevvüc ettim mehri bin beşyüz akçedir deyû ihtilaf edip tarafeynin beyyineleri olmasa Hind'in mehr-i misli dahi ancak bin beşyüz akçe olsa Zeyd yemini ile bin beş yüzü verip Hind'in ziyade mutâlebesinden (talep etme, isteme) halâs olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.202)⁵⁸³

Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve sâir veresesini terk ettikte Hind tereke-i Zeyd'den mehrini almadan Hind dahi fevt olup kızı Zeyneb'i terk ettikte Zeynep Hind'in Zeyd zimmetinde olan mehri şu kadar akçedir deyûp Zeyd'in veresei ondan nâkıştır deseler tarafeynin beyyineleri olmayınca kavlı hangisininindir?

el-Cevap: Verese-i Zeyd'indir. (s.202)⁵⁸⁴

Zeyd zevcesi Hind'i ba'de'd-duhûl tatlik ettikten sonra Hind benim sende olan mehrim on iki bin akçedir deyû Zeyd dahi ancak iki bin akçedir deyûp iki tarafın dahi beyyinesi olmayup lâkin Hind'in mehr-i misli ancak Zeyd'in dediğine müsâid olsa kavlı yemini ile Hind ve Zeyd'den hangisininindir?

⁵⁸¹ Kocası ölen kadınla kocanın vârisleri mehr konusunda ihtilaf eyleseler hangisinin iddiası mehr-i misle yakınsa o tasdik olunur.

⁵⁸² Kadın ve erkeğin boşanmasının ardından mehrin miktarı hakkındaki ihtilafta mehr-i misle kadarki miktarda kadının sözü evlâdır.

⁵⁸³ Karı koca mehirde ihtilaf edip her ikisinin de delili bulunmayıp koca yemin ederek mehrini verse, bu mehir de kadının mehr- misline mutâbık olsa kadın iddia ettiği fazla miktarda mehr alamaz.

⁵⁸⁴ Her iki eş de ölmüşse, mirasçılar arasında çıkacak ihtilaflarda kocanın mirasçılarının sözüne itibar edilir.

el-Cevap: Zeyd'indir.(s.203)⁵⁸⁵

18.Mehir Konusunun Değerlendirilmesi

Fetâvâ-yı Abdurrahim'de mehr konusu farklı ara başlıklarla oldukça geniş olarak işlenmiştir. Mehir evlilik akdiyle birlikte kadına verilen sembolik bir hediye mahiyetindedir. Bu dönemde çoğu kez mehr para olarak verilmektedir. Bu para birimi de Osmanlının içinde bulunduğu döneme göre bazen değişkenlik arz etmektedir. Çoğu zaman akçe, züyuf veya ceyyid akçe, kuruş, dirhem, esedî gibi farklı para birimleriyle verilmektedir. Ayrıca o dönemde bir nevi enflasyonun var olduğunu da görmekteyiz. Mehrin tesbit edildiği tarih ile ödendiği tarih arasında paranın değer kaybı söz konusu olmuşsa ödemenin kadını mağdur etmeyecek şekilde tesbit tarihindeki değeri esas alınmıştır. Yine dönemin İslam hukuk geleneği çerçevesinde mehrin bir kısmı peşin, bir kısmı da eşlerden birinin ölümü veya boşanma gibi sebeplerle daha sonradan ödenmektedir. Mehr-i müeccel diye isimlendirilen bu mehr bir nevi talak yetkisini kötüye kullanan kocaya karşı sosyal güvencedir. Kocanın ölümü durumunda da kadının geleceğini temin etmeğe matuf bir nevi sigorta gibidir. Mehrin miktarı dönemin sosyal şartları içersinde genelde örfe bağlı olarak tesbit edilir. Bu konuda en önemli kriter mehr-i misildir . Mehr-i misil kadının baba tarafından akrabalarına verilen miktarın gözetilmesini gerektirir.

Peşin olarak ödenen mehr-i muaccel denilen mehr kadına verilmemiş ise kadın kocasıyla beraber olmaktan imtina' edebilir. Mehr-i müeccel ise boşanma durumunda veya kocanın ölümüyle kadının almayı hak kazandığı mehirdir. Bu mehri kocanın mirasından alır. Şayet kadın ölürse kadının varisleri kocadan mehri almaya hak kazanır. Bu bir nevi kocanın kadına ödemesi gereken borç gibidir. Mehrin tasarruf hakkı tamamen kadına aittir. Dilerse mehri kocasına hibe edebilir. Mehir konusunda çıkabilecek ihtilaflarda kadının korunması ve gözetilmesi esas alınmış olup, mehr-i misil kriter olarak belirleyici rol oynamıştır. Böylelikle kadının emsallerinden daha aşağı bir konuma düşmesinin önüne geçilmiştir. Yine boşama konusunda erkeğe geniş yetkilerin verildiği bir hukuk anlayışında, kadına da

⁵⁸⁵ Boşanan karı kocadan mehrin miktarında ihtilaf ettiklerinde, yemin verseler dahi hangisinin iddiası mehr-i misle yakınsa onun sözü muteberdir.

özellikle mehr i müeccelin miktarının yüksek tutulmasıyla erkeğin bu yetkiyi kötüye kullanmasının önüne geçilmiş ve mehir sayesinde bir nevi ekonomik ve sosyal güvence imkanı verilmiştir.

2. Erkek ve Kadının Birbiri Üzerindeki Hakları

2.1.Doktrinde

Evlilik akdi neticesinde bir araya gelen kadın ve erkeğin birbiri üzerinde hakları vardır. Karı koca olmanın doğurduğu bu yükümlülük ayet-i kerimede şöylece ifade edilmiştir. "*Erkekleri kadınlar üzerinde hakları gibi kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır.*"⁵⁸⁶ Kadının erkek üzerindeki hakkı mâli açıdan mehir ve nafaka, şahsi sorumluluk olarakta iyi muamele ve güzel geçimdir. Kocanın kadın üzerindeki hakları da kadının kocanın evine yerleşmesi, başka bir beldeye götürülmesi, dışarıya çıkma ve akrabalarıyla görüşme konusunda kocasının iznine riayet etmesi ve iyi geçimdir. Koca, eşinin en az haftada bir kere ana-babasını, yılda bir kere de kardeş, dayı, amca, hala ve teyze gibi mahrem hısımlarını ziyaret etmesine engel olamaz. Ancak kadın, kocasından izinsiz geceyi dışarıda geçiremez. Hısımları ziyaret etmeyi engellemek "sıla-i rahm" in kesilmesine yol açabileceğinden câiz görülmemiştir.⁵⁸⁷ Fetâvâ-yı Abdurrahim'de de bu hususlarla ilgili aşağıdaki fetvalar sıralanmıştır.

2.2.Uygulamada

Hind kızı Zeyneb'i haftada bir kere ziyaret murad ettikte Zeyneb'in zevci Bekr Hind'i men'a kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.209)⁵⁸⁸

Zeyd kızı Hind'i Amr'a tezvîc edip ba'dehu Zeyd haftada bir kere kızı Hind'i ziyaret etmek istedikte Amr ile Amr'in vâlidesi Zeynep Zeyd'i men'a kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.209)⁵⁸⁹

⁵⁸⁶ Bakara 2/228.

⁵⁸⁷ Döndüren, **a.g.e.**, s.205,206.

⁵⁸⁸ Koca karısının anne babasıyla görüşmesine mani olamaz. En az haftada bir kere ana babasını görebilir. Sıla-i rahim gibi önemli bir konuda eşinin haklarına keyfi sınırlamalar koyamaz.

Zeyd'in kaynanası Hind her gün gelip Zeyd'in menziline kızı Zeynep ile oturmak murad ettikte Zeyd rıza vermeyup haftada bir kereden gayri görmemeye kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.209)⁵⁹⁰

Zeyd'in zevcesi Hind cumada bir kere anası Zeyneb'in menziline varıp Zeyneb'i görmek istedikte Zeyd Hind'i bigayri vechin men'a kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.209)⁵⁹¹

Zeyd zevcesi Hind'i anasının babası (dedesi) Amr'ın menziline senede bir kere ziyarete varmaktan men'a kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.209)⁵⁹²

Zeyd kızı Hind'i haftada bir kere zevci Amr'ın menziline ziyaret için vardıkta Zeyd ehl-i fesattan olmağla Hind'i idlâl ve ifsât etmek ihtimali galip oluncak Amr Zeyd'in menziline duhûldan men'a kâdir olur mu?

el-Cevap : Olur. (s.209)⁵⁹³

Zeyd'in zevcesi Hind'in vâlidesi Zeynep fâsika ve fâcire olup Hind menziline vardıkta Hind'i idlâl ve ifsât eder olsa halen Hind Zeyneb'in menziline gitmek murad ettikte Zeyd Hind'i men'a kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.209)⁵⁹⁴

Zeyd zevcesi Hind'in karındaşı Amr'ı senede bir kere Hind'i ziyaretten gayri menziline girmekten men'a kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.209)⁵⁹⁵

⁵⁸⁹ Koca karısının yakınlarının özellikle eşinin anne babasının kendi evine gelmesine mani olamaz.

⁵⁹⁰ Aile huzurunun bozulmaması için kadının anne babası her gün değilde hafta da bir gün görüşmesi daha uygundur. Haftada bir hukuki haktır. Diğeri kişinin ahlaki, örfi, ekonomik,sosyal görgüsüne bağlıdır.

⁵⁹¹ Koca karısının ailesiyle haftada bir görüşmesine mâni olamaz

⁵⁹² Koca karısının ana babasının evine senede bir gitmesine engel olamaz. Büyükleri yılda bir ziyaret haktır.

⁵⁹³ Koca karısının yakın akrabası olsa dahi onun ahlakını bozacak derecede fücür ehli iseler onları kendi evine almayabilir.

⁵⁹⁴ Koca, karısının annesinin onun ahlakını ifsât etme durumu söz konusu olduğunda onu annesinin evine göndermeyebilir.

⁵⁹⁵ Koca karısının kardeşiyle görüşmesine sınırlamalar getirebilir. Yasal hakkı yılda bir kezdir.

Zeyd zevcesi Hind'i karındaşları evine ziyarete varmaktan men'a kâdir olur mu?
el-Cevap: Senede bir kere varmaktan men edemez.(s.209)

2.2.Kocanın Eşini Dışarıya Çıkmaktan Men Etme Konusunda Uygulama

Zeyd'i zevcesi Hind Zeyd'in menzilinden izinsiz çıkıp sokaklarda gezmekle Zeyd Hind'i darb eylese Zeyd'e bir nesne lâzım olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.110)⁵⁹⁶

Zeyd'in zevcesi Hind ziyareti kubûr için mezaristana gitmek murad eylese Zeyd Hind'i men'a kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur. (s.210)⁵⁹⁷

Zeyd'in zevcesi Hind Zeyd'in menzilinden izinsiz çıkıp yabarlarda gezer olsa Hind'e ne lazım olur?

el-Cevap: Tazir-i şedid ile zecr ve men (s.210)

Bu surette Zeyd Hind'i menziline üzerinden kapısını kitleyip Hind'i yabarlarda gezmesun deyû salıvermemeye kâdir olur mu?

el-Cevap: Olur.(s.210)⁵⁹⁸

Zeyd Hind'i tezevvüc ve vatı' edip lâkin Hind veled getirmese Hind Zeyd'e senden veled olmamağla beni tatlîk eyle deyû cebre kâdire olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.210)⁵⁹⁹

Bir belde ahalisinden olan Hind'i Zeyd varup ol beldede tezevvüc ve duhûl edip ba'dehu beldesinde Hind'i bırağup İstanbul'a gelmekle Hind Zeyd üzerine kendi için ve Zeyd'den olan evladı için hâkime nafaka yazdırıp istidâneye (borç alma) izin alıp istidâne ile infak etmekle nafaka-ı mefrudâ-ı müstedâneyi taleb için İstanbul'a

⁵⁹⁶ Koca karısının kendisinden izinsiz dışarı çıkıp gezmesine izin vermeyebilir.

⁵⁹⁷ Kadın tek başına mezarlığa gitmek istese erkek bunda sakınca gördüğü takdirde engel olabilir.

⁵⁹⁸ Kadın sila-i rahim, hasta anne babasına bakma, dini meseleleri öğrenme gibi bazı zarûri durumlarda kocasından izinsiz dışarı çıkabilir. Ama bu ve benzeri durumların dışında kocasının izni olmadan dışarı çıkamaz. Eşinin sözünü dinlememe, serkeşlik vs. gibi nahoş durumlarda erkek tezbiren kadının dışarı çıkmasına mani olabilir.

⁵⁹⁹ Çocuk matlup olsa da boşanma sebebi değildir. Bu durum söz konusu edilerek karşı taraf boşanmaya zorlanamaz.

geldikte Zeyd Hind'i ol beldeye salıvermeyüp şimden sonra elbette benimle İstanbul'da sakin ol deyû cebre kâdir olur mu?

el-Cevap: Olmaz. (s.210)⁶⁰⁰

2.3. Kadın ve Erkeğin Birbiri Üzerindeki Haklarıyla İlgili Değerlendirme

Evlilik akdi neticesinde ortaya çıkan eşlerin birbirlerine karşı mali hakları ve bununla beraber şahsi hak ve sorumlulukları vardır. Daha önceki bölümlerde bu mali haklar üzerinde durulmuştu.

Bu bölümde ise daha çok şahsi haklar konusundaki fetvalara yer verilmiştir. Sosyal hayat içersinde kadın ve erkeğin akraba ziyaretleri, misafir kabul etme vs. gibi konular daha çok örf-adet ve karşılıklı anlayışa bağlıdır. Bu konuda ihtilaf ve anlaşmazlık yaşandığında hukuki hak devreye girer. Yukarıda geçen bu fetvalar o günün şartlarında belki ulaşım ve güvenliğin günümüz şartlarına nisbeten daha az gelişmiş olduğu ve iletişimin zaman aldığı dönemlerde verilmiş fetvalar olup, kendi sosyal şartları ve zamanı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu fetva ve hükümlerin daha ziyade örf ağırlıklı olup şer'i dayanaklarının olmadığı kanaatindeyiz.

⁶⁰⁰ Kadının sefer mesafesinden uzak olan beldelere yerleşmek gayesiyle götürülmesi konusunda görüş ayrılıkları vardır. Hanefilerin temel görüşüne göre; kadın kocasına bağlı olarak, onun gittiği beldeye gider ve onu izlemek zorundadır. Ancak bu hak kötüye kullanılırsa, sonraki (müteahhirün) fakihler, kadının evlendiği beldeden başka yere, rızası olmaksızın götürülemeyeceğini söylemişlerdir. Dayandıkları delil maslahattır. (Hamdi Döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali, s.252)

SONUÇ

Osmanlıda hukuk sisteminin işleyişinde fetva ve fetva mecmualarının önemli bir yeri vardır. Bu kitaplar ortaya çıkan şer’i ve hukûki meselelerin çözümünde en çok karşılaşılan sorunlara yer verdikleri, aktüel konulara temas ettikleri ve Hanefi mezhebi içersinde hakim görüşü sunmaları yanında el kitabı olarak pratik kullanım kolaylığı sağladıkları için klasik fıkıh kitaplarına oranla kâdılar ve müftiler tarafından daha çok tercih ediliyordu. Özellikle şeyhülislam tarafından verilen fetvalar fetva kâtipleri ve ya da eminleri tarafından derlenmiştir. XVI. yüzyılda derlenmeye başlanan bu fetva kitaplarına Şeyhülislam Ebussuûd Efendi’nin fetvalarıyla başlanmış, daha sonraki yüzyıllarda da farklı şeyhülislamın mecmualarıyla fetva literatürü zenginleştirilmiştir. Bunlar içinde en çok meşhur olan Minkarizade Yahya Efendi, Çatalcalı Ali Efendi, Seyyid Feyzullah Efendi, Yenişehirli Abdullah Efendi gibi isimler sayılabilir. Bunların bir kısmı akademik çalışmalara konu olmuş ve gün yüzüne çıkarılmıştır.

Bizim çalışmamıza konu olan eser de XVIII. yüzyılda III. Ahmet devrinde yaşamış 17 ay kadar görevde kalmış, Osmanlı Devri şeyhülislamlarından Menteşzade Abdurrahim Efendi’nin fetvalarını içeren Fetâvâ-yı Abdurrahim Efendi’dir. Yaklaşık 11.000 fetvayı içeren bu eser Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olup, 20 kadar da Arapça fetva mevcuttur. Eser kitab ve bablara göre tanzim edilmiş olup, konularına göre Arapça başlıklarla isimlendirilmiştir. Fetvalarda gerçek isimler kullanılmamıştır. Bunun yerine erkekler için Zeyd, Amr, Bekir, Bişr, Halit, Veli; kadınlar içinde Hind, Zeynep, Hatice gibi isimler kullanılmıştır. Fetvalarda sorulan sorulara “olur”, “olmaz” gibi kısa cevaplar verilmiştir. Genellikle tek cevap olmakla çok az örnekte ikinci cevaba yer verilmiştir. Bazen de “Bu surette” ibaresiyle başlayan bütünleyici sorulara yer verilmiştir.

Eserin geniş fetva müktesebâtı içersinde Yüksek Lisans tezi sınırlarını aşmaması için sadece bir bölümü ele alınmıştır. Bu bölüm Evlilik/Nikah mevzûu olup 153. Sayfadaki “Kitab’un Nikah”, “Nikah hangi lafızla gerçekleşir” arapça başlığından 220. Sayfadaki “Talak” ana başlığına kadar olan kısımdır. Eserde daha çok

muâmelatla ilgili fetvalara yer verilmiş olup, bizim ele aldığımız bölüm muâmelat konuları içersinde en çok yekün teşkil eden bölümlerden biridir.

16. asra kadar ihtiyaç hasıl oldukça diğer mezheplerden yararlanıldığı halde sonrasında hukuki istikrârı koruma adına Hanefî mezhebinin tatbikine büyük titizlik gösterildiğini görmekteyiz. Verilen bir fetva bağlamında kocaları tarafından geride bırakılan kadınların geçimlerini temin edecek nafakaları olmadıkları halde Hanefî mezhebine göre boşanamadıkları ve bu durumdan zarar gördükleri için kâdîya gidip şafîi mezhebine intikal etmek istediklerini arz etmekle birlikte olumsuz cevap aldıklarını görmekteyiz. Buradan anlaşılıyor ki; dönemin hukuk anlayışı çerçevesinde diğer mezheplerden istifade yolları kapatılmış olup katı bir mezheb taassubu içine girilmiştir.

Zaman zaman Hanefî fikhî içersinde müşkilin durumuna binâen “İmam Muhammed’e göre” gibi ibareler kullanılarak mezhebin diğer imamlarının görüşleri tercih edilmiştir. Tek mezhebe bağlı kalma prensibi aşılmış olsaydı sorunları çözümünde daha suhûletli bir yol ortaya konulabilirdi.

Evlilik akdinde bulûğa ermiş olanların devlet otoritesi veya kâdî izni olmaksızın şahitler huzurunda nikahlanabildiklerini görüyoruz. Ayrıca evlenme yaşının oldukça küçük olduğu, henüz bulûğa ermemiş çocukların velileri tarafından nikahlandıklarını ancak, Hanefî fikhî çerçevesinde bulûğa erdiklerinde bu evliliği onaylamazlarsa evliklerini feshetme muhayyerliğine sahip olduklarını anlıyoruz. Şu kadar var ki eğer onları küçüklüklerinde evlendiren baba veya dedeleriye bu durumda fesih söz konusu değildir. Bulûğ muhayyerliği başlığı altındaki fetvaların oldukça yekün tutması bu hususun dönemin sıkıntılı konularında biri olduğuna işaret etmektedir. O çağın bu problemi 1917 yılında kabul edilen Hukûk-ı Âile Kararnâmesi’nde evlenme yaşının 18’e yükseltilmesiyle çözümlenmiştir. Bulûğa erdikten sonra evlenen gençlerin anne veya babaları bu evliliği feshettirememektedir. Ancak aralarında denklik olmayan bir eş seçtiklerinde çiftlerin çocuğu olmadıysa velilerin feshettirme yetkisini kullanabildiklerini görmekteyiz.

Birden çok kadınla evlenmenin yaygın olup aralarında kan hısımlığı, sıhri hısımlıktan kaynaklı evlenme yasağı olan durumların sık sık ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Yine bir çok fetvada zina edenle evlenme konusunda zina fiilinin aynen evlenmede olduğu gibi faillerin karşılıklı usul ve furu'larını birbirine haram kılması konusu işlenmiştir. Sahih evlilik nasıl çocuk oluşumuna sebebiyet veriyorsa zina fiili de aynı sonucu verdiği için dolayı, özellikle Hanefi ve Hanbeli hukukçuları zinânın hürmet-i musâhere denilen evlenme yasağı doğuracağı görüşünü savunmuşlardır. Kadın ve erkeğin bir araya gelmesi sonucu kurulan biyolojik bağın kadın ve erkeğin usul ve fûru'una uzanacağı düşüncesiyle Şafî ve Mâlikilerin hilâfına zina onlara göre yasaklık meydana getirir. Üstelik buna ilaveten öpme ve dokunma gibi cinsel arzuyu tetikleyen zinaya götürme ihtimali olan fiillerin de bu hürmet içinde zikredilmesi dikkate şayandır. Öyle ki bir adamın yatağına gece korkarak karısından olma genç kızını girse adam kızın vücuduna dokunup şehvi duyguya kapılsa karısı ona haram olur. Her ne kadar ihtiyat adına hareket edilmiş olsa bile hakikaten oldukça mübalağalı olan bu durumu anlamak zordur. Nitekim daha sonraki dönemde zinâ fiili ve diğer a'mal aileler arasında bir takım kötü davalara yol açacağı gerekçesiyle evlenme yasağı olmaktan çıkarılmıştır.

Toplumun sosyal yapısına fetvalar bazında göz attığımızda Hristiyanlar gibi gayr-i müslimlerinde Müslümanlarla beraber yaşadıklarını ve bunlardan hanımın İslam'a girmesi durumunda kocaya üç gün süre tanındığını, akabinde İslam'a girerlerse evliliklerinin devam ettiğini görüyoruz. Aksi takdirde evlilikleri hâkim tarafından sonlandırılır.

Evlenme yasakları içinde yer alan üç talakla boşama ve hülle mevzusunun fetvalara sıkça konu olması toplumda bu durumun oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Hatta öyle ki bu şekilde bir durum hasıl olup hile-i şeriyye gerektiğinde hülle için evlendirilen erkeğin kadını boşamaması durumunda ne yapmak gerektiği mevzuu dahi sorulmuş, bu durumda kadının evlilik esnasında boşama hakkını kullanma şartını eline alarak evlenmesi konusunda fetva verilmiştir. Yine böyle durumlarda koca bir köle satın alarak boşamış olduğu karısıyla evlendirmekte ve daha sonra da köleyi kadına hediye ederek nikâhı bâtil hale getirmektedir. Veya bir başka çıkış yolu olarakta kadın henüz bulûğa ermemiş mürâhık denilen evlilik münasebeti

kurabilecek güç ve kudretteki bir delikanlı ile hülle yapılmaktadır. Hüllede kadının evlendiği erkekle cinsel birleşme şartı gerekli olduğundan böyle bir durumla ilgili olarak tarafların itirazları söz konusu olduğunda, burada bizzat hülle konu olan kadının beyânının esas alınıp kadının mağduriyetinin giderilmesi yolunun izlendiğini görmekteyiz.

Bir diğer mevzu da hayli fetvaya çeşitli yönleriyle konu olmuş mehir meselesidir. Mehre konu olan nesnelere oldukça çeşitli olup, paranın yanı sıra kaftan, ferace, yapağı gibi o günün şartları içerisinde çeşitlendiği görülmektedir. Mehr-i muaccelin verilmemesi durumunda kadın zevciyet muamelesinden imtina' edebilir. Bir de evlilik için vekil tayin edilen şahıs mehr-i müsemmada kendine göre ziyadelik yaptığı evlilik taraflarca feshedilebilir. Bu durum da o dönem için bir problem olarak fetvalara yansımıştır.

Kocanın karısının anne-baba ve akrabalarıyla görüşmesini çeşitli gerekçelere binaen kısıtlayabildiği , anne babayla haftada bir, diğerleriyle sene de bire izin vermesinin fetvalara konu olduğu tesbit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Acar, İbrahim (2011). “Mehrin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 17.

Ahmed Asım Efendi (1305). *Kamus Tercümesi IV*, İstanbul.

Aktan, Hamza(2013). “Zevi’l Erham”, *DİA*, İstanbul.

Altınsu, Abdülkadir (1972). *Osmanlı Şeyhülislamı*, Ankara, Ayyıldız Matbaası.

Aslan, M. Selim (2017). *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, Emin Yayınları.

Atar, Fahrettin (1995). “Fetva”, *DİA*, İstanbul.

Aydın, M.Akif (2010). *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul, Beta Yayınları.

Aydın, M. Akif (1999). Aile Hayatı, *DİA* İlmihal II, Divantaş Yay. İstanbul.

_____ (1985). *İslam Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul. Marmara Üniversitesi, İlahiyat Vakfı Yayınları.

Aynî, Bedreddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed(1990). el-Binaye fi şerhi’l-Hidaye, İkinci baskı, Beyrut, Dâru’l fikir.

Bakkal, Ali(2003). “ Maraz-ı Mevt”, *DİA*, Ankara.

Bardakoğlu, Ali(2013). “ Vesâyet”, *DİA*, İstanbul.

Bilmen, Ömer Nasuhi (1968). *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu II*, İstanbul, Bilmen Yayınevi.

Buhâri, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim(2002). *Sahih*, Beyrut.

Cevad Ali (1980). *el-Mufasssal fi’t Tarihi’l Arabî Kable’l İslam*, Beyrut.

Cin, Halil (1974). *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Derdir, Ebu'l-Berekât Ahmed b. Muhammed el-Adevî (1995), Akrabü'l-mesâlik alâ şerhi's-sağîr, (Ahmed es-Sâvî'nin Bülğatü's-sâlik'iyile birlikte) thk. Muhammed Abdüsselam Şahin, Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut.

Döndüren, Hamdi (2009). *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul, Erkam Yayınları.

_____, (1977). *Delilleriyle İslam İlmihali*, Konya.

Dumlu Emrullah (2017). “Hürmet-i Musahereyle İlgili Bazı Meseleler”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 29, Konya.

Ebu'l-Ula Mardin (1977). "Fetva", *İA*, İstanbul.

Ebü Zehra, Muhammed (2005). *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, Kahire.

Erturhan, Sabri (2003). “ Zina işleyen bir şahısla yapılacak nikah akdine fihhi bir bakış”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sa: II.

Feteva-yı Hindîyye (Feteva-i Alemgiriyye) XII, *Kitabü'l Eşribe*, Akçağ Yayınları.

Hukuk-i Aile Kararnamesi. (1917). Esbab-ı Mucibe Layıhası, Yay. Hızr. Orhan Çeker, Konya, 1999, md.9

İbnü'l Hümmam, Kemaleddin Muhammed b. Abdülvahid (1389/1972). *Fethu'l kâdir*, Kahire.

İbn Sa'd, Muhammed (1990/1410). *et-Tabakatü'l Kübra*, thk. Muhammed Abdülkâdir Ata Beyrut-Lübnan, Darü'l Kütübi'l İlmîyye.

İsfehanî, Hüseyin b. Muhammed Rağîb (1404), el-Müfredati'l fi Garibi'l-Kur'an, b.y.y., Darü'l Ma'rife.

İpşirli, Mehmet (1988). “Abdürrahim Efendi, Menteszâde (v.1128/1716)”, *DİA*, İstanbul.

Kallek, Cengiz (1995). “Fetâvâ-yı Abdürrahim”, *DİA*, İstanbul.

- Karaman, Hayrettin(1991). *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul, Nesil Yayınları.
- Köksal, İsmail (2000). “ İslam Hukukunda Zihar”, *Dini Araştırmalar*, Ankara, C.III.
- Kâsânî, Alauddin Ebu Bekr b. Mes’ud, *Bedâi’ü’s-Sanâi fi Tertibi’s Şerai’* (2010), thk. Ali Muhammed Muavviz ve Adil Ahmed, Beyrut, Daru’l kütübi’l ilmiyye.
- Köse, Saffet (2012). *İslam Hukuku*, (edit, Talip Turcan) Ankara, Grafiker yayınları.
- Kur’an-ı Kerim Meali (2011). Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Maydaer, Saadet, “Klâsik Dönem Osmanlı Toplumunda Boşanma (Bursa Şer’iyye Sicillerine Göre)” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.16,Sa :1
- Merğınânî (2014). Ebu’l Hasan Burhaneddin Ebu Bekr b. Abdulcelil el-Ferganî, *Hidaye, Bidayetü’l Mübtedi şerhi el hidaye tecümesi*, çev. Hüsamettin Vanlıoğlu, Abdullah Hiçdönmez, Fatih Kalender, Emin Ali Yüksel, İstanbul. Yasin Yayınevi.
- _____ (1990). *el-Hidaye şerhu Bidayeti’l mübtedi*, Beyrut, Daru’l kütübi’l ilmiyye.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdud (2007).*el-İhtiyar*, Beyrut.
- Nâsırî, Muhammed el-Mekkî (1989). *Nizamü’l-Fetva fi’s Şeriatı ve’l Fıkh*, Rabat.
- Örsten, Seda (2005). *Osmanlı Hukukunda Fetva* (Basılmamış YL Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özen, Şükrü (2005). *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*,İstanbul.
- Öztürk, Osman (1973). *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İstanbul.
- Râzi, Fahreddin Muhammed b. Ömer (1986). *et-Tefsiru’l Kebir*, Beyrut.
- Sava Paşa, *İslam Hukukununun Nazariyatına Dair Bir Etüt* (1956), çev. Baha Arıkan İstanbul.

Serahsi, Ebu Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebu Sehl Ahmed (1989).*Mebcut*, Beyrut, Daru'l Ma'rife.

Şahin, Osman (2002). *İslam Hukukunda Fetva Usulü (Basılmamış Dr. Tezi)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Şirbînî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb el-Kâhirî (1997), *Muğni'l-muhtâc alâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut.

Üçok, Coşkun, Mumcu-Gülnihâl Bozkurt (1996). *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara, Turhan Kitabevi.

Uriel Heyd (1995). "Osmanlı'da Fetvâ Müessesesinin Bazı Tezahürleri", çev. Fethi Gedikli, *Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1-3, C: 9.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1988). *Osmanlı Devleti İlmiye Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet (1960). *Türk Medeni Hukuku*, İstanbul. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Yaman Ahmet (1998). *İslam Aile Hukuku*, Konya, İletişim Yayınları.

Yörükân, Yusuf Ziya (1952). "Bir Fetvâ Münasebetiyle Fetvâ Müessesesi, Ebusuûd Efendi ve Sarı Saltuk", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: II-III,

Zühayli, Vehbe (1994). *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, çev. Komisyon, İstanbul, Risale Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Perihan ÖZDEMİR

Doğum Yeri ve Yılı : Kastamonu, 1973

Medeni Hali : Evli

Yabancı Dil : İngilizce

E-posta : perihanozdemir01@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Kastamonu İmam Hatip Lisesi

Lisans : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Mesleki Deneyim:

İş Yeri : Sarayönü İmam Hatip Lisesi / Konya

Konya Anadolu İmam Hatip Lisesi

Ereğli Anadolu İmam Hatip Lisesi / Zonguldak

İş Yeri: Şeyh Şaban-ı Veli Anadolu İmam-Hatip Lisesi / Kastamonu (halen)